

MUZEUL JUDEȚEAN SATU MARE
SZATMÁR MEGYEI MŰZEUM
COUNTY MUSEUM OF SATU MARE

Catalogul colecției de arheologie
A régészeti gyűjtemény katalógusa
Catalogue of the Archaeological Collection

Muzeul Județean Satu Mare
Szatmár Megyei Múzeum
County Museum of Satu Mare

Catalogul colecției de arheologie
A régészeti gyűjtemény katalógusa
Catalogue of the Archaeological Collection

Acest volum este publicat în cadrul programului „Cercetarea și valorificarea transfrontalieră a moștenirii culturale,” finanțat din fondurile Phare CBC România–Ungaria 2004.

A kötet a „Kulturális örökség határon átnyúló kutatása és hasznosítása” című projekt keretében jelenik meg, a Phare CBC Románia–Magyarország 2004 alap támogatásával.

The present volume is published in the framework of the project “Cross-border research of the cultural heritage,” financed through Phare CBC Romania–Hungary 2004 program.

Muzeul Județean Satu Mare
Szatmár Megyei Múzeum
County Museum of Satu Mare

Catalogul colecției de arheologie
A régészeti gyűjtemény katalógusa
Catalogue of the Archaeological Collection

Coordonatori – Szerkesztette – Edited by
Liviu Marta – Szócs Péter Levente

Editura Muzeului Sătmărean
Satu Mare
2007

Coordonatori

Liviu Marta, Szócs Péter Levente

Autori

Liviu Marta, Szócs Péter Levente, Gindele Robert, Ciprian Astaloş, Cristian Virag, Németi János, Ioan Stanciu

Foto

Czakó Ioan, Mircea Zelea, Szilágyi Levente

Traducere text maghiară

Németi János, Kereskényi Sándor, Kocsis Ágnes, Sáránci Tamás

Traducere text engleză

Adriana Marta, Michael Lee

Redactare imagini și text

Szilágyi Levente

Copertă

Szilágyi Levente

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Catalogul colecției de arheologie = A régészeti gyűjtemény

katalógusa = Catalogue of the archaeological collection /

Liviu Marta (coord.), Szócs Péter Levente (coord.), Robert

Gindele, - Satu-Mare: Editura Muzeului Sătmărean, 2007

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-1843-08-7

I. Marta, Liviu (coord.)

II. Szócs Péter Levente (coord.)

III. Gindele, Robert

016:902(498 Satu Mare)

ISBN 978-973-1843-08-7

Tiparul a fost executat la tipografia „Informația Zilei” – Satu Mare

Introducere

Catalogul colecției de arheologie al muzeului din Satu Mare reunește cele mai importante și reprezentative obiecte preistorice, antice și medievale aflate în expozițiile și depozitele muzeului. Necesitatea publicării împreună a acestor obiecte din epoci diferite în cadrul unui catalog are câteva motivații clare.

În primul rând, s-a dorit ca prezentul catalog să fie o reflectare în obiecte a istoriei meleagurilor sătmărene, venind astfel în prelungirea expoziției de arheologie, amenajată cu câțiva ani în urmă. De aceea, pe lângă descrierea pieselor, catalogul conține câte un studiu introductiv referitor la fiecare epocă. Totodată este reflectat stadiul cercetării arheologice din regiune. În catalog au fost incluse doar piese descoperite pe teritoriul actual al județului, păstrate în muzeul din Satu Mare. De asemenea, s-a considerat necesară introducerea câtorva piese aflate în patrimoniul bogatei colecții de arheologie a muzeului din Carei. Pentru mai multe epoci istorice, pretenția de a ilustra istoria județului Satu Mare nu poate fi realizată fără a face apel la câteva piese din bogata colecție careiană (epoca timpurie și mijlocie a bronzului, Hallstatt-ul târziu și La Tène-ul mijlociu).

Prin introducerea unui număr mare de obiecte inedite în circuitul public, catalogul este un instrument de satisfacere a nevoii de cunoaștere a istoriei locale. Totodată se dorește dezvoltarea conștiinței moștenirii culturale comune pe mai multe planuri. Publicarea în limbile română și maghiară subliniază ideea că patrimoniul arheologic este o moștenire comună, indiferent de etnie. Pe un al doilea plan s-a dorit realizarea unui acces mai mare în vederea cunoașterii unei regiuni de la frontiera româno-maghiară, regiune ce are numeroase elemente de legătură cu zona aflată la vest de frontieră. În sfârșit, pe un al treilea plan, publicarea în limba engleză are menirea de a lărgi posibilitățile de cunoaștere a obiectelor reprezentative ale patrimoniului arheologic sătmărean, ca parte a moștenirii culturale europene comune.

Editarea și tipărirea prezentului catalog a fost posibilă în cadrul proiectului „Cercetarea și valorificarea transfrontalieră a moștenirii culturale comune”, finanțat prin programul Phare CBC România-Ungaria 2004, implementat în comun cu Direcția Muzeelor din județul Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nyíregyháza. Volumul de față devine astfel o mărturie a acestei relații de bună colaborare.

Coordonatorii

Bevezető

A kötet a Szatmár Megyei Múzeum régészeti gyűjteményének legjelentősebb őskori, ókori és középkori tárgyait mutatja be. A gyűjtemény ilyen bemutatásának és közzétételének több oka van.

A katalógustételek és a korszakokat bemutató tanulmányokon keresztül a kötet elsősorban Szatmár vidékének tárgyokban tükrözött történetét szeretné nyújtani, így egészítve ki a nemrég elkészült régészeti alapkiállítást. A különböző korok leletanyagának egymás mellé helyezése a régészeti kutatás mérlegét is mutatja. Kizárólag Szatmár megye területén talált tárgyak kerültek be a katalógusba, ezekből is csak azok, amelyeket a szatmárnémeti múzeum őriz. Kivételt a Nagykárolyi Múzeum néhány tárgya képez, amelyek nélkül egyes korszakok nem lennének bemutatathatók. Így például a kora és közép bronzkor, a késő Hallstatt periódus, valamint a La Tène középső szakasza. E korszakokat a kutatás jelen helyzetében csaknem kizárólag e gazdag gyűjtemény tárgyai alapján lehet megismerni.

A nagyszámú eddig közöletlen régészeti lelet révén jelen katalógus a helytörténet megismerésének eszköze lehet. Azonban nemcsak a szakemberek számára lehet fontos eszköz a katalógus, hanem a nagyközönség számára is érthetővé kívánja tenni a kulturális örökség értékeit. A román és magyar nyelven megjelenő szövegek azt jelzik, hogy a múlt értékei közös örökségünk része és független az etnikumtól. E mellett fontos szempont e sajátos határvidék jobb megismertetése, hiszen az államhatártól ma nyugatra eső terület számos kapoccsal kötődik Szatmár megyéhez. Harmadsorban, az angol nyelvű szövegek szélesebb lehetőséget teremtenek Szatmár régészeti értékeinek megismeréséhez és összekapcsolják a közös európai kulturális örökséggel.

A katalógus szerkesztésére és kiadására a „Kulturális örökség határon átnyúló kutatása és hasznosítása” című projekt keretében, a Phare CBC Románia–Magyarország 2004 alap támogatásával került sor, a nyíregyházi partnerintézménnyel, a Szabolcs–Szatmár–Bereg Megyei Múzeumok Igazgatóságával kialakult közös munka eredményeként. Így ez a kötet a kialakult jószomszédi viszonyoknak is tanúja.

A szerkesztők

Introduction

The catalogue wishes to present the most representative items of the archaeological collection from the County Museum of Satu Mare. The objects are exhibited or held in the deposits, and they cover a large period of time from the Prehistoric Ages, through the Antiquity and the Middle Ages. The publishing of a catalogue in the present form has multiple motivations.

First of all, this catalogue would like to extend the permanent archaeological exhibition, opened a few years earlier. Similar to the exhibition, the main aim of the present volume is to present through the objects, the history of the region of Satu Mare. In this sense, each age is presented in an introductory study. Those objects were selected for the catalogue, which were discovered within the boundaries of the present County, and are kept in the collection of the Museum of Satu Mare. Therefore, this catalogue is a mirror of the archaeological research for the region. Few exceptions were made, when several items were included from the rich archaeological collection of the Museum of Carei. These exceptions were made, when certain epochs could not be presented without these objects – like in the case of the early and middle Bronze Age, the late Hallstatt period, or the middle phase of the La Tène culture.

A great number of finds are published for the first time in this catalogue, therefore, the present volume is an important instrument for the research of the local history. In addition, it gives the opportunity to improve, in several ways, the awareness on the cultural heritage. Publishing the texts both in Romanian and Hungarian, emphasizes that the values of the past are common heritage, not linked to any ethnic community. Furthermore, the accent put on the border region shows the multiple links which the County of Satu Mare had and still has with the territories lying to the west of the present Romanian–Hungarian border. Finally, the texts in English would like to ensure a wider access to the representative archaeological values of Satu Mare, and connect them with the common European cultural heritage.

The editing and publication of this catalogue was possible within the project “Cross-border research of the cultural heritage,” financed through Phare CBC Romania–Hungary 2004 program, and implemented together with the Museum Directorate of the Szabolcs–Szatmár–Bereg County, Nyíregyháza. The present volume, therefore, reflects the good partnership of the two institutions.

The editors

Istoricul colecției de arheologie din Muzeul Județean Satu Mare

Colecția arheologică a Muzeului Județean Satu Mare s-a format din mai multe surse. Unul dintre nuclee îl constituie colecția de antichități a Cercului Kölcsey. Această colecție a fost fondată în 1890, concentrând obiecte antice și rarități adunate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de către sătmăreni pasionați de istorie și artă. Obiectele au fost expuse în trei săli situate la parterul Colegiului Reformat. Colecția a crescut exponențial în anii imediat următori fondării, devenind deosebit de diversificată. Potrivit raportului anual din 1909, existau deja 3910 obiecte arheologice, printre care se numără topoare de piatră din județ, materiale de construcții romane din Aquincum (actuala Budapesta), vase grecești și statuete egiptene. Paralel, a fost formată colecția liceului piarist din Carei, având un caracter similar. Această colecție cuprindea în 1889, anul fondării, 667 de piese, iar în anii 1921–1922 conținea deja un număr de 4272 obiecte. Al treilea nucleu îl constituie Muzeul Comitatului Satu Mare, înființat la Carei în anul 1901. Obiectele au fost expuse la sediul co-mitatului, iar piesele arheologice proveneau din săpături întreprinse în special cu ocazia întocmirii monografiei comitatului Satu Mare. În acest context, Aladár Vende a săpat în așezările din epoca bronzului de la Potău-Ciuncaș și Carei–Bobald. După 1926, colecția a fost mutată la noul sediu de județ, orașul Satu Mare, contribuind la formarea Muzeului Prefecturii.

Mai multe obiecte arheologice deosebite, descoperite pe teritoriul județului Satu Mare în cursul secolului al XIX-lea, au ajuns în patrimoniul diferitelor muzee din centrul Europei. O brățară de aur din epoca bronzului de la Acăș, descoperită în 1855, este la Muzeul din Viena, iar Muzeul Național Maghiar găzduiește depozitele de bronzuri de la Domănești (I), Stâna, Cămin și inventarul unui mormânt germanic din Apa. La muzeul din Cluj se află depozitul de bronzuri de la Lelei, iar la cel din Nyíregyháza, un alt depozit descoperit la Prilog. Tot la muzeul clujean au ajuns descoperirile rezultate din sondajele arheologice conduse

de Márton Roska în anul 1928, în așezările paleolitice de la Bixad. Vestigiile descoperite în cursul primei săpături arheologice sistematice de pe raza județului, cea de la cetatea de la pământ Boinești–Cetate condusă de către József Mihalik și desfășurată în anul 1892, au ajuns la colecția liceului din Vinogradov, pe teritoriul Ucrainei de azi.

După al doilea război mondial, în perioada reorganizării administrativ-teritoriale, activitățile arheologice de pe teritoriul județului actual au fost administrate de Muzeul Regional Maramureș, din Baia Mare. Colecțiile mai vechi de pe raza județului au fost reunite, depozitate și expuse la muzeul orașenesc din Satu Mare, amplasat în două încăperi la „Casa cu ceas electric.” În lipsa specialiștilor locali, în derularea cercetărilor din primii ani de după război s-au implicat mai multe instituții de profil din țară. Primele săpături după război, la Pir–Cetate (anii 1953–1954), s-au desfășurat sub egida Muzeului din Sfântu Gheorghe, fiind conduse de Zoltán Székely. Institutul de Arheologie al Academiei din București a desfășurat săpături arheologice în așezările paleolitice de la Bixad și Boinești în anul 1957. Ele au fost conduse de C. Ș. Nicolaescu Ploșor, continuate și extinse de Maria Bitiri între anii 1963–1969, în hotarele localităților Boinești, Remetea Oașului, Călinești-Oaș, Medieș Vii, Orașul Nou, Turulung Vii. Tot această instituție a inițiat cercetări în așezările neolitice din hotarele localităților Ciumești și Berea, conduse de Eugen Comșa și Alexandru Păunescu între anii 1961–1963, iar Vlad Zirra a desfășurat cercetări arheologice la necropolele și așezările celtice din Sanislău, Dindești și Ciumești între anii 1962–1967. Institutul de Arheologie al Academiei din Cluj s-a implicat în cercetări arheologice de pe teritoriul județului prin specialiștii Ioan Glodariu, Hadrian Daicoviciu, Ion Horațiu Crișan și Mircea Rusu între anii 1966–1967, cercetând situri cu mai multe nivele cronologice în hotarele localităților Culciu Mare, Medieșu Aurit, Ciumești și Berea. De asemenea, Sever Dumitrașcu de la Institutul Pedagogic din Oradea a lucrat în anii 1960 în hotarele localităților Unimăt, Medieșu Aurit și Potău. Descoperirile rezultate din aceste cercetări nu au rămas în patrimoniul județului, fie au

ajuns la muzeul regional din Baia Mare, fie au fost înglobate în colecțiile instituțiilor organizatoare de cercetări.

În anul 1958 muzeul orășenesc Satu Mare a fost reorganizat în muzeu raional, paralel cu înființarea muzeului similar la Carei. După reorganizarea județelor în 1968 a fost format Muzeul Județean Satu Mare, din acel moment descoperirile provenite din județ au intrat deja în patrimoniul local, la sediile din Satu Mare sau din Carei. În anii 1960, au fost angajați specialiștii Tiberiu Bader la Satu Mare și János Némethi la Carei, iar mai târziu Gheorghe Lazin și Neța Iercoșan. Această generație de arheologi a reorganizat colecțiile arheologice din Satu Mare și Carei, reușind să le îmbogățească prin numeroase cercetări sistematice, dar mai ales printr-o activitate intensă de salvare a descoperirilor întâmplătoare. Ei au executat mai multe săpături arheologice, printre care le amintim pe cele din așezările din epoca neolitică de la Tășnad–Sere, zona Homoroadelor, Pișcolț; din epoca bronzului de la Culciu Mare– *Sub Grădini*, Cehăluț–*Telek*, Boinești–*Bélavára*, Tiream–*Kendereshalom*; din perioada hallstattiană cimitirul de la Sanislău; necropola celtică de la Pișcolț; din epoca dacică de la Acăș– *Râtul lui Maitini*, din epoca romană de la Medieșu Aurit–*Șuculeu*, Lazuri–*Râtul lui Béla*; din epoca medievală cetățile de la Crucișor–*Dealul Pintii* și Tămășeni. La săpăturile din așezarea din epoca bronzului de la Carei–*Bobald* s-a implicat în anii 1980 și Institutul Român de Tracologie, cercetările fiind conduse de Petre Roman.

Specialiștii au fost implicați în mai multe cercetări de salvare a patrimoniului arheologic, cauzate de distrugerea pronunțată a siturilor datorită mecanizării agriculturii, exploatarea accentuată a carierelor de nisip și, mai ales, a numeroaselor lucrări de îndiguire sau desecare. Tot în această perioadă au fost recuperate un număr mare de piese apărute în urma descoperirilor accidentale: tezaure monetare (Turulung, Ghirișa, Hotoan I–III) sau depozite de bronzuri (Vetiș, Domănești II, Sărvăzel, Căpleni etc.) Colecția arheologică a județului a fost îmbogățită și pe calea achizițiilor. Un număr de cca. 20.000 de piese, adunate de preotul reformat Gyula Kovács din hotarele localităților

Berea, Ciumești, Foieni și Sanislău au fost cumpărate între anii 1961–1977 și depozitate la muzeele din Baia Mare, Carei și Satu Mare.

După schimbările politice din 1989 cercetările arheologice din județul Satu Mare au luat un nou avânt. A fost continuată colaborarea cu Institutul Român de Tracologie și a fost cooptat în cercetări Institutul de Arheologie al Academiei Române din Cluj-Napoca. De asemenea, au fost dezvoltate relații transfrontaliere de bună colaborare cu Muzeul din Nyíregyháza și cu Universitatea din Ujgorod. Au fost reluate cercetările sistematice de la Carei–*Bobald*, Lazuri–*Lubi Tag* și Medieșu Aurit–*Șuculeu*.

Începând cu anii 1990, colectivul de arheologi a Muzeului Județean Satu Mare a fost treptat întinerit. Din acești ani, odată cu crearea cadrului legislativ favorabil și odată cu creșterea investițiilor, muzeul și-a reasumat rolul de a salva vestigiile afectate de diferite construcții, descoperirile rezultate îmbogățind patrimoniul arheologic al județului. Arheologii sătmăreni au executat săpături de salvare cu ocazia modernizării drumului național Petea–Cluj Napoca, a construirii punctelor de trecere a frontierei de la Urziceni, Petea și Halmeu, a montării conductelor de gaz Halmeu–Medieșu Aurit–Tășnad, sau a fibrelor optice în sudul județului. Lucrările de salvare continuă aproape în permanență la modernizarea ștrandului din Tășnad și la construcțiile din orașul Satu Mare. În această perioadă au fost achiziționate sau recuperate tezaurul monetar de la Tămășeni și depozitele de bronzuri de la Pir, Giorocuta și Tiream. Îmbogățirea cantitativă și calitativă a colecției de arheologie a Muzeului Județean Satu Mare a impus aplicarea tehnicilor moderne de prelucrare, precum și reconceptarea modalităților de prezentare și valorificare a patrimoniului. În acest sens, în decembrie 2002 a fost vernisată expoziția arheologică de bază, intitulată: „Priviri în trecut. Vechi civilizații pe teritoriul Sătmarului.” Scopurile reorganizării expoziției au fost acelea de a prezenta într-un mod atractiv moștenirea arheologică sătmăreană și de a atrage atenția publicului vizitator asupra necesității și importanței salvării acestui patrimoniu.

A Szatmár Megyei Múzeum régészeti gyűjteményének története

A Szatmár Megyei Múzeum régészeti gyűjteménye több forrásból állt össze. Egyik magját a Kölcsey-kör régészeti anyaga képezi. Ezt a gyűjteményt 1890-ben hozták létre régészeti leletekből, antikvitásokból és a világ minden sarkából származó ritkaságokból, melyeket a 19. század második felében a történelem és a művészetek iránt érdeklődő szatmáriak adományoztak az egyesületnek. A tárgyakat a Református Kollégium földszintjén állították ki, három teremben. A gyűjtemény, a megalapítását követő években szépen gyarapodott és egyre változatosabbá vált. Az éves beszámolók alapján, 1909-ben már 3910 régészeti tárgyat számlált, melyek között a megyében talált kőbalt, Aquincumból (Budapest) származó római kori építőanyagok, antikgörög edények és egyiptomi szobrocskák is voltak. A múzeumi gyűjtemény másik jelentős része a nagykárolyi piarista gimnázium régészeti anyaga, amely körülbelül ugyanakkor keletkezett mint a szatmári gyűjtemény és jellege is hasonló. A nagykárolyi anyag az alapítás évében (1889) 667 tárgyat foglalt magába, de már 1921–1922-re a leltár elérte a 4272 darabot. A mai régészeti gyűjtemény harmadik részét a Nagykarolyban, 1901-ben megalapított Szatmár Vármegyei Múzeum tárgyai képezik. A gyűjteményt a vármegye székhelyén állították ki és a vármegyei monográfia megírása során végzett ásatásokon előkerült leletekből állt. Ez alkalmából Vende Aladár végzett ásatásokat a Patóháza–Csonkás valamint a Nagykaroly–Bobáld bronzkori telepeken. 1926-ban a megyeszékhely átköltözött Szatmárnémetibe, így a gyűjtemény is átkerült, hozzájárulva a Prefektúra múzeumának megalakulásához.

Szatmár megye területéről a 19. század folyamán előkerült leletek többsége Közép-Európa múzeumi gyűjteményeit gyarapították. Egy 1855-ben Ákoson talált bronzkori arany karperec például a bécsi múzeum tulajdonában van. A Domahidán (I), Felsőboldádon és Kálmádon feltárt bronzdepók anyagai, valamint egy Apában talált germán sír leletei a Magyar Nemzeti Múzeum birtokában vannak.

Kolozsvárra került a Lelén, Nyíregyházára a Rózsapallagon talált bronzdepó. Ugyanígy Kolozsvárra kerültek az 1928-ban, Roska Márton által végzett régészeti kutatások során előkerült leletek Bixád paleolitikus telepeiről. A mai megye területén végzett első tervásatást Bélaváron 1892-ben Mihalik József vezette. A leletanyag a nagyszőlősi (Ukrajna) gimnázium gyűjteményébe került.

A II. világháborút követően a területi közigazgatás átszervezése során a régészeti munka koordinálását átvette a Máramaros Tartományi Múzeum, Nagybánya székhellyel. A hajdani Szatmár megye területéről származó régebbi gyűjteményeket összevonták és a Szatmárnémeti városi múzeumban állították ki, illetve raktározták. A múzeum a „villanyórás ház” két termében volt berendezve. A kezdeti időszakban, nem volt régész szakember a városban, így a kutatásokat az ország más intézetei végezték. A háború utáni első ásatást Székely Zoltán, a sepsiszentgyörgyi múzeum munkatársa végezte a Szilágypér–Vársziget településen 1953–1954-ben. A bukaresti Akadémiai Régészeti Intézet munkatársa, C. Ș. Nicolaescu-Plopșor vezette 1957-ben a Bixádon és Bujánházán végzett paleolitikus telep feltárását. 1963 és 1969 között ugyancsak a bukaresti intézet képviselőjében Maria Bitiri terjesztette ki a kutatásokat más településekre így: Bujánháza, Kőszegremete, Kányaháza, Meggyeshegy, Avasújváros és Túrterebes telepeire. Ugyanez az intézet indította el Csomaköz és Bere falvak területén található több neolitikus lelőhely kutatását is. Ezeket az ásatásokat Eugen Comșa és Alexandru Păunescu vezette 1961 és 1963 között. Vlad Zirra 1962 és 1967 között tárt fel kelta temetőket és településeket Szaniszló, Érdengeleg és Csomaköz határában. A bukaresti intézet mellett bekapcsolódott a kolozsvári régészeti intézet is a megye területén zajló kutatásokba. 1966 és 1967 között Ioan Glodariu, Hadrian Daicoviciu, Ion Horațiu Crișan és Mircea Rusu különböző korok leleteit tárták fel Nagykolcs, Aranyosmeggyes, Csomaköz, Bere települések határában. 1960-ban Sever Dumitrașu a nagyváradi Pedagógiai Intézet munkatársaként kutatásokat végzett Újnómet, Aranyosmeggyes és Patóháza településeken. Az ásatások

során előkerült leletanyag vagy Nagybányára, a tartományi múzeumba került vagy az ásásokat végző intézetek gyűjteményét gyarapította.

1958-ban a Szatmárnémeti városi múzeumot rajoni múzeummá szervezték át és ugyanakkor Nagykárolyban is múzeumot alapítottak. Az 1968-ban végrehajtott újabb közigazgatási átszervezés nyomán jött létre a Szatmár Megyei Múzeum és ettől fogva a megye területén talált leletek a Szatmárnémeti vagy a nagykárolyi múzeum gyűjteményeit gyarapították. Az 1960-as években kezdte meg múzeumi működését két régész szakember, Szatmárnémetiben Bader Tibor, Nagykárolyban Némethi János akikhez néhány év múltán csatlakozott Gheorghe Lazin és Neța Iercosan. Ennek a régész-generációnak sikerült megszerveznie és jelentősen bővítenie Szatmárnémeti és Nagykároly régészeti gyűjteményeit. Több jelentős tervátsatást végeztek, valamint szisztematikusan gyűjtötték és mentették a véletlenszerűen előkerült leleteket. E korszak fontosabb ásatai: Tasnád–*Melegházak*, Piskolt és Homoród vidékén kutatott lelőhelyek a neolitikumból; Nagykolcs–*Kertekalja*, Magyarcsaholy–*Telek*, Bélavára, Terem–*Kendereshalom* lelőhelyek a bronzkorból; Hallstatt korú temető Szaniszlón; kelta temető Piskolton; Ákos–*Majtynyi rét* dák település; Aranyosmeggyes és Lázári–*Béla rét* római kori telepek; Tamásváralja és Borválaszút középkori várai. A '80-as évektől a Nagykároly–*Bobáld* bronzkori tell feltárását dr. Petre Roman, a bukaresti Román Trakológiai Intézet kutatója vezette. Számos mentőásatásra került sor a mezőgazdaság gépesítése során előbukkant leletek feltárására, vagy a homokbányák intenzívebb kiaknázása, a vízszabályozás és lecsapolásokat szolgáló munkálatok által veszélyeztetett leletek megmentése érdekében. Ugyanebben a periódusban került múzeumi gyűjteménybe, mint véletlenül előkerült kincslelet: a terebesi, géresi és érhatvani I–III pénzletek; a vetési, domahidi II, peleszarvadi, kaplonyi, stb., bronzdepók. A múzeum régészeti gyűjteménye jelentősen gyarapodott 1961 és 1977 között, a mintegy 20.000 darabból álló Kovács gyűjtemény megvásárlásával. A leleteket Kovács Gyula református lelkész gyűjtötte Bere, Csomaköz, Mezőfény

és Szaniszló települések határában. A gazdag együttes Nagybánya, Szatmárnémeti és Nagykároly régészeti gyűjteményeibe került.

Az 1989-es politikai változások új lendületet adtak a Szatmár megyei régészeti kutatásoknak. Folytatódtak a közös kutatások a Román Trakológiai Intézettel. A Román Akadémia Régészeti Intézete kolozsvári fiókjának szakemberei is bekapcsolódtak a megye területén folyó feltárásokba. A határokon átívelő kapcsolatok is fejlődésnek indultak, jó együttműködés alakult ki a nyíregyházi Jósa András Múzeummal valamint az ukrainai Ungvári Egyetemmel. Újraindultak a régészeti ásások a Nagykároly–*Bobáld*, a Lázári–*Lubi-tag* és az Aranyosmeggyes–*Șuculeu* lelőhelyeken.

Az 1990-es évek közepétől a múzeum régészközössége fokozatosan fiatal munkatársakkal bővült. A törvényi keretek kialakulásával és a beruházások növekedésével egyidőben, a múzeum kiemelkedő hangsúlyt fektetett a leletmentések elvégzésére és a különböző infrastrukturális beruházások régészeti felügyeletére. Így a Szatmár megyei régészek mentőásatásokat végeztek a Kolozsvár–Pete országút modernizálásakor, a Pete, Csanáros, Halmi határátkelők építési munkálatainál, a Halmi–Aranyosmeggyes–Tasnád gázvezeték nyomvonalán valamint a megye területét behálózó telefonvezetékek cseréje során. Szinte állandó jelleggel folynak mentőásatok Tasnádon a strand területén, valamint a megyeszékhelyen folyó építkezéseknél. Ebben az időszakban került a múzeumba a tamásváraljai pénzlelet valamint a szilágypéri, a girókuti és a teremi bronzdepó is.

A számában és értékében is jelentősen megnőtt régészeti gyűjtemény bemutatása és feldolgozása modern módszerek alkalmazását, valamint a hagyományos kiállítási modellek átgondolását és megújítását is szükségessé tették. Ebben a szellemben nyílt meg 2002 decemberében a „Pillantás a múltba. Szatmár letűnt civilizációi” című állandó kiállítás. A cél – akárcsak jelen katalógus esetében – Szatmár régészeti hagyatékának vonzó és közérthető bemutatása volt, de egyben a figyelem felhívása is a régészeti örökség megmentésének szükségességére.

The history of the archaeological collection of the County Museum of Satu Mare

The archaeological collection of the County Museum of Satu Mare comprises several old collections. One of the first is the collection of antiquities of Kölcsey Association. This collection was founded in 1890, gathering antique objects and curiosities by the inhabitants of Satu Mare County, passionate about history and art, in the second half of the 19th century. The objects were exhibited in three rooms situated on the ground floor of the Calvinist College. The collection has greatly increased becoming extremely varied. According to the annual report of 1909, there were already 3910 archaeological objects: stone axes found in the county, Roman construction materials from Aquincum (Budapest, at present), Greek vessels and Egyptian statues. The collection of the Catholic (Piarist) high school of Carei was accomplished at the same time, comprising similar pieces. This collection consisted of 667 pieces in the year of its foundation (1889), and already 4272 objects in 1921 and 1922. A third nucleus of the present archaeological collection contains objects gathered by the Museum of Satu Mare County, founded in Carei, in 1901. The objects were exhibited in the headquarters of the county, and the archaeological objects resulted from the excavations carried out when drawing up the monograph of Satu Mare County. On this occasion, Aladár Vende has dug the Bronze Age settlements of Potău-Ciuncaș and Carei-Bobald. This collection was moved to Satu Mare subscribing to the foundation of the Prefecture Museum.

The archaeological finds from the territory of Satu Mare County have completed the patrimony of several museums of the Central Europe during the 19th century. A golden bracelet dating from the Bronze Age was found in Acâș, in 1855, and, at present, it is exhibited in the Museum of Vienna. The National Museum of Hungary houses bronze hoards from Domănești (I), Stâna, Cămin, and the inventory of a Germanic grave from Apa. A bronze hoard from Lelei is in the Museum of Cluj, and another bronze hoard found

in Prilog is exhibited in the Museum of Nyíregyháza. Archaeological surveys were carried out by Márton Roska on the Paleolithic settlements from Bixad, in 1928, the finds being exhibited in the Transylvanian Museum of Cluj, too. The vestiges revealed by the first systematic archaeological excavations carried out in this region (the research on the earth castle of Boinești-Cetate), coordinated by József Mihalik, in 1892, were integrated in the collection of the high school of Vinogradov (Nagyszöllős).

After the Second World War, with the reorganization of the territorial administration, the archaeological researches on the present territory of the county were coordinated by the Regional Museum of Maramureș, from Baia Mare. The older collections of the county of Satu Mare were gathered, deposited and exhibited in the City Museum of Satu Mare. This was situated in two rooms of the so-called "The House with electric clock". Due to the lack of the specialists, in the first years after the war, the archaeological research was carried out by specialists from the main archaeological institutions of the country. The first excavation after the war, between 1953 and 1954, was carried out by the Museum of Sfântu Gheorghe in Pir-Cetate, and it was coordinated by Zoltán Székely. The Archaeological Institute of the Academy from Bucharest made archaeological excavations in the Paleolithic settlements from Bixad and Boinești, coordinated by C. S. Nicolaescu Plopșor, in 1957. The Institute of Bucharest continued the research through Maria Bitiri in the sites of Boinești, Remetea Oașului, Călinești-Oaș, Medieș Vii, Orașul Nou and Turulung Vii. The same institution began additional excavations in several Neolithic settlements from Ciumești and Berea, led by Eugen Comșa and Alexandru Păunescu between 1961 and 1963. Vlad Zirra made the archaeological research of the Celtic settlements and cemeteries from Sanislău, Dindești and Ciumești, between 1962 and 1967. Beside the institute from Bucharest, the Archaeological Institute from Cluj participated in the archaeological researches of the county, too. The archaeologists: Ioan Glodariu, Hadrian Daicovicu, Ioan-Horațiu Crișan and Mircea Rusu made excavations in

the archaeological sites from Culciu Mare, Medieșu Aurit, Ciumești and Berea, revealing multiple chronological layers. Sever Dumitrașcu from the Pedagogical Institute of Oradea carried out research in the area of Unimăt, Medieșu Aurit and Potău, in the 1960's. Most of the materials discovered during these archaeological excavations were either deposited in the regional Museum of Baia Mare, or were included in the collections of the organizer research-institutes.

The City Museum of Satu Mare was reorganized in territorial museum in 1958 while a similar museum was founded in Carei. Due to the organization of the new administrative units in 1968, the County Museum of Satu Mare was founded, comprising all museum activities in the county. Starting from this point, the discoveries made in the county remained here, in the archaeological collections of Satu Mare and Carei. Specialists in archaeology were employed during the 1960's: Tiberiu Bader at Satu Mare and János Némethi at Carei, while Gheorghe Lazin and Neța Iercoșan joined the staff later. This generation of archaeologists reorganized and enriched significantly the collections. They made systematic archaeological researches and rescued the accidental archaeological finds. The most important researches were made in the Neolithic sites from Tășnad-*Sere*, the area of Homoroad, Pișcolt; the Bronze Age sites from Culciu Mare-*Sub Grădini*, Cehaluț-*Telek*, Boinești-*Cetate*, Tiream-*Kendereshalom*; the cemetery from the Hallstatt period in Sanislău; the Celtic cemetery from Pișcolt; the Dacian settlement from Acăș-*Râtul lui Măitini*; the Roman Age sites from Medieșu Aurit-*Șuculeu*, Lazuri-*Râtul lui Bela*; and the medieval castles from Crucișor-*Dealul Pintii* and Tămășeni. During the 1980's, the archaeological research of the Bronze Age tell type settlement from Carei-*Bobald*, was led by Petre Roman from the Romanian Institute of Trachology, Bucharest.

The archaeologists made a great number of archaeological rescue excavations in the endangered sites because of the mechanization of the agriculture, the intense exploitation of sand quarries, and the sewage and drain works. A great

number of pieces found accidentally were recovered in this period: the coin hoards from Turulung, Ghirișa, Hotoan I-III; and the bronze deposits from Vetiș, Domănești II, Sărvăzel, Căpleni etc. The archaeological collection of the museum increased through acquisitions, too. About 20.000 finds were bought from the Calvinist priest Gyula Kovács by the museums of Baia Mare, Satu Mare and Carei. The objects were collected from Berea, Ciumești, Foieni and Sanislău, between 1961 and 1977.

The archaeological research of the County of Satu Mare made a significant development after the political changes of 1989. The cooperation with the Romanian Institute of Trachology continued and the Institute of Archaeology of the Romanian Academy from Cluj-Napoca was co-opted. The cross-border relationships were established, too, the main partner from Hungary being the Jóna András Museum from Nyíregyháza, and, from Ukraine, the University of Ujgorod (Ungvár). The systematic researches were restarted in the sites of Carei-*Bobald*, Lazuri-*Lubi Tag* and Medieșu Aurit-*Șuculeu*.

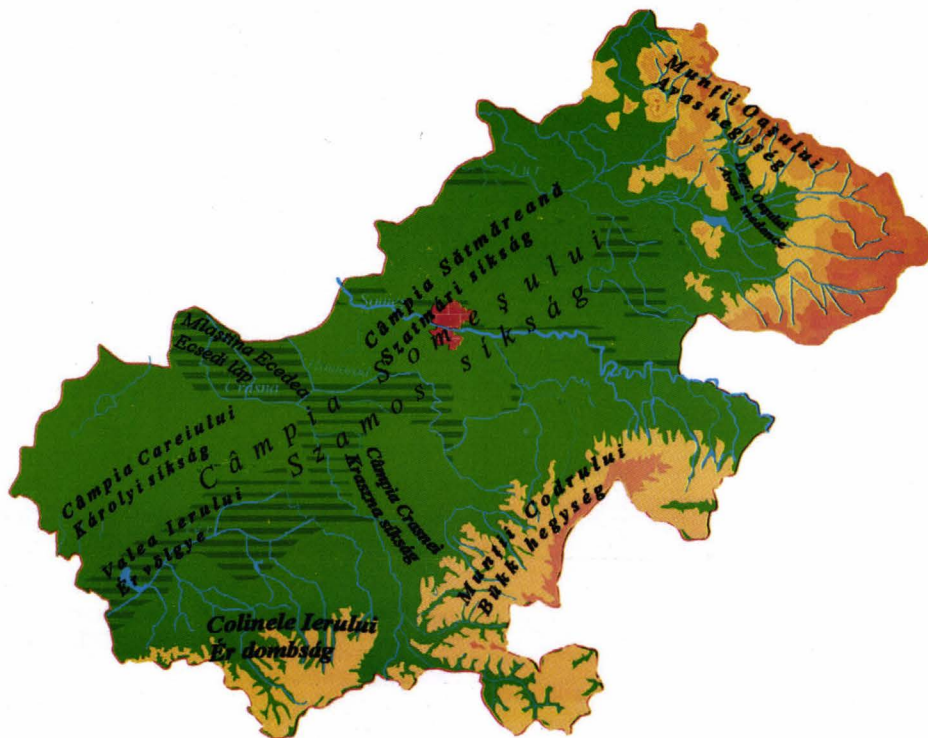
The staff of archaeologists from the County Museum of Satu Mare changed gradually with young specialists in the middle of the 1990's. The museum has reassumed to rescue the vestiges affected by different building-works. This effort was supported by the legal framework created at the end of the 1990's, and intended to protect the endangered patrimony. Therefore, the archaeologists from Satu Mare made rescue excavations within the modernization work of the national road Petea-Cluj; at the building of the new check-points at the borderpoint from Petea, Urziceni and Halmeu; at the mounting of the gas-pipes among Halmeu-Medieșu Aurit-Tășnad, and of the optic fibers in the whole county. The rescue excavations are carried permanently in the recreational area of Tășnad and during the building works in the historic center of Satu Mare city. Due to the incidental discoveries, the coin hoard from Tămășeni and the bronze deposits from Pir, Giorocuta and Tiream entered the museum collection.

As a result of the increasing number and quality of the archaeological collection, modern techniques of processing the data were implemented, and a new modality in presentation was conceived. According to this, the basic archaeological exhibition was reorganized in 2001 and 2002, and it was opened in December, 2002, entitled: "A Glance at the Past. Ancient Civilizations of Satu Mare County." The purpose of reorganizing this exhibition was to present in an attractive way the archaeological patrimony of the County of Satu Mare and to draw the attention of the visitors to the necessity and importance to rescue the archaeological heritage.

Cadrul natural

În trecut, într-o măsură mai mare decât în zilele noastre, viața oamenilor se afla într-o strânsă interdependență cu mediul natural. Stabilirea comunităților umane, formarea așezărilor, activitățile practicate într-un anumit spațiu geografic se găsesc într-o legătură directă cu formele de relief, cu resursele existente sau căile de comunicație din acea zonă. La rândul lor, activitățile umane și-au pus amprenta asupra mediului natural dintr-o anumită zonă, provocându-i modificări. Acestea, mai ales în ultimele sute de ani, ating uneori o anvergură dramatică, activitatea umană transformând radical peisajul în care se desfășoară.

Aceste realități, general valabile pentru o mare parte a continentului european, sunt reflectate cu o intensitate acută pe teritoriul actualului județ Satu Mare. Având forme de relief variate, teritoriul Sătmăruului a fost exploatat într-o măsură diferită de la o zonă la alta, în funcție de oportunitățile oferite pentru valorificarea resurselor. De asemenea, relația dintre om și mediul sătmărean a îmbrăcat forme diferite de-a lungul vremurilor. Privind retrospectiv, trebuie observat că în secolele trecute mediul natural din mai multe zone ale județului era cu totul diferit decât acela pe care îl vedem în zilele noastre. Activitățile umane derulate în ultimele două secole și-au pus amprenta decisiv asupra lui. Este de amintit în primul rând apariția noilor unități geografice – Câmpia Ecedea și Câmpia Ierului – prin secarea programată a celor două mlaștini. Desecarea Mlaștinii Ecedea la sfârșitul secolului al XIX-lea a însemnat practic desființarea uneia dintre cele mai mari zone mlăștinoase ale Europei. Pentru alte zone ale județului regularizarea cursurilor râurilor prin îndiguirea lor și tăierea meandrelor a provocat, de asemenea, modificări majore ale peisajului. Printre acestea sunt de amintit regularizarea cursului inferior al Someșului, schimbarea cursului inferior a râului Homorod, îndiguirea văilor Crasnei, Turului sau a cursurilor inferioare ale Majei, Talnei, Văii Rele etc. Secarea mlaștinilor și regularizarea cursurilor râurilor a redus instabilitatea provocată de revăr-

Regiunile geografice din județul Satu Mare
 Szatmár megye földrajzi régiói
 Geographical Regions of Satu Mare County

sărilor râurilor și a sporit suprafața terenurilor agricole, dar, în același timp, a micșorat drastic teritoriile mlăștinoase bogate într-o varietate mare de resurse. Dispariția florei și faunei specifice zonelor umede (mlăștini și văi inundabile) a atras după sine încetarea practicării unor ocupații axate pe valorificarea acestor resurse, dar și modificări majore în modul de construcție a locuințelor sau în alimentația oamenilor.

O altă transformare de mare anvergură pe care a suferit-o peisajul sătmărean este reprezentată de reducerea progresivă a zonelor împădurite. Privind retrospectiv, în hărțile amănunțite, executate la ordinele împăratului Josif al II-lea în anii 1780, se observă că la acea dată pădurile ocupau încă zone foarte întinse. Pe atunci pădurile actuale de la poalele Dealurilor Codrului sau din Oaș și zona Tășnadului erau mult mai extinse, la fel ca și unele „insule

împădurite” din zona de câmpie. Spre exemplu Pădurea Noroieni-Ciuperceni ocupa o suprafață mare din Câmpia Sătmăreană și din valea inferioară a Turului, coborând între Odoreu și Medieș, până la Someș. De asemenea, existau câteva pâlcuri de pădure în Câmpia Careiului sau în valea Crasnei, rămășițe ale unor vechi zone forestiere. De altfel, defrișările au început mult mai devreme față de situația reflectată în hărțile iozefine. Documentele medievale atestă că între Someș și Crasna, pădurile din Dealurile Codrului coborau adânc în câmpie, până la nord de localitățile Hrip, Sătmărel și Doba, ajungând într-o vastă zonă inundată de râurile Homorod și Bălcaia. O serie de toponime ce erau în folosință în secolul al XIX-lea arată că în Câmpia Careiului și în Câmpia Sătmăreană existau zone ce în memoria colectivă se păstrau ca fiind cândva împădurite și care au dispărut cu totul. Numele unor localități (Lazuri, Peleş, Pelisor), ce fac aluzie la defrișarea unor terenuri la o dată apropiată întemeierii lor, atestă existența fenomenului defrișărilor pe parcursul secolelor al XI-lea și al XII-lea. Analizele osteologice efectuate în siturile arheologice de la Carei-*Bobald* și Lazuri, în care sunt prezente animale ca cerbul și mistrețul atestă existența zonelor împădurite în apropierea așezărilor ce datează din primul mileniu al erei creștine, sau din epoca fierului și a bronzului. Recentele analize polinice efectuate în Munții Gutâi și în Câmpia Nirului, reflectă activități umane cu impact asupra pădurilor începând cu epoca neolitică. Încă din acea vreme, pe seama activității umane pot fi puse incendieri de păduri ce urmăreau obținerea unor terenuri pentru pășunat sau pentru cultivarea plantelor.

Răspândirea descoperirilor arheologice arată diferențe de la o epocă la alta în dinamica locuirii teritoriului. Preferința pentru o zonă sau alta depinde în mare măsură de modul de valorificare a resurselor naturale specific diferitelor epoci istorice. Pentru epoca paleolitică constatăm o locuire intensă doar a înălțimilor din zona Oașului, situație ce se explică prin existența aici a materiei prime pentru unelte, dar și prin apropierea de unele rute de migrare a animalelor.

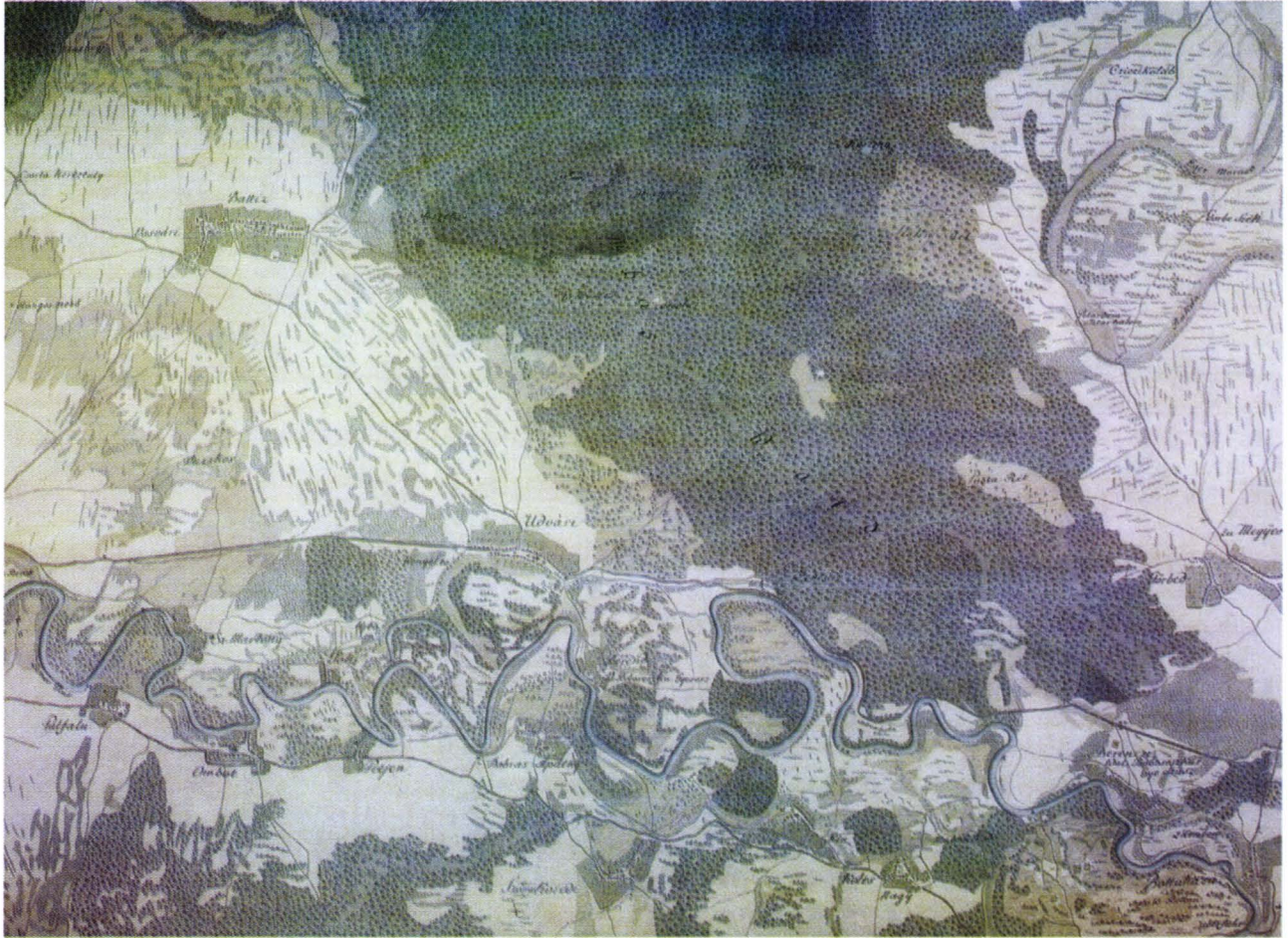
În schimb, în epoca neolitică, în care agricultura era practică exclusiv manual, sunt căutate terenurile joase și umede de la marginea mlaștinilor și a văilor. Acestea erau mai ușor de lucrat cu uneltele simple din lemn, piatră și os. Terenurile de la limita zonelor umede continuă să fie folosite și pe parcursul epocii cuprului, fiind însă luate în calcul și avantajele deosebite ce apar pentru activitatea de creștere a animalelor. În acest caz ierburile înalte din zonele mlaștinoase ce puteau fi pășunate și pe timp de iarnă, reprezentau o resursă importantă pentru o economie axată pe creșterea animalelor în turme.

Zonele de contact dintre regiunile umede și câmpiile fertile sau dealurile ce le înconjoară, erau vizate pentru locuire deoarece permiteau exploatarea resurselor a două ecosisteme. Folosirea lor concomitentă oferea nu doar avantajul unei diete variate, ci, mai ales asigura șanse sporite de subzistență în cazul apariției unor colapsuri în unul dintre aceste ecosisteme. Nu este întâmplător că, la fel ca și în epoca medievală și în perioadele mai vechi, cele mai numeroase așezări se află aliniate de-a lungul zonelor de întâlnire dintre unitățile geografice. Locurile cu cele mai numeroase descoperiri se află de-a lungul limitei inundabile a Someșului și la zona de contact dintre Mlaștina Ecedea cu Câmpia Careiului și Câmpia Nirului, a Văii Ierului cu Câmpia Careiului și Dealurile Tășnadului, a Câmpiei Crasnei cu Dealurile Codrului sau a Munților Oaș cu Câmpia Sătmăreană și Depresiunea Oașului. Acestea sunt zonele pentru care și în zilele noastre se menține cea mai mare concentrare a numărului de localități, chiar dacă – aflat în legătură cu diminuarea rolului jucat de mediul natural în viața oamenilor, concomitent cu creșterea importanței altor factori – se constată schimbări în ce privește gradul de populare a unor localități sau a unor zone întregi din județul Satu Mare.

A természeti környezet

A múltban az emberek élete nagyobb mértékben függött a természeti környezettől mint napjainkban. Az emberi települések kialakulását és az adott környezetben végezhető

tevékenységeket a földrajzi viszonyok, az elérhető természeti erőforrások, valamint a közlekedési lehetőségek határozták meg. Az emberi tevékenység mélyrehatóan átalakította a környezetet. Ez a hatás az utóbbi száz évben drámaian felgyorsult, néhol drasztikussá vált és az emberi jelen-

Valea Someșului și Pădurea Ciuperceni în zona Odoreu și Culciu Mare (anii 1780)
A Szamos folyó és a Gombás erdő Szatmárudvari és Nagykolcs környékén (1780-as évek)
The Valley of Someș and the Forest of Ciuperceni at Odoreu and Culciu Mare (in the 1780's)

lét visszafordíthatatlanul megváltoztatta a környezetet.

Az európai kontinens egészén megfigyelhető folyamat hangsúlyosan jelentkezik a jelenlegi Szatmár megye területén. A domborzati formák és a természeti erőforrások változatossága eltérő megtelepedési feltételeket teremtettek, így a megye területei más-más módon kerültek kihasználásra. Emellett az ember és a szatmári táj viszonya az idők során is jelentősen változott. Visszatekintve megállapítható, hogy a megye egyes vidékein a természeti környezet egészen más volt mint napjainkban. Főleg az utóbbi kétszáz év okozott jelentős változásokat. Első sorban két új domborzati formáció megjelenését lehet említeni: az Ecsed és az Ér síkságai, melyek a két láp lecsapolása eredményeként jöttek létre. Európa egyik legkiterjedtebb lápvidékét számolták fel a 19. század végén az Ecsedi-láp lecsapolásával. A folyószabályozás kanyarátvágással és a töltések építésével jelentett meghatározó beavatkozást a táj arculatába. Itt említhető a Szamos alsó- és a Homoród felső folyásának szabályozása, a Kraszna és a Túr völgyében épített töltésrendszer, a Mázsa patak alsó folyásának, a Tálna és a Valea Rea folyók szabályozása. A lápok lecsapolása és a folyómedrek szabályozása csökkentette ugyan az árvizek okozta károkat, nőtt a megművelhető földterület, viszont a vízjárta terület visszaszorulása drasztikusan hatott az élővilág változatosságára. A lápvidék növény- és állatvilágának eltűnése maga után vonta az ezekhez kapcsolódó foglalkozási ágak megszűnését is. Nemcsak a természeti kincsek kiaknázásának és értékesíthetőségének lehetősége szűnt meg, hanem megváltoztatta az építkezések módját és a táplálkozási szokásokat is.

Egy másik jelentős változást a szatmári tájban az erdős területek visszaszorulása jelentette. A II. József féle, 1780-as években végzett katonai felmérés térképlapjai visszatekintést engednek a táj arculatára. Akkor az erdő borította vidék lényegesen nagyobb területeket foglalt el mint napjainkban. A Bükk-dombság, az Avas, vagy Tasnád vidékének erdei annak idején lehúzódtak a dombok aljáig, de a síkság „erdősigetei” is sokkal kiterjedtebbek voltak. Például a Sár-

Valea Ierului între Andrid și Dindești. Inundație la toaprea zăpezilor
Az Ér völgye Érendréd és Érdengeleg között. A hóolvadás utáni árvíz.
The Valley of Ier at Andrid and Dindești. The flood after the snow-melting

és a Gombás-erdők jelentős területet foglaltak el a Szatmári-síkságból, a Túr felső folyásától lefelé Szatmáruvardi és Aranyosmeggyes között egészen a Szamosig. Akkor még léteztek erdőfoltok a Nagykárolyi-síkságon és a Kraszna völgyében régi erdős területek maradványaiként. Az erdőirtások egyébként a II. József féle térképen rögzített állapothoz képest jóval korábbi időkben kezdődtek. Középkori források jelzik, hogy a Szamos és a Kraszna között a Bükk-dombság erdei mélyen benyúltak a síkságra Hirip, Szatmárzsadány és Szamosdob északi határáig, a Homoród és a Balkány patakok árterületéig. A 19. századi határnevek is mutatják, hogy a Nagykárolyi- és a Szatmári-síkságon eltűnt erdők emlékét tartotta meg a területek elnevezésében tükröződő közös emlékezet. Egyes települések nevei (Lázári, Nagypeleske, Kispeléske) arra engednek következtetni, hogy alapításuk idején, vagy röviddel azelőtt, a 11. vagy a 12. században, végeztek területükön erdőirtásokat. A Nagykároly–*Bobáld* vagy Lázári lelőhelyeken előkerült csontleletek alapján megállapítható a szarvas vagy a vaddisznó jelenléte ezeken a településeken, amely az erdő

közelségére utal a megfelelő időszakokban: a bronzkorban, a vaskorban vagy időszámításunk első évezredében. A Gutin hegyeiben és a Nyírség síkságán végzett újabb pollen elemzések bizonyítják az emberi tevékenység hatását a környező erdőkre, már a neolitikumtól kezdődően. Már ekkor sor kerülhetett az erdőségek felégetésére, hogy az emberi tevékenységre, legeltetésre vagy éppen szántóföldi művelésre alkalmas legyen.

Az egyes korokhoz kötődő régészeti leletek térképe változó népsűrűséget mutat a megye különböző területein. Egy terület benépesedése a környezetében elérhető természeti erőforrásoktól függött, valamint attól, hogy az adott kor embere, hogyan tudta azokat hasznosítani. A pattintott kőkorszakban jelentősebb népességet csak az Avasi vidék magasabban fekvő területein találunk, amire az a magyarázat, hogy az itt található kőzetek felhasználhatóak voltak az eszközök készítéséhez és a vidék közel volt a vándorló állatok útvonalához. A neolitikum során viszont a megélhetést a kézzel végzett mezőgazdaság jelentette, így az akkori emberek a laposabban fekvő, nedvesebb, lápmenti völgyekben húzódó területeket népesítették be. A földeket itt könnyebben dolgozhatták meg kezdetleges fa, kő és csontszerszámaikkal. A vizes környezet a rézkorban is tovább lakott maradt, de ekkor már a terület az állattartás számára nyújtott előnyeit is kihasználták. A lápokon növő magas fű ideális legelnivalónak bizonyult a téli időszakban is, így komoly előnyt jelentett a rideg állattartásra alapozó gazdaságnak.

A vízjárta helyek és a termékeny síkságok vagy az ezeket övező dombságok közötti érintkezési zóna minden korban kedvelt terület volt a megtelepedésre. Így két ökoszisztéma adta lehetőséget lehetett kihasználni. Ez nem csak a változatosabb táplálék miatt volt előnyösebb, hanem a túlélésre is több esélyt adott abban az esetben, ha az egyik területet természeti csapás sújtotta. Nem véletlen tehát, hogy a legkorábbi korszakoktól kezdődően a középkorig a földrajzi egységek határvonalai mentén találjuk a legtöbb települést. A legtöbb régészeti leletet adó terület így tehát a

Szamosárterületének határa, az Ecsedi-láp és az Ér völgyének érintkezési vonala a Nagykárolyi-síksággal, a Nyírséggel és a Tasnádi-dombsággal, valamint a Bükk-dombságának és Avasi hegyeinek találkozási pontja a Kraszna- és a Szatmári síksággal valamint az Avasi-medencével. Napjainkban is ezek a területek a legnépesebbek, bár a természeti környezet hatása az emberi települések életében már nem rendelkezik olyan meghatározó szereppel mint korábban. Más tényezők hatására, azonban, a megye egyes településeinek, sőt egész vidékek népességének átrendeződése figyelhető meg.

Depresiunea Oaşului în zona Boinești și Bixad
Az Avasi-medence Bujánháza és Bikszád környékén
The Depression of Oaş at Boinești and Bixad

The natural environment

In the past, people's life was more closely influenced by the natural environment than nowadays. The settling of human communities and the human behavior in a certain geographical area are directly influenced by the relief, by the existent resources and by the communicational possibilities.

On the other hand, the human activities influenced the natural environment of an area by modifying it. The touch of man reached dramatic proportions, especially in the recent years, human activity radically transformed the natural environment.

These general observations are valid for the greatest part of the European continent, and are prominent on

Mlaștina Ecedea în zona Carei, Berveni și Domănești (anii 1780)
Az Ecsedi-láp Nagykároly, Börvely és Domahida környékén (1780-as évek)
The Ecedea Swamp at Carei, Berveni and Domănești (in the 1780's)

the present territory of Satu Mare county. The various reliefs of the territory determined an uneven exploitation, according to the opportunities offered to use the resources. The relation between man and the environment from Satu Mare County was different throughout the time. If we look retrospectively to the natural environment of the county in the last centuries, it can be noticed the difference between its aspect then and today. The human activities carried out especially during the last two centuries have transformed it radically. The birth of the new geographical units – Ecedea Plain and Ier Plain – can be mentioned, as a consequence of draining the two swamps. The draining of the Ecedea Swamp at the end of the 19th century meant the destruction of one of the largest swamp-areas in Europe. More major modifications of the landscape in other areas of the county were produced by regularization of the river-courses by damming up and cutting the curves. In this sense, the biggest change was made with the regularization of the inferior course of Someș river, the inferior course of Homorod river, the building of the dams in the valleys of Crasna and Tur, and in the inferior courses of rivers Maja, Talna and Valea Rea etc. The draining of the swamps and the controlling of river courses decreased the floods and increased the surface of agricultural fields, but, at the same time, it reduced dramatically the swampy land, rich in various resources. The extinction of the specific flora and fauna from swamps led to the extinction of some professions based on wielding these resources, and also to major modifications in the procedure of building the dwellings, or in people's nourishment.

Another major transformation in the landscape of Satu Mare County is represented by the progressive reduction of the forests. Looking retrospectively, the accurate maps, made on the order of Emperor Joseph II in the 1780s, show that the forests covered wider areas at that time than they do now. Then, the forests of the Codru Hills, of the Oaș, and Tășnad area spread at the foot of the hills, and the “wooden islands” of the plain area were much wider. The forest of Noroieni–Ciuperceni, for example, used to cover

a great part of the Satu Mare Plain, from the inferior valley of Tur river to Odoreu and Medieșu Aurit, and down to the Someș river. There were also few small forests in Carei Plain and in Crasna valley, remnants of some old forest areas. Otherwise, the land clearings had begun much earlier than the 1780s, when the Josephine maps were made. Mediaeval documents attest that the forests of the Codru Hills came down to the plain between the Someș and Crasna rivers, reaching to the north Hrip, Sătmărel and Doba settlements, and the area of Homorod and Bălcaia rivers. The toponyms, used during the 19th century, show areas with forests in the plains of Carei and Satu Mare, kept in the collective memory of the inhabitants, and it reminded to extinct woodlands. The names of certain localities (Lazuri, Peleş and Pelișor), attest land clearings at a time close to their foundation, the 11th and 12th centuries. The osteological analysis made on the finds from the archaeological sites of Carei–Bobald and Lazuri, prove the existence of stags and wild boars, showing the closeness of forests at that chronological level: Bronze Age, Iron Age and the first millennium of the Christian era. Recent palinological analysis made in the Oaș Mountains and the Nir Plain, depict human activities as having a significant impact on forests starting with the Neolithic period. The human activity at that time included controlled burnings of the forests in order to obtain pasture lands or fields for plough.

The spatial distribution of the archaeological finds shows differences from one age to another in the inhabitation of different territories. The preference for certain areas was determined by the way of wielding the natural resources specific for each period. In the Paleolithic Age the habitation was intense only in the high areas of the Oaș region, due to the presence of the raw material there, used for making tools, and also for the nearby routes of migrating animals. In the Neolithic Age, when agriculture was practiced exclusively by hand, are favored the low and humid lands from the shores of the swamps and rivers. This land was easier tilled with simple tools made of wood, stone and

bones. The border lands with the humid areas were used also during the Age of Copper, but the special advantages for husbandry were taken into account, too. In this case, tall herbs from the swampy areas could serve during winter as an important resource to breed animals in herds. The contact lines between the humid areas and the fertile plains, or the surrounding hills, were favored for inhabitation because they permitted the exploitation of two ecosystems. Using them provided additional resources, a varied diet, and more chances for subsistence in case of collapsing one of the ecosystems. It is not accidental that until the Middle Ages, the most numerous settlements are on the border line between the geographical units. Therefore, the most intense archeological sites can be expected on the flood limit of the Someș river, on the contact line between the Ecedea Swamp with the Plains of Carei and Nir, between the Ier Valley with the Carei Plain and the Tășnad Hills, between the Crasna Plain and the Codru Hills, or Oaș Mountains with Satu Mare Plain and Oaș Depression. These are the areas with the greatest concentration of localities even today, though the degree of inhabitation in certain localities or regions of Satu Mare county have known recently visible changes.

Siturile paleolitice de pe teritoriul județului Satu Mare sunt concentrate în partea nordică a județului, în Depresiunea Oașului și la contactul acesteia cu câmpia Someș–Tur. Această regiune se încadrează, geografic și cultural, arealului mai larg cunoscut sub numele de Bazinul Tisei Superioare. Din această perspectivă este relevantă situarea în imediata apropiere a graniței județului, a excepționalului sit paleolitic de la Korolevo, în Ucraina Transcarpatică.

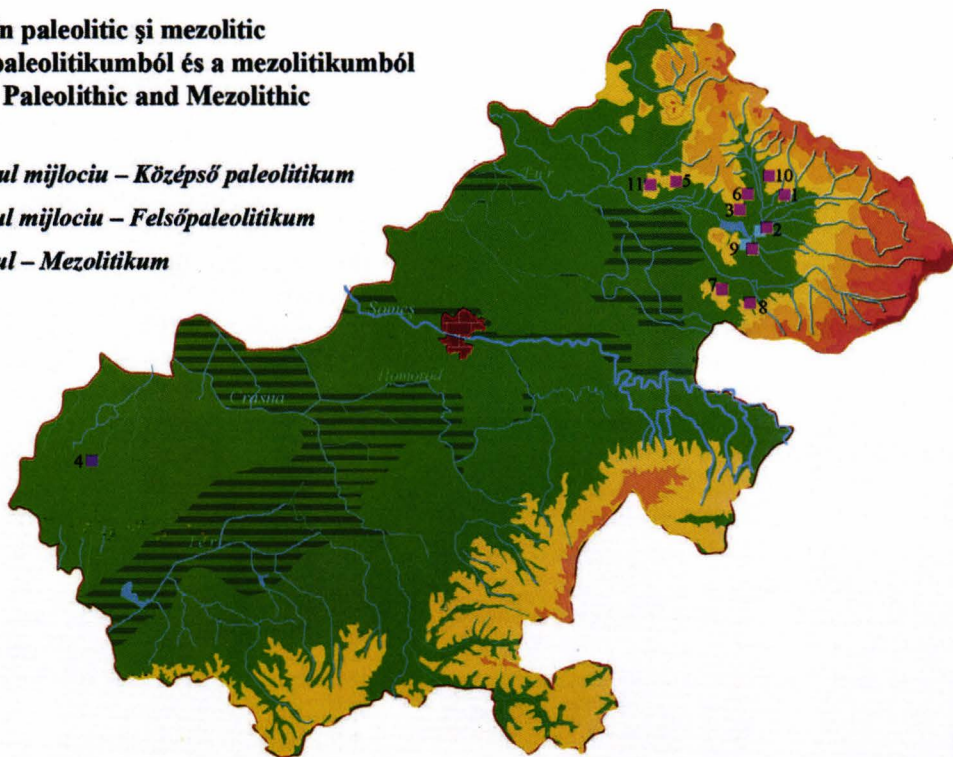
Primele semnalări ale existenței paleoliticului în Oaș sunt făcute în 1928 de către arheologul Márton Roska cu ocazia unor cercetări de teren în jurul Bixadului. Primele cercetări sistematice sunt făcute însă în 1957, de către C. S. Nicolăescu-Ploșsor, care descoperă situl de la Boinești–*Bélavára* (Coasta Boineștilor), urmate de cele ale Mariei Bitiri între 1960 și 1969. Maria Bitiri a cercetat numeroase situri paleolitice din Oaș, cele mai importante fiind: Boinești–*Bélavára*, Remetea Oașului–*Șomoș I și II*, Călinești–*Oaș I, II, III și IV*, Turulung–*Dealul Pustiu (Pusztahegy)*. În următorii 30 de ani nu se vor mai face săpături arheologice în siturile paleolitice din Oaș, acestea fiind reluate abia în ultimii ani (2005 și 2006) la Boinești și Remetea Oașului, de către o echipă de cercetători români și francezi.

Siturile paleolitice din Oaș sunt amplasate pe dealuri, care din nefericire sunt foarte puternic erodate de ploii și vânturi, puține fiind cele în care locuirile preistorice se păstrează mai bine. Sedimentele cu vestigiile paleolitice au o grosime maximă de 0,70 m, iar în cazul așezărilor în care se succed mai multe orizonturi culturale, nu există straturi sterile între diferitele nivele culturale, prin urmare diferențierea între artefacte s-a făcut în primul rând pe criterii tipologice.

Potrivit Mariei Bitiri, în Oaș au fost identificate trei etape cultural-cronologice ale paleoliticului. Prima etapă este considerată a fi o fază finală a paleoliticului mijlociu, cu unele elemente ce amintesc de debutul paleoliticului superior, ceea ce înseamnă că poate fi situată undeva între

Descoperiri din paleolitic și mezolitic Lelőhelyek a paleolitikumból és a mezolitikumból Sites from the Paleolithic and Mezolithic

- *Paleoliticul mijlociu – Középső paleolitikum*
- *Paleoliticul mijlociu – Felsőpaleolitikum*
- *Mezoliticul – Mezolitikum*

1. Bixad; 2. Boinești; 3. Călinești Oaș; 4. Ciumești; 5. Gherța Mică; 6. Lechința; 7. Orașu Nou; 8. Racșa;
9. Remetea Oașului; 10. Târsolt; 11. Turbulea Vii

40.000 și 30.000 ani înainte de prezent. Următoarele două etape aparțin paleoliticului superior (cca. 30.000 – 10.000 ani înainte de prezent), majoritatea siturilor descoperite în Oaș fiind datate în această perioadă.

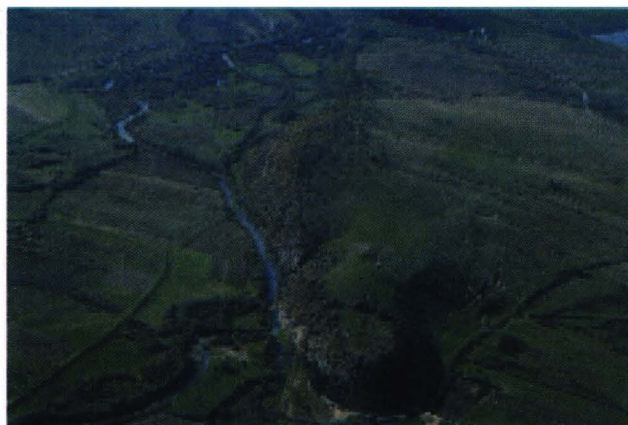
În lipsa descoperirilor de oase umane este dificil de spus cine sunt oamenii care au populat regiunea Oașului la finele paleoliticului mijlociu. Este posibil să fie ultimii oameni de Neanderthal, sau chiar primii oameni moderni, sosiți prin Balcani, dinspre Orientul Apropiat. Cu siguranță însă, populațiile din paleoliticul superior aparțin oamenilor moderni (*Homo sapiens sapiens*), adică strămoșilor noștri direcți.

Modul de viață al populațiilor paleolitice (în special al celor din paleoliticul superior) este reconstituit atât pe baza săpăturilor arheologice, cât și prin compararea cu societățile de vânători-culegători din zilele noastre. Comunitățile paleolitice erau probabil mici grupuri nomade care se stabileau periodic în diferite locuri, importante pentru una sau alta din activitățile principale ale grupurilor. Hrana era obținută prin vânărea animalelor sălbatice și culesul plantelor și a animalelor mici (de aici denumirea de vânători-culegători dată acestor populații). Astfel, nu poate fi întâmplător faptul că dealuri precum cele de la Boinești și Remetea Oașului au fost intens locuite în toate cele trei

etape ale paleoliticului prezente în Oaş, deoarece prin poziția geografică deosebită oferă o vizibilitate foarte bună asupra Depresiunii Oaşului și asupra principalelor văi, prin urmare e de presupus că și asupra rutelor de migrație a turmelor de animale. După cum arată și denumirea dată epocii, paleoliticul este caracterizat prin utilizarea obiectelor din piatră, și mai precis, din piatră cioplită (de aici și denumirea de epocă a pietrei cioplite). Nu orice piatră este potrivită pentru cioplire, de aici necesitatea ca oamenii din paleolitic să identifice și să exploateze acele resurse de roci, ale căror proprietăți fizice le făceau pretabile ciopririi și apoi utilizării. În esență, este vorba despre desprinderea controlată a unei așchii (sau lame) dintr-un bloc de piatră (nucleu), prin intermediul a diferite tehnici de percucie.

Principalele roci folosite de comunitățile paleolitice din Depresiunea Oaşului au fost atât de origine locală, cât și importate de la distanțe mai mari sau mai mici. Calitatea acestora din urmă este excepțională (obsidianul din Munții Tokaj–Prešov din Ungaria și Slovacia și silixelul din bazinele superioare ale Prutului și Nistrului). Rocile locale variază în privința calității, în același timp însă sunt de o mare diversitate: silicolite (cuartite) limnice, jaspuri, gresii silicioase, andezite, etc. Sursele de materie primă sunt atât prundișul râurilor, cât și cariere (aflorimente de suprafață), cum ar fi cariera de silicolite limnice de la Racșa.

Odată adunate bucățile de rocă potrivite, se trecea la transformarea acestora în unelte. Activitățile intense de cioplire a pietrei pe același loc au dus la formarea aglomerărilor de nucleu, așchii și deșeuri de cioplire, indicii ale existenței unor veritabile ateliere de cioplire (nr. cat. 18). Prin cioplirea nucleului (nr. cat. 15–17) vor rezulta așchiile și lamele (nr. cat. 1), care constituie suportul pentru viitoarele unelte, sau pot fi utilizate ca unelte în stare brută. Uneltele propriu-zise (din punct de vedere tipologic) sunt obținute prin modificarea lamelor și așchiilor prin retușarea marginilor acestora. Astfel se va obține un set de unelte, cele mai importante fiind: răzuitoarele (racloare și gratoare) (nr. cat. 2–8, 10, 12), dălțițele (burine) (nr. cat. 9,

Dealul Bélavára de la Boinești
Bélavára domb – Bujánháza
Bélavára Hill from Boinești

11), străpungătoarele (nr. cat. 14) și vârfurile (nr. cat. 13). Principalele activități în care erau utilizate aceste unelte sunt: vânătoarea (vârfurile), tranșarea cărnii (așchiile, lamele, răzuitoarele), prepararea pieilor și îmbrăcăminții (răzuitoarele și străpungătoarele), prelucrarea oaselor și coarnelor (dălțițele și străpungătoarele), precum și diferite alte acțiuni de tăiere, răzuire, împungere, curățare, etc.

Cu siguranță, uneltele oamenilor din paleolitic nu se reduceau la cele din piatră cioplită, acestea fiind doar cele care au rezistat timpului. În numeroase situri paleolitice din lume se găsesc unelte din os și corn, dar nu și în cele din Depresiunea Oaşului, unde aciditatea solurilor a dus probabil la distrugerea totală a osului. În fine, trebuie să ne imaginăm ca omul paleolitic folosea numeroase unelte din lemn, precum și diverse fibre vegetale (spre exemplu pentru fixarea pieselor din piatră în mâneri din lemn). Modul de viață al omului paleolitic era puternic determinat de natură. Clima, vegetația și fauna erau diferite față de zilele noastre, perioade reci (glaciațiuni) alternau cu perioade calde (interglaciațiuni), peisajul variind astfel de la tundră și stepă la păduri de conifere sau foioase.

Așezări paleolitice – dealul Șomoș de la Remetea Oașului
Paleolit telepek – Somos domb, Kőszegremete
Paleolithic sites – Șomoș hill from Remetea Oașului

În urmă cu cca. 11500 de ani, ultima glaciațiune începe să se retragă complet și foarte rapid de pe continentul european, clima se încălzește puternic, pădurile cu animale mici înlocuiesc stepa mamuților. Comunitățile umane se vor adapta noului peisaj, inventând noi tehnici de subsistență și făcând primii pași spre o economie productivă. Această perioadă de transformări puternice sub impactul schimbărilor climatice poartă în arheologie numele de mezolitic și durează în Bazinul Carpatic până la sosirea primilor agricultori neolitici în urmă cu cca. 8000 de ani. În județul Satu Mare a fost descoperit până acum un singur sit mezolitic, la Ciumești, dar cu siguranță multe alte așezări sunt încă neidentificate. Odată cu neoliticul, modul de viață al oamenilor se schimbă definitiv, vânătorii-culegători lasă locul agricultorilor, consecința pe termen lung fiind însuși apariția lumii în care trăim noi, cei de azi.

Szatmár megyében a paleolitikum régészeti lelőhelyei csaknem kizárólag az északi részen, az Avasi-medencében és annak határán, a Szamos és a Túr völgyeivel való találkozásánál csoportosulnak. Ez a mikro-régió a Felső Tisza medencéjével alkot szerves egységet. Ebből a szempontból sokatmondó, hogy északon, a határhoz közel található a királyházi (Ukrajna, Kárpátalja) kiemelt jelentőségű őskőkori lelőhely.

A paleolitikumra utaló leletek avasi jelenlétét első ízben a Bikszád körül kutatást folytató Roska Márton jelezte. Rendszeres kutatásokat azonban csak 1957-től folytatott C. Ș. Nicolăescu-Plopșor, aki a bujánházi Bélavára lelőhelyet tárta fel. Utána Maria Bitiri végzett ásatásokat 1960 és 1969 között több avasi lelőhelyen, melyek közül a legfontosabbak: Bélavára, a kőszegremetei Șomoș I. és II. lelőhely, a kányaházi I., II., III., IV. lelőhelyek, valamint a túrterebesi Pusztahegy. A következő harminc év során az Avásban nem folytak régészeti ásatások, csupán 2005-ben és 2006-ban kutattak Bujánháza és Kőszegremete környékén román és francia régészek. Az avasi lelőhelyek domboldalakon találhatóak, melyeket a szél és az eső lekoptatott, s így a történelem előtti korok lakóhelyeinek nyomai alig őrződtek meg. A megmaradt paleolit kultúrrétegek legfennebb 0,70 m vastagok, az egymásra települt kultúrák között nincsenek steril rétegek, és a határok is elmosódnak, ezért a tárgyi maradványokat elsősorban tipológiailag különíthetjük el.

Maria Bitiri a paleolitikum három szakaszát figyelte meg az Avásban. A legkorábbi szakasz 40.000 évvel napjaink előtt kezdődött és 30.000-ig tartott, ez a periódus a középső paleolitikum végső fázisát jelenti, egyes elemek, azonban, már a felső paleolitikumra jellemzőek. A második és a harmadik szakasz, 30.000-tól 10.000-ig, egyaránt a felső paleolitikumhoz sorolható, ide tartozik az avasi lelőhelyek többsége.

Emberi csontmaradványok híján nehéz megmondani, milyen embertípus lakta az Avast a középső paleolitikum végén. Az itt lakók akár az utolsó neandervölgyi ősemberek

is lehettek, vagy talán az első modern emberek, akik Közél-Keletről jöttek, a Balkánon át. Annyi azonban bizonyos, hogy az Avas felső paleolitikumi lakója már közvetlen ősünk, a homo sapiens sapiens volt.

A paleolitikum (főleg a felső paleolitikum) emberének életmódját részint a régészeti leletek, részint a korunkbeli gyűjtögető és vadászattal foglalkozó társadalmak életviszonyai alapján rekonstruálhatjuk. A paleolitikumbeli közösségek feltehetőleg kis nomád csoportokból álltak, és szükségleteik, valamint tevékenységeik függvényében, állandóan változtatták telephelyeiket. Nagyvadakat ejtettek, kis állatokra vadásztak, növényeket, gyümölcsöket gyűjtögettek. A bujánházi és kőszegremetei dombok meglehetősen sűrűn lakottak voltak a paleolitikum idején, nem véletlenül, hiszen lehetővé tették a környező völgyek szemmel tartását és a vándorló vadcsordák útvonalának nyomon követését.

A paleolitikumot (pattintott kőkorszak), mint azt neve is jelzi, a pattintott kőszerszámok használata jellemzi. Nyilván minden kőfajta volt alkalmas az ilyen szerszám előállítására, ezért az akkori ember sok időt töltött azzal, hogy a megfelelő kőfajták forráshelyeit feltárja és kitermelje. Eszközeiket úgy készítették, hogy egy kisebb kőtömbből, terv szerint és ellenőrzött módon, különféle ütogetési technikát használva, lehasítottak egy forgács, lemez vagy penge alakú részt.

Az Avasban szerszámkészítésre használt kőfajták többnyire helyi eredetűek, de találunk távolabbról származókat is, mint a magyarországi Tokaj és a szlovákiai Eperjes környékéről származó obszidiánt vagy a Prut és a Dnyeszter felső folyásától nyert kovakövet. A helyi forrásokból nyert kőzetek között említhetők a limnokvarcitos fajták, a jáspis, a homokkő és az andezit. Ezeket többnyire a folyók medréből vagy valamilyen felszíni kőfejtőből nyerték, mint amilyen a ráksai kőbánya is. A megfelelő kőmennyiség összegyűjtése után rátértek az eszközök és a szerszámok készítésére. A kő megmunkálásának műhelyei, sőt valóságos központjai alakultak ki (kat. sz. 18). A kőszilánkok és a kőpengék (kat. sz. 1) szolgálták a későbbi szerszámok alapjául, ezeket csiszolással és reszeléssel tovább formázták. Kaparók és

vakarók (kat. sz. 2–8, 10, 12), árvésők (kat. sz. 9, 11), lyukasztók, szűrőeszközök (kat. sz. 14) és lándzsahegyek (kat. sz. 13) készültek így. A vadászatokon lándzsahegyeket, a hús feldarabolásánál pengéket és kaparókat, a bőr feldolgozásánál a ruhaneműkészítésénél szűrőeszközöket és reszelőket, a csontok és a szarvak feldolgozásánál vésőket és lyukasztókat használtak.

A paleolitikum embere a kőzeteken kívül még különféle csontokat és szarvakat is használt a szerszámkészítéshez. Hasonlóak a világ számos lelőhelyén előkerültek, de az Avas vidékén mindebből – a savas talaj erős korróziója miatt – nem maradt fenn semmi. Végül nehéz elképzelni fa és növényi rostok használata nélkül a szerszámok rögzítését a nyélhez, de ezek nyomtalanul elenyésztek. Az ember életmódját teljes mértékben a természet határozta meg. Az éghajlat, a növény- és az állatvilág teljesen különbözött napjainkétól. A jégkorszakok periodikusan ismétlődő lehülése és felmelegedése függvényében alakult a táj képe és ennek megfelelően változott a növényzet a sztyeppétől és a tundrától a tülelevelű és a lombhullató fák alkotta dús erdőségeig.

Ez előtt kb. 11500 évvel a jég gyorsan és csaknem teljesen visszahúzódott az európai kontinensről, az éghajlat erőteljesen felmelegedett, a mamutok lakta sztyeppéket pedig felváltották a jóval kisebb állatokkal benépesülő erdők. Az emberi közösségek új megélhetési technikákat kellett kidolgozzanak, alkalmazkodtak az éghajlat és a táj változásaihoz, így megtették az első lépéseket a termelő típusú gazdálkodás kialakításához. E jelentős változásokat hozó korszakot mezolitikumként nevezi a régészet és az újkőkor első földművelőinek megjelenéséig tart a Kárpát-medencében, azaz napjaink előtt 8000-ig. Szatmár megyében csak egyetlen mezolitikus lelőhely ismert, Csomaközön, de minden bizonnyal idővel még több is beazonosítható lesz. Az újkőkorral együtt az emberek életmódja is visszavonhatatlanul megváltozott, a halászatot és a vadászatot a földművelés váltotta fel. Ezen változások hosszú távú eredménye mai életmódunk rendszerének kialakulása.

The Paleolithic and the Mesolithic

The Paleolithic sites in the territory of Satu Mare County are grouped in the Northern side of the county, in Oaş Depression and on it's border area with the plains of Someş and Tur. From geographic and cultural point of view, this region is part to the wider Upper Tisa Basin. This point of view makes relevant the proximity of the exceptional Paleolithic site of Korolevo, in the Trans-Carpathian Ukraine, close to the border of the county.

The first Paleolithic records in Oaş, were discovered in 1928, when the archaeologist Márton Roska made field research around Bixad. The first systematic research, however, was made by C. S. Nicolaescu-Ploşor in 1957, discovering the site from Boineşti–*Bélavára* (or Coasta Boineştilor). The research was continued by Maria Bitiri between 1960 and 1969, at the Paleolithic sites from Oaş, of which the most important are: Boineşti–*Bélavára*, Remetea Oaşului–Şomoş I and II, Călineşti–Oaş I, II, III and IV, Turulung–Dealul Pustiu (or Pusztahegy). In the following 30 years, no archaeological excavations were made at the Paleolithic sites from Oaş. They were restarted during the last years (2005, 2006) at Boineşti and Remetea Oaşului by a team of Romanian and French researchers.

The Paleolithic sites from Oaş are placed on hills, which, unfortunately, are strongly eroded by rain and wind. Therefore, few of them are where the prehistoric settlements are better preserved. The sediments with Paleolithic evidence has a maximum of 0,70 meters in depth, and in the case of the settlements where there is a succession of cultural horizons, there are no sterile levels between them, therefore, the differentiation of the artifacts was done primarily according to the typological criteria.

Maria Bitiri identified in Oaş three cultural and chronological horizons of the Paleolithic Age. The first is considered as a final period of the Middle Paleolithic, with some elements suggesting already the beginning of the Upper Paleolithic, therefore, it can be dated between 40.000

and 30.000 years before present. The following two stages belong to the Upper Paleolithic (between 30.000 and 10.000 years before present), the most of the sites found in Oaş being dated to this period.

Lacking the human remains, it is difficult to state who the people are, who populated the Oaş region at the end of the Middle Paleolithic? It is possible to assume that they were

Materia primă: cariera de silicite limnice de la Racşa
Kőeszköz nyersanyag: limnokvarcit bányá – Rákşa
Raw material: limnic silicites quarry from Racşa

the last remnants of the Neanderthal humans, but it can be also assumed that they were the first modern humans passing the Balkans, from the Near East. It is certain, though, that the populations of the Upper Paleolithic belong to the modern humans (*Homo sapiens sapiens*), our direct ancestors.

The lifestyle of the Paleolithic populations (especially of those of the Upper Paleolithic) can be reconstituted on the basis of the archaeological finds, and through comparison with the modern hunter-gatherer societies. The Paleolithic communities were probably small nomadic groups establishing recurrently in different places suitable for the main

activities of the groups. They obtained food by hunting wild animals and by gathering plants and small animals (this explains the name of hunters-gatherers given to this populations). Therefore, it is not at random the fact that the hills like the ones from Boinești and Remetea Oașului were intensely inhabited during the three stages of the Paleolithic Age present in Oaș, due to the special geographical position that offers a very good view on the Oaș Depression and on the main valleys, as well as probably on the routes of migration of the animal herds.

As the name of the age implies, the Paleolithic is characterized by using stone tools, more exactly, chipped stone tools (giving the name of Chipped Stone Age). Not all stones are fit for chipping, therefore, the Paleolithic people had to identify and exploit the rock resources with physical properties suitable for knapping. The most important was to control the detachment of the flakes (or blades) from the block of stone (core), through different techniques of percussion.

The most used rocks within the Paleolithic communities of the Oaș Depression were of local origin, but there were import goods from longer or shorter distance, too. The quality of the latter stones is superior: the obsidian from the Tokaj-Prešov Mountains from Hungary and Slovakia; and the flint from the Upper Basins of Prut and Nistru Rivers. The local rocks vary in quality, but at the same time they reveal a great variety: limnic silicates (or limnic quartzite), jaspers, siliceous sandstones, andesites etc. The sources of the raw materials were the river gravels and the surface quarries, like the quarry of limnic silicates from Racșa.

Once the right rocks were found, the peoples proceeded to transform them into tools. The remains of the complex activities of chipping the stones made in the same location and the left piles of unused cores, flakes and chopping residues are found in archaeological excavation and they indicate the existence of veritable chipping workshops (cat. no. 18). Through knapping the core (cat. no. 15-17), flakes and blades are resulted (cat. no. 1), used as blanks for the

tools, but they could have been used as it were too. The tools (from typological point of view) were obtained after modifying the blades and the flakes by retouching their edges. Consequently there were obtained a set of tools, the most important being: the scrapers (side-scrapers and end-scrapers) (cat. no. 2-8, 10, 12), the chisels (burins) (Nr. cat. 9, 11), borers (cat. no. 14) and the points (cat. no. 13). The main activities where these tools were used are: hunting (the points), cutting meat (the flakes, the blades, the scrapers), processing skins and making clothes (the scrapers and the borers), processing bones and horns (the chisels and the borers), as well as many other different actions of cutting, scraping, boring, cleaning etc.

Certainly, the tools of the Paleolithic man were not made exclusively of chipped stone, but only this type resisted through time. In many Paleolithic sites around the world tools of bones and horns are found. The Oaș Depression is an exception, here the acidity of the soils corroded totally the bones. In addition, it can be assumed that the Paleolithic man used wooden tools, and various vegetal fibres (e.g. for fixing stone tools in the wooden handles).

The lifestyle of the Paleolithic man was strongly influenced by nature. The climate, the vegetation and the fauna used to be different than nowadays, cold periods (glaciations) alternated with warm periods (interglaciations), therefore the landscape varied from tundra and steppe to coniferous and deciduous forests.

11.500 years ago, the last glaciation started its complete and very fast withdrawal from the European continent, the climate became warm quickly and forests with small animals took place to the mammoths' steppe. Human communities adapted to the new landscape, inventing new techniques of subsistence and taking the first steps toward productive economy. This period of major transformation under the impact of climate changes is known in archaeology as the Mesolithic period and in the Carpathian Basin it lasted until the arrival of the first Neolithic farmers about cca. 8.000 years ago. In Satu Mare County there is only one

Mesolithic site found in Ciumești, but certainly a lot of sites remain unidentified. The Neolithic period changed radically peoples' lifestyle, the hunters-gatherers become farmers, and the consequence on long term is actually the world we live in today.

Bibliografie – Irodalom – References

Maria Bitiri, *Paleoliticul în Țara Oașului*, Biblioteca de arheologie, seria complementară, 1, București, 1972

Alexandru Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2001

Alexandru Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul pe teritoriul României*, in: *Istoria românilor*, vol. I, Moștenirea timpurilor îndepărtate, coord. M. Petrescu-Dimbovița – Al. Vulpe, București, 2001, 67–110.

Neoliticul și eneoliticul

Umanitatea, în evoluția sa milenară, a cunoscut, ca de altfel orice ființă umană, perioade evolutive intense alternate cu cele de acalmie. O astfel de evoluție intensă, chiar „revoluționară”, este perioada neolitică, o perioadă care a scos umanitatea din latența paleolitică, când omul nu era decât un vânător-culegător rudimentar a cărui singură preocupare era supraviețuirea. În această perioadă, care se manifestă între 6500–4500 a. Chr., omul preistoric adoptă noi deprinderi economice, sociale, spirituale, care au marcat definitiv evoluția ulterioară a umanității.

Se trece la noi preocupări economice, și ne referim aici la cultivarea plantelor și creșterea animalelor, ocupațiile anterioare, pescuitul (nr. cat. 40–44) vânatul și culesul, devenind complementare. Dar, dincolo de aceste două fenomene se ascund aspecte care fac din această perioadă una cu adevărat „revoluționară”. Aceste activități economice determină alte preocupări și deprinderi socio-culturale. Bunăoară, cultivarea plantelor și creșterea animalelor determină sedentarizarea comunităților preistorice, care sunt „obligate” să se așeze pentru a practica noile îndeletniciri. Tot acum apare ceramica, poate ca o necesitate de a prepara cerealele precum și inovațiile tehnice legate de amenajarea habitatului, a realizării de unelte rezistente și eficiente, adecvate noilor necesități, precum și apelarea comunităților preistorice la noi resurse, cum ar fi sarea.

În anii 1960 se formează colecția de la Ciumești–Berea, numită colecția Kovács, realizată de preotul reformist Gyula Kovács din satul Berea care, probabil sub îndemnul medicului Ernő Andrassy, a început să colecteze vestigiile arheologice din zona comunelor Ciumești, Sanislău, Foieni. Pe baza materialului și a informațiilor furnizate de colecția Kovács au început primele săpături sistematice în anii 1962–1965, în hotarul comunei Ciumești, și anume în punctele Ciumești II–Pășune, Berea I, IX, X–XI. Cercetări ulterioare au fost întreprinse de Eugen Comșa precum și de János Némethi între anii 1970–1982 la: Carei, Dindești,

Moftinu Mic, Pișcolt–Nisipărie,–Lutărie,–Cărămidărie, Tiream și Vășad, multe dintre aceste săpături având un caracter de salvare.

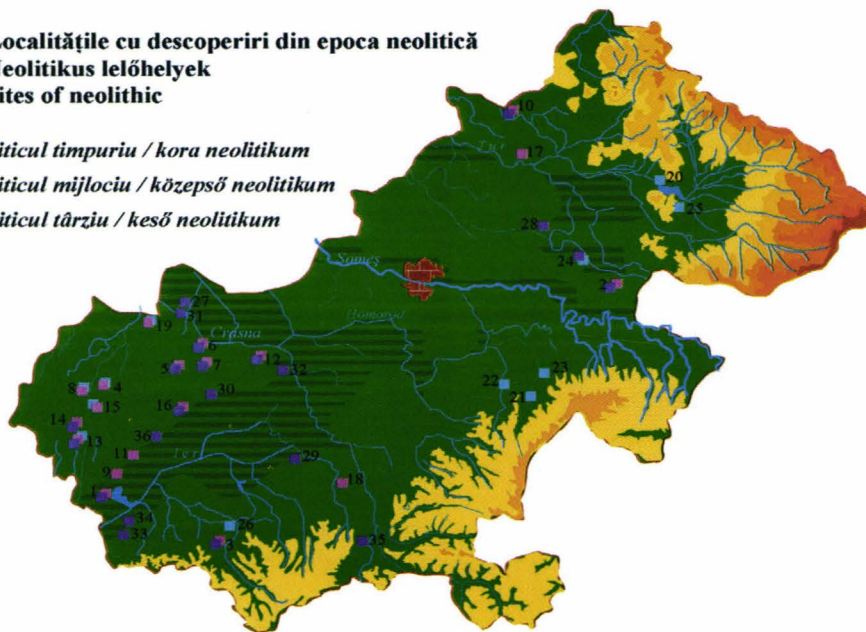
Problematica neoliticului timpuriu din nord-vestul României a fost întrucâtva clarificată în urma săpăturilor arheologice desfășurate în anii 1970–1980 la Homorodu de Sus, Homorodu de Mijloc și Dumbrava. În ultimele două decenii, importante descoperiri s-au făcut în siturile de la Tășnad–Sere (unde regretatul Neța Iercoșan a săpat mai bine de un deceniu) și în Călinești-Oaș–Dâmbul Sfintei Mării, care reprezintă cel mai nordic punct cu descoperiri

Starčevo–Criș din România. Cercetările din ultimele două decenii păstrează caracterul unor săpături de salvare, singurele cercetări sistematice fiind efectuate, începând din 1995, de către János Némethi la Pișcolt. La acestea adăugăm săpăturile de la Halmeu–Vamă și Urziceni–Vamă efectuate în ultimii cinci ani.

Comunitățile preistorice manifestă o predispoziție pentru amplasarea așezărilor pe cursuri de ape curgătoare, pe o serie de forme pozitive (mici înălțimi cu aspect de popine sau altele cu aspect de grinduri) care domină suprafața generală a terenului, constituind insule neinundabile sau

Localitățile cu descoperiri din epoca neolitică
Neolitikus lelőhelyek
Sites of neolithic

- *neolitikul timpuriu / kora neolitikum*
- *neolitikul mijlociu / középső neolitikum*
- *neolitikul târziu / keső neolitikum*

1. Andrid; 2. Apa; 3. Blaja; 4. Berea; 5. Carei; 6. Cămin; 7. Căpleni; 8. Ciumești; 9. Dindești; 10. Halmeu; 11. Irina; 12. Moftinu Mic; 13. Pișcolt; 14. Resighea; 15. Sanislău; 16. Tiream; 17. Turulung; 18. Unimăt; 19. Urziceni; 20. Călinești Oaș; 21. Homorodu de Sus; 22. Homorodu de Mijloc; 23. Homorodu de Jos; 24. Medieșu Aurit; 25. Remetea Oașului; 26. Tășnad; 27. Berveni; 28. Dumbrava; 29. Eriu-Sâncrai; 30. Ghenci; 31. Lucăceni; 32. Moftinu Mare; 33. Pir; 34. Piru Nou; 35. Supuru de Jos; 36. Vezendiu.

numai temporar inundabile. Menționăm în acest sens, de pe teritoriul județului Satu Mare, limita mlaștinii Ecedea situată pe linia Bervenii, Cămin, Căpleni, Domănești, Moftinu Mare, Ghilvacii, Doba, Boghiș și care continuă dincolo de graniță, limită pe care se situează numeroase așezări neolitice.

Cât privește dimensiunea așezărilor, acestea sunt în general mici, de aproximativ 2–3 ha, ceea ce corespunde unei populații de circa 60–85 locuitori, și care gravitează în jurul unei așezări principale ce măsoară aproximativ 50 ha. Acest tip de organizare intercomunitară poate fi atestată în toate orizonturile culturale cercetate. Astfel de așezări întinse avem la Tășnad, Homorodu de Sus, Carei, Pișcolt, Căpleni, Moftinu Mic, Moftinu Mare, Berea, Ciumești, Urziceni, Medieșu Aurit, Dumbrava, Halmeu, etc.

Locuințele erau fie adâncite în pământ fie de suprafață. Locuințele adâncite în pământ (descoperite la Tășnad-Sere, Pișcolt, Urziceni, Halmeu, Moftinu Mic, Homorodu de Sus, Carei, Berea, etc.), pe lângă multe inconveniente, prezintă avantajul că sunt răcoroase vara și se încălzesc mai ușor iarna. Intrarea consta dintr-o treaptă adâncită, realizată pe una dintre părți, de obicei pe partea de sud. Este posibil să fi existat și așa numitele vetre portabile confecționate din ceramică în care se puneau jar, asigurându-se astfel un anumit confort termic. Locuințele de suprafață (descoperite la Tășnad-Sere, Moftinu Mic - *Pescărie B*, la Căpleni-Canton CFR, la Căpleni - *Togul lui Reök*, Urziceni-Vamă, Halmeu-Vamă, etc.) au fost construite din lemn și lut. Utilizarea lemnului s-a restrâns la strictul necesar, comunitățile preistorice integrându-l în construcții cu împletituri de nuiele bătute cu argilă sau numai cu lut amestecat cu paie, pleavă, etc. În general, construcțiile anexe (grajduri) erau lipite de peretele locuinței din motive practice, iarna locuințele pierzând mai puțină căldură. Nu întotdeauna aceste locuințe au fost prevăzute cu locuri de foc în interior, mai ales că probabil majoritatea activităților se desfășurau în aer liber, casele fiind mai mult un spațiu de dormit. Acoperișul locuinței era, în general, construit în

două ape, fiind realizat din paie, trestie și stuf. Locuințele erau scunde, fiind astfel mai puțin expuse vânturilor. Casele au fost orientate în general spre sud deoarece, nefiind prea luminoase și călduroase, prisma sau pridvorul din fața intrării era locul obișnuit de desfășurare a diferitelor activități casnice, îndeosebi torsul și țesutul îmbrăcămintei. În general, locuințele erau cu o singură încăpere.

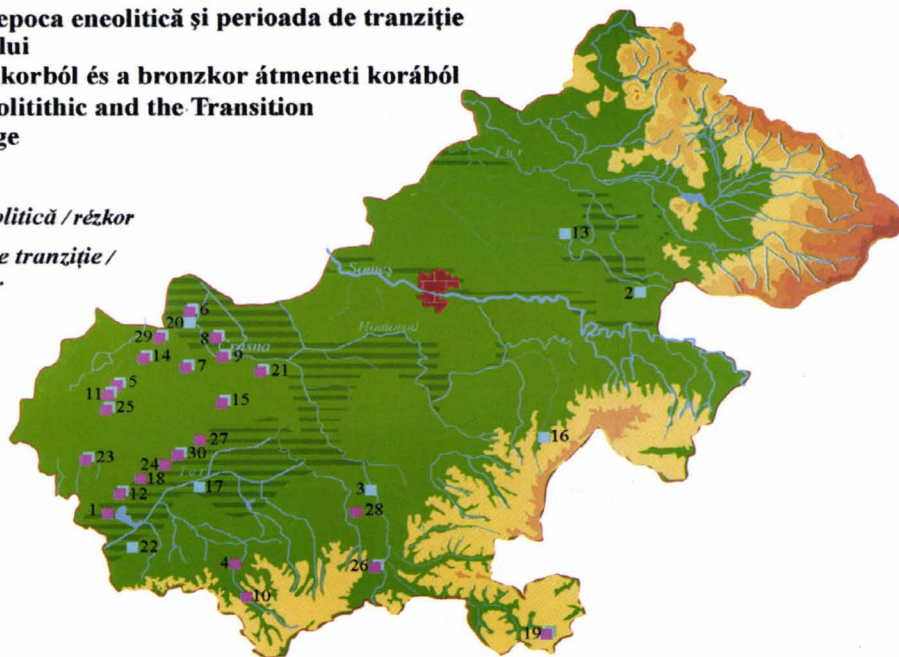
În această perioadă se manifestă pe teritoriul județului culturile Starčevo-Criș (nr. cat. 19–20), grupul Pișcolt (sau cultura Ciumești) și cultura Herpály (sau Salca-Herpály), care se diferențiază prin tehnica de confecționare și de ornamentare a ceramicii: incizare, ciupire, barbotinare (nr. cat. 21), pictare (nr. cat. 48–49), ornamente aplicate (nr. cat. 50), etc. Pe lângă ceramică, care reprezintă materialul preponderent dintr-o așezare neolitică, sunt frecvente diferite tipuri de unelte din piatră. În această perioadă apar, pe lângă uneltele cioplite (nr. cat. 84, 86–88) folosite în epocile anterioare, topoare de piatră șlefuite (nr. cat. 74–79), ulterior perforate, care permit înmănușarea lor, oferind un mai bun randament în utilizare (nr. cat. 61–62, 65–73).

Un rol deosebit, de acesta dată în privința evaluării sistemelor religioase, sunt descoperirile de statuete antropomorfe (nr. cat. 25–39), zoomorfe, altărășe (nr. cat. 24), pintadere (nr. cat. 22) etc. (Tășnad, Homorodu de Sus, Carei, Pișcolt, Căpleni, Moftinu Mic, Berea, Ciumești, Urziceni, Dumbrava, Halmeu), considerate ca manifestări ale unui cult legat de pământ, ca dătător de viață, fapt firesc având în vedere caracterul pregnant agricol al comunităților neolitice. În general, pentru această perioadă sunt caracteristice statuetele feminine la care s-au redat cu precădere atributele feminine (nr. cat. 34–39): săni, șolduri proeminente, care marchează feminitatea dar și fecunditatea (un număr impresionant de astfel de statuete au fost descoperite la Tășnad-Sere și Homorodu de Sus - *Ograda Borzului*).

Referindu-ne la ritualurile funerare, în această epocă predomină inhumarea, defunctul fiind așezat în poziție chircită, pe un „pat” de fragmente ceramice provenind

**Descoperiri din epoca eneolitică și perioada de tranziție
la epoca bronzului**
Lelőhelyek a rézkorból és a bronzkor átmeneti korából
**Sites of the Eneolithic and the Transition
to the Bronze Age**

- *epoca eneolitică / rézkor*
■ *perioada de tranziție /
átmeneti kor*

- 1. Andrid; 2. Apa; 3. Acâș; 4. Blaja; 5. Berea; 6. Berveni; 7. Carei; 8. Cămin; 9. Căpleni; 10. Cehăluț; 11. Ciumești; 12. Dindești; 13. Dumbrava; 14. Focieni; 15. Ghenci; 16. Homorodu de Sus; 17. Hotoan; 18. Irina; 19. Lelei; 20. Lucăceni; 21. Moftinu Mic; 22. Piru Nou; 23. Pișcolț; 24. Portița; 25. Sanislău; 26. Supuru de Jos; 27. Tiream; 28. Unimăt; 29. Urziceni; 30. Vezendiu**

din vase mari și este „acoperit” tot cu fragmente ceramice. Depunerea sau acoperirea rituală se leagă de ideea genezei cosmice a omului. Ideea este întâlnită în multe mitologii, nașterea omului din pământ și întoarcerea lui tot acolo. Tot în acest sens menționăm câteva expresii din mitologia funerară aflate și acum în circulație: „din pământ vii și în pământ te întorci”, „s-a făcut oale și ulcele”; în unele zone se practică și spargerea rituală a vaselor. Unele morminte pot fi interpretate ca o precauție împotriva eventualei întoarceri a defunctului între cei vii; în aceste cazuri, defunctul era așezat în poziție ghemuită, și poate, legat cu sfoară. În alte

cazuri această poziție trebuie pusă în legătură cu speranța unei renașteri, aspect simbolizat și de așezarea defunctului în poziție fetală.

Epoca eneolitică se manifestă în perioada 4500–3500 a. Chr. și reprezintă o etapă istorică relativ frământată și complexă, atât datorită fenomenelor economice și sociale noi generate de apariția și dezvoltarea metalurgiei aramei, cât și a influențelor etno-culturale sudice și răsăritene. Astfel, în locul marilor comunități agricole stabile specifice epocii neolitice târzii, se produce o fragmentare culturală zonală, care va duce la apariția unor cercuri și orizonturi

culturale noi, pe teritorii întinse. Acest fenomen constituie de fapt începutul procesului de indo-europeanizare. Este o epocă în care, pe lângă utilizarea cu precădere a pietrei, apar și obiecte confecționate din aramă. În această perioadă, pe teritoriul județului se manifestă cultura Tiszapolgár și cultura Bodrogkeresztúr (nr. cat. 50–60), culturi care fac parte din civilizațiile mari ale epocii eneolitice din Bazinul Tisei Superioare.

Primele materiale eneolitice apar în colecția Kovács pe baza căreia s-au făcut o serie de cercetări în zona Ciumești – Berea în anii 1960. Paralel cu acestea, Tiberiu Bader a realizat o serie de sondaje în zona Homoroade în anul 1968, descoperind o importantă așezare din cultura Tiszapolgár. În anii 1990, Neța Iercoșan realizează o serie de săpături arheologice la Carei–Cozard, Dumbrava–La Cosma, Vezendiu–Drumul Tireamului.

În această epocă se practică inhumăția, defunctul fiind așezat în poziție chircită, orientat E–V, culcat pe partea stângă sau dreaptă, cu capul orientat spre V sau E. La Urziceni–Vamă au fost descoperite 40 astfel de morminte, fiind cea mai mare necropolă din cultura Bodrogkeresztúr din România cunoscută până în prezent, iar la Cămin–Podul Crasnei au fost cercetate nouă morminte (nr. cat. 53–58). Se pare că poziționarea defunctului pe o parte sau alta este determinată de sexul defunctului, respectiv femeile sunt chircite pe partea stângă iar bărbații pe partea dreaptă. Diferențele dintre sexe continuă și în ceea ce privește inventarul funerar. În mormintele de femei numărul vaselor este mai mare (6–7 vase), fiind așezate de jur-imprejurul mortului, iar în zona bazinului se găsesc în multe cazuri șiraguri de mărgelă de scoică, probabil utilizate la ornamentarea vestimentației. La bărbați numărul de vase este semnificativ mai mic, 1–2 vase, poziționate de regulă în zona picioarelor, alături de care se găsesc unelte de piatră sau cupru, respectiv vârfuri de săgeți, cuțite, răzuitoare, străpungătoare.

Numărul și corelația mormintelor în necropolă este semnificativă pentru statutul social și pentru locul indivi-

dului în societate. Cimitirele sunt de regulă de dimensiuni medii, cca. 50 de morminte, fiind poziționate în zone joase, mlăștinoase sau pe grinduri puțin înalte, neînduabile. Înhumății se află poziționați la mică adâncime, până la 50 de cm. Este de remarcat că mormintele sunt dispuse în șiruri, fără ca acestea să se suprapună ori să se intersecteze, fapt ce relevă că înmormântările se fac într-o perioadă scurtă de timp și sunt marcate printr-un semn tombal.

În această perioadă se generalizează piesele de cupru, cunoscându-se o înflorire a metalurgiei cuprului. Fiind un metal rar, cuprul se utilizează cu precădere pentru piese de podoabă sau de prestigiu, fiind descoperite puține piese pentru care se poate presupune un caracter utilitar. Cele mai multe piese de cupru descoperite le constituie topoarele de diverse tipuri, topoarele-dălți, cuțitele. Astfel de descoperiri avem preponderent în necropolele de la Urziceni–Vamă, Cămin–Podul Crasnei, Ciumești, Hotoan, în inventarul funerar al mormintelor. Tot ca inventar funerar sunt descoperite ace, străpungătoare, podoabe de cupru, mărgelă. Prelucrarea aurului în această perioadă este reprezentată pe teritoriul județului nostru prin două piese de podoabă, ambele găsite ca inventar funerar în cadrul unor morminte de femei. Prima piesă o reprezintă podoaba de păr, frumos ornamentată, descoperită în M6 de la Cămin–Podul Crasnei (nr. cat. 60). Cea de-a doua piesă reprezintă tot o podoabă de păr, de formă conică, descoperită la Urziceni–Vamă în M29 (nr. cat. 59). Piesele sunt realizate din foiță de aur, prin batere.

A neolitikum és a rézkor

Az emberiség többévezredes fejlődése során, akár az ember a maga életében, gyorsabb és lassúbb fejlődési szakaszokon megy át. Gyors, úgyszólván forradalmi fejlődési szakasznak számít a neolitikum, az újkőkorszak, amely kiragadta az embert a paleolitikum lassú sodrású életmódjából. A paleolitikum és a mezolitikum gyűjtögető-vadászó emberének egyetlen életcélja a fennmaradás, a túlélés volt. Ezzel szemben Kr. e. 6500–4500 között az őskori ember új gazdasági, társadalmi és szellemi berendezkedést hozott létre, amely hosszú távon alakította az emberiség fejlődését.

A neolitikum emberének gazdasági foglalatosságai közül a legjelentősebb a földművelés és az állattenyésztés, a korábban fontos halászat (kat. sz. 40–44), vadászat és gyűjtögetés kiegészítő jellegűvé vált. Az életmód forradalmi jellegű változását a társadalmi és kulturális következmények hozták magukkal. A földművelés és állattenyésztés a közösségek letelepedéséhez vezetett, a gabona feldolgozásának szükséglete a kerámiaedények megjelenését hozta magával, valamint kialakult a tér lakhatóvá tételének számos új technikája, újabb nyersanyagforrások feltárásának és az eddigieknél hatékonyabb szerszámok készítésének igénye. Például ekkor kezdődött a só felhasználása.

Az 1960-as években jött létre a Csomaköz és Bere településekről származó Kovács-gyűjtemény. Kovács Gyula berei református lelkész, feltehetőleg Andrassy Ernő orvos ösztönzésére kezdett régészeti leleteket gyűjteni Csomaköz, Mezőfény és Szaniszló környékéről. A Kovács-gyűjtemény információi ösztönözték az 1962–1965 közötti tervásatásokat Csomaköz *II-Legelő*, illetve a Bere *I, IX, X-XI* lelőhelyeken. Később, 1970–1982 között, Eugen Comşa és Németi János folytatták a feltárást Nagykaroly, Erdengeleg, Kismajtény, Mezőterem és Érsasad környékén, illetve Piskolt–*Homokosdomb*, –*Kincsverem*, –*Téglavető* lelőhelyeken. Több ásatás ezek közül már leletmentő jelleggel bírt.

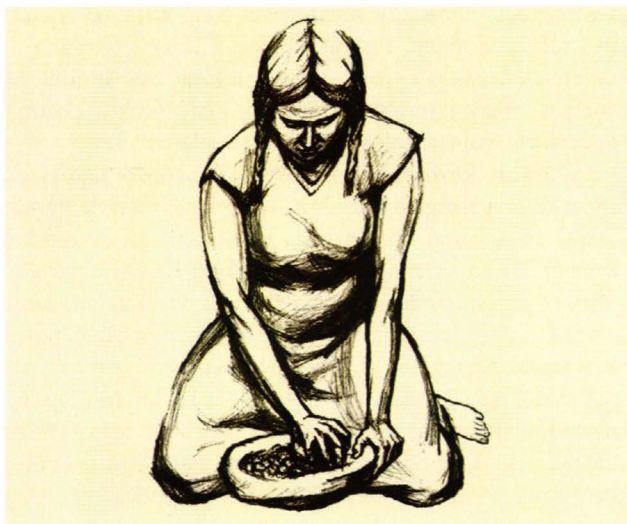
A neolitikum kezdetének problémáját Északnyugat-Romániában az 1970–1980-as évek ásatásai tisztázták, Közép- és Felsőhomoród valamint Felsőliget lelőhelyek részleges feltárása nyomán. Az elmúlt két évtized során fontosabb kutatásra a Tasnád–*Melegházak* lelőhelyen került sor, ahol a néhai Neța Iercoșan több mint egy évtizedig ásatott. Egy másik jelentős kutatás a Kányaháza–*Dâmbul Sfintei Mării* lelőhelyen, a Körös-Starčevo kultúra legészakibb romániai pontján zajlott. Az ásatások túlnyomó többsége mentőjellegű. Tervszerű kutatásokat Németi János végzett 1995-től kezdődően Piskolt környékén, az eredmények közzététele egyelőre még várat magára. Az utóbbi öt évben új, nagy kiterjedésű ásatások kezdődtek a Halmi–*Határátkelő* és a Csanálos–*Határátkelő* lelőhelyeken.

Az őskori közösségek szívesen telepedtek folyóvizek mellé, kis magasságú dombokra, halmokra, amelyek uralták a tájat és egyúttal védelmet is nyújtottak az árvizekkel szemben. Ilyen szempontból az egykori Ecsedi-láp széle, a Börvely, Kálmánd, Kaplony, Domahida, Nagymajtény, Gilvács, Szamosdobvonaléstóvbánszakra, az országhatáron túl, a leggazdagabb a neolitikus lelőhelyekben.

A neolitikus közösségek települései többnyire 2–3 ha kiterjedésűek voltak, kb. 60–85 lakosuk volt egyszerre és általában egy központi, mintegy 50 ha nagyságú település körül rendeződtek. A megyében ez a településszerkezet a Tasnád, Felsőhomoród, Nagykaroly, Piskolt, Kaplony, Nagy- és Kismajtény, Bere, Csomaköz, Csanálos, Aranyosmeggyes és Halmi környéki ásatásokkal igazolható.

A lakóházakat vagy a földbe vájták, vagy a felszínre építették. A földbe vájt házak (Tasnád–*Melegházak*, Piskolt, Csanálos, Halmi, Kismajtény, Felsőhomoród, Nagykaroly, Bere, stb.) a sok hátrány ellenére nyáron hűvösek, télen könnyen átmelegíthetőek voltak. A házba egyetlen ásott lépcső vezetett le, többnyire a déli oldalról. A kívánt hőmérsékletet feltehetőleg egy mozgatható agyagtűzhely szolgáltatta, amelybe izzó paraszat helyeztek. A földfelszínre épített házak (Tasnád–*Melegházak*, Kismajtény–*Halastó B*, Kaplony–*Vasúti őrház*, Kaplony–*Reők*

tag, Csanálos–*Határátkelő*, Halmi–*Határátkelő*) agyagból és fából készültek. A felhasznált fa mennyiségét a legszükségesebbre korlátozták, inkább a vesszőfonást és agyagtapasztást, vagy a szalmával és gabonatórökkel kevert vályogot használták. A melléképületeket hozzáépítették a lakóhelyhez, így az építmény télen kevesebb hőt veszített. A tevékenységek nagy többsége a lakóhelyen kívül zajlott, és így, sokszor nem is volt benne tűzhely, mert többnyire csak alvásra szolgált. A széltől védendő, a háztetőket alacsonyra

Măcinarea cerealelor în neolitic (reconstituire).

Gabonaörlés a neolitikumban (rekonstrukció)

The grinding of cereals in the Neolithic (reconstruction)

építették, faágakból, szalmából vagy vesszőből. Mivel sem fényben, sem melegben nem bővelkedtek, az építmények általában délre néztek és ide esett a bejárat is. Az előtte levő pitvarban zajlott a házi munka, a fonás és a szövés, valamint a ruhadarabok készítése.

Az időszak régészeti műveltségei a megye területén a Körös-Starčevo kultúra (kat. sz. 19–20), a Piskolt-csoport (vagy Csomaköz kultúra) és a Herpály kultúra (vagy Salca-Herpály kultúra) voltak. A régészeti kultúrák

megkülönböztető jegyei főként a kerámiaedények díszítésmódjában jelentkeznek, amelyet metszéssel, csípéssel, ráfröcsköléssel (kat. sz. 21), festéssel (kat. sz. 48–49), rátéttel (kat. sz. 50) alakították ki. A neolitikus települések fő leletanyagát a kerámiaedények jelentik, de azért más anyagból készített eszközök és szerszámok is előkerülnek. A paleolitikumban használatos pattintott kőszerszámokon kívül (kat. sz. 84, 86–88) megjelentek a csiszolt kőbalták (kat. sz. 74–79), amelyeket egy későbbi fázisban át is lyukasztottak, így használatuk jóval hatékonyabbá vált (kat. sz. 61–62, 65–73).

A korszakban uralkodó hiedelmekről az előkerült ember- (kat. sz. 25–39) és állat alakú szobrocskák, oltárocskák (kat. sz. 24) és bélyegzők (kat. sz. 22) árulkodnak (Tasnád, Felsőhomoród, Nagykaroly, Piskolt, Kaplony, Kismajtény, Bere, Csomaköz, Csanálos, Felsőliget, Halmi). A tárgyak az életet adó föld kultuszához kötődnek, amely a neolitikus közösségek földművelő jellegével magyarázható. Gyakoriak a nőket ábrázoló szobrocskák, amelyeken erőteljesen kihangsúlyozottak a női jegyek: mellek és csipő (kat. sz. 34–39) és a termékenységre utaló vonások. Jelentős számban találtak ilyen szobrokat Tasnád–*Melegházak* és Felsőhomoród–*Borzkert* lelőhelyeken.

A temetkezési szokások szempontjából, a korszakra leginkább az elhantolás jellemző. Az elhunytat zsugorított testtartásban helyezték nagy agyagedények cserepeiből készített „ágyra”, majd hasonló cserepekkel „takarták” be. A szertatás mozzanatai, különösen a „betakarás”, az ember eredetébe vetett hitet tükrözte, a „porból lettünk, porrá leszünk” gondolatát fogalmazta meg. Ezzel a felfogással függtek össze a rituális cseréptörések is. Egyes temetkezési rítusok arról tanúskodnak, hogy a túlélők a holtak visszatérését akarták megakadályozni, így őket gúzsba kötve temették el. A zsugorított testtartás más összefüggésben a magzatra emlékeztet így az újjászületésbe vetett hitre utalhat.

Térségünkben Kr. e. 4500–3500 között bonyolult, ellentmondásos és összetett átmenet ment végbe. Egyrészt olyan

új gazdasági és társadalmi folyamat indult be, amely a vörösréz megjelenésével és kohászatának kifejlődésével függött össze, másrészt délről és keletről érkező új etno-kulturális hatások jelentkeztek. A késő neolitikum nagy területeket elfoglaló, stabil, mezőgazdasággal foglalkozó közösségei helyét, regionálisan eltérő és kulturálisan fragmentálódott népesség foglalta el. A nagy területen bekövetkező változással kezdődött az indo-europenizálódás folyamata. A korszak újdonsága a kőszerszámok mellett megjelenő réz tárgyak elterjedése. A megyében a korszakra a Tiszapolgár és a Bodrogkeresztúr (kat. sz. 50–60) régészeti kultúrák jellemzőek, mindkettő a Felső-Tisza-medence rézkorának jelentős civilizációihoz kötődik.

Az első, rézkorba keltezhető leletek a Kovácsgyűjteményben jelennek meg. Ezek alapján Csomaköz és Bere térségében az 1960-as években számos régészeti ásatást végeztek. E mellett 1968-ban Báder Tibor Tiszapolgár-típusú települést tárt fel Homoród környékén. A kilencvenes években Neța Iercoșan folytatott ásatásokat Nagykároly–Kozárd, Felsőliget–*La Cosma* és Vezend–*Teremi út* lelőhelyeken.

A régészeti leletek arról tanúskodnak, hogy az itt lakók a halottaikat a földbe, zsugorított pozícióban temették, bal- vagy jobb oldalukra fordítva, kelet-nyugati tengely mentén fektetve, a fejet vagy keletnek vagy nyugatnak irányítva. A Csanálos–*Határátkelő* lelőhelyen 40 ilyen sírt tártak fel – ez jelenleg a legnagyobb ismert Bodrogkeresztúr típusú temető Romániában. A Kaplony–*Krasznahíd* lelőhelyen kilenc további sírt (kat. sz. 53–58) tártak fel. A halott nők balra, a férfiak jobbra fordítva fekszenek sírjaikban. A nők sírjaiban többnyire hat-hét edény található körben elhelyezve, a derékon gyakori a ruhadíszként szolgáló kagylógyöngysor. A férfiak sírjaiban csak egy-két edényt találunk, lábhoz helyezve, inkább kő- és rézszerszámokat, nyílhegyeket, késeket, reszelőket és szűrőeszközöket temettek a halottal.

A temetők sírjainak száma és adott sír elhelyezkedése temetőn belül jelzi a halott társadalmi helyzetét. A temetők többnyire középnyagyságúak, általában 50 sírt foglalnak

magukba, alacsonyan fekvő, mocsaras helyeken vagy az árvíz által nehezen elérhető halmokon állnak. A sír 50 cm mély, a jelölt sírok sorban fekszenek, ez feltehetőleg a temetkezések gyors egymásutánjára utal, és valamilyen sírjel létét feltételezi.

A korszakban terjed el és virágzik fel a rézművesség. Mivel ritka fém, többnyire dísztárgyak készítésére használják, vagy a társadalmi presztízs kifejezésére. Ezek mellett eltörpül a réz használati eszközök száma. A legtöbb réztárgy különböző fajta balta, véső-balta vagy kés. Ilyen leletek leginkább a Csanálos–*Határátkelő*, Kaplony–*Krasznahíd*, Csomaköz, Érhatvan lelőhelyeken feltárt temetőekben kerül elő. Ugyancsak sírmellékletként kerülnek elő a rézből készült tűk, szűrőeszközök, ékszerek és gyöngyök. Ebből az időből maradt fenn két olyan női sír melléklete, amely az aranyművesség legkorábbi meglétére utal megyénkben. Az egyik egy szépen díszített hajdísz Kaplony–*Krasznahíd* lelőhely M6-os sírjából (kat. sz. 60), a másik szintén egy kúp alakú hajdísz, a Csanálos–*Határátkelő* M29-es sírjából (kat. sz. 59). Mindkettő vékony aranylemezből, ütögetéssel kialakított darab.

The Neolithic and the Copper Age

During its millenary development, humanity has known, like every human being, periods of intense progress alternating with stagnation. Such concentrated, even “revolutionary” development was the Neolithic period, when humanity rose from the slow life of Paleolithic, when man was only a hunter-gatherer whose only concern was the survival. During the period between 6500 and 4500 B.C., prehistoric man adopted new economic, social and spiritual habits that have determined the further development of humanity.

The new economy was based on farming and husbandry, while previous activities like fishing (cat. no. 40–44), hunting and gathering, became complementary. The consequence of these two main activities changed the socio-cultural habits and made this period truly revolutionary. Cultivating plants and husbandry determined the prehistoric communities to become sedentary. In addition, the pottery was invented, in order to prepare the cereals. Other technical innovations were implemented in house-construction and tool-craft. Humans started to use new resources, like salt, beginning with this period.

An archaeological collection was created in the region of Ciumești–Berea, called Kovács-collection, in the 1960's. The Calvinist priest of Berea, Gyula Kovács started to collect archaeological finds from the region of Ciumești, Foieni and Sanislău, advised by doctor Ernő Andrassy. The information provided by Kovács collection, led to the systematic researches carried out in the sites Ciumești II–Pășune, Berea I, IX, X–XI, between 1962 and 1965. Further research was made by Eugen Comșa and János Némethi in the regions of Carei, Dindești, Moftinu Mic, Tiream, Vășad, and in the sites of Pișcolt–Nisipărie, –Lutărie, –Cărămidărie, between 1970 and 1982. Most of these were rescue excavation. The issue of the early Neolithic in North-Western Romania was somehow clarified by the results of the excavations in Homorodu de Sus, Homorodu de Mijloc and Dumbrava in

the 1970's and 80's. During the last two decades, important discoveries were made in the sites of Tășnad–Sere (where the late Neța Iercoșan worked for over a decade) and Călinești-Oaș – *Dâmbul Sfintei Mării*, the northernmost point of the Starčevo–Criș culture from Romania. The researches of the last two decades were rescue excavation, only one systematic research was made in Pișcolt, by János Némethi, starting from 1995. The results, however, remained unpublished. In addition, two excavations were started at the sites Halmeu–*Vamă* and Urziceni–*Vamă*, during the last five years.

Prehistoric communities preferred to set their dwellings alongside rivers, on heights with the aspect of small hills or banks, dominating the surroundings. These island-like points were safe places against floods. In this sense, on the territory of Satu Mare County, the edge of the Ecedea Swamp, situated on the line of Bervenii, Cămin, Căpleni, Domănești, Moftinu Mare, Ghilvaci, Doba, Boghiș, and continuing beyond the border, is the richest in Neolithic settlements.

Generally, the settlements were small, covering about 2–3 hectares with the average number of the population of 60–85 inhabitants. These types of settlements were set around a central settlement covering about 50 hectares. This type of settlement-network can be documented in all researched cultural horizons. Large settlements of this type were discovered in Tășnad, Tășnad–Sere, Pișcolt, Urziceni, Halmeu, Moftinu Mic, Homorodu de Sus, Carei, Berea, etc.

Dwellings were either dug in the soil, either built at the surface. The subterranean houses were found in Tășnad–Sere, Pișcolt, Urziceni, Halmeu, Moftinu Mic, Homorodu de Sus, Carei, Berea, etc., and they had among many inconveniences, the advantage of keeping cool in summer and warming up easier during winter. At the entrance was a sunken step on one side of the house, usually positioned to south. The heating was made with portable cooking vessels. Surface dwellings were found in Tășnad–Sere, Moftinu Mic

– *Pescărie B, Căpleni– Canton CFR, Căpleni – Togul lui Reök, Urziceni–Vamă, Halmeu–Vamă*, etc. They were built of wood and clay, while wood was rarely used. Prehistoric communities preferred for constructions wicker-net and clay or just earth with straws and chaff. Usually the annexes had one of the walls against the wall of the house for practical purposes, this way the houses were losing less warm during winter. These dwellings were not always provided with a source of heat inside, probably because the majority of the activities were implemented outside, therefore, the houses were mostly used for sleeping. The roof was made of straws, reed, and had a tent-like shape. The houses were short and thus protected from wind. Usually prehistoric people built their houses facing south, because of the lack of light and warmth. The verandah became the place for different house activities like spinning and weaving clothing articles. The houses used to have only one room.

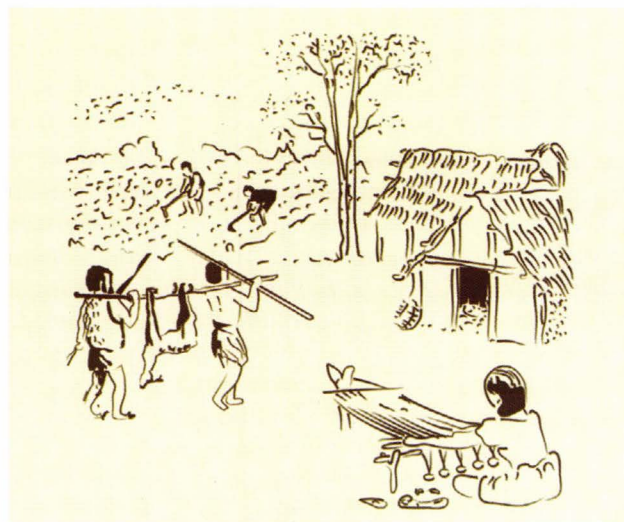
During this period, several cultures were present on the territory of Satu Mare County: Starčevo–Criș culture (cat. no. 19–20), Pișcolt group (or Ciumești culture), and Herpály culture (or Salca–Herpály). These archaeological cultures can be differentiated through the techniques of making and decorating pottery: incision, pinching, barbotine (cat. no. 21), paint (cat. no. 48–49), applications (cat. no. 50) etc.

The pottery is the most frequent find in the Neolithic settlements. Beside the pottery, however, the chipped stone tools (cat. no. 84, 86–88) of the previous period and a new artifact type, the polished stone axes, are present (cat. no. 74–79). These axes were perforated in later phases allowing to introduce a handle for a better efficiency in use (cat.no. 61–62, 65–73).

The religious belief of the period is reflected through special finds, like the anthropomorphic (cat. no. 25–39), and zoomorphic statues, small shrines (cat. no. 24), seals (cat. no. 22), etc., (Tășnad, Homorodu de Sus, Carei, Pișcolt, Căpleni, Moftinu Mic, Berea, Ciumești, Urziceni, Dumbrava, Halmeu). These artifacts show the cult of the earth that gives life, highlighting the importance of the

farming in Neolithic societies. The feminine statues depict pronounced feminine features (cat. no. 34–39): prominent breasts and hips marking womanhood and fertility. A great number of such statues were discovered in Tășnad–Sere and Homorodu de Sus–Ograda Borzului.

The burials are mostly inhumations, the body being laid in crouching position on a “bed” of pottery fragments originating from large vessels, and it is also “covered” with pot-sherds. The deposition and the covering of the body are related to the idea of the cosmic genesis of man. This concept can be found in many mythologies about the

Aspecte ale vieții cotidiene dintr-o așezare neolitică (reconstituire)
 Mindennapi élet egy neolitikus településen (rekonstrukció)
 Daily life in a Neolithic settlement (reconstruction)

creation of man from earth and his final turning to dust. The myths preserved such formulation, like “he turned to pots and small pots” that fit with the rite of breaking vessels at the burial. The crouching position of the body is interpreted in some practices as an attempt to prevent the dead to come back among the living. Other interpretations are also possible, the crouching position being linked to

the fetal position, therefore, the whole rite represents the rebirth to the after-life.

The period between the years 4500 and 3500 B.C., called Eneolithic or Copper Age, is a rather troubled and complex stage in history, due to the new economic and social phenomena, generated by the discovering of copper metallurgy. In addition, new ethno-cultural influences spread from south and east. As a consequence, instead of the large, steady farming communities, specific to the late Neolithic, a number of culturally and regionally fragmented societies emerged, covering large territories. This phenomenon, in fact, marks the beginning of Indo-Europeanization. It is an era when beside the stone tools, the use of copper is started. On the territory of the county, this period is marked by the cultures of Tiszapolgár and Bodrogkeresztúr (cat. no. 50–60), as parts of the great civilizations of the Copper Age in the Upper Tisa Basin.

The first Eneolithic materials are present in the Kovács collection, and, basing on the information provided by this collection, series of research were started in Ciumești–Berea region during the 1960's. In addition, Tiberiu Bader carried out a number of excavations in the area of Homoroade finding an important settlement of Tiszapolgár culture, in 1968. Furthermore, Neța Iercoșan made archaeological research in Carei–Cozard, Dumbrava – *La Cosma*, Vezendiu – *Drumul Tireamului* in the 1990's.

During this period, the body was buried in a crouching position, laid on the left or right side, along the east-west axe, the head facing east or west. 40 of such graves were discovered in Urziceni–*Vamă*, being the greatest Bodrogkeresztúr necropolis of Romania at this time. Nine further Eneolithic burials were discovered in Cămin–*Podul Crasnei* (cat. no. 53–58). It seems that the side in which the body is laid is determined by the sex, women were laid on the left side, while men on the right side. Furthermore, the differences between the sexes can be remarked in the inventory of the graves. Women had 6–7 vessels put around the body, and often on the hips area strings of shell beads

were laid, probably used for decorating the clothes. Men graves contain only 1 or 2 vessels, put near the legs, and the inventory was completed with stone or copper tools, like arrow points, knives, rasper and borers.

The number and the correlation of the graves inside the necropolis are significant for the social status and for the place of the individual within society. The cemeteries usually have medium sizes, about 50 graves. The graveyards were, in low swampy places or on small heights, protected from floods. The body was buried about 50 cm in depth. The graves are arranged in rows without overlapping or meeting, which show that the burials were made in a short period of time, and the graves were marked by signs for the contemporaries.

During this period, the copper metallurgy knew a great flourishing. Because it was a rare metal, the copper was used mostly to manufacture decorative or prestigious objects, and less for tools. Axes are the most frequently discovered. They are of various types: chisel-axes, knives. These kinds of finds are present in the cemeteries from Urziceni–*Vamă*, Cămin–*Podul Crasnei*, Ciumești, Hotoan, as the inventory of the graves. The burials contain also needles, borers, ornaments, and beads made of copper. The use of gold at this time is represented by objects found on the territory of Romania in two women graves. The first object is a richly decorated hair-ornament, found in M6 from Cămin–*Podul Crasnei* (cat. no. 60). The second piece is a conical-shaped hair-ornament also found in M29 from Urziceni–*Vamă* (cat. no. 59). Both objects are made by the pounding the thin, golden plate.

Bibliografie – Irodalom – References

Eugen Comșa, *Neoliticul pe teritoriul României*, București, 1987.

Nándor Kalicz, *Clay Gods. The neolithic Period and Copper Age in Hungary*, Budapest, 1970.

Sabin Adrian Luca, *Sfârșitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României, Cultura Bodrogkresztúr*, Bibliotheca Musei Apulensis XI, Alba Iulia, 1999.

Zoia Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania. Date arheologice și matematico-statistice*, seria Bibliotheca Musei Napocensis XIX, Cluj Napoca, 1999.

Epoca Bronzului

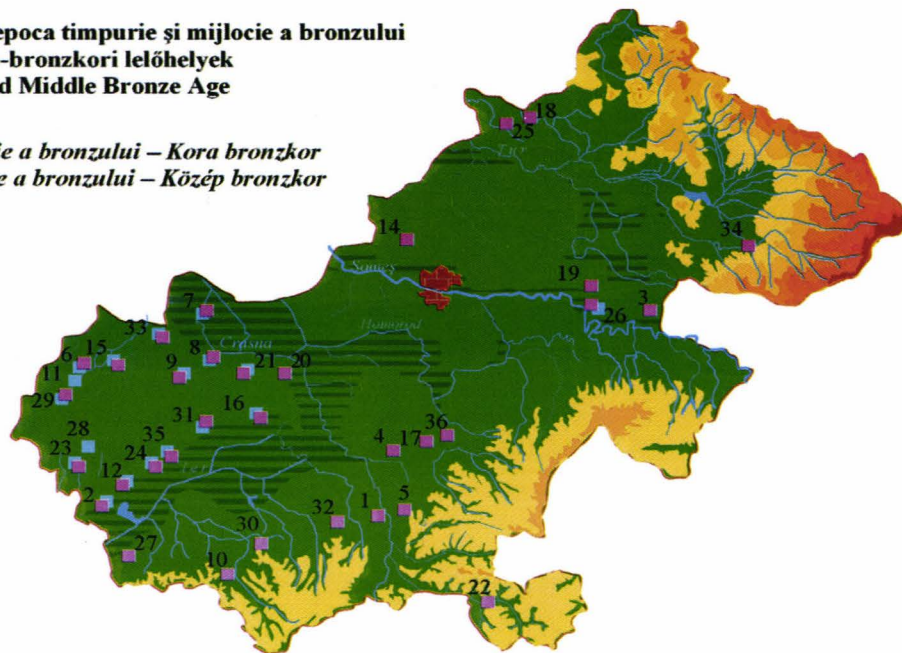
Epoca bronzului (3500–1150 a. Chr.) este perioada cea mai bine reprezentată în colecția de arheologie a muzeului din Satu Mare. Acest fapt se datorează atât unei atenții sporite de care a beneficiat cercetarea acestei perioade în ultima jumătate de secol, dar și numărului mare de descoperiri. Artefactele epocii bronzului prezente în colecția muzeului din Satu Mare provin în primul rând din așezări și depozite de bronzuri și, într-o măsură mult mai mică, din contexte funerare.

Prima descoperire din epoca bronzului înregistrată în zona Sătmarului este reprezentată de o brățară din aur găsită în malul Crasnei la Acâș (1855), ca apoi, pe întreg parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, să iasă la lumină un număr mare de arme, unelte și podoabe, care aparțin unor celebre depozite de bronzuri (Domănești I, Cehăluț I, Prilog, Stâna, Livada etc.). Aceste descoperiri metalice, dar și splendoarea ceramicii, au produs o vie fascinație în epocă, ce a avut ca și consecință practicarea primelor sondaje arheologice la turnura dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea: József Mihalik la Boinești și Aladár Vende la Carei–Bobald. Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, cercetările privind epoca bronzului din județul Satu Mare s-au desfășurat constant, fiind investigate numeroase situri arheologice. Săpăturile cele mai ample au fost întreprinse în așezările de la Culciu Mare, Carei–Bobald și Lazuri, fiecare cu cercetări de peste un deceniu. La punctul de trecere a frontierei româno–maghiare de la Petea–Csengersima, pe o suprafață de peste 2,5 ha de o parte și de alta a graniței, a fost realizată cea mai extinsă cercetare dintr-o așezare preistorică din zona Sătmarului.

Bogăția vestigiilor arheologice ale epocii bronzului din zona de nord-vest a României poate fi pusă pe seama mai multor factori favorizanți. În primul rând, sunt de luat în calcul progresele generale pe care le aduce noua epocă. Acestea nu se datorează doar folosirii unor unelte mai performante din bronz ci, încă din perioada eneolitică

Descoperiri din epoca timpurie și mijlocie a bronzului
Kora- és a középbronzkori lelőhelyek
Sites of Early and Middle Bronze Age

- *Epoca timpurie a bronzului – Kora bronzkor*
- *Epoca mijlocie a bronzului – Közép bronzkor*

1 Acăș; **2** Andrid; **3** Apa; **4** Arduț; **5** Belțuig; **6** Berea; **7** Berveni; **8** Căpleni; **9** Carei; **10** Cehăluț; **11** Ciumești; **12** Dindești; **13** Domănești; **14** Dorolț; **15** Foieni; **16** Ghenci; **17** Ghirișa; **18** Halmeu; **19** Medieșu Aurit; **20** Moftinu Mare; **21** Moftinul Mic; **22** Nadișul Hododului; **23** Pișcolt; **24** Portița; **25** Porumbesti; **26** Potău 27 Pir; **28** Resighea; **29** Sanislău; **30** Tășnad; **31** Tîream **32** Unimăt; **33** Urziceni; **34** Vama; **35** Vezendiu; **36** Viile Satu Mare.

finală, în viața comunităților umane se observă modificări importante în strategia de subsistență: în cadrul activității de creștere a animalelor accentul se mută de pe exploatarea produselor primare (carne, piei și oase) pe o valorificare sporită a așa numitelor produse animaliere secundare (lactate, lână, tracțiune). Acest tip de economie ce are la bază o atenție sporită acordată creșterii animalelor pare să fi beneficiat de condiții geografice deosebit de favorabile în zona Sătmarului. Pășunatul animalelor și mai ales iernarea lor erau avantajate de bogata vegetație a întinselor zone mlăștinoase: Mlaștinile Ecedei și a Ierului, luncile inundabile

ale Someșului, Turului, Crasnei, Homorodului, Bălcaiei și a afluenților lor. Zonele de contact dintre terenurile inundabile amintite și zonele deluroase, sau câmpiile fertile ce le înconjoară, sunt cel mai intens locuite. În alegerea locurilor pentru așezări transpare intenția de a beneficia de avantajele exploatării a două sau trei ecosisteme, atât prin creșterea animalelor cât și prin cultivarea plantelor. Exploatarea concomitentă a unor ecosisteme diferite permitea obținerea unor resurse variate, care asigurau comunităților umane posibilități sporite de supraviețuire în fața perturbărilor ce afectau unul dintre aceste ecosisteme (ani secetoși, invazii

ale unor dăunători, molime în șeptelurile de animale, etc.), oferindu-le în același timp o autonomie mai mare ce îi făcea mai puțin vulnerabili în cazul unor conflicte inter-tribale.

Modul de viață în care creșterea animalelor joacă un rol sporit se observă în perioada culturilor Baden și Coțofeni. Aceste culturi arheologice, care ocupă teritorii întinse din zona central europeană și, respectiv, din spațiul Carpato-Balcanic, se întâlnesc într-o linie de contact ce traversează zona de nord-vest a României. Deși între culturile Baden și Coțofeni se observă existența unor contacte clare și a unor influențe reciproce, răspândirea așezărilor arată că Mlaștina Ecedea și Mlaștina Ierului au jucat rolul unor granițe naturale între acestea. Spre deosebire de culturile eneolitice anterioare, aceste culturi practică incinerarea, rit funerar preponderent în epoca bronzului. Pentru zona Sătmăruului morminte de incinerare ale culturii Coțofeni au fost cercetate la Medieșu Aurit (nr. cat. 89).

Perioada timpurie a epocii bronzului, din care culturile Makó și grupul Sanislău sunt mai bine cunoscute, este relativ slab ilustrată în colecția muzeului din Satu Mare. Din perioada grupului Sanislău, când se observă o intensificare a locuirii în Câmpiile Careiului și a Nirului, sunt prezente câteva vase de la Berea. Acestea sunt frumos decorate prin scobire și încrustare cu var (nr. cat. 91–93).

Un real progres în ce privește intensitatea locuirii, reflectat și în colecția muzeului, se observă odată cu perioada mijlocie a epocii bronzului. Această perioadă, caracterizată în primul rând de înflorirea culturii Otomani, ne apare ca o perioadă de mare stabilitate, cu o societate foarte bine structurată, așa cum o reflectă numeroasele așezări de tip tell (așezări multistratificate) de la marginile mlaștinilor Ecedea și Ier (*Carei–Bobald*, *Tiream–Kendereshalom/Dealul Cânepii*, *Dindești–Cetate*, *Pir–Vâr/Cetate*, *Andrid–Bika Domb/Dealul Taurului* și *Berven–Holmoș*). În aceste centre de putere, dar și în alte așezări în care locuirea este mai puțin intensă, practicarea metalurgiei bronzului este bine atestată, reflectată fiind în acest catalog de duzele de turnare de la Dindești (nr. cat. 103) și de tiparele de turnat topoare

de la Berea (nr. cat. 102). Practicarea metalurgiei bronzului în zona Sătmăruului pare să fi fost avantajată de existența minereurilor neferoase din zona Munților Oaș–Gutâi, exploatarea acestor resurse fiind un element important ce a favorizat la rândul-i dezvoltarea deosebită pe care o cunosc comunitățile umane în această vreme. Ceramica culturii Otomani folosită la servitul mesei este frumos decorată în special prin incizie și canelare, motivele preferate fiind spiralele și benzile decorative ce combină liniile drepte și unghiulare (nr. cat. 94, 95). Din perioada mijlocie a epocii bronzului, în cadrul unor depuneri/îngropări intenționate de piese, sau găsite în așezări, apar obiecte metalice care atestă existența unor elite ce își etalează statutul social prin portul unor podoabe din aur (inelul de buclă de la Medieșu Aurit, nr. cat. 100) sau a unor splendide arme din bronz (spada de bronz de la Livada, nr. cat. 99).

Odată cu epoca târzie a bronzului, numărul descoperirilor de piese din bronz crește spectaculos atât din așezări, cât mai ales din numeroasele depozite ce conțin arme, podoabe, unelte și piese de harnașament (*Domănești II*, nr. cat. 136, *Căuaș* nr. cat. 137, *Petea* nr. cat. 138). Aceste piese sunt atribuite culturilor Cehăluț–Pișcolt (*Hajdubagos*) și Suciul de Sus, culturi arheologice ce se dezvoltă în zona de sud și respectiv de nord-est a Sătmăruului, separate fiind de Mlaștina Ecedea. Grupului cultural Cehăluț–Pișcolt (*Hajdubagos*) îi este specifică ceramica decorată prin canelare, șiruri de împunsături și incizie (nr. cat. 115–117). În schimb, cultura Suciul de Sus are ceramica decorată prin incizie într-o primă fază (nr. cat. 97, 98), ca apoi, după o perioadă de tranziție reprezentată de ceramica așezărilor de la Culciu Mic, Boinești și Dorolț (nr. cat. 111, 112), ornarea vaselor să fie realizată în principal prin scobirea suprafețelor – excizie – (nr. cat. 104–110, 113, 114, 118–122, 124–125, 129–133).

Viața spirituală și credințele religioase ale comunităților umane ce au trăit pe teritoriile sătmărene în epoca bronzului sunt reflectate în ornamentica impregnată cu simboluri care trimit la cultele uraniene ce caracterizează

acea vreme (nr. cat. 111, 119, 125). La aceleași credințe fac referire și numeroasele descoperiri de roți ce provin de la cărucioare de lut (nr. cat. 101), ca și reprezentările de păsări de apă și migratoare (nr. cat. 130), obiectele ce fac aluzie la călătoria soarelui pe cer și la schimbarea anotimpurilor. Reprezentările în lut ale unor capete de bovidee descoperite în așezările de la Culciu Mare (nr. cat. 131) și Lazuri (nr. cat. 132) se pare că sunt reprezentări simbolice care, la fel ca și în cazul altor descoperiri similare din civilizațiile preistorice europene, fac trimitere la o zeităte supremă a panteonului divin cu atribute asemănătoare cu acelea reflectate de mitologia prezentă în cele mai vechi poeme europene: Iliada și Odiseea. După cum arată și alte descoperiri arheologice, comunitățile umane din zona Sătmăruului ne apar ca fiind angajate într-un complex și sofisticat schimb de bunuri și idei, manifestat pe distanțe lungi, într-o rețea ce cuprinde deja întregul teritoriu al Europei.

A bronzkor

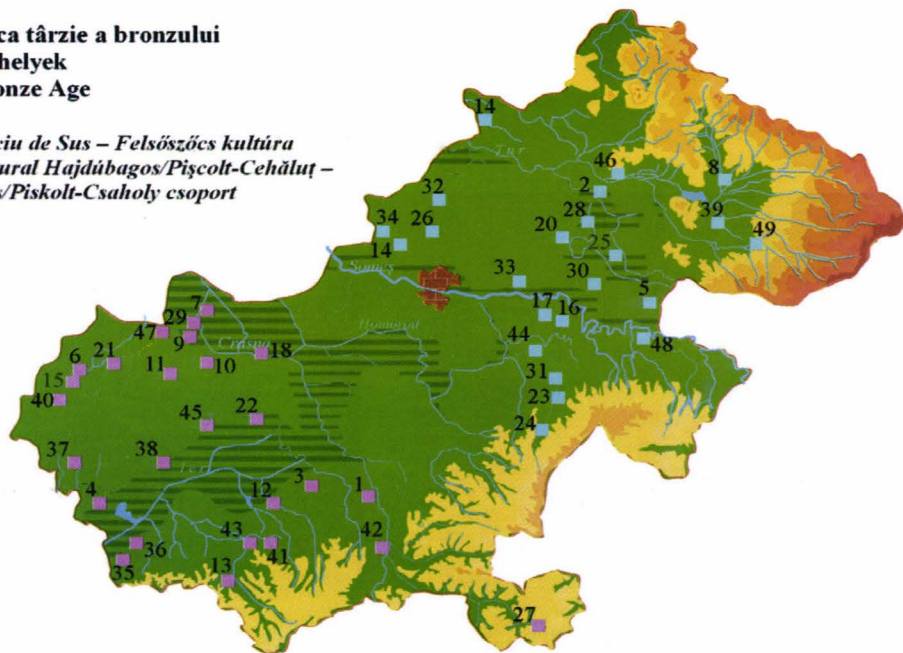
A bronzkor (Kr. e 3500–1150) leletanyagban a leg-gazdagabb korszak a Szatmár Megyei Múzeum régészeti gyűjteményében. Részint ez annak köszönhető, hogy az elmúlt fél évszázadban fokozott figyelemmel kutatták ezt a periódust, másrészt pedig maga a korszak is igen gazdag tárgyanyagban. A gyűjtemény bronzkori leletei elsősorban a településekről és a depókból származnak, kisebb mértékben pedig a temetkezésekből.

Az első Szatmár környéki bronzkori lelet egy 1855-ben, Ákosnál, a Kraszna partján talált arany karkötő. A 19. század második felében további nagyszámú bronztárgyat – fegyvereket, szerszámokat, ékszereket – fedeztek fel, Domahida, Magyarcsaholy, Rózsapallag, Sárköz és Felsőboldád lelőhelyeken. A korszak iránti érdeklődést nagyban növelték ezek a látványos felfedezések, nemkülönben a szépen díszített kerámia leletek. Ennek az ösztönzésnek köszönhetőek az első régészeti ásatások a 19. és a 20. század fordulóján: Mihalik József kutatásai Bujánházán és Vende Aladár ásatása Nagykároly–*Bobáld* lelőhelyen. A 20. század második felétől úgyszólván állandóan folyt bronzkorszakra vonatkozó régészeti kutatás Szatmár megyében. A legfontosabb ásatások Nagykolcs, Nagykároly–*Bobáld* és Lázári lelőhelyeken több mint tíz évig tartottak. A legnagyobb kiterjedésű őskori ásatás Szatmárban a Pete–Csengersima román-magyar határátkelőnél folyt, ahol mindkét oldalon összesen 2,5 ha-t meghaladó terület került feltárára.

Északnyugat Románia bronzkori leleteinek gazdagsága több tényezőnek köszönhető. A legfőbb ok bizonyára az, hogy a bronzkor általában a látványos fejlődés korának számít. Ez nemcsak annak köszönhető, hogy a bronzból készült munkaeszközök az addigiaknál hatékonyabbnak bizonyultak, de már a rézkortól kezdődően megfigyelhető a megélhetési stratégiák és az erőforrások bővülése is. Az állattenyésztésben például, az elsődleges termékek (hús, bőr, csont) feldolgozásáról áttevődik a hangsúly a másodlagos állati termékek (tej, gyapjú, vonóerő) felhasználására. Ez az

Descoperiri din epoca târzie a bronzului
Késő bronzkori lelőhelyek
Sites of the Late Bronze Age

- *Cultura Suceiu de Sus – Felsőszőcs kultúra*
- *Grupul cultural Hajdúbogos/Pișcolt-Cehăluț – Hajdúbogos/Piskolt-Csaholy csoport*

- 1** Acăș; **2** Adrian; **3** Ady Endre; **4** Andrid; **5** Apa; **6** Berea; **7** Berveni; **8** Boinești; **9** Cămin; **10** Căpleni; **11** Carei; **12** Căuaș; **13** Cehăluț; **14** Cidreag; **15** Ciumești; **16** Culciu Mare; **17** Culciu Mic; **18** Domănești; **19** Dorolț; **20** Dumbrava; **21** Foieni; **22** Ghenci; **23** Homorodu de Jos; **24** Homorodu de Sus; **25** Jolib; **26** Lazuri; **27** Lelei; **28** Livada; **29** Lucăceeni; **30** Medieșu Aurit; **31** Necopoi; **32** Norieni; **33** Odoreu; **34** Petea; **35** Pir; **36** Pirul Nou; **37** Pișcolt; **38** Portița; **39** Remetea Oașului; **40** Sanislău; **41** Sărăuad; **42** Supuru de Jos; **43** Tășnad; **44** Tătărești; **45** Tream; **46** Turulung -Vii; **47** Urziceni; **48** Valea Vinului; **49** Vama.

állattenyésztés-központú gazdálkodás Szatmárban kedvező földrajzi feltételekre talált: az állatok legeltetését és teletetését nagyban segítette a kiterjedt vízjárta vidékek gazdag növényzete, az Ecsedi-láp, az Ér mocsarai, a Szamos, a Túr, a Kraszna és a Homoród árvíz öntözte lankáinak gazdag növényvilága. A bronzkorban így a legsűrűbben lakott terület éppen a dombvidék és a termékeny síkság határvonala. A két vagy három ökoszisztéma együttes kihasználása tette lehetővé az ott lakók számára, hogy dacoljanak az aszályal, a kártevők megújuló rohamaival, az állatállományt támadó ragályokkal. Így egy olyan gazdálkodási rendszert alakíthattak ki, amely fokozta védekezési képességüket az

esetleges törzsek közötti konfliktusok során.

A Közép- illetve Délkelet-Európa kiterjedt területein felvirágzó Baden- és Coțofeni-kultúrák javarészt az állattenyésztésre épültek. A két régészeti kultúra éppen a mai Románia északnyugati részén találkozott, s bár az Ecsedi-láp és az Ér mocsarai egyfajta természeti határt képeztek közöttük, érintkezéseik így is bizonyíthatóak. A rézkor temetkezési szokásaival ellentétben, mindkét kultúrában elhamvasztották a halottakat. A Coțofeni-kultúra hamvasztásos temetkezéseit Aranyosmeggyesen tárták fel (kat. sz. 89).

A bronzkor korai szakasza, amelyet a Makó és a Szaniszló típusú kultúrák képviselnek, szerényebben reprezentáltak a Szatmár Megyei Múzeum gyűjteményében. A Szaniszló kultúracsoport korában a Nagykároly környéki és a nyírségi területek erőteljes betelepülése észlelhető. Ebből a korból származnak a Beréről előkerült karcolással és mészbekakással díszített edények (kat. sz. 91–93).

A középső bronzkorban, mint azt a múzeumi gyűjtemény anyaga is tükrözi, jelentősen nőtt a megye területének lakottsága. Ezt a korszakot az Ottomány kultúra virágzása jellemzi. A stabil, jól strukturált társadalom az Ecsedi-láp és Ér mocsarának peremén, többretegű, tell típusú településeket hozott létre: Nagykároly–*Bobáld*, Mezőterem–*Kendereshalom*, Érdengeleg–*Várdomb*, Szilágypér–*Vársziget*, Érendréd–*Bika domb*, Börvely–*Halmos*. Ezekben a hatalmas központokban, de más településeken is, ahol kevésbé sűrű a lakosság, bizonyítható a bronzkohászat jelenléte, erre utalnak az Érdengelegen talált öntőcső (kat. sz. 103) vagy a Beréről származó fejszeöntő-formák (kat. sz. 102). A Szatmár környékén végzett bronzkohászatot kétségkívül ösztönözte az Avas és Gutin hegyeiben művelt bányászat, amely ekkor kezdett kialakulni, s amely az itteni közösségek életviszonyainak gyors fejlődését eredményezte. Az Ottomány kultúra agyagművészete is fellendült, az asztali edényeket bekarcolt és vésett motívumok díszítették, amelyek a spirálos és szalagszerű díszítványokat elegyítették az egyenes és szögletes vonalakkal (kat. sz. 94, 95). A középső bronzkorszak leleteinek egy része arról tanúskodik, hogy kialakult egy olyan elit, amely előkelőségét aranyból készült dísztárgyak vagy bronz-fegyverek viselésével hangsúlyozta, ilyen például az Aranyosmeggyesen előkerült gyűrű (kat. sz. 100), vagy a sárközi bronzkard (kat. sz. 99).

A késő bronzkorban látványosan megnőtt a bronzleletek száma: fegyverek, ékszerek, munkaeszközök, lószerszámok kerültek elő Domahida (kat. sz. 136), Érkávás (kat. sz. 137), Pete (kat. sz. 138) lelőhelyeken. Ezek a tárgyak a Magyarcsaholy–Piskolt (Hajdúbagos) és a Felsőszöcs kultúrákhoz kötődnek. A határt az Ecsedi-láp képezte, ettől

délre, illetve észak-keletre eső területen fejlődtek ki ezek a kultúrák. A Magyarcsaholy–Piskolt (Hajdúbagos) kultúrára a kannelúrákkal és bekarcolással díszített kerámia jellemző (kat. sz. 115–117). A Felsőszöcs kultúra első korszakához a kannelúras díszítés kapcsolódik, később, egy átmeneti korszak után (kat. sz. 97, 98), amelyet a Kiskolcson, Bujánházán, Pusztadarócon (kat. sz. 111, 112) talált kerámia jellemez, a bemélyített díszítés válik uralkodóvá (kat. sz. 104–110, 113, 114, 118–122, 124–125, 129–133).

A Szatmár megye területén élő bronzkori közösségek hiedelmeire és vallási életére az ebben a korban elterjedt napimádás szimbólumainak jelenléte jellemző (kat. sz. 111, 119, 125). Ilyen hiedelmekhez kapcsolódhatnak az agyagszekerekhez tartozó kerekék (kat. sz. 101) és a vízi- valamint vándormadár-ábrázolások (kat. sz. 130) gyakorisága, amelyek a Nap égi utazására és az évszakok váltakozására utalnak. A Nagykolcson (kat. sz. 131) és Lázáriban (kat. sz. 132) felfedezett, agyagból készült szarvasmarha fejek, más őskori civilizációkhoz hasonlóan, bizonyára szimbolikus istenábrázolások, melyek a politeista panteon főistenére utalhatnak, akinek attribútumai hasonlítanak az Iliász és az Odüsszeia istenalakjaihoz. A régészeti kutatások egyértelműen azt bizonyítják, hogy a Szatmár környéki közösségek ebben a korban bekapcsolódtak a javak és eszmék egész Európára kiterjedő kapcsolatrendszerébe.

The Bronze Age

The Bronze Age (3500–1150 B. C.) is the best represented period in the archaeological collection of the County Museum of Satu Mare. A great number of finds were discovered as a result of the special attention given to the research of this period during the last half of the 20th century, and of the richness in artifacts of the settlements and bronze hoards in the Bronze Age. Few finds were discovered in graveyards, too.

The first discovery of the Bronze Age from Satu Mare is represented by the golden bracelet found on the shore of Crasna river, in Acâș (1855). During the second half of the 19th century, a great number of hoards containing weapons, tools and bronze ornaments were discovered in Domănești (I), Cehăluț (I), Prilog, Stâna, Livada etc. These metal finds and the fine pottery discovered, provoked fascination, and caused the first archaeological research: József Mihalik at Boinești and Aladár Vende at Carei–*Bobald* carried out excavations at the turn of the 20th century. Beginning with the second half of the 20th century, the research of the Bronze Age in Satu Mare County became permanent, a lot of archaeological sites being investigated. Large excavations were made in: Culciu Mare, Carei–*Bobald*, Lazuri, each research lasting for more than a decade. New research was started at the crossing point of the Romanian–Hungarian border at Petea–Csengersima, where a surface of 2,5 hectares, the largest for a prehistoric site, was excavated on both sides of the border.

The richness of Bronze Age archaeological finds from the north-western Romania is the result of many favorable conditions. First, there is the general progress brought by the new age. The progress is not only the consequence of using efficient bronze tools, but also the changes occurred in the subsistence strategies of the human communities: the husbandry shifts the focus from processing raw products (meat, leather and bones) to the wielding of secondary animal products (dairy products, wool, animal drive). This

change started in the Late Eneolithic and lasted until the Early Bronze period. This type of economy is based on a special attention given to husbandry, having the advantage of favorable geographic conditions in the Satu Mare area: the grazing of the animals and especially their wintering was encouraged by the rich vegetation in the large swampy areas: Ecedea and Ier Swamps, and the flood plains of the Someș, Tur, Crasna, and Homorod rivers. This is why, the contact areas between the fertile plains and the surrounding hills are the most inhabited. Two or three ecosystems provided varied resources that brought people higher possibilities of survival when facing atmospheric disturbances that could damage the ecosystems: drought, pest, epidemics in the animal livestock etc. The distribution of subsistence resources offered the communities a greater autonomy that would find them less vulnerable in the case of any conflicts between tribes.

The lifestyle that focuses on animal breeding is visible during Baden and Coțofeni cultures. The two archaeological cultures spreading on vast territories in the central European region and in the region between the Carpathians and the

Așezare de tip tell de la Carei–*Bobald*
A Nagykároly–*Bobáldi* tell típusú telep
The tell-type settlement of Carei–*Bobald*

Balkans have a meeting point in the Northwestern part of Romania. Although, the Baden and Coțofeni cultures have clear contacts and mutual influences, the spread of the settlements show that Ecedea and Ier Swamps played the role of a natural borderline between the two areas of the cultures. Unlike the former Eneolithic cultures, these cultures practiced the incineration, a frequent funeral rite during the Bronze Age. In the Satu Mare region, incineration graves of the Coțofeni culture were researched in Medieșu Aurit (cat. no. 89).

From the early Bronze Age, the Makó culture and Sanislău group are the most known, though they are not well represented in the collection of the museum. The period of Sanislău group is marked by the intense habitation in Carei and Nir Plains. The collection holds few vessels from Berea, with beautiful decoration of scratched lines and incised lime gouges (cat. no. 91–93).

A real progress regarding the intensification of inhabitation in the county marked the period of the middle Bronze Age. This process is reflected in the collection of the museum, too. This period is characterized by the flourishing of Otomani culture, depicting a period of stability, with a well structured society, as the tell-type (multi-stratified) settlements show. They emerged along the border line of the Ecedea and the Ier Swamps: Carei–Bobald, Tiream–Kendereshalom/Dealul Cânepii, Dindești–Cetate, Pir–Cetate, Andrid–Bika Domb/Dealul Taurului and Bervenii–Holmoș. In these powerful centers, and in other less populated settlements, too, the practice of bronze metallurgy is well attested. An evidence for this is the pouring nozzle from Dindești (cat. no. 103), and the axe moulds from Berea (cat. no. 102). The bronze metallurgy in the Satu Mare region was stimulated by the presence of non-ferrous ore from the Oaș–Gutâi Mountains. The use of these resources was an important element that influenced the development of the human communities during this period. The Otomani type pottery was used for serving food, and it was finely decorated especially by incision and channeling, with predominant motifs like

Așezarea fortificată de la Boinești–Bélavára
A Bujánháza–Bélavára erődített település
Fortified settlement from Boinești–Bélavára

spirals and decorative stripes that mix straight lines with angular ones (cat. no. 94, 95). Deliberate deposition/burial of objects, found in settlements of the middle Bronze Age, contain several metal objects, which prove the existence of the elite in these societies. The members of this elite show their social status by wearing golden ornaments (the buckle ring from Medieșu Aurit, cat. no. 100) or fine bronze weapons (the bronze sword from Livada, cat. no. 99).

During the late Bronze Age, the number of bronze objects knew a spectacular increase. They were found in the settlements, and in the hoards containing weapons, ornaments, tools and harness pieces from Domănești (cat. no. 136), Căuaș (cat. no. 137), Petea (cat. no. 138). These objects belong to the Cehăluț–Pișcolț (Hajdubagos) and Suci de Sus cultures, divided by the Ecedea swamp, covering the southern respectively the northeastern area of Satu Mare county.

The Cehăluț–Pișcolț (Hajdubagos) cultural group has as specific feature the decorated pottery with channeling and incisions (cat. no.), while the Suci de Sus culture is characterized by the incised pottery in an early phase and,

(cat. no. 97, 98) after a period of transition (represented by the pottery from Culciu Mic, Boinești and Dorolț, cat. no. 111, 112), the gouged surface decoration–excision (cat. no. 104–110, 113, 114, 118–122, 124–125, 129–133) is preferred.

The spiritual life and the religious beliefs of the inhabitants of the Satu Mare region during the Bronze Age are revealed through the decorations depicting symbols from the specific solar cult of the time (cat. no. 111, 119, 125). A great number of wheel-finds derived from clay carts (cat. no. 101) and representations of water/migratory birds (cat. no. 130), imply the same type of beliefs: the moving of the sun in the sky and the succession of the seasons. Clay representations of bull heads, found in the settlements from Culciu Mare (cat. no. 131) and Lazuri (cat. no. 132), are symbolic representations of Gods. Like in the case of other similar finds from the European prehistoric civilizations, they make reference to the supreme deity of the Pantheon with his features resembling those illustrated in the mythology of the oldest European poems: the Iliad and the Odyssey. As the archaeological finds show, the communities of the Satu Mare region appear to be engaged in a mutual and complex exchange of goods and ideas, covering long distances and comprising already the whole European continent.

Bibliografie–Irodalom–References

Tiberiu Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei.*

Cultura pretracică și tracică. București, 1978.

Carol Kacsó. *Bronzul târziu în nord-vestul României,* Symposia Thracologica 8, 1990, 41–56.

Petre I. Roman – János Némethi, *Descoperiri din perioada timpurie (pre Otomani) a epocii bronzului în nord-vestul României,* Studii și comunicări de istorie veche și arheologie 37/3, 1986, 198–232.

Petre I. Roman – János Némethi, *Epoca bronzului din nord-vestul României,* Symposia Thracologica 8, 1990, 34–41.

Prima epocă a fierului (1150–350 a. Chr.), denumită convențional epoca hallstattiană, este perioada în care, deși încep să fie utilizate obiectele de fier, ele sunt încă puține. Rolul jucat de acestea, mai ales în etapa timpurie, ne apare ca fiind unul aproape nesemnificativ. Majoritatea armelor, uneltelor și podoabelor continuă să fie realizate din bronz. Cu toate acestea, în arheologia din România jumătatea secolului al XII-lea a. Chr. este fixată ca dată convențională pentru începutul epocii fierului. S-a optat pentru această dată deoarece au fost luate în calcul anumite modificări ce au loc în cultura materială, reflectate în primul rând prin răspândirea pe spații largi a ceramicii decorate prin canelare. În teritoriile învecinate, cercetătorii privesc totuși perioadele Hallstatt A și B (potrivit cronologiei Reinecke) ca parte a epocii târzii a bronzului, iar începutul epocii fierului este datat în perioada Hallstatt C, adică la 750 a. Chr.

În zona Sătmarului, începând cu secolul al XII-lea a. Chr., poate fi observat fenomenul generalizării ceramicii în cadrul căreia vasele folosite la servitul mesei sunt decorate prin canelare și adesea sunt arse bicolor, negre pe o față și brune-cărămizii pe cealaltă. Această ceramică are legături strânse cu olăria din faza a II-a a grupului cultural Lăpuș și cu cea din prima fază a culturii Gáva. Ea conține atât forme noi de vase – amfore cu proeminențe hipertrofiate (nr. cat. 139), tipuri noi de cești, străchini cu partea interioară a buzei îngroșată etc. – cât și forme de vase vechi, ce existau în culturile Suciului de Sus și Cehăluț (de exemplu vasele vatră portativă și ceștile joase cu toarta mult supraînălțată, (nr. cat. 141). Ceramica din această vreme a fost descoperită atât în așezări nou constituite la Carei–*Ferma Spitz*, Berveni–*Râtul Caprei*, Roșiori–*Teglărie* etc., dar și în așezări ce înainte au fost locuite de purtătorii culturii Suciului de Sus (Culciu Mare, Lazuri, Petea etc.). Așa cum se observă în compoziția depozitului de la Căpleni, metalurgia din preajma anului 1100 a. Chr. se caracterizează prin menținerea unor tipuri vechi de piese (toporul cu disc și spin, toporul plat cu

aripioare mediane), dar și prin apariția unor noi tipuri de obiecte precum fibulele sau noi forme de ace (nr. cat. 147). Depozitul de la Căpleni reflectă și noile practici de depunere: fragmentarea accentuată a pieselor sau prezența în număr mare a bucăților de turte din bronz.

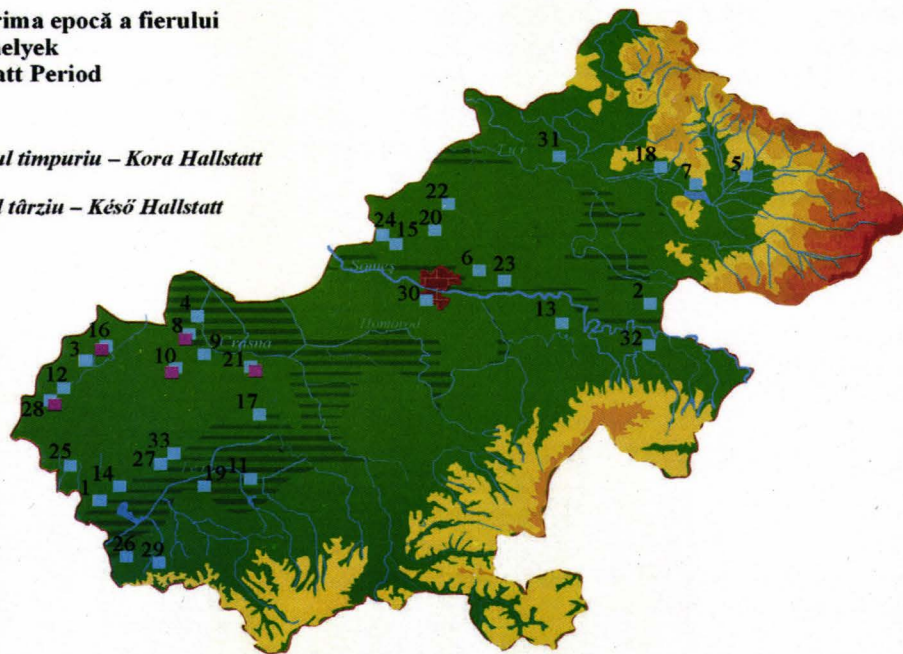
Existența simultană a unor elemente de discontinuitate dar și de continuitate în ceramică și metalurgie, în structura elementelor de habitat și în amplasamentul așezărilor sau în depuneri, face greu de stabilit cu precizie rolul jucat de comunitățile umane din epoca târzie a bronzului de pe teritoriul Sătmăruului, în geneza orizontului cultural Lăpuș

II – Gáva I. Deoarece în raport cu teritoriile învecinate se constată înrudiri culturale intime, aportul fiecăreia dintre aceste regiuni învecinate este greu de decelat. Schimbările amintite ce au loc alături de menținerea unor elemente de habitat și de viața spirituală similare cu cele din epoca târzie a bronzului, nu par să reflecte modificări majore în societatea din ultimele secole ale mileniului al II-lea a. Chr.

În schimb, transformări profunde în structura societății și în modul de viață al comunităților umane se petrec în preajma anului 1000 a. Chr. Renunțarea la unele forme de vase și apariția unora noi (nr. cat. 140, 143) se petrece

Descoperiri din prima epocă a fierului Hallstattkori lelőhelyek Sites of the Hallstatt Period

- *Hallstatt-ul timpuriu – Kora Hallstatt*
- *Hallstatt-ul târziu – Késő Hallstatt*

- 1 Andrid; 2 Apa; 3 Berea; 4 Berveni; 5 Bixad; 6 Botiz; 7 Călinești-Oaş; 8 Cămin; 9 Căpleni; 10 Carei; 11 Căuaș; 12 Ciumești; 13 Culciu Mare; 14 Dindești; 15 Dorolț; 16 Foieni; 17 Ghenci; 18 Gherța Mică; 19 Hotoan; 20 Lazuri; 21 Moftinu Mic; 22 Noroieni; 23 Odoreu; 24 Petea; 25 Pișcolt; 26 Pir; 27 Portița; 28 Sanislău; 29 Sărvăzel; 30 Satu Mare; 31 Turulung; 32 Valea Vinului; 33 Vezendiu.

concomitent cu încetarea locuirii în cele mai multe dintre vechile așezări și cu înființarea unui mare număr de așezări noi, în special a acelor cu o suprafață mare, anunțând noul fenomen cultural caracterizat prin formarea deplină și răspândirea pe spații largi a culturii Gáva. Expansiunea pe care o cunoaște această cultură are suport în transformările intense ce au loc în sânul societății. Prin sporirea numărului de spade și a pieselor de aur, prin apariția unor pretențioase arme defensive (coifuri, armuri) și a serviciilor de vase din bronz și aur, depunerile metalice reflectă o intensificare a competiției economice și sociale ce generează formarea unei noi elite. Aceasta, în dorința de a dobândi și a-și legitima puterea, are ca strategie socială o angajare puternică a bunurilor personale de prestigiu în depuneri rituale, în cadrul unor ceremonii comunitare. Apariția așezărilor fortificate de mari dimensiuni, cum sunt cele de la Călinești și Căuș, semnaleză și ele existența unor comunități tribale bine închegate. Aceste comunități, coordonate de elita vremii, au capacitatea de a investi o mare cantitate de energie socială în construirea unor sisteme defensive de anvergură în jurul centrelor tribale. În preajma acestor centre există un mare număr de așezări simple în care se desfășoară intense activități economice. Prezența masivă a topoarelor de tip celt în depuneri atestă o prelucrare intensă a lemnului ce este legată, se pare, și de o intensificare a defrișărilor, în vederea obținerii unor noi terenuri agricole. Importanța pe care o are cultivarea cerealelor este reflectată de prezența secerilor în numeroase depozite de bronzuri (de exemplu la Pir, nr. cat. 150 și Sărvăzel, nr. cat. 149). Creșterea animalelor, în special a vitelor, joacă un rol important, așa cum atestă analizele osteologice și descoperirile frecvente ale unor reprezentări de animale (Căuș, nr. cat. 146).

Descoperirile din perioada mijlocie a epocii hallstattiene (perioada Ha. C) sunt slab documentate pe meleagurile sătmărene. Schimbările în domeniul culturii materiale și spirituale abia sunt sesizabile, fapt ce sugerează că purtătorii culturii Gáva își continuă viața fără să-și schimbe sălașurile. Apar însă unele fenomene ce pot fi puse pe seama unor

influențe culturale răsăritene, de la est de la Carpați („cimeriene”). Acestea sunt reprezentate în primul rând prin depozitul de la Vetiș (nr. cat. 151) ce conține obiecte de origine răsăriteană: zăbală, psalii, aplici din bronz. Tot în acest orizont cultural se încadrează eventual mormintele de incinerare în urnă de la Ciumești–Moara (M5, M22b și M35), dar și unele complexe (gropi) din așezarea hallstattiană de la Lazuri–Lubi tag.

Hallstattul târziu (secolele VI–IV a. Chr.) este mai bine reprezentat, datorită descoperirilor din așezările de la: Cămin–Malul Crasnei, Moftinu Mic–Pe deal, Carei–Cozard, Ghenci–Lutărie. Sunt bine documentate și descoperirile funerare prin necropolele și mormintele de la: Sanislău–Nisipărie, Ghenci–Movila Spânzurătorii, Carei–Atelierul vechi al FIUT-ului. Se observă modificări în cultura materială: obiectele lucrate din fier (cuțite, ace, brățări) cunosc o tot mai largă utilizare și, mai ales, în olărie, pe lângă vasele modelate cu mâna, de tradiție veche gavidă (nr. cat. 154), apare ceramica lucrată la roata olarului (nr. cat. 152, 153).

În descoperirile din nord-vestul României, ceramica lucrată la roata olarului reprezintă cantitativ 25–30% din totalul vaselor întregi și al fragmentelor ceramice recoltate din complexele închise aflate în așezări și necropole. Prezența într-o cantitate atât de mare a ceramicii modelate la roată ne îndreptățește să presupunem că ea este confecționată local. Tehnica de modelare la roată a ceramicii, însușită la o dată mai timpurie decât în alte zone învecinate, pare să fie importată din lumea greacă ori sud-tracică. Pasta de bună calitate, de culoare cenușie, portocalie sau brună, obținută printr-o ardere bună, modalitatea de tratare a suprafețelor la diferite tipuri de vase dar și prezența unor detalii morfologice (torțile bifide și supraînălțate ale ceștilor și vaselor de tip „Kantaros”), ne face să ne gândim în primul rând la lumea greacă, probabil la grupul de colonii de pe coasta estică a Mării Negre (Insula Berezean, orașele Histria și Olbia).

A kora vaskor

A Hallstatt periódusnak is nevezett kora vaskorban (Kr. e. 1150–350) veszi kezdetét a vasból készült eszközök korlátozott mértékű használata. A romániai régészet a vaskor kezdetét egyezményesen a Kr. e. 12. századra teszi, bár ekkor még a vas által játszott szerep egyelőre jelentéktelen. A korszakhatár oka elsősorban az, hogy ebben a periódusban jelentős változások tapasztalhatók az anyagi kultúrában, ami elsősorban a kannelurával díszített edényművesség széleskörű elterjedésében figyelhető meg. A szomszédos területeken a Reinecke-féle kronológia Hallstatt A és B periódusait a kutatók a késő bronzkorba sorolják és csak a Hallstatt C-től, azaz Kr. e 750-től, számolják a vaskor kezdetét.

A Kr. e. 12. századtól kezdődően általánossá válik a szatmári tájakon is a kannelurával díszített háztartási kerámia használata, amelyek jellegzetessége a kettős égetés, amitől az edény színe kívül fényes fekete, míg a belső téglabarna. Ez az edényművesség szoros rokonságot mutat a Magyarlapos műveltség II. fázisának kerámiájával, valamint a Gáva kultúra első szakaszával. Új edényformák jelennek meg: hengeres nyakú nagyméretű amforák, belülről kinyomott nagyméretű (szarvszerű) bütykökkel (kat. sz. 139); új csészetípusok; behúzott, duzzadt peremű tálak. Ezek mellett továbbélnak a hagyományos edényformák, amelyek a Felsőszöcs–Magyarcsaholy csoportok jellegzetességeit viselik: hordozható tűzhelyek; alacsony testű, magasra felhúzott fülű csészék és mások (kat. sz. 141). Ebből a korszakból ismert edények elsősorban az újonnan kialakult településekről származnak, mint például a Nagykaroly–*Spitz tanya*, Börvely–*Kecske rét* vagy a Szamosveresmart–*Téglás*, de előfordulnak olyan lelőhelyek is, amelyeket korábban a Felsőszöcs kultúra népessége lakott: Nagykolcs–*Kertekalja*, Lázári–*Lubi tag*, Pete–*Határátkelő*. A kaplonyi bronz raktárlelet összetétele mutatja, hogy a Kr. e. 1100-as évek fémfeldolgozását egyrészt a régebbi típusú tárgyak (korongos-tüskés csákányok, szárnyas

balták) készítésének folytatása, másrészt az új típusúnak számító eszközök megjelenése (új formájú tűk, fibulák, stb.) jellemezte. A kaplonyi lelet földberegjtésének körülményei új szokások meghonosodását is jelzi: a bronztárgyak tudatos feldarabolását és a bronzlepenyek nagyszámú jelenlétét (kat. sz. 147).

A korábbi jellemzők folytonossága és együttes jelenléte az újításokkal, nemcsak a bronzművességben de a kerámiakészítésben, a településszerkezetben, a települések helyének kiválasztásában valamint a raktárleletek elrejtésében is egyaránt megfigyelhető. Így rendkívül nehéz megállapítani, hogy milyen szerepet töltenek be Szatmár vidékén a késő bronzkori kultúrák a kora vaskor Magyarlapos II. / Gáva I. horizontjának kialakulásában. A szomszédos területekhez viszonyítva a Szatmár megyei lelőhelyeken szerves és szoros kultúrkapcsolatok figyelhetők meg a korábbi korszakokkal, így nehéz meghatározni az egyes késő bronzkori kultúrák hatását az új jelenségek kialakulására. Az említett változások mellett, mindenesetre, az életmód és a hiedelemvilág olyan folytonosságai mutathatóak ki, amelyek nem utalnak gyökeres átalakulásra a Kr. e. II. évezred végének társadalmában.

Kr. e. 1000 környékén az emberi közösségek életmódjában mély, belső változások következnek be. Párhuzamosan egyes edénytípusok eltűnésével és újak megjelenésével (kat. sz. 140, 143) a korábbi települések többségét elhagyják és újak keletkeznek. Több nagyobb méretű új település megjelenése új régészeti kultúra kialakulásának a jele, kialakulásuk a társadalmi átalakulást is tükrözi. Létrejöttük a Gáva műveltség megjelenéséhez és széles körű elterjedéséhez vezetett. A kardok és az aranytárgyak megnövekedett száma, az igényes védőfegyverek megjelenése (sisak, vért), a vallási ceremóniákra használt edény- és fémkészletek deponálása arra utalnak, hogy fokozódott a gazdasági és társadalmi versengés, ami új társadalmi elit kialakulásához vezetett. A vezető réteg tagjai, hogy hatalmukat megerősítsék és legitimálják, bőkezű és presztízsteremtő felajánlásokat tesznek az egész

közösséget érintő szertartások – kincselrejtések – keretében. A nagykiterjedésű erődített telepek (Kányaháza, Érkávás) megjelenése a törzsi szövetségek erős integrálására enged következtetni. Elitjeik vezetésével ezek a közösségek jelentős társadalmi energiát voltak képesek mozgósítani. Ezt a törzsi központok köré épített kiterjedt erődrendszerek építése is mutatja. A központi erődített telepek körül számos kisebb telep helyezkedett el, ahol a gazdasági tevékenységek jelentős része folyt. A gabonafélék termesztésének jelentőségére utal a sarlók nagy száma a bronzdepókban: Szilágypér (kat. sz. 150), Peleszarvad (Kat. sz. 149). Ugyanakkor a tokos füles balták nagy száma ezekben a bronzdepókban a fafeldolgozás jelentőségének fokozódását jelzi. Ez feltehetően összefüggésbe hozható az erdőirtások intenzitásával is, melynek célja új, a mezőgazdaságra alkalmas területek kialakítása. Az állattenyésztés, főleg a szarvasmarha-tenyésztés, is nagy szerepet játszott, ahogy azt a gyakori állatábrázolások és az állatcsont vizsgálatok is mutatják (Érkávás, kat. sz. 146).

A kora vaskor középső szakaszából kevés szatmári leletet ismerünk. (Ha. C). Az anyagi és szellemi kultúrában bekövetkezett változások alig észlelhetők, amit az is érzékeltet, hogy a Gáva kultúra népessége folytatólagosan lakta korábbi településeit, nem változtatott szállásterületet. Azonban főleg az anyagi kultúrában mégis jelentkeznek olyan jelenségek, amelyek a Kárpátoktól keletre eső területekről származnak, „kimmer” eredetűek. Ezekre az új jelenségekre elsősorban a Vetésről ismert bronzkincs utal (kat. sz. 151) amely keleti típusú tárgyakat tartalmaz: zablákat, zablá-aldaltagokat, valamint lószerszámra felvarrt bronzlemezeket. Valószínű, hogy ugyanebbe a horizontba sorolhatók a Csomaköz–Malomháta lelőhelyen feltárt temető M5, M22b és M35 számú sírjai, valamint a Lázári–Lubi tag többretegű telep kora vaskorra keltezhető egyes objektumai (gödrök).

A késő Hallstatt kor (Ha. D, Kr. e. 6–4. század) aránylag jobban ismert, ami az utóbbi időkben végzett kutatásoknak tulajdonítható Kálmánd–Kraszna part, Kismajtény–

Dombhát, Nagykároly–Kozárd, Gencs–Agyagbánya telepeken. Ezeket egészítik ki a temetkezések: Szaniszló–Homokosdomb, Nagykároly–Régi vasöntő műhely. Ebben a periódusban már jelentősen átalakul az anyagi kultúra: igazán most terjednek el a vasból készült szerszámok, fegyverek és ékszerek, s ami talán ennél is jelentősebb, a kézzel formált, még Gáva tradíciójú edények mellett (kat. sz. 154), megjelennek a fazekaskorongon készült kerámia edények (kat. sz. 152, 153).

Északnyugat Románia területén, telepek vagy temetők jól keltezhető régészeti együtteseiben feltárt kerámia leletek 25–30%-át jelentik a fazekaskorongon készült edények. A korongolt kerámia ilyen nagy aránya arra utal, hogy ezeket feltételezhetően helyben készítették, mivel ekkora mennyiséget nem lehetett importálni, annak ellenére, hogy eddig nem tártak fel vidékünkön fazekasműhelyeket és edényégető kemencéket. A fazekasság új technológiájának megjelenése úgy tűnik, hogy a görög világhoz, vagy esetleg a balkáni trákokhoz köthető. Az edények jó minőségű agyagból készültek, sűrű, világosbarna vagy narancssárga színűek, jól kiégetettek. Mindezek és a különböző típusú edények felületének megmunkálása, de egyes formai jegyek is – a két vagy három részből álló, magasan a szájperem fölé emelkedő fülek, valamint a kantharros típusú kétfülű edények – inkább a görög világ felé mutatnak. Leginkább, a Fekete-tenger északi partvidékén alapított görög gyarmatvárosok hatása valószínűsíthető. (Berezán szigete, Olbia és Hisztria városok).

The Early Iron Age

The Early Iron Age, called the Hallstatt period (1150–350 B.C.), is the age of the first introduction of iron tools. They, however, are few, and their role is not significant, especially in the early stage. The majority of tools, weapons and ornaments continued to be made of bronze. In Romanian archaeology, however, the middle of the 12th century is established as the conventional date for the beginning of the Iron Age, due to some major changes occurring in the material culture especially revealed by the wide use of the pottery with cannelure decoration. In the neighboring regions, the early phases of the Hallstatt period, the Ha. A and B phase according to the chronology of Reinecke, are regarded as part of the Late Bronze Age. Therefore, the beginning of the Iron Age is set in the Hallstatt C phase, starting from 750 B.C.

In the Satu Mare region, the spread of a new type of ceramic table-ware can be remarked at the beginning of the 12th century B.C. It was decorated with cannelures, and fired in two phases, obtaining a black surface on the outside of the vessels and a brownish-red color on the inside. This type of ceramic is closely related to the pottery from the second phase of Lăpuș cultural-group and to the first phase of Gáva culture. It consists of new vessel forms, like amphorae with pronounced knobs (cat. no. 139), new forms of cups, bowls with thickened lip turning inside, etc. – but old vessel-forms, with characteristics of the Suciul de Sus and Cehăluț cultures are also present: the portable cooking vessels and the lower cups with upraised handle (cat. no. 141). This type of pottery was discovered both in newly established settlements of this period (Carei–*Ferma Spitz*, Berveni– *Rătul Caprei*, Roșiori–*Teglărie* etc.), and in settlements inhabited since the previous period of the Suciul de Sus culture (Culciu Mare, Lazuri, Petea etc., fig). As the composition of the hoard from Căpleni shows, the metallurgy of the year 1100 B.C. continued to produce few old types of objects (axes with disc and thorn, flat winged

axe), but it created new types of objects, like fibulas, and new forms of needles. The hoard from Căpleni show new rites of deposition too: the pronounced fragmentation of the pieces, and the presence of numerous bronze ore plates (cat. no. 147).

The coexistence of the new features with the elements of continuity is visible not only in metallurgy, but also in pottery, in the settlement structure and in the site-selection. Therefore, it is difficult to establish the exact role human communities of the Late Bronze Age played in the genesis of the Lăpuș II / Gáva I cultural horizon in Satu Mare County. Here, the cultural aspects are closely connected as compared to the neighboring territories, therefore, the assignment of contributions is even more difficult to make. In addition to the new aspects of the culture, the similar elements of habitat and spiritual life of the Late Bronze Age and the Early Iron Age communities, suggest that there were no significant changes in the society of the end of the 2nd millennium B.C.

Major changes in the structure and lifestyle of human communities, however, took place around the year 1000 B.C. The production of several vessel forms was abandoned, while new forms were created (cat. no. 140, 143). At same time, a great number of former settlements were left uninhabited, and new ones covering large areas were founded. These changes announce the new cultural phenomenon of birth and wide dispersion of Gáva culture. The roots of this cultural expansion lie in the intense transformations inside the society. The growing number of swords and golden objects, the use of prestigious weapons for body-protection (helmets, armour) and the sets of fine vessel, reflect the intense economic and social competition generating the birth of a new elite. The members of this elite performed ceremonial burials of highly valued goods implying the whole community, in order to confirm and legitimate their power. The large fortified settlements from Călinești-Oaş and Căuaş, mark the existence of several well integrated and structured tribal alliances. The communities,

coordinated by the elites have the capacity of investing a great amount of social energy in building huge defensive systems around the tribal centers. A great number of simple settlements surrounded the centers, and the greatest part of the economic activities were performed there. The importance of cultivating cereals is reflected by the presence of sickles in many bronze hoards (Pir, cat. no. 150, Sărvăzel, cat. no. 149). The additional presence of socketed axes in these depositions attest an intense processing of wood related to the intensification of forest-clearings in order to obtain fields for farming. Husbandry, especially of cattle, plays an important role too, as the analyses of bones and the frequent animal representations attest (Căuaș, cat. no. 146).

Few finds were discovered in the region of Satu Mare dating in the middle of the Hallstatt period (Ha. C), between 800 and 450 B.C. The changes in the material and spiritual culture are barely noticeable, it seems like the representatives of Gáva culture are continuing their lifestyle, refusing to leave their places. Several cultural phenomena show influence from the east of the Carpathians, called

Așezarea fortificată de la Călinești-Hurca
Erődített település, Kányaháza-Hurca
Fortified settlement from Călinești-Hurca

“Cimmerians.” This new feature can be identified in the deposit from Vetiș containing snaffle, cheek bit, and bronze brackets (cat. no. 151). The same cultural horizon comprises the incineration graves with an urn from Ciumești–*Moara* M5, M22b and M35, as well as some complexes (pits) from the Hallstattian settlement from Lazuri–*Lubi Tag*.

The Late Hallstatt (Ha. D), dating between the 6th and the 4th centuries B.C., is better represented in the region of Satu Mare, as a result of the discoveries made in settlements (Cămin–*Malul Crasnei*; Moftinu Mic–*Pe deal*; Carei–*Cozard*; Ghenci–*Lutărie*) and cemeteries (Sanislău–*Nisipărie*; Ghenci–*Movila Spânzurătorii*; Carei–*FIUT workshop*). It is noticeable the change in the material culture: the iron objects (knives, needles, bracelets) were generally used, and, beside the handmade vessels of old tradition of the Gáva culture (cat. no. 154), the wheel made pottery appears between the 5th and the 4th centuries B.C. (cat. no. 152, 153).

Among the finds from the North-West of Romania discovered in archaeological complexes from settlements and cemeteries, the pottery made at the wheel represents about 25–30% of the entire ceramic finds. This considerable quantity of pottery could not be imported, therefore, it can be assumed that they were made locally. There were, however, no workshops or pottery kilns identified. The technique of the wheel made pottery was used in the region of Satu Mare earlier than the neighboring regions, therefore, it was implemented through the influence of the Hellenic world or of the southern Thrace. The surface treatment applied to the vessels with inturned rim; the fine paste, the grey, orange or brown colors, the quality firing, and the presence of the cups with the upraised handles with two parts and of the “kantharos” type vessels suggests the influence of the Greeks from the colonies along the eastern shore of the Black Sea (Berezean Island, Histria and Olbia towns).

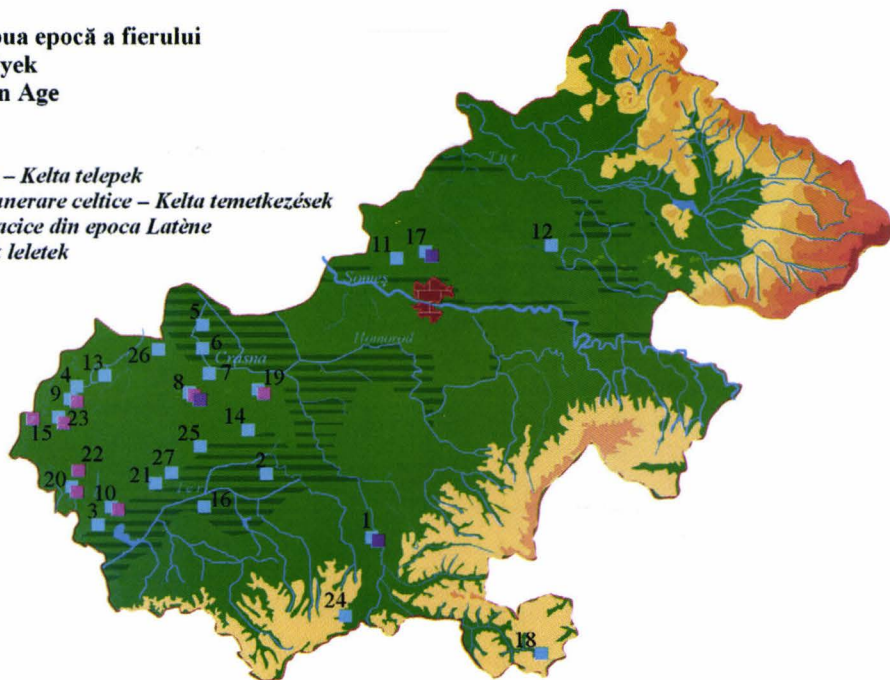
- Tiberiu Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București, 1978.
- Carol Kacsó, *Bronzul târziu în nord-vestul României*, Symposia Thracologica 8, 1990, 41–56.
- János Némethi, *Die späthallstattzeitliche Gräberfeld von Sanislău*, Dacia, N.S. XXVI, 1982, 115–144.
- János Némethi, *Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului din nord-vestul României*, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 41/1, 1990, 19–54.

Sfârșitul Hallstattului târziu din nord-vestul României este marcat de apariția primilor războinici celți, pe la mijlocul secolului al IV-lea a. Chr. Cercetările arheologice de mari proporții de la Ciumești–*Moara*, Berea–*La soci*, Sanislău–*Lutărie*, Pișcolt–*Nisipărie* au avut contribuții însemnate în elucidarea unor probleme importante privind cultura materială și spirituală a celților din aria lor răsăriteană. Momentul apariției celților în regiunile nord-vestice și vestice ale României (implicit și zona sătmăreană) este marcat prin orizontul cel mai vechi al necropolei de la Pișcolt–*Nisipărie*. În această necropolă, în care au fost cercetate morminte de incinerare și de inhumare (în jur de 200 complexe funerare), un grup de morminte au inventar ce poate fi datat în perioada timpurie a epocii La Tène. Aceste morminte timpurii pot fi încadrate în cronologie absolută între 330 și 310 a Chr. Necropolele din nord-vestul României sunt bi-rituale. Predomină incinerarea în groapă sau în urne funerare, la care se adaugă inhumarea în poziție întinsă pe spate, sau, mai rar, inhumarea cu scheletul în poziția ghemuită.

Mai multe locuințe au fost cercetate în așezările de tip rural („vicus”) de la Pișcolt–*Lutărie*, Ciumești–*Bostănărie*, Berea–*La soci*, Cămin–*Malul Crasnei*, Lazuri–*Lubi tag*, fiind descoperite piese de plug, seceri și pietre de rășnițe. În nord-vestul României lipsesc așezările întărite de tip „oppidum”. În așezările cercetate au fost cultivate grâu, orzul, secara, meiul și zarzavaturi, iar, în afară de tracțiune, animalele mai sunt crescute pentru carne și lapte. Nu este întâmplător că între oasele de animale găsite în așezări, în cele mai numeroase oase provin de la bovine, capre, oi și porci. În unele așezări au fost descoperite rămășițele unor ateliere de fierărie (Cămin–*Malul Crasnei* și Carei–*Cimitirul reformat*), unde marile cantități de zgură de fier indică prelucrarea acestui metal. Un atelier de olărit a fost descoperit la Andrid–*Ferma de vaci*. Centrele de olari de acest tip produceau în lumea celtică ceramica pentru

Descoperiri din a doua epocă a fierului
Késő vaskori lelőhelyek
Sites of the Late Iron Age

- *Așezări celtice – Kelta telepek*
- *Descoperiri funerare celtice – Kelta temetkezések*
- *Descoperiri dacice din epoca Latène*
- *Latènkori dák leletek*

1 Acăș; **2** Ady Endre **3** Andrid; **4** Berea; **4** Berveni; **5** Cămin; **6** Căpleni; **7** Carei; **8** Ciumești; **9** Dindești; **10** Dorolț;
11 Dumbrava; **12** Foieni; **13** Ghenci; **14** Horea; **15** Hotoan; **16** Lazuri; **17** Lelei; **18** Moftinul Mic; **19** Pișcolt; **20** Portița;
21 Resighea; **22** Sanislău; **23** Supuru de Sus; **24** Tiream; **25** Urziceni; **26** Vezendiu.

anumite microregiuni. Calitatea bună a vaselor este explicată de forma avansată a cuptoarelor și de cunoașterea tehnicii de ardere cu reverberație. Se produc vase din pastă fină, de culoare cenușie, galben-marou sau negre lucioase (nr. cat. 155). Decorația vaselor este foarte variată iar, pe lângă cele produse la roată, se găsește și ceramică făcută cu mâna, de tradiție locală. Unele produse ajung să fie adevărate obiecte artistice, fiind ornamentate cu motive ștampilate, precum vasul în formă de cizmă descoperit la Cămin–*Malul Crasnei*. Casele sunt puțin adâncite în pământ și au plan rectangular

cu dimensiunile de 4/6 x 2/3 m (Pișcolt–*Lutărie*, Ciumești–*Bostănărie*).

Obiectele vestimentare și podoabele au fost lucrate din bronz, argint și mai rar din aur. Sunt des întâlnite la femei brățările (nr. cat. 162–164, 166) și mărgelile din sticlă. Pentru bărbați sunt caracteristice spada cu două tășuri nr. cat. 157,158), lancea (160, 161), sulița, cuțitul, scutul (nr. cat.159) și, mai rar, coiful și cămașa de zale, bogat decorate cu motive cu dragoni frontali ori în maniera „spadelor ungare” (un motiv vegetal foarte stilizat). Aceste piese sunt

produse probabil în marile centre meșteșugărești din Europa Centrală. În cazul mărgelilor de sticlă, descoperirea unui exemplar cu mască umană la Pișcolt–*Nisipărie*, implică și posibilitatea producerii lor în atelierile coloniilor grecești întemeiate pe coasta vestică a Mării Negre.

Celții din nord-vestul României au avut contacte permanente de schimb cu semenii lor central-europeni. Comerțul se practica probabil pe Mureș și pe Someș, pe „drumul sării”, iar importul de grafit din Boemia și Austria sau din celelalte zone, indică direcția relațiilor spre marile centre de tip „oppida” (Velemszentvid, Szalacska, Manching etc.). La Bervenii, dintr-o locuință celtică, printre alte materiale a fost descoperită și o amforă cu ștampilă aplicată, păstrată fragmentar, cu o inscripție în două rânduri. Este o amforă cu ștampilă din Chersones (Crimeea): HPAK (? EIOY) AETYN (OMOY). Pentru aceleași legături pledează descoperirea la Ciumești–*Moară* a unei zăbale de tip „grecesc” și a cnemidelor (apărătoare de picior din metal) din mormântul „princiar”, sau prezența unei tetradrachme din 260 a. Chr., emisă de Eumanes de la Pergam, în tezaurul monetar de la Turulung (cat. nr. 165).

Prezența în zona noastră a acestor artefacte de origine greco-elenistică poate fi pusă pe seama aducerii lor de către celții reînforși din expediția balcanică, după înfrângerea lor de la Delphis (279 a. Chr). Geograful antic Ptolemeu, în lucrările sale îi localizează pe anarți în regiunea de nord-vest a României (Dacia). Vasile Pârvan, în lucrarea sa monumentală (Getica), pe baza izvoarelor antice, îi plasează pe anarți în părțile Sătmăruului. Despre anarți s-a discutat mult în literatura de specialitate, fiind considerați drept un mozaic etnic. Deocamdată, se presupune că purtătorii culturii materiale de tip La Tène într-o regiune largă ar fi anarții, formați din celții veniți și din autohtoni, purtătorii culturii materiale din Hallstatt-ul târziu: grupul Sanislău–Nyírség (cultura Vekezug). O conviețuire pașnică între localnici și cei veniți se poate constata atât în cultura materială cât și în aceea spirituală. O schimbare demografică se constată odată cu încetarea necropolelor celtice, pe la

sfârșitul La Tène-ului mijlociu și începutul La Tène-ului târziu, la sfârșitul sec. II a. Chr. Apar artefacte specifice La Tène-ului târziu în așezările cercetate de la Acâș–*Râțul lui Majtyny*, Lazuri–*Lubi tag*, (nr. cat. 168, 169), Carei–*Bobald I* și, probabil, de la Ghenci–*Lutărie*, cu un material specific culturii dacice. Acest material ce ține de faza clasică a culturii dacice, databilă în secolul I a. Chr – I p. Chr., apare împreună cu ceramica pictată celtică de tip eraviscian, sau cu moneda celtică de tip Simmering, fapt ce atestă existența unor contacte strânse cu lumea celtică din perioada „oppidiană” situată în zona Dunării. Încetarea necropolelor celtice din nord-vestul României, poate fi pusă în legătură cu întărirea puterii dacilor, atestată de un izvor istoric: „incrementa dacorum per Rubobostem regem” (Trogus Pompeius, Prol. XXXII), care poate face referință la înaintarea lor spre nord. Luând în considerare marile centre dacice din vecinătate: Moigrad, Șimleul Silvaniei–*Măgura*, precum și Solotvino, Oncești și Malaja Kopania din bazinul Tisei Superioare, devine evident că înaintarea spre nord a dacilor s-a produs atât prin văile Crasnei, Barcăului, Tisei, cât și prin Valea Someșului. Venirea dacilor îi pune în mișcare pe celții din nord-vestul României, retragerea spre Dunărea de mijloc putând fi pusă în legătură cu concentrarea așezărilor din această zonă (Budapest–*Tabánhegy*, Békásmegyér etc.). Această populație supraviețuiește cuceririi romane și poate fi detectată și sub stăpânirea romană. Nu este exclusă nici posibilitatea ca în așezările rurale mici să continue să trăiască o populație celtică și sub dominație dacă (în secolele I–II p. Chr.).

Prezența printre materialele de la Lazuri–*Lubi tag* a unor elemente de proveniență vestică și nord-vestică sugerează posibilitatea legării lor de perioada vestitului rege Burebista. Izvoarele antice menționează că prima mare acțiune militară a regelui dac a fost desfășurată împotriva triburilor celtice ale Boilor și Tauriscilor între anii 60–45 a. Chr. Descoperirile arheologice din ultimele decenii tind să reflecte mai clar implicarea teritoriilor sătmărene în aceste evenimente. De această perioadă poate fi legat începutul

davei de la Malaja Kopanja (Transcarpatia, Ucraina), aflată la ieșirea Tisei din culoarul format de Munții Oaș și Munții Vinogradov. Cercetările arheologice intense desfășurate la Malaja Kopanja arată că, pe parcursul secolelor I a. Chr. – I p. Chr., cetatea de aici a jucat rolul unui important centru regional. Numărul mare de arme, accesorii vestimentare de foarte bună calitate și obiectele luxoase de import reflectă existența în această așezare fortificată a unei importante elite sociale. Iese în evidență intensitatea cu care sunt practicate în cetate o serie de meșteșuguri, între care un rol aparte îl au activitățile metalurgice. Numeroasele unelte agricole și meșteșugărești descoperite în aceste ateliere arată că ele deserveau pe o arie largă așezările agricole din împrejurimi.

O descoperire importantă pentru civilizația dacică din zona Sătmăruului, în sec. I p. Chr., a fost realizată la Carei–Bobald. Aici, ceramica modelată cu mâna, decorată cu ornamente plastice, și ceramica modelată la roată, cu ornamente lustruite au fost descoperite împreună cu o fibulă puternic profilată. Fibula, importată din Imperiul Roman (provincia Pannonia), este un element ce asigură datarea așezării de aici pe parcursul secolului I p. Chr. La așezările dacice sătmărene, încă destul de puțin investigate, nu au fost surprinse urmele unor distrugerii provocate de războaiele traiane. Totuși, urmele distrugerilor provocate în centrele dacice sunt prezente nu doar la sud, în zona cetăților dacice din Sălaj și Bihor, ci și în nordul ținuturilor sătmărene, în zona cetăților din Valea Tisei Superioare. La Malaja Kopanja incendierea și abandonarea davei (straturi groase de arsură, rămășițele caselor demolate, desființarea sistemului de fortificație) a putut fi datată în vremea războaielor daco-romane, fiind cauzată foarte probabil de o expediție militară romană, menită să înfrângă rezistența dacilor de aici.

Északnyugat Románia területén a késő Hallstatt (Ha. D) periódus végét a Kr. e. IV. század közepén megjelenő kelta leletek jelzik. Ilyen korú lelőhelyeken jelentősebb régészeti ásatások még az 1960-as évek elején kezdődtek, melyeket a későbbi kutatások folytattak és bővítettek ki, jelentősen hozzájárulva a keleti kelták anyagi és szellemi kultúrájának megismeréséhez. A kelták megjelenése Románia északnyugati és nyugati területein, így a szatmári tájakon is, összekapcsolható a Piskolt–Homokosdombon feltárt kelta temető legrégebbi horizontjával, mint e terület legrégebbi temetőjével. Egyaránt megtalálható itt, mind a csontvázás mind a hamvasztásos temetkezés (közel 200 sír), a temetkezések kezdete abszolút kronológiában Kr. e. 330–310 körülre keltezhető. Többségben vannak a hamvasztásos sírok, urnával vagy egyszerűen csak gödrökben, de megtalálhatóak a nyújtott vázas sírok és ritkán a zsugorított temetkezések is.

A települések tanyaszerűek (vicusok) főleg mezőgazdasággal (ekevas, sarló, őrlőkövek) és állattenyésztéssel foglalkozó lakosságát a következő lelőhelyekről ismerjük Piskolt–Kincsverem, Csomaköz–Tökös, (C. II), Bere–Bodzás (B. XXI), Kálmánd–Kraszna part, Nagykaroly–Bobald IV, Lázári–Lubi tag. Hiányoznak viszont Románia északnyugati területéről az erődített „oppidum” típusú telepek. A feltárt településeken búzát, árpát, rozst, kölest és zöldségféléket termesztettek, az igavonáson kívül az állatok húsát és tejét táplálkozásra használták, így nem véletlen, hogy a hulladék gödrökből a legnagyobb számban szarvasmarha, kecske, juh és sertécsontok kerülnek elő. Egyes telepeken: Kálmánd–Kraszna part, Nagykaroly–Református temető nagymennyiségű vassalak került elő, amely a helyi fémfeldolgozásra utal. Érendréd–Tehénfarm lelőhelyen egy fazekasműhelyt tártak fel. Az ilyen műhelyekben a korábbiaknál nagyobb mennyiségben készültek egyre jobb minőségű edények, egész régiókat látva el. A jó minőségű kerámia gyártását a feltárt fazekas-

kemencék fejlett formája és a lángkemencés technika alkalmazása magyarázza. Jó minőségű szürke, sárgásbarna és fényes fekete színű kerámiát készítenek, az edények díszítése igen változatos, a korongolt edények mellett megtalálhatók a helyi hagyományokat őrző kézzel készített edényformák is. Egyik másik edény igazi műremek, pl. Kismajtény–*Halastó* egyik sírjából származó gazdagon díszített mélytál vagy a Kálmánd–*Kraszna partról* ismert csizma alakú edényke. A házak kissé földbe mélyített ún. veremlakások, rendszerint téglalap alakúak, méreteik változatosak 4/6 x 2/3 m (Piskolt–*Kincsverem*, Csomaköz–*Tökös*).

A temetkezésekből ismert ruházati kellékek és díszek bronzból, ezüstből, ritkábban aranyból készültek. Gyakoriak a karperecek (kat. sz. 162–164, 166) és az üveggyöngyök, ezek főleg a női viselet kellékei. A férfisírok melléklete főleg vasból kovácsolt támadó és védőfegyverek: kétélű kardok (kat. sz. 157, 158), lándzsák (kat. sz. 160, 161), dárdák, vágókések, pajzsok (kat. sz. 169), ritkábban láncling és sisak amelyeket gazdagon díszítettek vésett vagy rátett stilizált növény- (ún. „magyar kardstílus”) és sárkánymotívumokkal. Ezeket a darabokat valószínűleg Közép Európa fémműves központjaiban készítették. Az üveggyöngyök esetében, a Piskolt–*Kincsverem* lelőhelyen talált maszkos gyöngy a fekete-tenger-parti görög gyarmatvárosok műhelyeiben készülhetett.

Északnyugat Románia területén élő kelták kapcsolatban állhattak a közép-európai keltákkal, erre utalnak a Maros és a Szamos völgyén („a só úton”) folyó kereskedelmi kapcsolatok. Ennek keretében presztizstárgyakat, valamint a kerámiakészítéshez és az öntőtégelyekhez szükséges grafit tömböket importálták Csehország és Ausztria területéről, illetve a nagy „oppidumokból” (Velemszentvid, Szalacska, Manching, stb.). A görög-makedón világhoz kapcsolódik a Börvely–*Kecske rétről* származó, pecsételt amfora töredék HPAK (? EIOY) AΣNTYN (OMOY) felirattal, amely a Krim-félszigeten található Kerszonészből származik. Szintén a görög világhoz köthető a Csomaköz–*Malomháti* temetőből

származó „görög” típusú zabla és lábvérték, melyek egy „vezérsír” tartozékai lehettek, vagy a Túrterebesről származó kelta éremlelet, amelynek egyik tetradrachmáját a pergamoni Eumenes idejében verték Kr. e 260-ban (kat. sz. 165).

Ezek a görög eredetű tárgyak zsákmányként kerülhettek a Kr. e. 279-ben Delphoit ostromló keltákhoz, akik a vereség után szétszéledtek a görög világban, aztán bizonyos csapatok később visszatértek a kiindulási területeikre és csatlakoztak a már letelepedett honfitársaikhoz. Ptolemaiosz antik görög geográfus az anartusok népét helyezi Románia (Dácia) északnyugati területeire. Vasile Pârvan monumentális, Getica c. művében, antik forrásokra támaszkodva, az anartusokat Szatmár területére helyezi. Ezt a népességet egy etnikai mozaiknak határozta meg a kutatás. Egyelőre feltételelesen elmondható, hogy a La Tène kultúrát hordozó népesség egy nagy területen az anartus népesség volt és a jövevény keltákból és az őshonos, a Szaniszló–Nyírség csoport (ún. Vekerzug kultúra) hordozóiból állt. A békés egymás mellett élés kimutatható mind az anyagi mind a szellemi hagyatékukban.

Jelentős demográfiai változás állhatott be a középső La Tène kultúra végén (LT C1/C2), valamikor a Kr. e. II. század második felében, amikor a hosszú ideig használt kelta temetők megszűnnek. Ekkor tűnnek fel a késő La Tène jellegű településeken: Ákos–*Majtinyi rét*, Lázári–*Lubi tag* (kat. sz. 168, 169), Nagykároly–*Bobáld I*, talán Gencs–*Agyagbánya*, új, a dákokra jellemző leletek. Ez a dák kultúra klasszikus fázisának megfelelő anyagi kultúra (Kr. e. I század – Kr. u. I. század) gyakran együtt kerül elő a Duna menti eraviscus kelták sávos kerámiájával (vörös–fehér sávok) valamint egy ugyancsak kelta, Simering típusú éremmel. Mindezek szoros kapcsolatot mutatnak a Duna környékén kialakult kelta „oppidumok” világával. A kelta temetők megszűnése talán éppen összefügg a dákok megerősödésével, amelyet egy antik forrás is említi (Pompeius Trogus, Prol. XXXII): „incrementa dacorum per Rubobostem regem”. Figelembe véve a szomszédos területeken található dák

központokat: Szilágysomlyó–*Magura*, Mojgrád és a Felső-Tisza-vidékéről, Aknaszlatina (Solotvino), Váncsafalva (Oncești), Alsóveresmart (Malaja Kopanja) érthető a dákok előretörése a Kraszna, a Berettyó, a Tisza és a Szamos völgyében. Az előnyomulás arra készíthette a keltákat, hogy visszahúzódjanak a Duna középső szakaszához, ahol éppen ebben az időszakban növekszik meg a kelta eraviscus népesség (Budapest–*Tabánhegy*, Békásmegyér, stb.). Ez a népesség túléli a római hódításokat és kimutatható a római uralom alatt is. Természetesen nem kizárt, hogy északnyugat Románia zárt alföldi tájain, a kisebb tanyaszerű településeken a dákok uralom alatt tovább élnek a kelták (a Kr. u. I–II. évszázadokban).

A Lázári–*Lubi tagban* feltárt régészeti leletek között olyan nyugati és északnyugati eredetű tárgyakat találtunk, amelyek a híres Burebista király korabeli kapcsolataira utalnak. Az antik források szerint, a dákok király első fontosabb katonai akciója éppen a kelta bojusok és tauriskusok törzsszövetsége ellen irányult, Kr. e. 60–45 között. Az utóbbi évek régészeti feltárásai nyomán pontosabb képet alkothatunk Szatmár vidékének szerepéről ezen eseményekben. Ehhez a korszakhoz köthető a Felső Tisza vidék egyik legjelentősebb dákok várának (dava) kiépülése Alsóveresmarton (Malaja Kopanja), amely a Tisza völgyében, az Avas és a nagyszőlősi hegyek szorosában található. Az itt végzett intenzív régészeti feltárások arra utalnak, hogy a Kr. e. I. – Kr. u. I. századokban a vár fontos regionális központ szerepét töltötte be. A nagyszámú feltárt fegyver, a viseleti tárgyak magas színvonala, az importált luxustermékek arra utalnak, hogy a várban a társadalmi elit kiemelkedő rangú tagjai lakhattak. A megerősített településen magas szintű kézművesség, főként fémmegmunkálás működött. A feltárt számos mezőgazdasági és kézműves szerszám azt mutatja, hogy az itteni műhelyek egy tágabb vidék településeit látták el termékeikkel.

A klasszikus korú dákok civilizáció egyik fontos lelőhelye Nagykaroly–*Bobáld*, ahol – nemrég – kézzel készített, plasztikus díszekkel ellátott edények és fazekaskorongon

készült, fényezett díszű kerámia-termékekkel együtt, egy jellegzetes kapcsolótűt tártak fel. Ezt a fibulát valószínűleg a Római Birodalom területén készíthették (Pannónia) és pontosan keltezi az előkerült leleteket a Kr. u. I. századba. A szatmári tájakról ismert – aránylag kevésbé kutatott – dákok leletek, arra utalnak, hogy az itteni településeket nem érintették Traianusnak a dákok elleni hadjáratai. Annál inkább követhetők a hadjáratok nyomai, nemcsak a déli szomszéd területek, Szilágyság és a Bihar, megerősített dákok központjaiban (dávákon), hanem az északi területeken is, a Felső Tisza mentén. Az Alsóveresmarton (Malaja Kopanja) végzett ásások jól rögzítik a legfelső települési szinten történő nagyarányú pusztulást (vastag égett réteg, szétdúlt házak maradványai, az erődítési rendszer megsemmisítése) ami arra enged következtetni, hogy a római hadsereg komoly katonai akciót hajtott végre a Felső-Tisza-vidéken, megtörve az itteni dákok ellenállását.

The Second Iron Age (La Tène)

The end of the Late Hallstatt period in the northwestern Romania is marked by the coming of the first Celt warriors by the middle of the 4th century B.C. The ample archaeological research from Ciumești–Moara, Berea–La Soci, Sanislău–Lutărie, Pișcolt–Nisipărie have had a major role in elucidating important issues on the material and spiritual culture of the eastern Celts. The moment of their coming in the northwest and west of Romania (including the region of Satu Mare) is marked by the oldest horizon of the graveyard in Pișcolt–Nisipărie. About 200 incineration and inhumation graves were discovered here, with the inventory dating from the Early La Tène. These early graves can be dated between 330 and 310 B.C. in the absolute chronology. The graveyards from the northwest Romania are biritual, the majority of burials were incineration, the remnants being put in pits or in funeral urns, while there were several inhumations in lying position and few with the skeleton in a crouching position.

Several dwellings from rural settlements (vicus) were researched in Pișcolt–Lutărie, Ciumești–Bostănărie, Berea–La Soci, Cămin–Malul Crasnei, Lazuri–Lubi tag, discovering ploughs, sickles and milling stones. Settlements of “oppidum” type are missing in northwestern Romania. Farming was practiced in the researched settlements, cultivating wheat, barley, rye, millet and vegetables. Husbandry was practiced for providing milk, meat and force for traction. This is why, in settlements most of the animal remains come from cattle, goats, sheep and pigs. Traces of smith-workshops were found in some of the settlements (Cămin–Malul Crasnei, Carei–The Calvinist Cemetery), where great quantities of iron slag indicate the processing of this metal. A pottery workshop was revealed in Andrid–Ferma de Vacii. This type of pottery centers produced vessels for large regions, during the Celtic period. The fine quality of the vessels was assured by the advanced technology of pottery kilns, and by the mastering of the reverberation firing. There were produced vessels of

fine ware in grey, yellow and black colors. The decoration of the vessels is varied and, in addition to the ceramic made with the fast-wheel, hand-made vessels of local tradition were found, too. Some products were real master-pieces, decorated with stamped motifs, like the boot-shaped vessel from Cămin–Malul Crasnei.

The pieces and the ornaments of vestments were made of bronze, silver and rarely of gold. Female burials contain bracelets (cat. no. 162–164, 166), glass beads, while male burials have swords with two edges (cat. no. 157, 158), spear- and pike-heads, knives, shields (cat. no. 159), and, rarely, helmets and chain-shirt. These pieces were beautifully decorated with dragons facing each-other, or with vegetal motifs called the “Hungarian style”, produced in the Central European workshops. A very rare bead, decorated with a human mask, was found in Pișcolt–Nisipărie, indicating the possibility of their production in the workshops of the Greek colonies founded on the eastern coast of the Black Sea.

The Celts living on the territory of the northwestern Romania, had mutual contacts with the other Celtic tribes from the Central Europe, through the trade-routes set along the Mureș and Someș Rivers, called the “salt route”. The imports of graphite from Bohemia and Austria, or from other centers, show the relations with the highly developed centers, called “oppida” (Velemszentvid, Szalacska, Manching etc.). In addition, the connections with the Greeks and Macedonians can be detected. In a Celtic dwelling from Berveni, in addition to the other materials, fragments of a stamped amphora produced in Chersones (Crimea) were found, with a written legend in two lines: HPAK (? EIOY) AETYN (OMOY). Finds from the cemetery in Ciumești–Moara (a bit of “Greek” type, and a leg-armor from the “prince-grave”) and a tetra-drachma from the coin-hoard of Turulung, minted by Eumanes of Pergam, around 260 B.C. (cat. no. 165), indicate connections with the Hellenic world.

These Greek-Hellenistic artifacts were brought to the region of Satu Mare by Celts during their return from the

Balkan campaign, after their defeat at Delphi (279 B.C.). Ptolemy, the antic geographer, identified the people of Anarti in the northwestern Romania (Dacia), while Vasile Pârvan, in his monumental work (*Getica*) using antic sources, located the Anartii in the region of Satu Mare. This population is well known by scholars and it is considered as an ethnic mosaic. At this point it can be presumed, that the Anartii inhabited a large area, with a material culture specific to the La Tène. They were formed from Celts and from the native population, the perpetuators of the material culture from the Late Hallstatt, the Sanislău–Nyirseg group (or Vekezug culture). A peaceful cohabitation between the inhabitants and the newcomers is proved by the material and spiritual culture.

A sudden demographic change begins when the Celtic graveyards ceased at the end of the Middle La Tène and at the beginning of the Late La Tène period, dating to the end of the 2nd century B.C. Artifacts, specific for the Late La Tène period are found in the settlements researched in *Lazuri–Lubi tag* (cat. no. 168, 169), *Carei–Bobald*, *Acăș–Râțul lui Majtînyi*, and probably in *Ghenci–Lutârie*. These objects are characteristic of the Dacian culture, and specific to its classic phase, dating between the 1st century B.C. and 1st century A.D. The Dacian type of artifacts are found with the Celtic painted pottery of eraviscian type, or with the Simmering type of Celtic coins, attesting contacts with the Celtic civilization of the “oppidian” phase, located in the Danube area. The increasing power of the Dacians is mentioned in one of the historical sources: “*incrementa dacorum per Rubobstem regem*” (Trogon Pompeius, Prol. XXXII), indicating their advance to the north. Considering the great Dacian centers in Moigrad, Șimleu Silvaniei–Măgura or Solotvino, Oncești and Malaja Kopanja (the Upper Tisa region), the Dacians advanced through the passage of the Crasna, Barcău, Tisa, or Someș Rivers. This determined the Celts to move from the northwestern territories of Romania to the Middle Danube region, where the concentration of the settlements can be detected in this

period (Budapest–Tabánhegy, Bekásmegyér, etc.). This Celtic population survived the Roman conquest and it can be found living under the Roman domination. It can not be excluded that they lived in small settlements even under the Dacian domination (in the 1st and the 2nd centuries A.D.)

The presence of western and north-western elements among the objects found in *Lazuri–Lubi tag*, suggests a connection with the age of the famous king Burebista. Antic sources mention that the first campaign of the Dacian king was set against the Celtic tribes of Boii and Tauriscii, between 60 and 45 B.C. Recent finds help to clarify the role of Satu Mare region in these events. The beginning of the impressive fortresses from Malaja Kopanja (Trans-Carpathian Ukraine) is related to this period of Burebista. The fortress is situated at the point where the Tisa River comes out from the passage of the Oaș and Vinogradov Mountains. Intense archaeological research was carried out at this site, demonstrating that this fortified settlement was a regional center during the 1st century B.C. and the 1st century A.D. The great number of weapons, the fine vestment accessories, and the imported luxury artifacts reflect the presence of important social elite in this settlement. The finds suggest an intense practice of several crafts, especially metallurgical activities. Many farming and trading tools found here, indicate that the workshops of the fortress fulfilled the needs of a large area.

An important find of the Dacian civilization from the Satu Mare area was made in *Carei–Bobald*, in the 1st century A.D. Hand made pottery finely decorated and pottery made with the fast wheel, having polished ornaments were found together with a strong profiled fibula. The fibula was imported from the Roman Empire (Pannonia), and is an element that confirms the dating of this settlement in the 1st century A.D. No traces of destructions caused by the wars of Traianus were found in the, rather less investigated, Dacian settlements of Satu Mare. These wars, however, caused destructions not only in the centers from Sălaj and Bihor, toward the south, but also neighboring region

to the north, in the fortresses of the Upper Tisa. Traces of the destructions found at Malaja Kopanya (burnt levels, remnants of the demolished buildings and the ceasing of the defensive system), caused by Roman military units, sent to liquidate the resistance of the Dacians of this region, can be dated in the period of Dacian–Roman wars.

Bibliografie – Irodalom – References

János Némethi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud. Satu Mare, I–IV, Thraco–Dacica IX/1–2, 1988, 49–73., X/1–2, 1989, 75–114., XIII/1–2, 1992, 59–112., XIV, 1–2, 1993, 117–129.*

Vlad Zirra, *Beiträge zur Kenntnis des keltischen Latène in Rumänien, Dacia 15, 1971, 171–238.*

Veačeslav Kotigoroško, *Ținuturile Tisei superioare în veacurile III î. e. n. – IV e. n. (Perioadele La Tène și romană)*, București, 1995.

Gheorghe Lazin, *Descoperiri dacice din sec. III î.e.n – I e.n. în județul Satu Mare –Catalog, Satu Mare. Studii și comunicări V–VI, 1981–1982, 69–81.*

János Némethi, *Descoperiri din Latène-ul târziu în județul Satu Mare*, in: Omagiu profesorului Ioan Glodariu. Bibliotheca Napocensis XX, Cluj-Napoca 2001, 57–70.

Epoca romană și perioada timpurie al migrațiilor

Istoria politică a Europei Centrale este caracterizată în epoca romană de o permanentă alternanță între perioade de pace și război cu triburile dacice, sarmatice și germanice. Barbarii atacau atât în momente de instabilitate politică, când armata romană era mai puțin organizată, cât și în perioade în care, la rândul lor, erau împinși de alte triburi germanice venite din nordul Europei. Romanii foloseau deseori principiul „divide et impera” și învrăjbeau triburile între ele, promițând bani și pământ în interiorul provinciilor.

Primele descoperiri arheologice de epocă romană ce provin din județul nostru au fost recuperate la sfârșitul secolului al XIX-lea de la Apa și Boinești. Acestea sunt inventare funerare din morminte de incinerare ce conțin spade, umbouri de scut, vârfuri de lance și sunt urme ale tribului germanic al vandalilor. Prima cercetare științifică într-o așezare de epocă romană a fost efectuată la Ciumești–*Malomháta*, în cadrul unei săpături a Institutului de Arheologie al Academiei Române, direcționată pe dezvelirea unei așezări celtice. Începând cu anii 1960 s-a intensificat activitatea arheologică a specialiștilor din Satu Mare. Au fost cercetate așezarea și cimitirul de incinerare de la Medieșu Aurit–*Șuculeu*, –*La Leșu* și așezarea de la Lazuri–*Râtul lui Béla*. O serie de săpături de mai mici dimensiuni au fost desfășurate în hotarele localităților Bolda, Culciu Mare, Moftinul Mic, Lazuri, Orașul Nou, Satu Mare, Căpleni, Foieni.

După schimbările politice din 1989 cercetarea epocii romane în județul Satu Mare a continuat cu demararea cercetării sistematice a așezării din Lazuri–*Lubi tag* bazată pe colaborările Muzeului Județean Satu Mare cu instituțiile arheologice ale Academiei Române. Activitatea arheologică din județ a fost totuși direcționată în mai mare măsură spre săpături de salvare generate de marile investiții (vămile de la Petea, Urziceni, Halmeu, conductele de gaz Halmeu–Apa–Tășnad, cablarea Romtelecom, șoseaua Petea–Supur).

În stadiul actual al cercetărilor, rămâne puțin lămurită măsura în care marile războaie daco-romane de la începutul secolului al II-lea p. Chr. au afectat teritoriul județului nostru. E foarte probabil că trupele romane, îndreptându-se spre cetățile dacice din Bazinul Tisei Superioare, au construit castele de marș din pământ și pe teritoriul județului Satu Mare. O linie romană de demarcație, avansată în fața limesului Porolissensis, sau chiar prima linie de graniță a Daciei lui Traian a fost cercetată în ultimii ani la Supuru de Sus pe o lungime de 6 km.

După stabilizarea situației în Dacia din perioada lui Hadrian, teritoriul județului Satu Mare a fost locuit de

mai multe triburi, denumite „barbări” de către romani. E foarte probabil că legiunile romane au distrus numai fortificațiile și locurile sacre ale dacilor, populația rurală, adică producătorii agricoli care asigurau alimentația trupelor au trăit mai departe și în epoca romană. În acest sens, indicii arheologice precum fibulele romane puternic profilate există în așezările de la Medieșu Aurit-Șuculeu și Acăț-Râtul lui Maitini sau Podul Crasnei.

Între anii 160–180 p. Chr., pe parcursul războaielor marcomanice, limesul dunărean a fost zguduit de atacurile concentrate ale barbarilor provocate de migrația goților dinspre nordul îndepărtat către Marea Neagră. În această

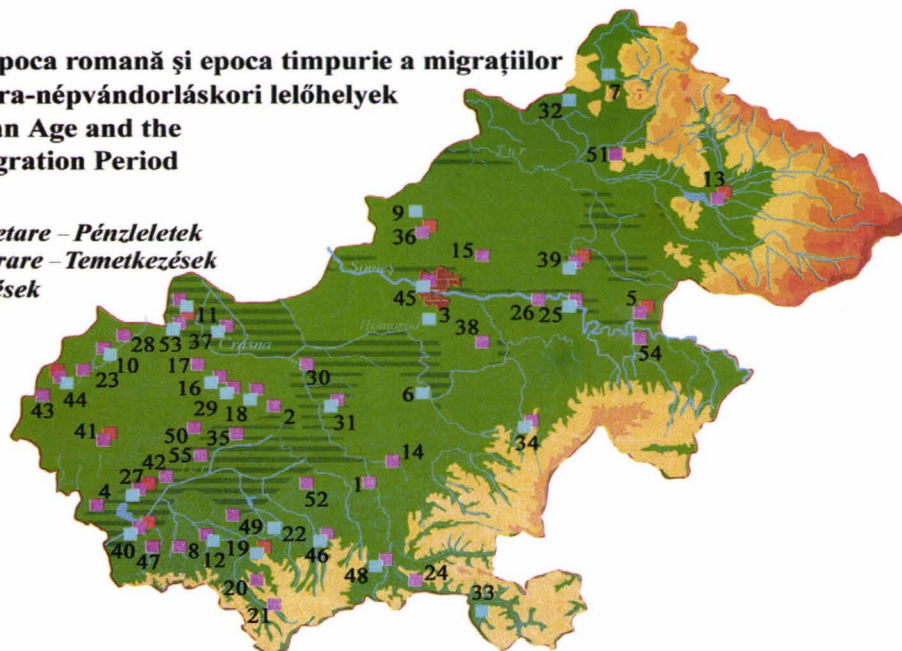
Descoperiri din epoca romană și epoca timpurie a migrațiilor

Római kori és kora-népvándorláskori lelőhelyek

Sites of the Roman Age and the

Early Migration Period

- *Descoperiri monetare – Pénzleletek*
- *Descoperiri funerare – Temetkezések*
- *Așezări – Települések*

- 1 Acăț; 2 Ady Endre; 3 Amați; 4 Andrid; 5 Apa; 6 Ardu; 7 Bătarci; 8 Becheni; 9 Bercu; 10 Berea; 11 Berveni; 12 Blaja; 13 Boinești; 14 Bolda; 15 Botiz; 16 Carei; 17 Cămin; 18 Căuaș; 19 Cean; 20 Cehal; 21 Cehăluț; 22 Cig; 23 Ciumești; 24 Corund; 25 Culciu Mare; 26 Culciu Mic; 27 Dindești; 28 Foeni; 29 Ghenci; 30 Ghilvacii; 31 Ghirișa; 32 Halmeu; 33 Hodod; 34 Homorodu de Sus; 35 Hotoan; 36 Lazuri; 37 Lucăceni; 38 Mădăras; 39 Medieșu Aurit; 40 Pir; 41 Pișcolt; 42 Portița; 43 Resighea; 44 Sanislău; 45 Satu Mare; 46 Săcășeni; 47 Sărvăzel; 48 Supuru de Sus; 49 Tășnad; 50 Tiream; 51 Turulung-Vii; 52 Unimăt; 53 Urziceni; 54 Valea Vinului; 55 Vezendiu

perioadă pătrund pe teritoriul județului nostru populații germanice din triburile vandalilor hasdingi și ale victovalilor. Morminte de incinerare ale luptătorilor germanici, cu spade în-doite, cu umbouri de scut, cu pinteni și vârfuri de lance apar la Apa, la Boinești–*Bêlavăra*, dar și alături de morminte dacice în cimitirul de la Medieșu Aurit–*La Leșu* (nr. cat. 201–210). E foarte probabil că această pătrundere a fost una pașnică, primii veniți fiind grupuri mici de războinici care s-au așezat alături de populația dacică locală.

În perioada de după războaiele marcomanice, evoluția culturii materiale de pe teritoriul județului se leagă organic de fenomenele arheologice din Europa Centrală. Se formează o cultură materială mixtă, daco-germanică. În așezări, alături de ceștile dacice (Supuru de Sus – *Togul Cosmi*, nr. cat. 182, 183, Medieșu Aurit–*Șuculeu* nr. cat. 184), de vasele ornamentate cu brâu alveolat de tradiție dacică apare masiv materialul arheologic germanic aparținând culturii Przeworsk (Petea–*Vamă* nr. cat. 185). Vase germanice arhaice, modelate cu mâna, cu forme biconice sau din pastă fină negricioasă se regăsesc alături de construcții caracteristice ca locuințele adâncite în pământ cu câte trei sau patru stâlpi pe laturile scurte, locuințe cu gropi de stâlpi în șiruri sau gropi rectangulare cu pereți arși în aproape toate așezările din Câmpia Sătmăreană. Un caracter aparte îl are așezarea de la Medieșu Aurit–*Șuculeu*, unde a fost demonstrată existența unui centru de producție a ceramicii, specializat în producerea vaselor de provizii, ce conține cuptoare de veche tradiție pentru arderea ceramicii și cu material arheologic predominant dacic.

Cultura materială barbară din Europa Centrală este caracterizată în această perioadă de fenomene de aculturație, manifestate sub forma preluării unor elemente din cultura materială romană. În afară de importuri, precum vase de tip terra sigillata de la Corund–*Pe Izvoare* (nr. cat. 197), fibule romane de la Acăș–*Râțul lui Maitini* (nr. cat. 196), Lazuri–*Lubi Tag* (nr. cat. 194), Petea–*Vamă*, vase de bronz de la Berven–*Holmoș* (nr. cat. 192), barbarii preiau în a doua jumătate a secolului al III-lea tehnologia producerii ceramicii fine ștampilate și a ceramicii zgrunțuroase, iar

la marginile așezărilor se formează adevărate cartiere industriale. Alături de influența romană pătrunde dinspre nord o nouă cultură materială caracteristică lumii germanice, atestat de forme noi de vase (nr. cat. 175) și un nou stil arhitectural manifestat prin locuințe lungi, cu șanțuri de fundație ca la Berven–*Holmoș*.

În secolul al IV-lea așezările evoluează mai departe. Din eșantionul ceramic dispăre aproape în totalitate ceramica modelată cu mâna, formele ceramice sunt preluate aproape în totalitate de la romani, dar apar și unele forme arhaice transpuse la roata olarului. Pe parcursul acestui secol, la Lazuri–*Râțul lui Bêla* (nr. cat. 176, 226) apar deja elemente ale culturii materiale gotice (cultura arheologică Sântana de Mureș – Cerneahov) care prevestesc etapa timpurie a epocii migrațiilor.

Pe baza descoperirilor arheologice este destul de dificil să facem afirmații clare privind modul de viață al oamenilor din epoca romană de pe teritoriul județului Satu Mare. Descoperirile de seceri și coase din Lazuri–*Râțul lui Bêla* (nr. cat. 188) atestă cultivarea grânelor, iar cleștii de fierar (nr. cat. 189, 190) semnalează practicarea acestei meserii în așezările de la Apa–*Moșia Brazilor* și Petea–*Vamă*. Alături de agricultură și meșteșuguri, caracterul războinic al societății este demonstrat prin descoperirea mai multor vârfuri de lance care apar în așezări alături de obiecte de uz cotidian (nr. cat. 171, 173, 211, 212, 215, 126).

Perioada prăbușirii Imperiului Roman este numită convențional etapa timpurie a epocii migrațiilor, fiind considerată, în primul rând pe baza scrierilor autorilor antici, o epocă neliniștită. Sursele relatează cu lux de amănunte năvălirile sângeroase ale hunilor și ale altor popoare migratoare asupra orașelor romane. Descoperirile arheologice din ultimele decenii din afara granițelor Imperiilor Romane demonstrează foarte clar existența unei rețele de așezări în Bazinul Carpatic, cu o populație sedentară care foarte probabil și-a continuat traiul și sub dominația politică a hunilor. O asemenea așezare a fost cercetată la Pișcolt–*Lutârie*, cu gropi de provizii pentru grâne și cu o „uliță” formată dintr-un șir de locuințe adâncite în pământ.

Ceramica poartă caracteristicile generale ale materialului arheologic sarmatic din Bazinul Carpatic (nr. cat. 174), însă piaptănul de os (nr. cat. 191) poate indica și o influență germanică în așezare. Influențele estice sunt atestabile în perimetrul așezării printr-un mormânt dublu de inhumație unde, alături de bărbatul de 22-24 de ani depus întins pe o parte, cu arcul reflex caracteristic, a fost înmormântată și soția/sclava (?) lui, o femeie tânără de 14-16 ani, culcată

Cuptor de ars ceramică de la Medieșu Aurit-Șuculeu (reconstituire)
Kerámiaégető kemence, Aranyosmeggyes-Șuculeu (rekonstrukció)
Pottery kiln from Medieșu Aurit-Șuculeu (reconstruction)

lângă bărbat în poziție chircită, subordonată.

După moartea lui Attila în 456 dominația politică în Bazinul Carpatic a fost preluată de triburile germanice. O femeie nobilă a fost înmormântată în a doua jumătate a secolului V în perimetrul localității Dindești. În brățăminte ei, ce conține două fibule de argint exagerat de mari reflectă moda vremii, surprinzător de unitară pe un spațiu geografic urias, de la Marea Caspică până la Oceanul Atlantic.

Etapa timpurie a epocii migrațiilor încheie perioada fascinantă a antichității, iar pe parcursul secolelor următoare cultura materială din Europa Centrală se schimbă treptat și se formează cea caracteristică Evului Mediu.

Közép-Európa római kori történelmét a béke és a különböző háborúk váltakozása jellemzi, amelyeket a birodalom a dák, a szarmata és a germán törzsekkel vívott. A barbárok főleg akkor támadtak, amikor a római birodalomban politikai zavargások voltak, a katonaság szervezetlenebbnek tűnt. Máskor a különböző germán törzsek egymást nyomták a birodalom határai felé. Róma a „divide et impera” elve alapján még szította is a törzsek közötti ellentéteket, pénzt és földet ígérve a provinciák területén.

Szatmár megye első római kori leleteit a 19. század végén tárták fel Apán és Bujánházán. Ezek hamvasztások temetkezésekből származó tárgyak – kard, pajzsdudor, lándzsahegy – a germán vandálok után maradtak. Az első tudományos kutatásra Csomaköz–Malomhát lelőhelyen került sor. Az ásásokat a Román Tudományos Akadémia Régészeti Intézete kezdeményezte a kelta település feltárására. A szatmári régészek tevékenysége a hatvanas évekkel kezdődően megélné vált. Kutatták az aranyosmeggyesi hamvasztásos temetőket (Șuculeu, La Leșu) és a Lázári–Béla rét telepet. Számos kisebb nagyságrendű kutatás folyt még Alsóboldád, Nagykolcs, Kismajtény, Lázári, Avasújváros, Szatmárnémeti, Kaplony és Mezőfény határában.

Az 1989-es változások után a római kor Szatmár megyei kutatása a Lázári–Lubi tag lelőhely rendszeres kutatásával folytatódott. Az ásítás a Szatmár Megyei Múzeum és a Román Tudományos Akadémia régészeti intézeteinek együttműködése alapján folyt. A megye területén folyó régészeti tevékenység azonban, egyre inkább a nagy beruházásokhoz kötődő mentőásításokra koncentrált, mint például a petei, csanálosi, halmi határátkelők bővítése, Halmi–Apa–Tasnád gázvezeték építése, a Romtelecom vezeték lefektetése, a Pete–Szopor útfelújítás.

A kutatások jelenlegi állásánál még nem eléggé tisztázott, hogy a Kr. e. II. században zajló dák–római háborúk mennyiben érintették megyénk területét.

Igen valószínű, hogy a Felső Tisza medencéjének dák várai felé masírozó csapatok útközben földből készült meneterődítményeket építettek megyénk területén is. Az elmúlt években Felsőszopornál 6 km hosszúságban kutatták azt a demarkációs vonalat, amelyet a limes Porolissensis előtt hoztak létre, s amely talán Traianus Daciájának a határvonala is lehetett. Dacia helyzetének Hadrianus-féle rendezése után, megyénk területét több olyan törzs is lakta, amelyet a rómaiak barbároknak neveztek. A római légiók lerombolták a dák erődítményeket és szent helyeket, a vidék lakossága azonban tovább folytatta a maga termelő munkáját a római korban is. Erre utalnak bizonyos régészeti leletek is, valamint az ásatások során előkerült díszűk (Aranyosmeggyes–Șuculeu, Ákos–Krasnahíd és Majtinyi rét).

A Kr. u. 160–180-as években, a markoman háborúk idején, a gótok északról a Fekete tenger felé vándorlása által kiváltott összpontosított barbár támadások szétzúzták a dunai limest. Ebben az időben hatolnak be Szatmár megye területére a hasding vandálok és a viktóvások. A germán harcosok hamvasztásos temetkezési szokásaira utalnak az Apa, Bujánháza–Bélavára lelőhelyeken talált hajlított kardok, lándzsahegyek, sarkantyúk, de az Aranyosmeggyes–La Leșu (kat. sz. 201–210) dák temetőből előkerült leletek is. Feltehető, hogy az említett germán behatolás békés jellegű volt, s az elsőként érkező kisebb harcos-csoportok megtelepedtek a helyi dák lakosság körében.

A markoman háborúkat követő időszakban Szatmár megye területén az anyagi kultúra szoros összefüggésben alakult Közép-Európa régészeti jelenségeivel. Kialakult egy vegyes jellegű dák-germán kultúra. A telepeken, a dák csészék (Felsőszopor–*Togul lui Cosmi* kat. sz. 182, 183, Aranyosmeggyes–Șuculeu kat. sz. 184) és a dák hagyományok alapján készült, hullámvonalas övvel díszített edények mellett, számos germán régészeti anyag került elő, amely a Przeworsk kultúrához köthető (Pete–*Határátkelő*, kat. sz. 185). Az archaikus, kézzel készített, bikónikus vagy fekete, finom anyagú germán edények együtt jelentkeznek

a jellegzetes szerkezetű földbemélyített házakkal. Ezeknek három vagy négy cölöppük van a keskenyebb oldalon, vagy egy sorban helyezkednek el. Jellegzetes régészeti jelenségek még a négyszögű, kiégetett falú gödrök, amelyek a Szatmári síkság szinte mindegyik telepén jelentkeznek. Sajátos az Aranyosmeggyes–Șuculeu telep, ahol egy fazekas központ léte dokumentálható, ahol tárlóedények gyártására specializálódtak. A nagy hagyományokra visszatekintő kerámiaégető kemencék mellett, a régészeti leletanyag nagy része dák jellegű.

A közép-európai barbarikum anyagi kultúráját ebben az időszakban a kulturális sajátosságok egybemosódása

Groapă rectangulară cu pereți arși de la Supuru de Sus–Val Roman
Négyszögű gödör kiégetett fallal, Felsőszopor–Római sánc
Rectangular pit with burned walls from Supuru de Sus–Val Roman

jellemzi, amely leginkább a római hatások átvételében nyilvánul meg. Az import árukon kívül – mint például a Szilágykorond–*La Izvoare* (kat. sz. 197) lelőhelyen talált terra sigilata edény, az Ákos–*Majtinyi rét* (kat. sz. 196), Lázári–*Lubi tag* (kat. sz. 194) és Pete–*Határátkelő* lelőhelyeken talált római fibulák, vagy a Börvely–*Halmoson* talált bronz edény (kat. sz. 192) – a barbárok, a 3. század második felében, átvették a finom anyagú, pecsételt kerámia

és az érdes anyagú kerámia készítésének technológiáját és a telepek határán igazi ipari „negyedek” alakulnak ki. A római hatás mellett, északról egy új anyagi kultúra befolyása is érzékelhető, amely a germán világ jellemzőit hordozza. Ez új edényformák megjelenésében (kat. sz. 175) és az új építkezési stílusban figyelhető meg, mint például a hosszú, alapozási árkokkal épített lakóházak Börvely–Halmos lelőhelyen.

A települések tovább élnek a 4. században. Az előkerült kerámia leletek közül teljesen eltűnnek a kézzel készített edények, a formák teljesen római átvételek, de néhány archaikus forma is tovább él, korongon készítve. A század folyamán a Lázári–Béla rét lelőhelyen már megjelennek a gót anyagi kultúra elemei (Marossszentanna–Cerneahov kultúra), amelyek már a népvándorlás korai szakaszának előhírnökei (kat. sz. 176, 226).

A régészeti leletek alapján meglehetősen nehéz világos képet rajzolni a római kor emberének életmódjáról Szatmár megyében. A sarló és kasza leletek Lázári–Béla rét (Nr. 188) lelőhelyen a gabona termesztésre utalnak, de a kovácsfogók (kat. sz. 189, 190) Apa–Moșia Brazilor és Pete–Határátkelő lelőhelyeken a vasmegmunkálás nyomait jelzik ezeken a telepeken. A mezőgazdaság és kézművesség nyomai mellett, a használati tárgyakkal együtt előkerült több lándzsahegy a társadalom harcos jellegére utal (kat. sz. 171, 173, 211, 212, 215, 126).

A Római Birodalom bukásának időszakát egyezményesen a népvándorláskor korai szakaszának tekintik. Elsősorban az antik szerzők alapján, a kort meglehetősen zavarosnak tartják. A források nagy részletességgel számolnak be a hunok és más vándor népek a római városok ellen intézett véres támadásairól. A birodalom határain kívül az utóbbi évtizedben előkerült leletek egyértelműen bizonyítják a letelepedett lakosság településhálózatának kárpát-medencei létét e korszakban. Ez a népesség minden bizonnyal a hun politikai uralom alatt is tovább élt. Ilyen típusú települést tártak fel Piskolt–Kincsverem lelőhelyen, gabona tárlóvermekkel és egy „utcányi” földbemélyített lakóházzal.

A kerámia a Kárpát-medence szarmata lelőhelyeinek általános jellemzőit hordozza (kat. sz. 174), de a csontfésű (kat. sz. 191) a településen érezhető germán befolyásra utalhat. A keleti elem a településen egy kettős temetkezés, ahol a jellegzetes reflexíjjal eltemetett 22–24 éves férfi váza mellé alárendelt helyzetben, kuporodottan a 14–16 éves feleségét/rabnőjét (?) is eltemették.

Attila halála, 456. után, a Kárpát-medence feletti politikai ellenőrzést a germán törzsek vették át. Egy előkelő nő 5. század második feléből származó sírját Érdengeleg határában tárták fel. Ruházatán két igen nagyméretű fibula a kor divatját mutatja, amely meglepően egységes igen kiterjedt területen, a Kaspi-tengertől az Atlanti-óceánig.

A népvándorlás korai szakasza zárja az antikvitás dicső évszázadait, a következőkben Közép-Európa anyagi kultúrája lassan megváltozik és kialakul a középkori civilizáció.

The Roman Age and the Period of the Early Migrations

The political history of central Europe during the Roman Age is characterized by a permanent alternation of peace and war between Romans with the Dacians, Sarmatians and the Germanic tribes. The barbarians used to attack during times of political instability, when the Roman army was poorly organized, but there were also periods when the barbarians were pushed forward by other Germanic tribes arrived from northern Europe. The Romans often used the principle of “divide et impera,” setting the tribes against each other and promising them money and land inside the provinces.

The first Roman archaeological finds originating in Satu Mare county were retrieved from Apa and Boinești at the end of the 19th century. They were inventories of the incineration graves: swords, shield bosses, lance points, belonging to the Germanic tribes of the Vandals. The first scientific research on a Roman settlement was carried out in Ciumești–*Malomháta* within the excavation coordinated by the Institute of Archaeology of the Romanian Academy, focused on the Celtic settlement. The archaeological activity of the specialists from Satu Mare increased at the beginning of the 1960's. The settlement and the incineration cemetery from Medieșu Aurit–*Șuculeu* and *La Leșu*, and the settlement from Lazuri–*Râțul lui Béla* have been intensely researched. Smaller sized excavations were carried out in Bolda, Culciu Mare, Mofținu Mic, Lazuri, Orașul Nou, Satu Mare, Căpleni, Foieni.

After the political changes in 1989, the research of the Roman period in Satu Mare county continued with the systematic research of the site from Lazuri–*Lubi tag*, based on the cooperation between the County Museum of Satu Mare and the archaeological institutions of the Romanian Academy. The archaeological activities in the county were mostly focused on rescue excavations generated by great investments: the customs office from Petea, Urziceni,

Halmeu, the gas pipes from Halmeu–Apa–Tășnad, the wires of Romtelecom, and the road from Petea–Supur etc.

The present state of the research left doubt on the consequences of the great wars between the Romans and the Dacians, and their effect upon the territory of our county. It's almost sure that Roman troops, while heading towards the Dacian fortresses of the Upper Tisa Basin, built marching camps of earth on the territory of Satu Mare county. In advance of the limes Porolissensis, a Roman demarcation line was detected. It could serve, perhaps, as the first borderline of the Dacian territory under Traianus. A section of 6 km of this line was recently researched in Supuru de Sus.

After settling the peace in the province of Dacia by the emperor Hadrianus, the territory of Satu Mare county was inhabited by several tribes called “barbarians” by the Romans. It is assumed that the Romans destroyed only the fortresses and the sacred places of the Dacians, but common people, especially the farmers who provided the troops with food, continued their living during the Roman period. Archaeological research confirm this continuous life, revealing the Roman fibulae with prominent profiles in the settlements of Medieșu Aurit–*Șuculeu* and *Acăș–Râțul lui Maitini* and *Podul Crasnei*.

Between 160 and 180 B.C., during the Marcomanic wars, the Danube limes was broken by the frequent attacks of the barbarians, aroused by the migration of the Gothic tribe from the far North towards the Black Sea. During this period, the territory of Satu Mare county is penetrated by Germanic populations from the Vandal tribes of the Hasdingi and of the Victovals. Incineration graves of Germanic warriors were found with curved swords, with shield bosses, spurs and sword points in Apa, Boinești–*Bélavára*, and the Dacian cemetery from Medieșu Aurit – *La Leșu* (cat. no. 201–210). It's almost certain that it was a peaceful penetration, the first to arrive here were small groups of warriors settling beside the local Dacian population.

After the Marcomanic wars, the evolution of the material

culture from the territory of Satu Mare county is closely connected to the archaeological phenomena of Central Europe. A mixed Germanic–Dacian material culture emerged. In settlements, the Dacian cups (Supuru de Sus–*Togul lui Cosmi*, cat. no. 182, 183, *Medieșu Aurit–Șuculeu*, cat. no. 184) and vessels decorated with alveolar waist of Dacian tradition, were found together with a great number of objects of Germanic origin, belonging to the Przeworsk culture (*Petea–Vama*, cat. no. 185). Archaic, handmade vessels of Germanic tradition, with biconical shapes or made of dark fine paste are found in all settlements of the Satu Mare Plain. There are the typical buildings like the underground dwellings having three or four piles on the short sides, or piles in a row, found together with rectangular

Locuință adâncită în pământ de la Culciu Mare (cercetare anii 1960)
Földbemélyített ház, Nagykolcsról (kutatás az 1960-as évekből)
Subterranean dwelling from Culciu Mare (research in the 1960's)

pits with fired walls. The settlement from *Medieșu Aurit–Șuculeu* is special because it has Dacian archaeological material and it was demonstrated here the existence of a pottery-production center, specialized in making storage vessels, with old, traditional pottery kilns.

The barbarian material culture from the Central Europe in this period is characterized by acculturation, adopting

elements from the Roman material culture. In addition to the imports, like terra sigillata vessels found at *Corund–Pe Izvoare* (cat. no. 197), Roman fibulae from *Acâș–Râțul lui Maitini* (cat. no. 196), *Lazuri–Lubi tag* (cat. no. 194), and *Petea–Vama*, or bronze vessels from *Berveni–Holmoș* (cat. no. 192), the barbarians adopted the technology of making fine, stamped pottery and rough pottery during the second half of the 3rd century. Real industrial quarters were formed on the limits of the settlements. In addition to the Roman influence, a new material culture, specific to Germanic people, penetrated from north. This is attested by new forms of vessels (cat. no. 175) and by a new architectural style, characterized by long buildings, with foundation ditches like the building found at *Berveni–Holmoș*.

During the 4th century, the settlements continue their development. The hand-decorated pottery was almost entirely eliminated, and the shapes were borrowed from the Romans. Some archaic forms, though, were kept and made at the wheel. During this century, in the settlement from *Lazuri–Râțul lui Béla* (cat. no. 176, 226) elements of Gothic material culture appeared (*Sântana de Mureș–Cernehov* archaeological culture), that predict the early stage of the migrations era.

Based on the archaeological finds, it is difficult to make accurate statements on the lifestyle of the communities in the territory of Satu Mare county, of the Roman Age. The sickles and the scythes found in *Lazuri–Râțul lui Béla* (cat. no. 188) indicate the cultivation of grains, while the smith's pincers from *Apa–Moșia Brazilor* and *Petea–Vama* (cat. no. 189, 190) show the presence of the smiths. Beside the agriculture and crafts, the warlike character of the society is demonstrated by several lance points found in settlements beside objects of every day use (cat. no. 171, 173, 211, 212, 215, 126).

The fall of the Roman Empire is conventionally called the early stage of the migrations period, called by the antique authors as the age of restless. The sources depict in detail the bloody invasions of the Huns and of other migrating

people to Roman towns. The archaeological finds from the last decades prove the existence of a settlement network in the Carpathian Basin with a sedentary population probably continuing to live under the political domination of the Huns. A settlement of this type was researched in Pișcolt-Lutărie, revealing storage pits for grains and a “street” made of several subterranean dwellings. The pottery resembles the archaeological material of the Sarmathians from the Carpathian Basin (cat. no. 174), but the bone comb (cat. no. 191) may also indicate a Germanic influence in the settlement. Influences from the East are represented by a double inhumation grave within the settlement, where, beside the 22–24 years old man, laid straight, together with the characteristic reflexive-bow, was buried his wife/slave (?), a young woman of 14–16 years old, laid by his side in a crouched, inferior position.

After Attila's death in 456, the political power in the Carpathian Basin, was taken over by the Germanic tribes. An aristocratic woman was buried in Dindești, during the second half of the 5th century. Her vestments, with two oversized silver fibulas, reflect the fashion of the time, which proves to be homogenous on a surprisingly wide territory, extending from the Caspian Sea to the Atlantic Ocean.

The early stage of migrations closed the fascinating period of the Antiquity. During the next centuries, the material culture of the Central Europe gradually changed, turning into the civilization of the Middle Ages.

Bibliografie – Irodalom – References

Sever Dumitrașcu – Tiberiu Bader, *Așezarea dacilor liberi de la Medieșu Aurit*, Satu Mare, 1967.

Robert Gindele, *Probleme privind ceramica dacică și germanică din așezările din nord-vestul României*, Satu Mare. Studii și comunicări, XVII–XXI/1, 2000–2004 Seria arheologie, 71–88.

Gheorghe Lazin, *Monede antice în colecția Muzeului Județean Satu Mare*, Satu Mare. Studii și comunicări, 4, 1980, 127–131.

Alexandru V. Matei – Ioan Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II–IV. p. Chr) în spațiul nord-vestic al României*. Cluj Napoca – Zalău, 2000.

János Némethi – Robert Gindele, *Beiträge zur Geschichte des Careigegend im 2–4. Jahrhundert n. Chr*, Acta Musei Porolissensis 21, 1997, 599–703.

A doua jumătate a mileniului I p. Chr.

Pe durata celei de-a doua jumătăți a mileniului I p. Chr., dar și în perioadele de dinainte și în cele care au urmat, teritoriului nord-vestic al României, remarcabil prin varietatea condițiilor geografice, i-a revenit un rol aparte, tocmai datorită faptului că îndeplinea rolul unui spațiu de tranziție între Carpații Nordici și Bazinul Transilvănean. Astfel, tocmai cu referire la zona corespunzătoare actualului județ Satu Mare, o întreagă serie de descoperiri arheologice indică importanța prioritară a văii râului Crasna, ca principală cale de acces dinspre nord/nord-vest spre Transilvania propriu-zisă.

În general, termenul de „epocă a migrațiilor” este unul convențional, atâta vreme cât bulversările generate de mișcarea unor populații sosite dinspre răsărit sau nord pot fi înțelese ca fenomene de scurtă durată, urmate de perioade caracterizate prin stabilitate politică și economică. Astfel, după destrămarea regatului hunic la mijlocul secolului al V-lea, dar efectiv începând cu ultima treime a acestui veac, factorul de putere în partea răsăriteană a Bazinului Carpatic îl reprezenta regatul gepid, adeseori aliat Imperiului Roman târziu. Intervenția avarilor (567/568), populație războinică sosită din Orient, a pus capăt dominației gepide, dar grupuri însemnate de germanici târzii ori chiar romanici vor continua să locuiască în interiorul Khaganatului Avar, îndeplinind sarcini militare și mai ales economice. Deși nu este exclus ca fenomenul să se fi produs încă pe durata primei jumătăți a secolului al VI-lea, cu siguranță, în a doua jumătate a veacului, grupuri însemnate de slavi sosiți dinspre nord-est au început să colonizeze cu acordul avarilor teritoriile joase din nord-vestul României. Spre sfârșitul secolului al VIII-lea, Khaganatul Avar, deja un mediu mixt din punct de vedere etnic, în care slavilor le revenea un rol important, a fost distrus de către Imperiul Carolingian, aflat în plină expansiune.

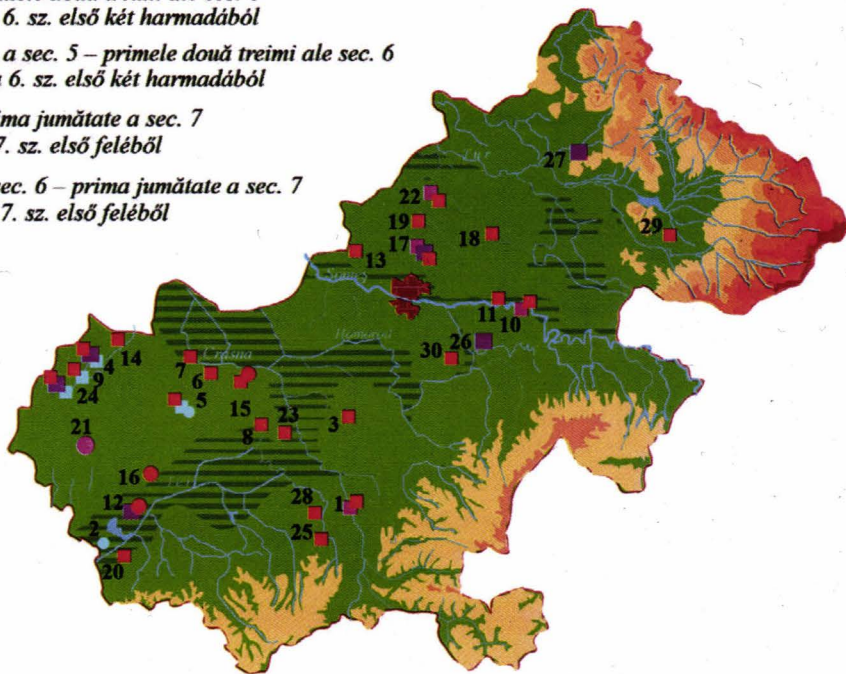
Datorită lipsei informațiilor literare, devine cât se poate de dificilă încercarea arheologiei de a determina

configurația etnică a spațiului nord-vestic al României pe durata ultimelor două-trei secole ale mileniului I. Spre sfârșitul secolului al IX-lea și începutul veacului următor, conform informațiilor furnizate de Anonymus – cronică mult ulterioară evenimentelor relatate, contestată de unii și acceptată de alți specialiști – teritoriul actualului județ Satu Mare, axat pe cursul mijlociu-inferior al Someșului, ar fi aparținut voievodatului româno-slav condus de către Menumorut, ilustrând, așadar, etapa finală a procesului istoric care a dus la asimilarea slavilor de către o populație latinofonă. În orice caz, perioada corespunzătoare celei de-a doua jumătăți a „întunecatului” mileniu I poate fi definită tocmai prin evoluția graduală a ansamblului structurilor societății spre feudalism, respectiv societatea medievală propriu-zisă. Termenul de „epocă medievală timpurie” corespunde din plin acestui fenomen, discutabilă rămâne fixarea cronologică a perioadei de la o zonă la alta. Cel puțin în cazul teritoriului nord-vestic al României, există argumente pentru a data etapa de început pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului al VII-lea, încheindu-se odată cu includerea acestui spațiu în regatul maghiar timpuriu.

Interesul față de vestigiile din epoca migrațiilor și din cea medievală timpurie a început să se manifeste abia în perioada următoare celui de-al doilea război mondial, în rest fiind vorba doar despre semnalarea unor descoperiri întâmplătoare. Abia pe parcursul anilor 1960 a fost delimitat un orizont corespunzător secolelor al V-lea și al VI-lea, ilustrat și prin descoperiri din județul Satu Mare, atâtea câte erau cunoscute la acea dată (Sanislău, Berea, Dindești). Pe baza informațiilor și a materialelor adunate de un pasionat arheolog amator, preotul reformat Gyula Kovács din Berea, au fost organizate succesiv, între anii 1962–1965, săpături sistematice în mai multe puncte din hotarul localităților Ciumești, Berea și Foeni, la care au participat specialiști de la Institutele de Arheologie din București, Cluj Napoca și de la Muzeul Regional Maramureș, cel din urmă având atunci și autoritate administrativă asupra teritoriului actualului județ Satu Mare. Au urmat apoi sondaje într-o

Descoperiri din epoca migrațiilor
Népvándorláskori lelőhelyek
Sites of the Migration Period

- *Așezări din a doua jum. a sec. 5 – primele două treimi ale sec. 6*
Telepek az 5. sz. második feléből és a 6. sz. első két harmadából
- *Descoperiri funerare din a doua jum. a sec. 5 – primele două treimi ale sec. 6*
Temetők az 5. sz. második feléből és a 6. sz. első két harmadából
- *Așezări din a doua jum. a sec. 6 – prima jumătate a sec. 7*
Telepek a 6. sz. második feléből és a 7. sz. első feléből
- *Descoperiri funerare a doua jum. a sec. 6 – prima jumătate a sec. 7*
Temetők a 6. sz. második feléből és a 7. sz. első feléből
- *Așezări din sec. 7–8*
Telepek a 7–8. századból
- *Descoperiri funerare din sec. 7–8*
Temetők a 7–8. századból
- *Așezări din sec. 8–9/10*
Telepek a 8–9/10. századból
- *Descoperiri funerare din sec. 8–9/10*
Temetők a 8–9/10. századból

1 Acăș; 2 Andrid; 3 Baba Novac; 4 Berea; 5 Carei; 6 Căpleni; 7 Cămin; 8 Căuaș; 9 Ciumești; 10 Culciu Mare; 11 Culciu Mic; 12 Dindești; 13 Dorolt; 14 Foieni; 15 Ghenci; 16 Irina; 17 Lazuri-Lubi tag; 18 Livada; 19 Noroieni; 20 Pir; 21 Pișcolț; 22 Pelișor; 23 Rădulești; 24 Sanislău; 25 Săcășeni; 26 Tătărești; 27 Turulung-Vii; 28 Unimăt; 29 Vama; 30 Viile Satu Mare.

așezare medievală timpurie de la Culciu Mare (1966–1967), susținute de Institutul de Arheologie din Cluj Napoca.

Abia pe parcursul anilor 1970 au fost intensificate cercetările la suprafața solului, fiind identificate mai multe așezări medievale timpurii, cum sunt cele de la Acăș, Baba

Novac, Căpleni, Dorolt, Lazuri, Livada, Săcășeni, Tiream, urmate de începutul cercetărilor sistematice în siturile din Lazuri, localitate aflată în imediata vecinătate a orașului Satu Mare. Alte așezări medievale timpurii au fost identificate și sondate în deceniul următor (Carei, Cămin, Sanislău), de

remarcat fiind și mormintele slave timpurii de incinerare, descoperite la Pișcolt–Nisipărie. În 1993, prin colaborarea dintre Muzeul Județean Satu Mare și Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj Napoca (Academia Română) a fost reluată investigarea așezărilor din Lazuri–Lubi tag, unul dintre cele mai importante situri arheologice din județul Satu Mare, în continuare, alte descoperiri însemnate fiind datorate cercetărilor arheologice preventive susținute de arheologii muzeului sătmărean.

Gepizii (germani răsăriteni, înrudiți cu goții) au ajuns în zona Tisei Superioare cel târziu spre sfârșitul secolului al III-lea p. Chr., devenind apoi principalii aliați ai hunilor, din mâinile cărora vor prelua controlul politic asupra părții răsăritene a bazinului carpatic. Pentru perioada 480–567/568, „granița” nord-estică a regatului gepid poate fi delimitată tocmai pe teritoriul actualului județ Satu Mare, la sud de cursul mijlociu al Crasnei, până la marginea sudică a fostei mlaștini Ecedea, în zona orașului Carei de astăzi. Nici spre cursul inferior al Someșului și nici în direcția segmentului mijlociu al acestui râu nu există descoperiri care pot fi legate de o prezență gepidă, mai mult, datele de până acum indică faptul că spre est nu a fost locuită nici zona mai înaltă care începe la est de cursul râului Ier.

Din ultima treime a secolului al V-lea, încep să se constituie așa-numitele „cimitire cu morminte în șiruri”, adică, asemenea cimitirelor de astăzi, mormintele erau aranjate în șiruri paralele, defuncții înhumați fiind așezați pe direcția vest (capul) – est. În zonă este cunoscut deocamdată doar cimitirul de la Valea lui Mihai (jud. Bihor) însă, extrem de interesantă este necropola (din păcate, sumar cercetată, doar câteva morminte) de la Căpleni (Carei)–Cozard, care pare să înceapă deja spre etapa finală a regatului gepid, înmormântările continuând și în epoca avară timpurie. Mult mai bine sunt cunoscute pe teritoriul județului Satu Mare așezările din această vreme, chiar dacă nici una dintre acestea nu a fost investigată într-o măsură mai mare (Berea, Carei, Ciumești, Sanislău). Locuințele erau mai mult sau mai puțin adâncite în pământ, de formă

dreptunghiulară sau aproape pătrată, cu stâlpi care susțineau structura de lemn a pereților și a acoperișului, cel din urmă din paie sau stuf. Uneori sunt prezente vetre în interiorul lor, altele lipsește orice instalație pentru foc, de aceea este mai probabil ca, în cazul celor din urmă, să avem de-a face cu diverse anexe gospodărești. Prin întregul aspect, aceste așezări și locuințe își găsesc analogii în mediul așezărilor contemporane de pe Tisa mijlocie sau din Transilvania și, în general, în mediul rural germanic ori romano-germanic al vremii.

Printre diversele categorii de vestigii, ceramica este cea mai numeroasă și, adeseori, cea mai importantă pentru analiza științifică. Pentru bucătărie erau utilizate oale modelate la roata rapidă, făcute din pastă amestecată cu nisip și microprundiș (rezistentă la foc), cu origini în ceramica romană provincială, dar și cu mâna, iar pentru servirea mesei și păstrarea proviziilor diversele recipiente erau lucrate mai ales din pastă fină, în special de culoare cenușie sau negricioasă, adeseori decorate cu diverse motive ștampilate în pasta nearsă. Dacă inventarul mormintelor de bărbați dovedește caracterul războinic al elitei (coifuri, scuturi, spade, cuțite lungi, săgeți), în cele de femei apar materiale care ilustrează și specificul economic al unei lumi sedentare (fusaiole, seceri, foarfece pentru tuns oile ș.a.).

După o scurtă perioadă de ședere în zona Dunării de Jos, neamul războinic al *avarilor* (până în prima jumătate a secolului al VII-lea un pericoli considerabil pentru Imperiul Bizantin timpuriu), înrudiți cu populațiile turce și mongolice, a ajuns în interiorul Bazinului Carpatic, ocolind pe la nord Carpații. Sub controlul lor a ajuns inclusiv Transilvania. În nord-vestul României stăpânirea lor directă a fost exercitată doar asupra teritoriului jos, de câmpie mlaștinoasă, unde înainte se aflau gepizii. Cu circumspecția cuvenită, ar putea fi admisă observația că pe parcursul epocii avară timpurii (cca. 567–670/680) teritoriul locuit de avari în nord-vestul României nu a depășit spre nord și nord-est bazinul mijlociu al râului Ier. O ușoară extindere a locuirii în aceste direcții s-a produs, probabil, în epoca avară târzie, adică de la finele

secolului al VII-lea și pe parcursul secolului următor.

Prezența avarilor în nord-vestul României poate fi argumentată atât prin categorii de materiale vehiculate în mediul cultural avar (inclusiv arme specifice, ca săbii de tip răsăritean, vârfuri de săgeți grele cu trei aripioare, dar și scărițe de fier pentru șa, acestea aduse de ei pentru întâia oară în Europa), dar mai ales prin particularitățile ritului și ritualului funerar (inhumația). Aproape fără excepție, aceste descoperiri au fost făcute întâmplător. În jud. Satu Mare se cunoaște doar un mormânt mai timpuriu, descoperit la Ghenci (sec. VII), deoarece lipsesc cercetările sistematice în vreun cimitir, aspect ce explică faptul că până la ora actuală nu cunoaștem în măsură suficientă măcar una dintre necropolele semnalate în acest teritoriu. Nu sunt cunoscute așezări care în mod sigur să poată fi puse pe seama avarilor timpurii, deși existența lor trebuie presupusă, mai ales după începutul secolului al VII-lea, când a intervenit stabilizarea locuirii unei foste populații nomade, așa cum ar putea să ilustreze și o locuință adâncită, cercetată la Sanislău – *Drumul spre Horea*, sau ceramica lucrată cu mâna, descoperită la Berea – *Grădina cu flori*. În secolul al VIII-lea poate fi datat un mormânt avar descoperit la Dindești, cu o limbă de curea turnată din bronz, cu decor specific mediului avar târziu, dar și o altă descoperire produsă mai demult la Căuaș, databilă prin aceleași tipuri de piese.

Datorită cercetărilor din ultimele două decenii, mult mai multe lucruri se cunosc astăzi despre cei mai vechi *slavi* ajunși în zona Someșului mijlociu și inferior, mai probabil imediat după 567, fără a exclude posibilitatea ca prezența lor, mai puțin intensă, să dateze încă de pe parcursul primei jumătăți a secolului al VI-lea. Sosiți dinspre nord-est, ei s-au așezat la granița nord-estică a Khaganatului Avar ca federați ai avarilor, apoi, începând cu secolul al VII-lea, s-au infiltrat și în interiorul Transilvaniei. Cele mai ilustrative sunt cercetările din întinsa așezare din Lazuri – *Lubi tag*, dar și din cimitirul de la Pișcolt – *Lutărie*. Tocmai de aceea a fost propus mediului de specialitate, pentru a defini acest fenomen (a doua jumătate a secolului al VI-lea și prima

treime a secolului al VII-lea), termenul de „orizont Lazuri-Pișcolt”.

Slavii timpurii au fost purtătorii unei culturi materiale remarcabilă prin simplitate. Spre exemplu, la început au cunoscut doar ceramica lucrată cu mâna, neornamentată. Practicau agricultura și creșterea animalelor, dar și meșteșugurile, cu precădere prelucrarea fierului. Ca urmare a migrației lor spre sud și sud-vest au colonizat un spațiu foarte întins, iar consecința contactelor cu mediile culturale mai evolute a fost aceea că civilizația lor a evoluat rapid. Locuințele erau mai mult sau mai puțin adâncite în pământ, de obicei de formă aproape pătrată, cu pereți construiți din bârne de lemn suprapuse la orizontală și cu stâlpi care consolidau la verticală întreaga construcție. Instalația de foc specifică era cuptorul, construit din piatră sau, acolo unde acest material nu exista (cazul așezărilor din Lazuri, Acăș sau Culciu Mare), ele erau scobite într-un bloc de lut cruțat într-un colț al locuinței. În ce privește cuptoarele de lut, se găsesc numeroși vălătuci confecționați din lut ars, uneori de mari dimensiuni, utilizați mai ales pentru a acumula căldura degajată de cuptor. Foarte interesante sunt așa-numitele „pânișoare de lut”, adeseori decorate cu diverse semne, inclusiv cruciforme și care indică practici magico-religioase, legate de simbolistica pâinii propriu-zis (nr. cat 248.).

Ceramica era lucrată cu mâna, în general nedecorată, fiind confecționate oale și vase de provizii, însă este de presupus că o parte consistentă a veselei era prelucrată din lemn, aceste piese nefiind păstrate în pământ (slavii erau vestiți în acea vreme pentru prelucrarea lemnului). Activitățile metalurgice sunt sugerate prin descoperirea tiparelor pentru confecționat podoabe de bronz sau argint, a creuzetelor și a lingurilor de lut pentru turnarea metalului, materiale descoperite și în așezarea de la Lazuri.

Până foarte târziu, sub influența mediului avar ori pe măsura creștinării, slavii au practicat incinerarea, resturile funerare fiind depuse în urne sau direct în gropi de mici dimensiuni și puțin adânci. Mormintele slave timpurii

descoperite printre cele celtice la Pișcolt–*Nisipărie* ilustrează sugestiv această practică funerară, mai ales că analizele antropologice repetate confirmă faptul că într-o urnă găsită aici se aflau oasele calcinate ale unui bărbat și ale unei femei. Sursele literare fac precizarea în legătură cu obiceiul slavilor de a fi sacrificată văduva la moartea soțului, mai ales în cazul reprezentanților elitei sociale.

O descoperire mai recentă, anume o locuință cercetată la Acâș, identică prin caracteristici și inventar celor din Lazuri sau Culciu Mare, indică cât se poate de clar avansul slavilor timpurii în direcția Podișului Transilvaniei, pe culoarul Crasnei, mai ales că din zona orașului Zalău și din vecinătatea acestuia sunt cunoscute mai multe așezări de acest fel și chiar o necropolă de incinerare. Pe parcursul secolului al VII-lea, alte grupuri de slavi, deja purtători ai unei culturi materiale mai evolute au înaintat spre sud, ocupând chiar zone mai înalte, precum Depresiunea Maramureș sau, în județul Satu Mare, microregiunea Turului, de aici fiind cunoscută o așezare cercetată mai demult la Turulung-Vii.

Deși, de la o zonă la alta se păstrează anumite particularități, începând cu a doua jumătate a secolului al VII-lea, mediul arheologic începe să evolueze în întreg Bazinul Carpatic sub semnul uniformizării. Cel mai bun exemplu este ilustrat prin ceramică, modelată la roata înceată (acționată cu mâna) și decorată cu benzi de linii paralele, vălurite sau drepte, un veritabil simbol al epocii medievale timpurii pe un spațiu foarte întins.

Din județul Satu Mare, bine cunoscută este locuirea medievală timpurie din Lazuri–*Lubi tag* (așezare care o suprapune pe cea din secolele al VI-lea și al VII-lea), cu punctul de greutate în secolul al VIII-lea. Surprinzător, seria vestigiilor cunoscute de aici aduce elemente inedite, oarecum neobișnuite acestui orizont cronologic așa cum este el cunoscut în interiorul Bazinului Carpatic. Înainte de toate, este vorba despre preponderența ceramicii de foarte bună calitate, modelată la roata rapidă și destinată bucătăriei, care păstrează specificul olăriei antice târzii, asociată celei lucrate cu mâna și, fapt curios, mai puțină

ceramică modelată la roata înceată. Pe de altă parte, extensia la orizontală a complexelor arheologice indică faptul că existau locuințe (adâncite în sol, având cuptoare de piatră sau vetre) înconjurate de diverse construcții anexe, cu funcții gospodărești și spații libere în jur, probabil teren cultivabil, situație ce indică o topografie internă a așezării și un model social-economic axat pe gospodăria familială, mai puțin obișnuit pentru această vreme. Un cercl de bronz, cu corpul semilunar și cu pandantiv stelat, aparține unei serii de piese similare care pot fi datate cel târziu spre începutul secolul al IX-lea (nr. cat. 247).

Interpretarea acestei situații nu este deloc simplă, atâta timp cât cercetarea perioadei rămâne lacunară în raport cu spațiile învecinate. A fost emisă ipoteza că am putea avea de-a face cu intervenția unor comunități din interiorul Transilvaniei, dar nu poate fi exclusă nici posibilitatea colonizării unui grup de populație din partea sud-vestică a Bazinului Carpatic, inițiativă asumată de către avari în împrejurările create de războaiele cu francii.

În general, interpretările mediului românesc de specialitate în raport cu evoluția teritoriului nord-vestic al României, pe durata celei de-a doua jumătăți a mileniului I, au avut în vedere continuitatea unei populații romanizate/daco-romani (deși zona s-a aflat în afara provinciei Dacia), adică înaintașii vechii populații românești locale, care până prin secolele al VIII-lea și al IX-lea asimilase fondul slav. Adeseori cercetarea arheologică întâmpină obstacole de fond și metodă în încercarea de a delimita etnicul vechilor populații, iar spațiul nord-vestic al României nu poate face excepție în această privință. Cu siguranță, intensificarea cercetărilor arheologice și susținerea unor analize și interpretări fundamentate științific vor genera progresul cunoștințelor și în această direcție.

A Kr. u. első évezred második fele

Az Kr. u. I. évezred második felében, de az ezt megelőző és követő periódusban is, Románia északnyugati fele, a változatos földrajzi adottságainak köszönhetően, ismét kiemelt szerepet töltött be. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy egy tranzit útvonal szerepét töltötte be az Északi-Kárpátok és az Erdélyi-medence között. A mai Szatmár megye területére vonatkozóan egy sor régészeti lelet bizonyítja például a Kraszna folyó völgyének fontosságát, mint elsődleges közlekedési útvonal az észak-északnyugati területek és belső Erdély között.

A „népvándorlások” kifejezés egy konvencionálisan elfogadott elnevezésnek tekinthető, mivel a keletről vagy északról érkező népcsoportok vándorlása által okozott, rövid ideig tartó, „felfordulásokat” hosszú, politikailag és gazdaságilag stabil periódusok váltották. A Hun Birodalom felbomlása után, az 5. század második felében, de még inkább a század utolsó harmadában a Római Birodalom gyakori szövetségese, a gepida királyság jelentette a politikai erőt a Kárpát-medence keleti felében. A keletről érkező, harcias avar népség megjelenése (567–568) véget vetett a gepida dominanciának, de jelentős késő germán vagy római népcsoportok is továbbéltek az Avar Kaganátusban, katonai, vagy inkább gazdasági feladatokat látva el. A 6. század második felében, de lehetséges, hogy már korábban a század első felében, az avarok beleegyezésével északkeletről nagy létszámú szláv csoportok kezdték benépesíteni a mai Románia északkeleti részén található sík területeket. A 8. század végére az Avar Kaganátus már etnikai szempontból vegyes államalakulattá vált, ahol a szláv népség fontos szerepet játszott. A terjeszkedő Karoling Birodalom ekkor döntötte meg ezt az államalakulást.

Az írott források hiánya miatt szinte lehetetlen, hogy régészeti módszerekkel meghatározhatóvá váljék az első évezred utolsó két-három évszázadában Románia északnyugati részén élt népség etnikai összetétele. Egyes kutatók szerint a 9. század végén, és a következő század

elején a Szamos alsó folyása mentén elterülő mai Szatmár megye területe a *Ménmarót* által vezetett román-szláv vajdaság része lehetett, bezárva azt a történelmi folyamatot, amelynek során a szlávokat asszimilálta egy neolatin népség. Mindez Anonymuskései – egyesek által elfogadott, mások által kétségbevonat – krónikájának információi alapján állítható. Az mindenképpen elmondható, hogy a „sötét”-nek titulált első évezred második fele a korabeli társadalom fokozatos átalakulásának időszaka, a feudális struktúrák, vagyis a tulajdonképpeni középkori társadalom kialakulásának pre-riódusa. A „kora középkor” elnevezés megegyezik ennek az átalakulásnak a korszakával, kérdéses csupán a pontos időrendi határok megállapítása az egyes térségek esetében. Az azonban bizonyos, hogy Románia északnyugati térségében ez a folyamat a 7. század második felében kezdődött és a területnek a korai magyar állam részévé válásakor fejeződött be.

A népvándorlások és a kora középkor iránt az érdeklődés a második világháború után növekedett meg, előtte csak véletlenszerű felfedezések voltak. Az 1960-as években sikerült beazonosítani az 5–6. századi lelethorizontot Szatmár megyében is, Szaniszló, Érdengeleg, Bere lelőhelyeken. Kovács Gyula berei református pap amatőr régészként összegyűjtött információi és leletei nyomán 1962–1965 között szisztematikus ásatásokra került sor Bere, Csomaköz és Fény határában, amelyeken a bukaresti és a kolozsvári régészeti intézetek és a Máramarosi Tartományi Múzeum vettek részt. Ez utóbbi intézmény felügyelte a mai Szatmár megye területén folyó régészeti kutatásokat. Ezeket a feltárásokat követte a kolozsvári régészeti intézet által végzett szondázó-ásatás a nagykolcsi kora középkori telepen (1966–1967).

Az 1970-es évek elején az intenzívebb terepbejárások következtében sikerült újabb kora középkori településeket felfedezni Ákoson, Baba Novac-on, Érszakácsiban, Kaplonyban, Lázáriban, Pusztadarócon, Sárközön és Teremen. Ezeket követte a Szatmárnémeti mellett fekvő Lázári határában található telep szisztematikus ásatása. A következő

évtizedben újabb kora középkori falvak beazonosítására és szondázó kutatására került sor (Nagykároly, Szaniszló, Kálmánd), amelyek eredményeként kora középkori hamvasztásos sírokat fedeztek fel Piskolt és Sár falvak határában. A Szatmár Megyei Múzeum és a Kolozsvári Régészeti és Művészettörténeti Intézet (Román Akadémia) együttműködésének keretében, 1993-ban újra indult Szatmár megye egyik legfontosabb lelőhelyének, a Lázári-*Lubi tag* településnek kutatása. Ezek mellett a szatmári múzeum régészei által folytatott leletmentések is fontos leleteket hoztak napvilágra.

A *Gepidák* (a gótokkal rokonságban lévő keleti germán nép) a Tisza felső folyásához legkésőbb Kr. u. 3. század végén érkeztek, a hunok legfőbb szövetségeseivé váltak, majd tőlük vették át a Kárpát-medence keleti felén a politikai ellenőrzést. 480–457/568 között a gepida birodalom északkeleti „határa” a mai Szatmár megye területén húzódott, délen a Kraszna középső folyásától az Ecsedi-láp déli végéig, vagyis a mai Nagykaroly vidékéig. Sem a Szamos alsó-, sem középső szakaszán nem fedeztek fel olyan lelőhelyet, amely bizonyítaná a gepidák jelenlétét. Ez mai ismereteink szerint azzal magyarázható, hogy keletebbre, az Ér folyásától kezdődő magasabban fekvő részek nem voltak lakottak.

Az 5. század utolsó felében megjelennek az úgynevezett „soros temető”, amelyekben, napjaink temetőihez hasonlóan, a sírok az elhalálozás sorrendjében párhuzamos sorokban voltak rendezve. A halottakat a nyugat (fej) – kelet tengelynek megfelelően tájolták. Hasonló sírokat a környéken csak Érmihályfalván (Bihar megye) fedeztek fel, de érdekes a Kaplony (Nagykaroly)–*Kozárd* határrészben található temető (sajnos csak néhány sírt tártak fel), ahova valószínűleg a gepida királyság végén kezdtek el temetkezni, és ez folytatódott a korai avar királyság idején is. Jobban ismertek ebből a korból, a Szatmár megye területén található települések (Bere, Nagykaroly, Csomaköz, Szaniszló), annak ellenére, hogy keveset voltak kutatva. A többé vagy kevésbé földbe mélyített lakóházak alaprajza téglalap, néha négyszög, a falat és tetőzetet oszlopok tartják, általában

szalmával vagy náddal fedettek. A tűzhely egyes házakból hiányzott, ami arra enged következtetni, hogy a lakóházhoz egyéb melléképületek is csatlakoztak. A házak, összképük alapján, azonos formájúak a korabeli közép-Tisza-vidéki és erdélyi települések, vagy a germán és a római-germán települések lakóházaival.

A leletanyag különböző kategóriái közül, a legnagyobb számban a kerámiatöredékek kerülnek elő és sokszor ezek a legértékesebbek a kutatás szempontjából is. A konyhában használt edényeket korongon és néha kézzel készítették, homokkal és kavicsal soványították (így a tűznek ellenállóbb anyagot nyertek), a római tartományokban használt edények mintájára. Az étkezéshez és a különböző folyadékok tároláshoz használt edényeket hamuszürke vagy fekete színű, finomabb alapanyagból készítették és néha, kiégetés előtt, különböző díszítőmotívumokat nyomtak rájuk. Míg a férfi sírok mellékletei az elit harcos jellegére utalnak (sisak, pajzs, kard, hosszú kések, nyilak), a női sírokban talált tárgyak a megtelepedett életmódra jellemző tevékenységekre jellemzőek (orsó-nehezék, sarló, juhnyíró olló stb.)

Egy rövid al-dunai tartózkodást követően, a harcias, türkökkel és mongolokkal rokon *avar* törzsek északról érkeztek a Kárpát-medencébe és ott megtelepedtek. A korai Bizánci Birodalom számára komoly fenyegetést jelentettek a 7. század első feléig. Az avarok ellenőrzése alá került Erdély és a mai Románia észak-nyugati része is, de csak a, korábban gepidák által is lakott, sík és mocsaras vidék. Kellő óvatossággal megállapítható, hogy a korai avar korban (kb. 567–670/680 között) Románia északnyugati részén az avarok által elfoglalt terület északi és északkeleti irányban nem lépték túl az Ér középső medencéjét. Valószínűleg, a késő avar korban, a 7. század végén – a 8. század elején, sor kerülhetett kisebb arányú terjeszkedésre ezen a területen.

Az avarok jelenlétét Románia északnyugati részén az általuk használt jellegzetes tárgyak előkerülése igazolja (leginkább fegyverek, mint például a keleti típusú kard, a nehéz, három-szárnyú nyílhegyek, vagy az általuk

– Európában először – használt, vasból készült kengyel). A legjellegzetesebb, azonban, az általuk alkalmazott temetkezési szokás. Szatmár megye területén nem került sor szisztematikus kutatásra, így egyetlen temető sincs teljesen feltárva, és csaknem minden avarokhoz köthető lelet véletlenül került elő. Egyetlen kivételt talán a Gencsen feltárt korai (7. századi) sír jelent. Nem ismert egyetlen kora avar kori település sem, amely egyértelműen az avar népességhez volna köthető. Meglétiüket csak feltételezni lehet, elsősorban a 7. századtól kezdődően, amikor a korábbi nomád nép megtelepedett életmódot kezdett folytatni. Erre a folyamatra esetleg, a Szaniszló–*Horea-i* úton feltárt, földbe mélyített ház, vagy Bere–*Virágkert* lelőhelyen talált, kézzel készített kerámia utalhat. A 8. századra keltezhető egy Érdengelegen felfedezett avar sír, amelyből egy bronzból öntött, nyelves övcsat került elő, a késő avar korra jellemző motívumokkal díszítve. Egy hasonló darab, került elő még korábban Kávásról is.

Az utóbbi két évtized kutatásainak köszönhetően sokkal többet tudunk a Szamos középső és alsó folyása mentén, valószínűleg közvetlenül 567 után letelepedő *szlávokról*. Természetesen nem zárható ki szórványos jelenlétük területünkön a 6. század első felében sem. Északkeletről érkeztek és az Avar Kaganátus határán telepedtek meg, mint az avarok szövetségesei. A 7. századtól kezdődően Erdély területére is betelepültek. A legszemléletesebb képet a Lázári–*Lubi tag* lelőhely kiterjedt telepének kutatása, valamint a Piskolt–*Kincsverem* temető feltárása nyújtott. Ezért merült fel, hogy a korszakot (6. század második fele – 7. század első harmada) Lázári–Piskolt horizontnak nevezzék el.

A szlávok anyagi-kultúrájának egyik legfőbb jellemzője az egyszerűség. A kezdeti periódusban, például, csak a kézzel készült, díszítetlen cserépedényeket használták. Ismerték a földművelést és állattartás, a kézművességet és, leginkább, a vas megmunkálását. A dél-délkelet irányban történő vándorlásuk következtében jelentős területet népesítettek be. A fejlettebb civilizációkkal való kapcsolat gazdagította

és átalakította a kultúránkat, jelentős fejlődést okozva. A többé-kevésbé földbe mélyített lakóházak alaprajza négyzet, a falat vízszintesen egymásra helyezett gerendákból építették, amelyeket függőleges oszlopok tartottak. A tűzhely legtöbb esetben kemence volt, amit kőből építettek, vagy ahol ez ritka volt (mint Lázáriban, Ákoson és Nagykolcson), a szoba egyik sarkában elhelyezett agyag-tömbbe vájták. A kemencékkel kapcsolatban kerültek elő az égetett agyagból készült, nagyobb méretű rögök, amelyek a kemence által kibocsátott hő tárolására használtak. Nagyon érdekesek az úgynevezett „agyagkenyerek” amiket különböző jelekkel díszítettek, amik között megtalálható a kereszt forma is, amit a kenyérhez kapcsolódó rítusokban használtak, mint mágikus-vallási jelentésű eszközt (kat. sz. 248).

A kerámia kézzel készített, általában dísz nélküli, mivel elsősorban tároló edényekként szolgáltak. Feltételezhető, hogy az edények jelentős részét fából készítették, ezek azonban nem maradtak meg a földben (a szlávok jártasak voltak a fa megmunkálásában). A fémmegmunkálásban való jártasságukat bizonyítja a Lázáriban feltárt telepen előkerült öntőformák, amelyeket a bronz és az ezüst ékszerek készítésénél használtak, valamint a fémek olvasztásánál használt kanalak és tégelyek.

Sokáig a szlávok legelterjedtebb temetkezési szokása a hamvasztás volt. A váltásra valószínűleg avar hatásra vagy a kereszténységre való áttérés mértékében került sor. Az elégetett maradványokat vagy urnába, vagy egyszerűen egy szűk és nem túl mély gödörbe helyezték. A Piskolt–*Homokosdomb* lelőhely kelta sírjai között felfedezett korai szláv temetkezések jól illusztrálják ezt a temetkezési szokást. Az ismételt antropológiai vizsgálatok kimutatták, hogy az egyik itt felfedezett urnában megszenesedett férfi és női csontokat találtak. Az írott források említései nyújtanak támpontot az értelmezéshez, amikor a szlávok azon szokásáról szólnak, hogy elsősorban a társadalmi elit esetében, az özvegyet férje halálakor feláldozták.

Ákoson, egy nemrég feltárt ház, amely struktúrájában és berendezésben egyezik a Lázáriban és Nagykolcson feltárt

lakóépületekkel, arra utal, hogy a korai szlávok a Kraszna völgyén nyomultak az Erdélyi-medencébe. Ezt látszanak alátámasztani a Zilahon és ennek szomszédságában feltárt, hasonló jellegű telepek és egy hamvasztásos sírokat tartalmazó temető. A 7. század folyamán, más, immár magasabb anyagi kultúrát hordozó szláv csoportok kezdtek dél felé terjeszkedni, és egyben elfoglalták a magasabban fekvő zónákat, mint például a Máramarosi-medence, vagy Szatmár megye esetében a Túr régiója, ahonnan, egy korábbi kutatás nyomán ismert a Terbeshegy határában fekvő telep.

A 7. század második felével kezdődően a régészeti leletanyag az egész Kárpát-medencében egységesülni kezdett, megőrizve némely, vidékenként jellemző, sajátosságot. A legjobb példa erre a kézi korongon készített, egyenes- vagy hullámvonalakkal díszített cserépedény, amely a kora középkor igazi, nagy területen előforduló tárgytípusa.

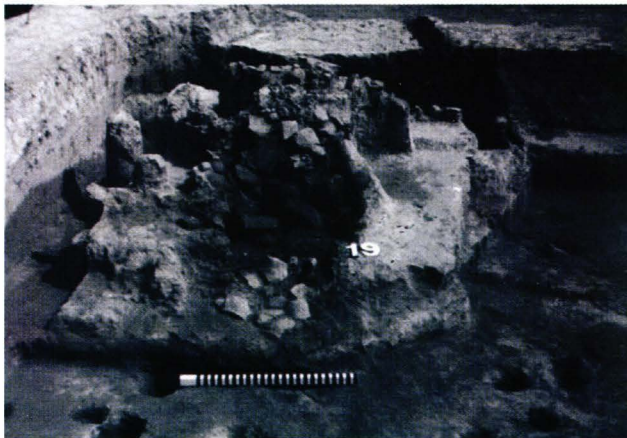
Szatmár megye területén leginkább a Lázári-*Lubi tag* kora középkori telepe ismert (egy 6–7. századi telep felett), amelynek súlypontja a 8. századra tehető. Meglepő módon, az itt előkerült leletanyag több olyan ismeretlen elemet tartalmaz, amely a Kárpát-medencében előforduló hasonló leletekkel összehasonlítva, szokatlan ebben a periódusban. Leginkább a jó minőségű, gyors-korongon készült kerámia dominanciája feltűnő. Ezt a típust konyhai használatra készítették és késő-antik jellegzetességeket őriz. Együtt kerül elő a kézi készítésű edényekkel és – furcsa módon – csak igen kevés kézi-korongon készült kerámiával. Az egyes nagykiterjedésű régészeti jelenségek arra utalnak, hogy a földbe mélyített, kőből készült kemencével vagy tűzhellyel épült lakóházakat gazdálkodásra szolgáló melléképületek vették körül. Az egyes lakóegységek között szabad területek figyelhetők meg, amelyet valószínűleg megműveltek. A telep ilyen belső topográfiája a családi gazdaságokon alapuló társadalmi-gazdasági szervezetségre utal, mely ebben a korszakban szokatlan. Egy félhold alakú bronz fülbevaló, csillagos kapoccsal olyan tárgycsoporthoz tartozik, amely legkésőbb a 9. század első felére keltezhető (kat. sz. 247).

Amíg a szomszédos területek hasonló korra vonatkozó kutatása hézagos, mindaddig a Lázáriban megfigyelt jelenségek magyarázata meglehetősen nehézségekbe ütközik. Felmerült, hogy egy Erdélyből származó népcsoport telepedett meg itt, de nem lehet ki-zárni egy, a Kárpát-medence délnyugati feléről származó közösség letelepítését sem, amelyre a avar-frank háború nyomán kerülhetett sor.

Általánosságban, a román szakirodalom az első évezred második felében Románia északnyugati részén egy romanizált/dák-római népesség továbbélését feltételezi, annak ellenére, hogy a terület a római Dacia provincián kívül esett. Azaz a helyi román népesség elődeivel azonosítja, akik a 8–9. századra asszimilálták a szláv népességet. A régészeti kutatás, azonban, gyakran alapvető módszertani akadályba ütközik, amikor egy régi népesség etnikumát próbálja meghatározni és ez alól Románia északnyugati területe sem kivétel. Az viszont biztosan állítható, hogy a régészeti ásatások kiterjesztése, a tudományosan megalapozott elemzések és értelmezések elvégzése ez irányban is jelentősen tovább bővítheti ismereteinket.

The second half of the 1st millennium A.D.

The northwestern territory of Romania, remarkable for its variety in geographical conditions, had the special role of transition area between the Northern Carpathians and the Transylvanian Basin during the second half of the 1st millennium A.D. This role was, however, present in the previous and subsequent periods, too. Referring to the present area of Satu Mare County, many archaeological

Cuptorul unei locuințe slave timpurii din Lazuri
Egy korai szláv ház kemencéje – Lázári
The kiln of an early slavie house from Lazuri

finds show the importance of Crasna river as the main access-route from the North/Northwest to Transylvania.

Generally, the term “age of migrations” is conventional, as long as the turbulences generated by the migrations of the eastern or northern populations were short-time phenomena, followed by periods of political and economic stability. After the disintegration of the Hun kingdom, in the middle of the 5th century, the political power in the eastern Carpathian Basin was held by the Gepid kingdom. Its domination started in the last third of the 5th century and it was often allied with the Roman Empire. The coming of Avars (567/568), a population of warriors arrived from the

East, put an end to the Gepid domination, but still, numerous groups of late Germanics or even Romanics continued to live inside the Avar Khaganat, fulfilling military and more, economic duties. Significant groups of Slavs, arriving from the north-west, started to colonize permitted by the Avars to the lower territories from the northwestern Romania. It is possible that small groups of Slavs came even earlier, during the first half of the 6th century. The Avar Khaganat became ethnically mixed, and the Slavs played a more and more important role, at the end of the 8th century. The Avar state was destroyed at this time, by the Carolingian Empire during its period of full expansion.

Lacking the written sources, it is very difficult to determine with archaeological methods the ethnical configuration of the population living in the northwestern part of Romania during the last two or three centuries of the 1st millennium. According to the information provided by *Anonymus* – a rather late chronicle of the events, disputed by some specialists while accepted by others – the present territory of Satu Mare county, situated on the middle and on the inferior course of Someș river, would have belonged to the Romanian–Slavic voivodship under Menumorut, at the end of the 9th and the beginning of the next century, illustrating the final stage of the historical process that led to the assimilation of the Slavs by a Latino population.

The interest for the finds from the migration period and from the early Middle Ages rose after the Second World War. Until then, the period was known through few accidental discoveries. A proper delimitation of the finds from the 5th and the 6th centuries was made in the region of Satu Mare, illustrated by finds from Sanislău, Berea, Dindești, in the 1960's. On the basis of the information and materials gathered by Gyula Kovács, the Calvinist priest from Berea, passionate for archaeology, systematic excavations were successively organized in several points in the territory of Ciumești, Berea and Foieni, between 1962 and 1965. The specialists who participated to the excavations were from the Institutes of Archaeology from Bucharest and Cluj

Napoca, and from the Regional Museum of Maramureș, the latter wielding then administrative authority over the present territory of Satu Mare County. Surveys were carried out in an Early Mediaeval settlement from Culciu Mare (1966–1967), supported by the Archaeological Institute of Cluj Napoca.

Surface research has been intensified during the 1970's, and identified several early medieval settlements on the territory of Acâș, Baba Novac, Căpleni, Dorolț, Lazuri, Livada, Săcășeni, and Tiream. They were followed by the beginning of systematic research in the settlements from Lazuri, a locality close to Satu Mare. Other early medieval settlements have been identified and researched during the next decade (Carei, Cămin, Sanislău). The early Slavic incineration graves, found in Pișcolt–*Nisipărie* are well worth a mention, too. One of the result of the cooperation between the County Museum of Satu Mare and the Institute of Archaeology and Art History from Cluj Napoca (of the Romanian Academy) were the resumed investigations in the settlements from Lazuri–*Lubi tag*, in 1993, one of the most important archaeological sites from Satu Mare County. Later on, other important finds are the result of the rescue excavations carried out by the archaeologists of Satu Mare Museum.

Gepids (eastern Germans, relative of Goths) had reached the Upper Tisa area by the end of the 3rd century A.D. the latest. They became then the main allies of the Huns, from whom they took over the political control of the Eastern Carpathian Basin. In the period between 480 and 567/568, the northwestern “border” of the Gepid kingdom from the present territory of the Satu Mare County can be delimited to the south of the middle course of Crasna River and down to the southern margin of the former Swamp of Ecedea, in the area of Carei. There are no discoveries to attest the presence of the Gepids either alongside the inferior course of Someș River, or towards the middle section of this river. The information we have so far shows the fact that towards the east, the higher area beginning at the east of Ier River wasn't inhabited.

The so-called “row cemeteries”, resembling today's cemeteries where the graves are set in parallel rows, and the body was laid on the west (the head)–east axe, were started to use at the last third of the 5th century. The cemetery from Valea lui Mihai (Bihar county) is the only one known in the area so far, but the graveyard from Căpleni (Carei)–*Cozard* (unfortunately, slightly researched, only a few graves were found) is interesting. It seems to begin towards the final stage of the Gepid kingdom, and the burials continue until the early Avar stage. The settlements of this period are better known in the county of Satu Mare, even if none of them has been intensely investigated (Berea, Carei, Ciumești, Sanislău). The dwellings were more or less deepened in the ground, having rectangular or almost square shape, with pillars holding the wooden structure of the walls, and the roof being made of straws or reed. Hearths are sometimes present inside the dwellings, other fire equipment is missing, that's why it is more likely that in the latter cases different house annexes must exist. These dwellings find analogies in the contemporary settlements of the Middle Tisa Basin or of Transylvania and, generally, in the Germanic or Roman-Germanic rural environment of that time.

Pottery is the most numerous and often the most important for scientific analysis of the vestiges. The kitchen pots were made with the fast wheel, or rarely by hand, from a mixture of paste, sand and micro-gravel (resistant to firing), originating from the Roman provincial pottery. Vessels used for serving meals and for storing supplies were made of fine paste, especially grey or dark colored, often decorated with stamped motifs on the unfired paste. The inventory of men burials prove the warrior-like character of the elite (helmets, shields, swords, long knives, arrows), while in the women graves are present objects illustrating the activities, specific for a sedentary world (spindle whorl, scythe, shears etc).

The warrior tribe of *Avars* (a considerable danger for the early Byzantine Empire until the first half of the 7th century), relatives of the Turks and Mongolians, reached the

Carpathian Basin from the North, after a short stay in the lower Danube area. Transylvania fell under their control, though they only dominated the territory of plains and swamps, formerly inhabited by Gepids. It must be admitted that the territory inhabited by the Avars in the north-west of Romania, reached the middle Basin of Ier River and did not go beyond the north and north-east, during the early Avar period (about 567–670/680). A slight extension of the inhabited territory might have happened during the late Avar period, at the end of the 7th century and during the next century.

The presence of Avars in the northwestern Romania can be proved with objects from their culture (including specific weapons, like eastern type swords, heavy arrow points with three wings, iron staircases for saddles, they brought the latter ones for the first time in Europe), and especially with the specific burial rite (the inhumation). Almost all of discoveries belonging to the Avars were accidental. Lacking the systematic research made in cemeteries, there is only one early grave in the Satu Mare County found in Ghenci (7th century). This aspect explains the fact that until the present there are no researched graveyards in this region. There is no known settlements that can be assigned to the early Avars, although their existence must be assumed, especially after the beginning of the 7th century, when this nomad population started to settle. The process can be illustrated by a deepened dwelling, researched in Sanislău–*Drumul spre Horea*, or by the hand made pottery found in Berea–*Grădina cu Flori*. An Avar grave was found in Dindești, dated in the 8th century, with a cast bronze plate on a belt with a decoration specific to the late Avar culture. A similar piece was found earlier in Căuaș, and it can be dated in this period, too, as belonging to the same type of pieces.

As a result of the research during the last decades, more aspects are known today about the oldest *Slavs*, who reached the middle and the inferior area of the Someș River, after 567. It can not be excluded though, the possibility that their less intense presence begins in the first half of the 6th

century. They arrived from the northeast and settled at the northeastern border of the Avar Khaganat as their allies, and then, starting with the 7th century, they penetrated Transylvania. The most illustrative are the researches from Lazuri–*Lubi tag* and from the cemetery of Pișcolt–*Lutărie*. This is why the specialists were proposed to use the term of “Lazuri–Pișcolt horizon” in order to define this phenomenon (dating in the second half of the 6th century and the first third of the 7th century).

The early Slavs had a material culture remarkable for its simplicity. For example, in the beginning, they used only the hand-made pottery, without any decoration. They practiced agriculture, husbandry, crafts, and, especially the processing of iron. They colonized a vast area as a result of their migration to the south and southwest, established, therefore, contacts with the advanced civilizations, and evolved quickly. The dwellings were more or less deepened into the ground, usually square shaped, with walls of wooden beams laid horizontally, the entire construction being consolidated with vertical pillars. The specific fire equipment was the stove, made of stone or, where this material wasn't available (in the settlements from Lazuri, Acăș or Culciu Mare), they were knapped in a block of clay, set in the corner of the dwelling. Related to the clay stoves, a lot of clods of fired clay were found, some of large dimensions, used for storing the heat emanated by the stove. Very interesting are the so-called “clay breads”, sometimes decorated with different signs, even crucifixes, indicating magical-religious practices, related to the symbols of bread (cat. no. 248).

The pottery was made by hand, generally not decorated, because only pots and storage vessels were produced. It can be assumed that most of the vessels were made of wood, therefore, these pieces were not preserved in the ground (Slavs were famous for processing wood). Moulds for making bronze and silver ornaments, clay melting pots and spoons, found in the settlement from Lazuri suggest intense metallurgical activities.

The Slavs practiced incineration until very late, changing this rite to inhumation, under the influence of the Avars or with their Christianization. The burnt remnants were put in urns or directly in small, not too deep pits in the ground. The early Slavic graves found among the Celtic graves in *Pișcolt-Nisipărie* illustrate this burial practice. Repeated anthropological analyses revealed that the calcified bones of a man and woman were found in an urn here. Written sources mention the Slavic custom of sacrificing the widow after her husband's death, especially within the social elite.

A recent discovery of a dwelling from *Acâș*, with identical characteristics and inventory with those from *Lazuri* and *Culciu Mare*, indicate that the early Slavs advanced towards the Transylvanian Plateau, through the *Crasna* corridor. Several similar settlements and an incineration graveyard are known in the area of *Zalău* and its surroundings, indicating their direction. Other groups of Slavs with an advanced material culture moved towards the south, occupying even the higher areas, like the Depression of *Maramureș*, or, in *Satu Mare* county, the micro-region of *Tur* (the settlement of *Turulung-Vii* is known from here, as it was previously researched), during the 7th century.

Although, certain particularities were maintained from one area to another, the archaeological finds knew an uniformization throughout the Carpathian Basin, starting with the second half of the 7th century. The best example is given by the ceramic pot, made with the slow-wheel (operated by hand), and decorated with belts of parallel stripes, waved or straight, a true symbol of the early Middle Age in a wide region.

The medieval settlement from *Lazuri-Lubi tag* is the most known site in the county of *Satu Mare*. It is placed over a settlement from the 6th or 7th century, and it's most intense period is in the 8th century. Surprisingly, the famous series of vestiges from here are original, even unusual to this chronologic horizon known inside the Carpathian Basin. In this sense, we can mention the prevalence of fine pottery made with the fast wheel, used in the kitchen. This

type of pottery maintained the specific of the late ancient pottery art, and it is found in association with pots made by hand and – surprisingly – to a less extent with ceramics made at the slow-wheel. The horizontal extension of the archaeological complexes indicate the existence of dwellings (deepened in the ground, with stone stoves or hearths), surrounded by annexes and free lands (probably arable fields). This situation indicates a special internal topography of the settlement, explained by the social-economic model focused on family farmsteads, unusual at this time. A bronze earring, with half-moon body and a star-shaped pendant, belongs to a series of similar pieces dating, the latest, from the beginning of the 9th century (cat. no. 247).

The interpretation of this situation is not simple at all, as long as the research of this period is not intensified in the neighboring regions. The intervention of some communities inside Transylvania was assumed, but it can not be excluded the possibility that they were colonized from the southwestern part of the Carpathian Basin during the wars of the Avars with the Franks.

Generally, the interpretations of the Romanian specialists on the evolution of the population from the northwestern Romania, during the second half of the first millennium, have taken into consideration the continuity of the Daco-Romans (although the area was outside the province of Dacia). More precisely they assume that this population is the ancestors of the old, local, Romanian population that had assimilated the Slavs until the 8th and 9th centuries. Often the archaeological research meets difficulties both in sources and methods, while it tries to delimitate the ethnicity of the old populations. The northwestern part of Romania can not be exception in this sense. Certainly, the intensification of further archaeological research and the scientific analyses and interpretation will contribute to the significant development of the knowledge in this direction.

János Némethi, *Noi descoperiri din epoca migrațiilor din zona Carei*, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 34/2, 1983, 134–150.

Ioan Stanciu, *Date și observații cu privire la epoca migrațiilor în spațiul nord-vestic al României*, Ephemeris Napocensis 7, 1998, 167–209.

Ioan Stanciu, *Așezarea slavă timpurie de la Lazuri „Lubi tag” jud. Satu Mare (Cercetări arheologice din anii 1977, 1993–1995). Contribuții la cunoașterea secolelor VI–VII în zona Tisei Superioare*, Satu Mare. Studii și comunicări XV–XVI, 1998–1999, 115–269.

Ioan Stanciu, *Despre ceramica medievală timpurie de uz comun, lucrată la roată rapidă, în așezările de pe teritoriul României (secolele VIII–X)*, Arheologia Medievală, III, 2000, 127–193.

Perioada secolelor XI–XVI, înțeală aici ca perioada Evului Mediu, poate fi studiată, spre deosebire de epocile anterioare, în primul rând prin intermediul izvoarelor scrise. Contribuția arheologiei, chiar și dincolo de cunoașterea culturii materiale medievale, rămâne esențială, completând sau chiar rectificând informațiile oferite de documentele scrise. Fără combinarea acestor două tipuri de izvoare, istoria evului mediu nu poate fi reconstituită și cunoscută.

Interesul față de vestigiile medievale s-a accentuat sub imboldul romantismului și curentelor naționale din secolul al XIX-lea, care propuneau cunoașterea trecutului „propriu”. În pofida acestui fapt, arheologia medievală s-a individualizat ca disciplină independentă doar în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Un promotor principal al dezvoltării arheologiei medievale a fost necesitatea cercetării centrelor administrative și bisericesti și, în general, a tuturor monumentelor naționale de prim rang. Aceste tipuri de cercetări au marcat și începutul arheologiei medievale pe teritoriul județului. Astfel, au fost efectuate săpături în cursul anilor 1960–1970 la cele mai importante monumente medievale: cetățile de la Tămășeni și Crucișor, precum și la castelele de la Medieșu Aurit și Ardud. În afară de aceste campanii, obiecte medievale au intrat în colecțiile muzeului în primul rând prin descoperiri incidentale (spadele din Vetiș și Mintiu, tezaure etc.), sau prin săpături de salvare (cimitirul de la Foieni). O contribuție importantă au avut-o periegezele sistematice (efectuate pentru reperarea siturilor din epoci anterioare), care au avut ca rezultat identificarea așezărilor medievale dispărute, au localizat cetăți de pământ și au reperat movilele artificiale (posibil medievale). În ultimele două decenii s-au intensificat cercetările de salvare cu obiectiv medieval. Cauza constă în primul rând în restaurarea monumentelor (biserica romanică de la Acâș, și cea gotică de la Hodod) precum și în avântul investițiilor mari, în special în mediul urban.

Teritoriul județului Satu Mare de astăzi înglobează cea mai mare parte a comitatului istoric Satu Mare, mai puțin partea estică cu zona municipiului Baia Mare și, la nord, zona confluentei râurilor Crasna, Tur, Someș și Tisa. Teritoriilor rămase în nord-est le-a fost adăugată partea sudică a comitatului Ugocea și celor din sud, partea nordică a comitatului Solnocului de Mijloc (ulterior Sălaj). Comitatul Satu Mare, încorporat în Regatul Ungariei, a fost organizat cel mai probabil în a doua jumătate a secolului al XI-lea, pe cursul inferior al Someșului. Spada de la Vetiș

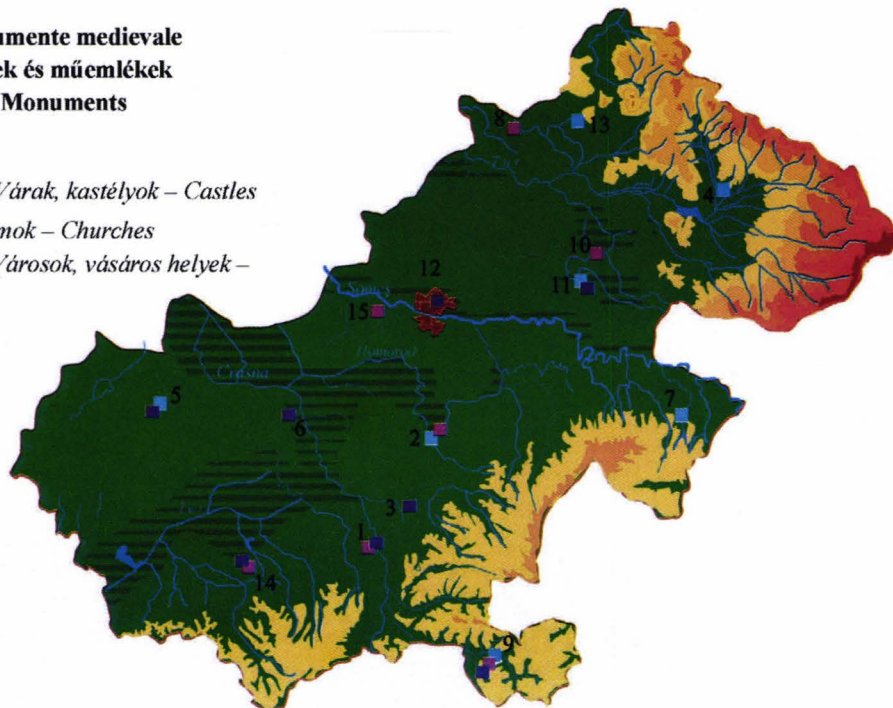
este cel mai timpuriu artefact care poate fi legat de prezența în secolele X–XI a războinicilor maghiari pe teritoriul comitatului (nr. cat. 251). Centrul administrativ și politic al comitatului a fost cetatea de pământ a Sătmarului. Din nefericire, nu avem informații despre aspectul, întinderea și locul cetății, aceasta fiind distrusă de invazia mongolă din anul 1241, după care a fost abandonată. Lipsa vestigiilor timpurii (de secol XI–XII) de pe teritoriul municipiului Satu Mare sugerează faptul că cetatea nu a fost ridicată aici, ci probabil undeva în apropiere.

Descoperiri și monumente medievale

Középkori lelőhelyek és műemlékek

Medieval Sites and Monuments

- Cetăți, Castele – *Várak, kastélyok* – Castles
- Biserici – *Templomok* – Churches
- Orașe, Târguri – *Városok, vásáros helyek* – Cities and towns

1 Acâș; 2 Arduș; 3 Beltiuș; 4 Boinești; 5 Carei; 6 Craidorolț; 7 Crucișor; 8 Halmeu; 9 Hodod; 10 Livada; 11 Medieșu Aurit; 12 Satu Mare și Mintiu; 13 Tămășeni; 14 Tășnad; 15 Vetiș.

Celelalte cetăți de pe teritoriul județului au fost ridicate în centrul domeniilor, servind drept reședință pentru familiile nobiliare moșiere. În colțul sud-estic al județului, pe dealurile Codrului, s-a format blocul mare al domeniului Ardud-Beltiug, în proprietatea familiei voievodale a Drăgoșștilor (Drágfi), descendenții descălecătorilor Moldovei, veniți din Maramureș. La est, Oașul împreună cu satele de pe malul Someșului, erau în proprietatea Bathoreștilor (Báthori), moștenitorii familiei Móric. Centrul domeniului era inițial

Biserica reformată din Acăș, secolul al XII-lea
Az ákosi református templom, 12. század
The Calvinist Church of Acăș, 12th century

cetatea Seiniului iar, mai târziu, castelul de la Medieșu Aurit. Către vest s-a format domeniul familiei Károlyi, cu centrul la Carei, fiind ridicat aici un castel fortificat. Partea sudică a comitatului Ugocea era dominată de cetatea Tămășeni, reședința neamului Káta. Cetatea Hodod a devenit centrul unui domeniu important din nordul comitatului Solnocul de Mijloc, posesia familiei Jakcs. O altă serie de cetăți au o istorie cunoscută doar parțial sau chiar deloc. Astfel, fortificația de pe coasta Boineștilor sau cetatea Pintii (comuna Cruciișor) și cetatea Zalnocolui (hotarul satului Chegea, comuna Săcășeni) au posesori necunoscuți. În

cazul cetăților de la Gherța și Ghilvacii chiar locul cetății rămâne încă neidentificat.

Din punct de vedere bisericesc, în cursul evului mediu, teritoriile încorporate în județul Satu Mare erau sub jurisdicția episcopiei Transilvaniei, cu sediul la Alba Iulia. Au funcționat protopopiate cu centrele la Ardud, Tășnad, Satu Mare. Importanța spirituală pe care o avea biserica în cursul evului mediu, dar și puterea economică a comunităților și a ctitorilor este reflectată în arta ecleziastică – arhitectura și decorația bisericilor. Ni s-a păstrat aproape intactă biserica romanică de tip bazilical de la Acăș, iar din perioada goticului au rămas adevărate bijuterii arhitectonice, între care cele mai importante sunt bisericile de la Hodod, Tășnad, Ardud, Halmeu și Livada.

Rețeaua de așezări și de drumuri medievale este identică în linii mari cu cea de astăzi, urmele localităților medievale identificate pot fi legate astfel, în majoritatea cazurilor, de așezările actuale. Excepția o constituie așezările abandonate cu ocazia războaielor sau a mutărilor spontane datorate procesului de coagulare a unor noi așezări. Cercetarea acestor situri (puste) rămâne un obiectiv important al cercetării, deoarece aici s-au conservat relativ nealterate vestigiile culturii materiale medievale din mediul rural: tipuri de case, obiecte care atestă modul de viață. În privința mediului urban, o atenție sporită trebuie acordată celor două orașe regale formate pe malul Someșului: Satu Mare și Mintiu – suprapuse astăzi în totalitate de centrul istoric al municipiului Satu Mare. Cele două așezări au obținut privilegiile regale în cursul secolului al XIII-lea și au devenit importante centre comerciale și meșteșugărești. Nivelul și calitatea culturii materiale se reflectă în descoperirile incidentale sau în cele recuperate din cercetări de salvare: fragmentul de sabie cu încrustație de aur din Mintiu (nr. cat. 252), precum și ceramica cenușie fină, cu decor ștampilat, de pe str. Ștefan cel Mare (nr. cat. 267).

Descoperirile funerare medievale sunt reprezentate în număr redus (datorită stadiului cercetării). Pentru perioada secolelor al XI-lea și al XIII-lea, cel mai semnificativ este

Biserica reformată din Halmeu, secolul al XV-lea
A halmi református templom, 15. század
The Calvinist Church of Halmeu, 15th century

fragmentul de cimitir (constând din 32 de inhumății) salvat la Foieni–Curtea Grajdurilor, iar pentru perioada mai târzie cimitirul de la Carei–Bobald (secolele al XVI-lea și al XVII-lea), și acesta cercetat doar parțial.

Colecția muzeului păstrează un număr de cinci tezaure monetare provenind din evul mediu. Ascunderea acestor tezaure, adevărate averi în vremea respectivă, se explică în general prin neliniștea generală din vremea războaielor. Astfel, cele cinci tezaure au fost ascunse la Hotoan, Tămășeni, Tășnad, Turulung și Târșoț, în contextul războaielor otomane din secolele al XVI-lea și XVII-lea.

Monumentele și vestigiile medievale sunt mărturiile directe ale istoriei proprii, ale așezărilor în care trăim și ale comunităților religioase de care aparținem. Această apropiere cronologică și tematică are însă și o latură negativă: urmele trecutului recent sunt mai expuse la distrugeri, sunt mai vulnerabile și perisabile. Este o datorie majoră să acordăm o atenție sporită păstrării mărturiilor trecutului comun.

A 11-től a 16. századig tartó középkor, az előző koroktól eltérően, már elsősorban az írásos dokumentumok segítségével kutatható. A régészet szerepe a középkori kutatásban, a tárgyi kultúra megismerésén túl is alapvető, mivel kiegészíti, sőt gyakran kiigazítja, az írásos források adatait. E két adatforrás összehangolása nélkül a középkor történelme nem ismerhető meg és nem is rekonstruálható.

A 19. századi romantika és nacionalizmus azzal, hogy a „saját” múlt iránti érdeklődést ösztönözte, jelentősen hozzájárult a középkorra vonatkozó régészeti kutatások megerősödéséhez. Ennek ellenére, a középkort kutató régészet csak a 20. század második felében intézményesült. A fejlődését nagyban befolyásolták a közigazgatási és egyházi központok, mind elsőrangú műemlék, régészeti feltárása. Ezek a kutatások jelentették a megyénkben is a középkori régészet kezdeteit. Így került sor 1960-as és 1970-es években a legjelentősebb középkori műemlékek régészeti kutatására: Tamásvárálja és a Borválaszút vára, valamint az aranyosmeggyesi kastély és az erdődi vár. A tervátasatokon kívül a megyei múzeum gyűjteményét a véletlenül előkerült leletek is gazdagították. Ilyenek például a Vetésen és a Németiben talált kardok, az éremkincs-leletek stb. A leletmentések közül a fényi honfoglalás-kori temető ásatása említhető. Jelentősen hozzájárultak a középkori lelőhelyek megismeréséhez a korábbi korok feltérképezésére irányuló terepbejárások, melyek eredményeképp többeltűnt középkori települést, földvárakat, vagy mesterséges (valószínűleg középkori) halmot sikerült beazonosítani. Az utóbbi két évtizedben jelentősen megnőtt a középkori mentőátasatok száma. Ez elsősorban a műemlék felújításoknak (az ákosi román stílusú és a hadadi gótikus templom) valamint a városi környezetben végzett nagyberuházásoknak a következménye.

Szatmár megye jelenlegi területe nagyrészt a hajdani Szatmár vármegye területével egyezik meg, kivéve a keletre fekvő Nagybányát és környékét valamint az északon elterülő,

Kraszna, Túr, Szamos és Tisza folyók összefolyásának vidékét. A megmaradt területekhez északkeleten a hajdani Ugocsa megye déli része adódott, valamint délen, a volt Közép-Szolnok (Szilágy) vármegye északi része. Szatmár vármegyét mint a Magyar Királyság részét minden valószínűség szerint a 11. században szervezték meg, a Szamos alsó folyásának mentén. A Vetésen talált kard (kat. sz. 251) a legkorábbi lelet amely a magyar katonai elem 10–11. századi jelenlétéhez köthető a megye területén. A

Biserica reformată din Tășnad, secolul al XV-lea
A tasnádi református templom, 15. század
The Calvinist Church of Tășnad, 15th century

vármegye adminisztratív és politikai központja a szatmári földvár volt. Sajnálatos módon nincs információnk a vár szerkezetéről, nagyságáról és pontos helyéről, mivel a tatárok 1241-ben lerombolták. A 11–12. századi leletek hiánya Szatmárnémetiben arra enged következtetni, hogy a vár nem a város területén feküdt, hanem valahol a környéken.

A megye területén található többi vár nemesi birtokok központjaként alakult ki, a földbirtokos nemes családok székhelyeként. A megye délkeleti sarkában, a Bükk dombjain alakult ki az Erdőd–Béltek uradalom, mely a Moldvai Vajdaságot megszervező, Máramarosból jött

Drágfiak tulajdonába került. A keleti rész, az Avassal és a Szamos menti falvakkal együtt a Móric család örököseinek a Báthoriaknak a birtokába jutott. A kiterjedt uradalom központja eredetileg Szinyér vára volt, majd később átkerült Aranyosmeggyesre az ott felépített kastélyba. Nyugaton a Károlyi család birtoka alakult ki, Nagykároly székhellyel, ahol egy erődített kastélyt is emeltek. Ugocsa déli vidékét a Káta-nemzetség uralta a tamásváraljai várból. A hadadi vár is jelentős központtá vált Közép-Szolnok megye északi részén a Jakcs család birtokában. Sajnos a további Szatmár megyei várak története csak részben, vagy egyáltalán nem ismert. Így például a bujánházi erődítménynek, vagy a Borválaszút községi Pintye várnak, a Kegye (Érszakácsi község) határában elterülő Zálnok váranak ismeretlen a birtokosa. Gérce és Gilvács váranak a helyét sem ismerjük egyelőre.

Egyházszerkezeti szempontból, a középkor folyamán, Szatmár megye a gyulafehérvári székhelyű erdélyi püspökséghez tartozott. Erdődön, Tasnádon és Szatmáron működtek esperesi székhelyek. A közösségek és a templomok alapítóinak szellemi és gazdasági ereje leginkább az egyházi építészetben, a templomok belső díszítésében fejeződött ki. Csaknem teljes egészében fennmaradt az ákosi bazilikális elrendezésű, román stílusú templom, valamint egész sor valószínűleg ékszerdoboznak számító épület a gótika korából, mint például a hadadi, tasnádi, erdődi, halmi és sárközújlaki templomok.

A középkori települések és utak hálózata nagyjából megegyezik a maival, így a középkori települések nyomai a mai településekhez köthetők. Kivételt képeznek az egykor elhagyott települések, amelyek a háborúk vagy a spontán elnéptelenedés folyamán tűntek el. Ezen „puszták” kutatása igen fontos, hiszen itt csaknem érintetlenül maradtak fenn a középkori falvak anyagi kultúrájának nyomai: különféle lakóhelytípusok és az életmódra utaló tárgyi maradványok. A városfejlődés folyamata elsősorban a két középkori királyi város, Szatmár és Németi kapcsán tanulmányozható. Mindkettő területe a mai Szatmárnémeti

történelmi városmagját alkotja. A két település királyi privilégiumokat nyert a 12. század folyamán, majd fontos kézműves és kereskedelmi központtá vált. Az egykori anyagi kultúra szintjét és minőségét olyan leletek tükrözik, amelyek többnyire mentőátásatok során kerültek elő, mint az aranyberakású kard töredék Németiből (kat. sz. 252), vagy a Kazinczy (Ștefan cel Mare) utcán előkerült pecsételt

Castelul din Medieșu Aurit – Az aranyosmeggyesi kastély
The Castle of Medieșu Aurit

díszítésű, finom anyagú, szürke kerámia kancsó (kat. sz. 267).

A középkori temetkezések viszonylag kis számban kutattak. A 11–13. századokra keltezhető a Mezőfény–*Istállóknál* feltárt temetőrészlet (32 sírral), míg a 16–17. századra az eddig ugyancsak részlegesen feltárt Nagykaroly–*Bobáld* temető. A múzeum öt középkori éremleletet őriz. Annak idején ezek mindegyike valóságos vagyont jelentett, elrejtésüket a zavaros háborús idők bizonytalanságával magyarázhatjuk. Ilyen kincslelet került elő Érhatvan, Tamásvárálja, Tasnád, Túrterebe és Tartolc területéről, mind a 16–17. század törökellenes küzdelmei során kerültek elrejtésre.

A középkori műemlékek és leletek, a mai települések és egyházi közösségek saját közvetlen múltját jelentik. Ennek a viszonylagos közelségnek hátulütői is vannak, mivel jóval inkább ki vannak szolgáltatva a mai igényeknek, ki vannak téve a rombolásnak sokkal sebezhetőbbek és veszendőbbek. Kiemelt kötelességünk tehát nagyobb figyelmet szentelni közös múltunk e tanújeleinek megőrzésére.

The Middle Ages

The period between the 11th and the 16th centuries, representing the Middle Ages, is accessible for study through written sources. The contribution of the archaeology is essential, beside the material culture. The archaeology completes or even rectifies the information offered by written documents. Therefore, the history of the Middle Ages can be known or reconstituted through the combination of the written and archaeological sources.

The interest for medieval vestiges increased under the influence of Romanticism and the national movements of the 19th century, both proposing to reveal the “own” past. Despite of this, medieval archaeology became an established science only in the second half of the 20th century. One main promoter of its development was the necessity to research the administrative and ecclesiastical centers of the Middle Ages: all first class monuments of the country. This type of research marked the beginning of medieval archaeology in the territory of the Satu Mare County. Thus, excavations were carried out during the 1960's and the 1970's, in the most important medieval monuments: the castles of Tămășeni, Crucișor, Medieșu Aurit and Ardud. Medieval objects entered the collections of the museum through these systematic campaigns, by accidental discoveries (the swords from Vetiș and Mintiu, the coin-hoards), and through rescue excavations (the cemetery from Foieni). An important contribution was the systematic surveys (carried out mainly in the sites dating from previous periods), identifying the abandoned medieval settlements, earth-castles, and located the artificial hills (possibly of medieval origin). Rescue excavations intensified on medieval sites during the last two decades, because of the growing number of monument-restoration (the Romanic Church of Acăș, and the Gothic Church of Hodod), and the major investments made in the urban areas.

The territory of Satu Mare County comprises the greatest part of the historical territories, except the eastern part with the city of Baia Mare, and in the north, the confluence area

of the Crasna, Tur, Someș and Tisa Rivers. To the remaining territories were added the southern part of the former Ugocea County and the north-western part of the former Middle Szolnok County (later Sălaj). The County of Satu Mare was organized as part of the Hungarian Kingdom on the inferior course of the Someș River, most probably during the second half of the 11th century. The earliest artefact is the sword found at Vetiș (cat. no. 251), which attest the presence of hungarian warriors in the territory of the county

Castelul din Ardud – Az erdődi kastély – The Castle of Ardud

during the 10th and 11th centuries. The administrative and political centre of the district was the earth-castle of Satu Mare. Unfortunately, it is not known its aspect, dimension and even location, because it was destroyed during the Mongolian invasion in 1241, and then abandoned. The lack of early medieval finds (the 11th and 12th centuries) on the territory of Satu Mare city, suggests that the castle was not built there, but probably somewhere in the neighborhood.

Other castles of the county were built in the centre of the domains, as see of the owner noble families. The large domain of Ardud-Beltiug was formed on the hills of Codru, in the southeastern corner of the county, being the property of Drăgoșești (Drágfi) family, descendents of the founders of Moldavia, arrived from Maramureș. To the east, the Oaş

region and the villages along the Someș River were the property of Báthori family, the heirs of Móric family. The centre of the domain was at first the castle of Seini, and later it moved to the castle of Medieșu Aurit. On the western part of the county, the domain of the Károlyi family was formed, with the center in Carei, where a fortified manor-house was built. The southern part of Ugocea County was dominated by the castle of Tămășeni, the residence of the Káta family, while the castle of Hodod became the centre of an important domain from the northern part of Middle Solnoc County, owned by the Jakcs family. The history of other castles is partially known or at all. Thus, the owners of the fortification in Boinești, the Pinteia Castle in Crucișor, the castle of Zalnoc (territory of Chegea, comuna Săcășeni) remain unknown. In the case of the castles of Gherța Mare and Ghilvaci, even the location of the castles is not known.

The territories of Satu Mare County were under the ecclesiastical jurisdiction of the bishop of Transylvania, with see in Alba Iulia, during Middle Ages. The archdeans had sees in Ardud, Tășnad, and Satu Mare. The spiritual needs and the economic power of the communities were reflected in the ecclesiastic art – the architecture and decorations of churches – during the Middle Ages. The Romanic basilica of Acăș, almost entirely preserved, and the series of gothic churches, true architectonic jewels, from Hodod, Tășnad, Ardud, Halmeu and Livada are representative, in this sense.

The network of medieval settlements and roads is generally identical with the one today. Therefore, traces of identified mediaeval settlements can be linked in almost all cases to the present localities. Medieval settlements, however, abandoned because of the wars or of the process of spontaneous coagulation. The research of these sites remains an important task, because the vestiges of the material culture from villages – different types of houses and objects illustrating the lifestyle – are well preserved. For the medieval urban sites, the two royal towns of Satu Mare and Mintiu, formed on the bank of Someș River, are significant. On their sites, the historical centre of Satu Mare city is located. The two settlements were given royal

privileges during the 13th century, becoming important centers of commerce and crafts. The level and quality of the material culture are reflected by the accidental finds, or by those recovered from rescue researches: the sword fragment with golden inscription from Mintiu, and the grey, fine pottery, with stamped decoration on Ștefan cel Mare street (cat. no. 252, 267).

The medieval burials are known in a small number, because of the small number of research. The cemetery fragment (containing 32 inhumations) found in Foeni-Curtea Grajdurilor is significant for the period between the 11th and 13th centuries, while the graveyard from Carei-Bobald, researched also partially, is representative for a later period, the 16th and 17th centuries. The collection of the museum comprises five medieval coin-hoards. Hiding these treasures, real fortunes at that time, is explained by times of war and general tension. Thus, the five treasures were hidden in Hotoan, Tămășeni, Tășnad, Turulung and Târșolț during the Ottoman wars of the 16th and 17th centuries.

The monuments and mediaeval vestiges stand as direct proof of our own history, of the settlement we live, and of the religious community we belong to. This chronological and thematic closeness has its negative side: the recent traces of the past are more exposed to damage and are more vulnerable. It is our essential duty, therefore, to make effort in order to preserve the evidence of our common past.

Bibliografie – Irodalom – Bibliography

Borovszky Samu, *Szatmár vármegye*, Budapest, 1908.

Alexandru Doboși, *Din istoria Sătmarului*, Satu Mare, 1937.

Maksai Ferenc, *A középkori Szatmár megye*, Budapest, 1940.

Petri Mór, *Szilágy Vármegye monográphiája*, I–VI, Budapest, 1901–1902.

Szabó, István, *Ugocea megye*, Budapest, 1937.

Szirmay Antal, *Szatmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérete*, I–II, Buda, 1809–1810.

Catalog
Katalógus
Catalogue

1. Lamă – Penge

Piatră cioplită (menilit). Lung. 9,4 cm; lăț. 3,7 cm; grosime 1 cm.
Paleolitic superior. Călinești-Oaș–Hurca.

Pattintott menilit kő. H. 9,4 cm; szél. 3,7 cm; vastagság 1 cm.
Paleolitikum. Kányaháza–Hurca.

Nr. inv. 40942

Inedit

2. Răzuitor – Kaparó

Piatră cioplită (silicolit limnic). Tip: racloar lateral drept. Lung. 6,1 cm; lăț. 3,5 cm; grosime 1,2 cm. Paleolitic superior (?). Călinești-Oaș–Hurca.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). Jobbos kaparó. H. 6,1 cm; szél. 3,5 cm; vastagság 1,2 cm. Felsőpaleolitikum (?). Kányaháza–Hurca.

Nr. inv. 40939

Inedit

3. Răzuitor – Kaparó

Piatră cioplită (silicolit limnic). Tip: raclar dublu. Lung. 6,4 cm; lăț. 6,6 cm; grosime 0,6 cm. Paleolitic superior (?). Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). Kettős kaparó. H. 6,4 cm; szél. 6,6 cm; vastagság 0,6 cm. Felsőpaleolitikum (?). Kányaháza II.

Nr. inv. 40938

Inedit

4. Răzuitor – Vakaró

Piatră cioplită (silicolit limnic). Tip: gratoar dublu carenat. Lung. 4,6 cm; lăț. 3,4 cm; grosime 1,8 cm. Paleolitic superior, Aurignacian. Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). Carinoid kettős vakaró. M. 4,6 cm; szél. 3,4 cm; vastagság 1,8 cm. Felsőpaleolitikum, Aurignacian. Kányaháza II.

Nr. inv. 40940

Inedit

5. Răzuitor – Vakaró

Piatră cioplită (jasp). Tip: gratoar carenat. Lung. 5,3 cm; lăț. 3,7 cm; grosime 1,9 cm. Paleolitic superior, Aurignacian. Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (jáspis). Carinoid vakaró. M. 5,3 cm; szél. 3,7 cm; vastagság 1,9 cm. Felsőpaleolitikum, Aurignacian. Kányaháza II.

Nr. inv. 32313

Bibl.: Bitiri 1972, 187, fig. 43/10.

6. Răzuitor – Vakaró

Piatră cioplită (silicolit limnic). Tip: gratoar pe bot de așchie retușată. Lung. 5,2 cm; lăț. 3 cm; grosime 1 cm. Paleolitic superior, Aurignacian. Călinești-Oaș //.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). Retusált szilánkvakaró. M. 5,2 cm; szél. 3 cm; vastagság 1 cm. Felsőpaleolitikum, Aurignacian. Kányaháza //.

Nr. inv. 32363

Bibl.: Bitiri 1972, 188, fig. 42/2.

7. Răzuitor – Vakaró

Piatră cioplită (jasp negru). Tip: gratoar pe bot de lamă. Lung. 5,9 cm; lăț. 2,2 cm; grosime 0,6 cm. Paleolitic superior, Aurignacian. Călinești-Oaș //.

Pattintott kőeszköz (fekete jáspis). Pengevakaró. M. 5,9 cm; szél. 2,2 cm; vastagság 0,6 cm. Felsőpaleolitikum, Aurignacian. Kányaháza //.

Nr. inv. 40935

Bibl.: Bitiri 1972, 187, fig. 41/1.

8. Răzuitor – Vakaró

Piatră cioplită (silicolit limnic). Tip: gratoar pe bot de lamă retușată. Lung. 5,4 cm; lăț. 1,8 cm; grosime 0,7 cm. Paleolitic superior, Aurignacian. Călinești-Oaș //.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). Retusált pengevakaró. M. 5,4 cm, szél. 1,8 cm, vastagság 0,7 cm. Felsőpaleolitikum, Aurignacian. Kányaháza //.

Nr. inv. 32345

Bibl.: Bitiri 1972, 191, fig. 45/9.

9. Dălțiță – Árvéső

Piatră cioplită (obsidian). Tip: burin de unghi. Lung. 5,9 cm; lăț. 2,8 cm; grosime 0,9 cm. Paleolitic superior. Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (obszidián). M. 5,9 cm; szél. 2,8 cm; vastagság 0,9 cm. Felsőpaleolitikum. Kányaháza II.

Nr. inv. 32347
Inedit

10. Răzuitoar – Vakaró

Piatră cioplită (obsidian). Tip: gratoar pe bot de așchie retușată. Lung. 3,4 cm; lăț. 2,4 cm; grosime 0,5 cm. Paleolitic superior. Călinești-Oaș–Hurca.

Pattintott kőeszköz (obszidián). Retusált szilánkvakaró. M. 3,4 cm; szél. 2,4 cm; vastagság 0,5 cm. Felsőpaleolitikum. Kányaháza–Hurca.

Nr. inv. 40941
Inedit

11. Dălțiță – Árvéső

Piatră cioplită (gresie silicioasă). Tip: burin de unghi. Lung. 6,3 cm; lăț. 2,2 cm; grosime 1 cm. Paleolitic superior, Gravettian. Turulung Vii–Pusztalegy.

Pattintott kőeszköz. M. 6,3 cm; szél. 2,2 cm; vastagság 1 cm. Felsőpaleolitikum, Gravetti. Terebeshegy–Pusztalegy.

Nr. inv. 40943
Bibl.: Bitiri 1972, 194, fig. 48/16.

12. Răzuitor-dălțiță – Vakaró-árvéső
Piatră cioplită (jasp). Tip: gratoar – burin
pe lamă retușată. Lung. 6,5 cm; lăț. 2
cm; grosime 0,7 cm. Paleolitic superior.
Călinești-Oaș–Hurca.

Pattintott kőeszköz (jáspis). Retusált
pengevakaró-árvéső. M. 6,5 cm; szél. 2
cm; vastagság 0,7 cm. Felsőpaleolitikum.
Kányaháza–Hurca.

Nr. inv. 32381

Bibl.: Bitiri 1972, 196, fig. 50/1.

13. Vârf – Pengehegy
Piatră cioplită (silicolit limnic). Lung. 5,6
cm; lăț. 1,6 cm; grosime 0,4 cm. Paleolitic
superior, Gravettian. Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). M.
5,6 cm; szél. 1,6 cm; vastagság 0,4 cm.
Felsőpaleolitikum, Gravetti. Kányaháza II.

Nr. inv. 40937

Bibl.: Bitiri 1972, 191, fig. 45/6.

14. Străpungător – Fúró
Piatră cioplită (jasp). Lung. 5,8 cm;
lăț. 2,2 cm; grosime 0,8 cm. Paleolitic
superior, Aurignacian. Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (jáspis). M. 5,8
cm; szél. 2,7 cm; vastagság 0,8
cm. Felsőpaleolitikum, Aurignacian.
Kányaháza II.

Nr. inv. 40936

Bibl.: Bitiri 1972, 186, fig. 40/2.

15. *Nucleu – Magkő*

Piatră cioplită (jasp). Lung. 7,8 cm; lăț. 6,3 cm; grosime 2,6 cm.
Paleolitic superior. Călinești-Oaș–Hurca.

Pattintott kőeszköz (jáspis). M. 7,8 cm; szél. 6,3 cm; vastagság
2,6 cm. Felsőpaleolitikum. Kányaháza–Hurca.

Nr. inv. 32347

Bibl.: Bitiri 1972, 196, fig. 50/8.

16. *Nucleu – Magkő*

Piatră cioplită (silicolit limnic). Lung. 7 cm; lăț. 3,8 cm; grosime
5,2 cm. Paleolitic superior. Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). M. 7 cm; szél. 3,8 cm;
vastagság 5,2 cm. Felsőpaleolitikum. Kányaháza II.

Nr. inv. 40951

Inedit

17. *Nucleu – Magkő*

Piatră cioplită (silicolit limnic). Lung. 7,7 cm; lăț. 6,1 cm; grosime
5,1 cm. Paleolitic superior. Călinești-Oaș II.

Pattintott kőeszköz (limnokvarcit). M. 7,7 cm; szél. 6,1 cm;
vastagság 5,1 cm. Felsőpaleolitikum. Kányaháza II.

Nr. inv. 40953

Inedit

18. *Nuclee, așchii, deșeuri de cioplire – Magkövek, szilánkok, pattintási hulladékok*
Piatră cioplită – diferite roci. Paleolitic superior. Călinești-Oaș II, Hurca, Boinești–Coastea Remetei.
Pattintott kőeszközök – különböző kőzetek. Felsőpaleolitikum. Kányaháza II, Hurca, Bujánháza–Coastea Remetei.
Bibl.: Bitiri 1972.

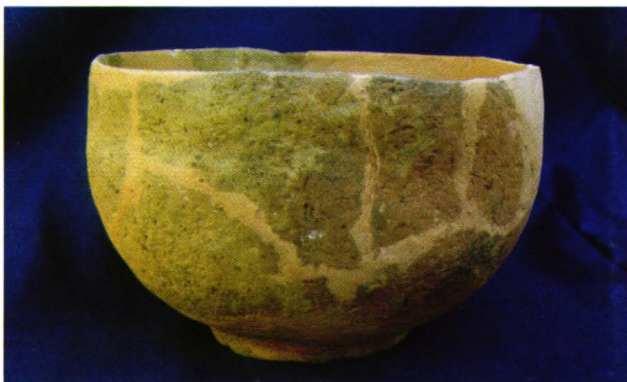
19. *Strachină – Tál*

Lut. Strachină bitronconică. Lipsește partea superioară a vasului. Are patru butoni mici amplasați în zona de bombare maximă. Înălț. 4,5 cm; diam. gurii 17 cm; diam. fundului 9,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Tășnad–Sere.

Agyag. Bikónikus tál négy kicsi büttyökkel a legnagyobb átmérőjén. Az edény felső része hiányzik. M. 4,5 cm; száj átm. 17; fenék átm. 9,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Tasnád–*Melegházak*.

Nr. inv. 41203

Inedită

20. *Castron – Mélytál*

Lut. Castron puternic bombat cu fund inelar. Înălț. 9 cm; diam. gurii 18 cm; diam. fundului 7 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Tășnad–Sere.

Agyag. Talpgyűrűs, gömbszelet alakú. M. 9 cm; száj átm. 18 cm; fenék átm. 7 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Tasnád–*Melegházak*.

Nr. inv. 41202

Inedit

21. *Strachină – Tál*

Lut. Strachină tronconică ornamentată prin barbotinare. Înălț. 8,5 cm; diam. gurii 21,5 cm; diam. fundului 11 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus.

Agyag. Csonkakúp alakú, fröcskölt díszítéssel. M. 8,5 cm; száj átm. 21,5 cm; fenék átm. 11 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród.

Nr. inv. 40946

Inedită

22. *Pintaderă – Bélyegző*

Lut. Pintaderă (ștampilă) bitronconică, ornamentată cu motive în zig-zag și cu perforație orizontală în zona mediană. Lung. 8,2 cm; lăț. 3,8 cm; grosime 3,6 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Tășnad–Sere.

Agyag. Bikónikus bélyegző, cikk-cakk mintával díszített, nyakánál vízszintesen átlukasztva. H. 8,2 cm; szél. 3,8 cm; vastagság 3,6 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Tasznád–Melegházak.

Nr. inv. 40944

Inedită

23. *Lingură – Kanál*

Lut. Lingură. Lung. 13,4 cm; lăț. 5,2 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. H. 13,4 cm; szél. 5,2 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 5151

Inedită

24. *Altar – Oltár*

Lut. Altar cu patru picioare, de formă rectangulară, cu două mici proemințe pe laturile scurte, cu recipient rectangular deasupra. Lung. 11 cm; lăț. 6,5 cm; înălț. 7,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Négyszögű agyagoltár négy lábbal, a téglalap rövidebb oldalain két kis kitüremkedéssel, tetején szintén négyszögű tárolóval. H. 11 cm; szél. 6,5 cm; m. 7,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32415

Bibl.: Lazarovici 1985, fig. 9/1.

25. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf de tip coloană, reprezentând partea superioară a corpului, respectiv capul și bustul statuetei, cu gât lung și subțire, sânii reprezentați prin două proeminente conice. Lung. 7 cm; lăț. 2 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului* L4/1967, S XI.

Agyag. Oszlop típusú antropomorf szobrocscsa töredéke. A test felső része, a fej és a törzs maradt fenn. A nyak hosszú és vékony, a melleket két kónikus idom jelzi. M. 7 cm; szél. 2 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*, L4/1967, S XI.

Nr. inv. 32390

Bibl.: Bader 1968, fig. 2/6.

26. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 5,3 cm; lăț. 2,8 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocscsa töredéke. A test alsó része, a medence illetve a láb maradt fenn. H. 5,3 cm; szél. 2,8 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 40949

Bibl.: Bader 1968, fig. 2/1.

27. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 9 cm; lăț. 7 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocscsa töredéke. A test alsó része, a medence illetve a láb maradt fenn. H. 9 cm; szél. 7 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32389

Bibl.: Bader 1968, fig. 1/1.

28. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf de tip coloană, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv bazinul statuetei. Lung. 2,3 cm; lăț. 1,7 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Oszlop típusú szobrocscsa töredéke. A test alsó része, a medencével maradt fenn. H. 2,3 cm; szél. 1,7 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 35319

Inedit

29. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 5,62 cm; lăț. 3 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*, L4/1967, S XI.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocscsa töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csípővel és a lábbal. H. 5,62 cm; szél. 3 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*, L4/1967, S XI.

Nr. inv. 33209
Inedit

30. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 14 cm; lăț. 7 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocscsa töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csípővel és a lábbal. H. 14 cm; szél. 7 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 33202
Inedit

31. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 7 cm; lăț. 5,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocška töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csipővel és a lábbal. H. 7 cm; szél. 5,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32391

Bibl.: Bader 1968, fig. 1/3.

32. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 7 cm; lăț. 3,7 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocška töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csipővel és a lábbal. H. 5,3 cm; szél. 2,8 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32388

Bibl.: Bader 1968, fig. 2/3.

33. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf de tip coloană, reprezentând partea superioară a corpului, cu gât lung și subtire, sânii reprezentați prin două proeminențe conice. Lung. 5 cm; lăț. 3,1 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Oszlop típusú antropomorf szobrocska. A test felső része maradt fenn. A nyak hosszú, vékony, a mellét két kónikus dudor jelzi. H. 7 cm; szél. 2 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32387

Bibl.: Bader 1968, fig. 2/8.

34. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuei. Lung. 9 cm; lăț. 5,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocska töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csipővel és a lábbal. H. 9 cm; szél. 5,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32386

Bibl.: Bader 1968, fig. 1/4.

35. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 9 cm; lăț. 6 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocška töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csipővel és a lábbal. H. 9 cm; szél. 6 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32385

Bibl.: Bader 1968, fig. 1/5.

36. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf, păstrat fragmentar, reprezentând partea superioară a corpului, respectiv bustul statuetei, sânii au fost reprezentate prin două proeminențe conice. Lung. 5 cm; lăț. 2,9 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Oszlop típusú antropomorf szobrocška. A test felső része maradt fenn. A melleket két kónikus dudor jelzi. M. 5 cm; szél. 2,9 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32384.

Bibl.: Bader1968, fig. 2/5.

37. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 12,5 cm; lăț. 6 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocska töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csípővel és a lábbal. H. 12,5 cm; szél. 6 cm. Felsőhomoród–Borzkert. Koraneolitikum, Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 32383

Bibl.: Bader 1968, fig. 1/2.

38. *Idol – Idol*

Lut. Idol antropomorf cu steatopigie, păstrat fragmentar, reprezentând partea inferioară a corpului, respectiv șoldul și piciorul statuetei. Lung. 9 cm; lăț. 4 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Zsírfarú antropomorf szobrocska töredéke. A test alsó része maradt fenn, a hangsúlyos csípővel és a lábbal. H. 9 cm; szél. 4 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 10546

Inedit

39 Idol – Idol

Lut. Idol antropomorf, păstrat fragmentar, reprezentând partea superioară a corpului, respectiv capul și bustul statuetei. Fața este de formă triunghiulară, ochii marcați prin două incizii orizontale, sânii au fost reprezentați prin două proeminențe conice. Lung. 9 cm; lăț. 4,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*, L4/1967, S XI.

Agyag. Antropomorf szobrocska töredéke. A test felső része maradt fenn, a fejjel és a törzssel. Az arc háromszög alakú, szemeit két bekarcolt vízszintes vonal, a melleket két kónikus dudor jelzi. H. 9 cm; szél. 4,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*, L4/1967, S XI.

Nr. inv. 32382

Bibl.: Bader 1968, fig. 3.

40. Greutate – Agyagnehezék

Lut. Greutate de lut de formă trunchi de piramidă cu perforație în partea superioară. Lung. 6,2 cm; lăț. 3,5 cm; grosime 2,2 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – Ograda Borzului.

Agyag. Csonkagúla alakú nehezék, felső részén lyukkal. H. 6,2 cm; szél. 3,5 cm; vastagság 2,2 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–Borzker.

Nr. inv. 10245
Inedită

41. Greutate – Agyagnehezék

Lut. Greutate de lut de formă tronconică cu perforație în partea superioară. Lung. 5,2 cm; lăț. 4,5 cm; grosime 3 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – Ograda Borzului, L4/1967, S XI.

Agyag. Csonkakúp alakú nehezék, felső részén lyukkal. H. 5,2 cm; szél. 4,5 cm; vastagság 3 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–Borzker, L4/1967 S XI.

Nr. inv. 33203
Inedită

42. *Greutate – Agyagnehezék*

Lut. Greutate de lut de formă tronconică cu perforație în partea superioară. Lung. 5,5 cm; lăț. 4,8 cm; grosime 3 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*, L4/1967, S XI.

Agyag. Csonkakúp alakú nehezék, felső részén lyukkal. H. 5,5 cm; szél. 4,8 cm; vastagság 3 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*, L4/1967 S XI.

Nr. inv. 33205

Inedită

43. *Greutate – Agyagnehezék*

Lut. Greutate de lut sub formă de pară cu perforație în partea superioară. Lung. 5 cm; lăț. 4,5 cm; grosime 3,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*.

Agyag. Körte alakú nehezék, felső részén lyukkal. H. 5 cm; szél. 4,5 cm; vastagság 3,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*.

Nr. inv. 10240

Inedită

44. *Greutate – Agyagnehezék*

Lut. Greutate de lut de formă tronconică cu perforație în partea superioară. Lung. 5 cm; lăț. 4,5 cm; grosime 3,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*, L4/1967, S XI.

Agyag. Csonkakúp alakú nehezék, felső részén lyukkal. H. 5 cm; szél. 4,5 cm; vastagság 3,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród–*Borzkert*, L4/1967 S XI.

Nr. inv. 33198

Inedită

45. *Pahar – Pohár*

Lut. Vas cu patru tortițe amplasate în zona mediană a vasului. Înălț. 6,5 cm; diam. gurii 7 cm; diam. fundului 3,5 cm. Neolitic mijlociu, Grupul Pișcolt. Halmeu–Vamă.

Agyag. Középvonalán négy fülecske található. M. 6,5 cm; száj átm. 7 cm; fenék átm. 3,5 cm. Középnéolitikum. Piskolt csoport. Halmi–*Határátkelő*.

Nr. inv. 40981

Inedit

46. *Castron – Mélytál*

Lut. Castron globular. Înălț. 10 cm; diam. gurii 12,5 cm; diam. fundului 5,3 cm. Neolitic mijlociu, Grupul Pișcolt. Halmeu–Vamă.

Agyag. Gömb alakú tál. M. 10 cm; száj átm. 12,5 cm; fenék átm. 5,3 cm. Középnéolitikum. Piskolt csoport. Halmi–*Határátkelő*.

Nr. inv. 40945

Inedit

47. *Capac – Fedő*

Lut. Capac simplu, în formă de ciupercă, cu patru perforații spre margine. Înălț. 4,8 cm; diam. gurii 11,5 cm. Neolitic târziu, cultura Herpály. Carei–Cozard.

Agyag. Egyszerű, gomba alakú fedő, szélén négy lyukkal. M. 4,8 cm; száj átm. 11,5 cm. Későneolitikum. Herpály kultúra. Nagykároly–Kozárd.

Nr. inv. 8037

Bibl.: Iercoșan 1997, 28, pl. 11/3.

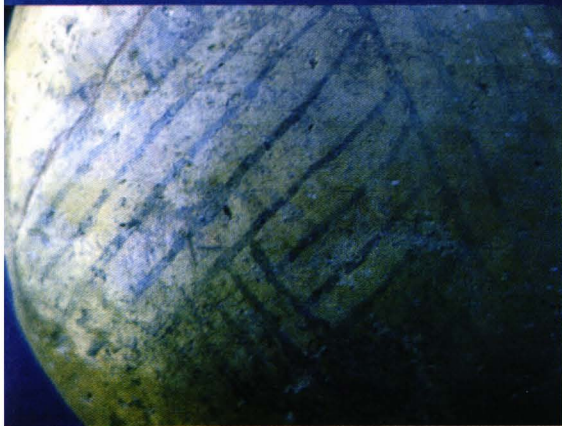
48. *Strachină – Tál*

Lut. Strachină ornamentată prin pictare cu negru, cu benzi late formând ogive umplute cu linii subțiri vălurite. În zona de bombare maximă sunt amplasate patru tortițe perforate. Înălț. 13 cm; diam. gurii 18,5 cm; diam. fundului 6,5 cm. Neolitic mijlociu, Grupul Pișcolt. Pișcolt–Lutărie.

Agyag. Dísítése: fekete, bitumenes festés, csúcsban záródó széles ívek, melyeket vékony vonalakkal töltöttek ki. A legnagyobb átmérőnél négy átfúrt fülecske. M. 13 cm; száj átm. 18,5 cm; fenék átm. 6,5 cm. Középnéolitikum. Piskolt csoport. Piskolt–Kincsverem.

Nr. inv. 9958

Inedită

49. *Castron – Tál*

Lut. Castron ornamentat prin pictare cu linii subțiri, cu negru. Înălț. 10 cm; diam. gurii 12,5 cm; diam. fundului 5,3 cm. Neolitic mijlociu, Grupul Pișcolt. Pișcolt–*Lutărie*.

Agyag. Vékony, fekete, bitumenes vonaldísszel.
M. 10 cm; száj átm. 12,5 cm; fenék átm. 5,3 cm. Középleolitikum.
Piskolt csoport. Piskolt–*Kincsverem*.

Nr. inv. 10058

Inedit

50. Amforă – Amfora

Lut. Amforă globulară, cu gât cilindric având pe linia diametrului maxim câte două torți dispuse orizontal și perforate vertical. Înălț. 33 cm; diam. guri 11 cm; diam. fundului 10,5 cm. Neolitic târziu, cultura Herpály. Carei–Cozard.

Agyag. Gömbamfora, hengeres nyakkal, a legnagyobb átmérőjén két vízszintesen elhelyezett függőlegesen átllyukasztott füllel. M. 33 cm; száj átm. 11 cm; fenék átm. 10,5 cm. Későneolitikum. Herpály kultúra. Nagykároly–Kozárd.

Nr. inv. 8038

Bibl.: Iercoșan 1997, 25, pl. 4/9.

51. Oală – Fazék

Lut. Vas tip „oală de lapte”, cu aspect piriform, cu două torți perforate, amplasate pe umărul vasului. Înălț. 17 cm; diam. guri 9 cm; diam. fundului 6 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–Podul Crasnei, M1/1981.

Agyag. Körte alakú, „tejes köcsög” típusú agyagedény, a vállán két füllel. M. 17 cm; száj átm. 9 cm; fenék átm. 6 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–Kraszna-híd, M1/1981.

Nr. inv. 31494

Bibl.: Németi 1988, 124, fig. 8/1

52. Oală – Fazék

Lut. Vas tip „oală de lapte”, cu aspect piriform, cu două torți perforate amplasate sub buza vasului. Înălț. 24 cm; diam. gurii 7 cm; diam. fundului 6,5 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–Podul Crasnei, M7/1981.

Agyag. Körte alakú, „tejes köcsög” típusú edény, két füllel az edény szájánál. M. 24 cm; száj átm. 7 cm; fenék átm. 6,5 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–Kraszna-híd, M7/1981.

Nr. inv. 31492

Bibl.: Németi 1988, 125, fig. 10/5.

53. Oală – Fazék

Lut. Oală cu corp profilat, alungit, fund drept, cu două torți perforate sub diametrul maxim. Înălț. 33 cm; diam. gurii 12 cm; diam. fundului 13 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–Podul Crasnei, M6/1981.

Agyag. Hosszú, lapított törzsű fazék, két lyukas füllel a legnagyobb átmérő alatt. M. 33 cm; száj átm. 12 cm; fenék átm. 13 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–Kraszna-híd, M6/1981.

Nr. inv. 7392

Bibl.: Németi 1988, 124, fig. 11/2.

54. *Oală – Fazék*

Lut. Oală cu aspect piriform, gât înalt, cu două șiruri de proeminente perforate, amplasate pe corpul vasului, picior scurt tronconic. Înălț. 34 cm; diam. gurii 10 cm; diam. fundului 12 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–*Podul Crasnei*, M6/1981.

Agyag. Körte alakú, alacsony csőtalpú. Hosszú nyakkal és két sor kiálló átfúrt bütyökkel az edény törzsén. M. 34 cm; száj átm. 10 cm; fenék átm. 12 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–*Kraszna-híd*, M6/1981.

Nr. inv. 7393

Bibl.: Németi 1988, 124, fig. 11/3.

55. *Strachină – Csőtalpas tál*

Lut. Strachină plată, cu pereți semicalotă, cu două torți apucători amplasate sub umărul vasului cu picior etajat, înalt, partea inferioară tronconică, evazată, cu patru perforații în zona superioară a piciorului. Înălț. 30,5 cm; diam. gurii 30 cm; diam. fundului 18,5 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–*Podul Crasnei*, M6/1981.

Agyag. Félgömböszelget alakú, lapos. Válla alatt két füllel és négy lyukkal áttört csőtalppal.

M. 30,5 cm; száj átm. 30 cm; fenék átm. 18,5 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–*Kraszna-híd*, M6/1981.

Nr. inv. 7391

Bibl.: Németi 1988, 124, fig. 11/1.

56. Vas Miniatural – Miniatur edény

Lut. Vas miniatural tronconic, scund, fund drept, cu două torți-butoni amplasate pe buza vasului. Înălț. 3,5 cm; diam. gurii 5 cm; diam. fundului 4 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–Podul Crasnei, M6/1981.

Agyag. Csonkakúp alakú miniatur edény. Alacsony, egyenes aljú, szájánál két gombfüllel. M. 3,5 cm; száj átm. 5 cm; fenék átm. 4 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–Krasznahíd, M6/1981.

Nr. inv. 7396

Bibl.: Németi 1988, 124, fig. 11/5.

57. Strachină – Tál

Lut. Strachină plată, tronconică, ornamentată în partea inferioară cu canelură lată, dispusă oblic. Înălț. 3 cm; diam. gurii 10 cm; diam. fundului 9 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–Podul Crasnei, M6/1981.

Agyag. Lapos, csonkakúp alakú tál, alján ferde kannelurás díszítéssel. M. 3 cm; száj átm. 10 cm; fenék átm. 9 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–Krasznahíd, M6/1981.

Nr. inv. 7395

Bibl.: Németi 1988, 124, fig. 11/7.

58. Strachină – Edény

Lut. Strachină tronconică (ghiveci de flori) înaltă, cu patru toarte apucători dispuse în zona mediană a vasului și patru butoni pe buza vasului, fundului drept, buza ușor invazată. Înălț. 15 cm; diam. gurii 17,5 cm; diam. fundului 12 cm. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–Podul Crasnei, M6/1981.

Agyag. Csonkakúp alakú (virágcserep), négy fogantyúval az edény közepén és négy bütyökkel a szájperem alatt. Egyenes aljú, szája enyhén befelé görbül. M. 15 cm; száj átm. 17,5 cm; fenék átm. 12 cm. Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–Krasznahíd, M6/1981.

Nr. inv. 7394

Bibl.: Németi 1988, 124, fig. 11/4.

59. *Podoabă aur* – *Aranyékszer*
Aur. Descoperită în zona craniului,
în orificiul primei vertebre (Atlasul).
Podoaba este de formă conică, realizată
prin batere, din foiță de aur. Înălț. 8
mm; diam. max. 21 mm; greutate 0,533
g. Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr.
Urziceni–*Vamă*, mormântul 29/2005.

Arany. A koponya környékén az első
csigolyanyílásban találták. Veretes
díszítéssel készült aranylemezből, kúp
alakú. M. 8 mm; legn. átm. 21 mm;
súly 0,533 g. Rézkor. Bodrogkeresztúr
kultúra. Csalános–*Határátkelő*, 29.
sír/2005.

Nr. inv. 46540

Bibl.: Virag–Marta–Hágó 2005, 383–
386.

60. Podoabă – Ékszer

Aur. Descoperită lângă omoatulul mâinii stângi, ușor spre piept. Piesa este compusă din două părți: un corp conic (cap ornament) ornamentat cu linii circulare, corpul podoabei este de formă cilindrică ornamentată cu 6 registre formate din câte 5 striuri fiecare. Este realizată prin batere din foița de aur. Înălț. cap podoabă 22 mm; diam. cap podoabă 11 mm; corp podoabă 4,5 mm. lung. corp podoabă 44 mm; greutate 1,223 g (cap podoabă 0,722 g; corp podoabă 0,500 g). Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr. Cămin–Podul Crasnei, mormântul 6/1981.

Arany. A bal lapocka belső oldala mellett találták. Két darabból áll: egy kúp alakú körbefutó vonalakkal díszített fejrészből és egy henger alakú, 6 sorban 5-5 karcolással díszített törzsből. Aranylemezből készült, veretes dísszel. Fej m. 22 mm; fej átm. 11 mm; törzs átm. 4,5 mm; törzs h. 44 mm; súly 1,223 g (fejrész 0,722 g, törzs 0,500 g). Rézkor. Bodrogkeresztúr kultúra. Kálmánd–Kraszna-híd, 6. sír/1981.

Nr. inv. 33655

Bibl.: Némethi 1988, 125, fig. 11/6.

61. *Topor – Balta*

Piatră. Topor-ciocan cu perforație pentru înmănușare. Lung. 13 cm; lăț. 6,5 cm; grosime 6 cm. Neolitic. Turulung-Vii.

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 13 cm; szél. 6.5 cm; vastagság 6 cm. Neolitikum. Terebeshegy.

Nr. inv. 32410

Inedit

62. *Topor – Balta*

Piatră. Topor-ciocan cu perforație pentru înmănușare. Lung. 22,5 cm; lăț. 8,5 cm; grosime 6 cm. Eneolitic. Turulung.

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 22,5 cm; szél. 8,5 cm; vastagság 6 cm. Rézkor. Túrterebes.

Nr. inv. 32407

Inedit

63. *Topor – Balta*

Corn de cerb. Topor cu perforație pentru înmănușare. Lung. 14,5 cm; lăț. 5 cm; grosime 7 cm. Eneolitic. Sanislău V.

Szarvasagancs. Nyéllyukkal ellátott. H. 14,5 cm; szél. 5 cm; vastagság 7 cm. Rézkor. Szaniszló V.

Nr. inv. 30502

Inedit

64. Topor – Balta

Corn de cerb. Topor cu perforație pentru înmănușare. Lung. 13,8 cm; lăț. 5,5 cm; grosime 4,5 cm. Eneolitic. Sanislău V.

Szarvasagancs. Nyéllyukkal ellátott. H. 13,8 cm; szél. 5,5 cm; vastagság 4,5 cm. Rézkor. Szaniszló V.

Nr. inv. 30503

Inedit

65. Topor – Balta

Piatră. Topor-ciocan cu perforație pentru înmănușare. Lung. 15 cm; lăț. 6 cm; grosime 5 cm. Neolitic. Loc.de proveniență necunoscut.

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 15 cm; szél. 6 cm; vastagság 5 cm. Neolitikum. Ismeretlen lelőhely.

Nr. inv. 6537

Inedit

66. Topor – Balta

Piatră. Topor cu perforație pentru înmănușare. Lung. 7,8 cm; lăț. 3,7cm; grosime 3,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus.

Kő. Nyéllyukkal ellátott. H. 7,8 cm; szél. 3,7 cm; vastagság 3,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród.

Nr. inv. 32414

Inedit

67. *Topor – Balta*

Piatră. Topor cu perforație pentru înmănușare. Lung. 7,8 cm; lăț. 3,7 cm; grosime 3,5 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus.

Kő. Nyéllyukkal ellátott. H. 7,8 cm; szél. 3,7 cm; vastagság 3,5 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród.

Nr. inv. 32413

Inedit

68. *Topor – Balta*

Piatră. Topor-ciocan cu perforație pentru înmănușare. Lung. 10 cm; lăț. 5 cm; grosime 3 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus.

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 10 cm; szél. 5 cm; vastagság 3 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród.

Nr. inv. 32412

Inedit

69. *Topor – Balta*

Piatră. Topor-ciocan cu perforație pentru înmănușare. Lung. 10,2 cm; lăț. 4,1 cm; grosime 2,6 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus.

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 10,2 cm; szél. 4,1 cm; vastagság 2,6 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Felsőhomoród.

Nr. inv. 32409

Inedit

70. Topor – Balta

Piatră. Topor păstrat fragmentar, perforat parțial. Lung. 8,7 cm; lăț. 6,7 cm; grosime 3 cm. Neolitic. Homorodu de Sus.

Kő. Balta töredék, fúrás nyommal. H. 8,7 cm; szél. 6,7 cm; vastagság 3 cm. Neolitikum. Felsőhomoród.

Nr. inv. 10247

Inedit

71. Topor – Balta

Piatră. Topor cu perforație pentru înmănușare. Lung. 10,5 cm; lăț. 7 cm; grosime 4,3 cm. Neolitic. Bere–Nyúlvár.

Kő. Nyélllyukkal ellátott. H. 10,5 cm; szél. 7 cm; vastagság 4,3 cm. Neolitikum. Bere–Nyúlvár.

Nr. inv. 30501

Inedit

72. Topor – Balta

Piatră. Topor-ciocan cu perforație pentru înmănușare. Lung. 10 cm; lăț. 4 cm; grosime 4 cm. Eneolitic. Ciumești–Tökös.

Kő. Kalapács-balta nyélllyukkal. H. 10 cm; szél. 4 cm; vastagság 4 cm. Rézkor. Csomaköz–Tökös.

Nr. inv. 30506

Inedit

73. *Topor – Balta*

Piatră. Topor-ciocan cu perforație pentru înmănușare. Lung. 19,5 cm; lăț. 5 cm; grosime 2 cm. Eneolitic. Dumbrava–*La Cosma*.

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 19,5 cm; szél. 5 cm; vastagság 2 cm. Rézkor. Felsőliget–*La Cosma*.

Nr. inv. 30418

Bibl.: Iercoșan–Lazin 1996, 15–16, fig. 2.

74. Daltă – Véső

Piatră. Daltă. Lung. 4,8 cm; lăț. 3,7 cm; grosime 1,8 cm. Neolitic târziu. Dumbrava–La Cosma.

Kő. H. 4,8 cm; szél. 3,7 cm; vastagság 1,8 cm. Későneolitikum. Felsőliget–La Cosma.

Nr. inv. 30373

Inedit

75. Topor – Balta

Piatră. Topor tip calapod. Lung. 7,8 cm; lăț. 5,5 cm; grosime 2 cm. Neolitic târziu. Dumbrava–La Cosma.

Kő. Kaptafa alakú. H. 7,8 cm; szél. 5,5 cm; vastagság 2 cm; Későneolitikum. Felsőliget–La Cosma.

Nr. inv. 30371

Inedit

76. Topor – Balta

Piatră. Topor tip calapod. Lung. 7,5 cm; lăț. 4 cm; grosime 2 cm. Neolitic târziu. Dumbrava–La Cosma.

Kő. Kaptafa alakú. H. 7,5 cm; szél. 4 cm; vastagság 2 cm; Későneolitikum. Felsőliget–La Cosma.

Nr. inv. 7812

Inedit

77. *Topor – Balta*

Piatră. Topor-ciocan. Lung. 11 cm; lăț. 7 cm; grosime 2,5 cm.
Eneolitic. Medişa.

Kő. Kalapács-balta. H. 11 cm; szél. 7 cm; vastagság 2,5 cm.
Rézkor. Meddes.

Nr. inv. 32395

Inedit

78. *Topor – Balta*

Piatră. Topor tip calapod. Lung. 10 cm; lăț. 5,3 cm; grosime 1,3 cm.
Neolitic. Homorodu de Sus.

Kő. Kaptafa alakú. H. 10 cm; szél. 5,3 cm; vastagság 1,3 cm.
Neolitikum. Felsőhomoród.

Nr. inv. 10242

Inedit

79. *Topor – Balta*

Piatră. Topor-ciocan. Lung. 10 cm; lăț. 3,7 cm; grosime 2,5 cm.
Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Homorodu de Sus
– Ograda Borzului.

Kő. Kalapács-balta nyéllyukkal. H. 10 cm; szél. 3,7 cm;
vastagság 2,5 cm. Koraneolitikum, Starčevo–Körös kultúra.
Felsőhomoród–Borzkerf.

Nr. inv. 10236

Inedit

80. *Topor – Balta*

Piatră. Topor tip calapod. Lung. 9,5 cm; lăţ. 6 cm; grosime 2 cm.
Neolitic târziu. Dumbrava–*La Cosma*.

Kő. Kaptafa alakú. H. 9,5 cm; szél. 6 cm; vastagság 2 cm;
Későneolitikum. Felsőliget–*La Cosma*.

Nr. inv. 7810

Inedit

81. *Topor – Balta*

Piatră. Topor tip calapod. Lung. 5,3 cm; lăţ. 3 cm; grosime 1,5 cm.
Neolitic târziu. Dumbrava–*La Cosma*.

Kő. Kaptafa alakú. H. 5,3 cm; szél. 3 cm; vastagság 1,5 cm;
Későneolitikum. Felsőliget–*La Cosma*.

Nr. inv. 7809

Inedit

82. *Topor – Balta*

Piatră. Topor tip calapod. Lung. 8,5 cm; lăţ. 4,5 cm; grosime 2 cm.
Neolitic târziu. Dumbrava–*La Cosma*.

Kő. Kaptafa alakú. H. 8,5 cm; szél. 4,5 cm; átm. 2 cm;
Későneolitikum. Felsőliget–*La Cosma*.

Nr. inv. 7806

Inedit

83. Nucleu – Magkő

Piatră (obsidian). Lung. 12 cm; diam. 7 cm. Neolitic timpuriu, cultura Starčevo–Criș. Tășnad–Sere.

Kő (obszidián). H. 12 cm; átm. 7 cm. Koraneolitikum. Starčevo–Körös kultúra. Tasnád–Melegházak.

Nr. inv. 40985

Inedit

84. Lamă – Penge

Piatră (silicolit limnic). Lung. 10 cm; lăț. 3,5 cm; grosime 1,5 cm. Neolitic mijlociu, Grupul Pișcolt. Halmeu–Vamă.

Kő (limnokvarcit). H. 10 cm; szél. 3,5 cm; vastagság 1,5 cm. Középnolitikum. Piskolt csoport. Halmi–Határátkelő.

Nr. inv. 40947

Inedită

85. Nucleu – Magkő

Piatră (obsidian). Lung. 12 cm; diam. 7 cm. Neolitic. Loc de proveniență necunoscut.

Kő (obszidián). H. 12 cm; átm. 7 cm. Neolitikum. Ismeretlen lelőhely.

Nr. inv. 40985

Inedit

86. Răzuitor – Kaporó
Piatră (silex). Tip: gratoar pe bot de lamă.
Lung. 3,5 cm; lăt. 2 cm; grosime 0,5 cm.
Neolitic. Berea–Dolláros.

Kovakő. Típus: pengekaparó. H. 3,5 cm;
szél. 2 cm; vastagság 0,5 cm.
Neolitikum. Bere–Dolláros.

Nr. inv. 30573
Inedit

87. Lamă – Penge
Piatră (silex). Lung. 6,2 cm; lăt. 1,3
cm; grosime 0,3 cm. Neolitic. Loc de
proveniență necunoscut.

Kovakő. H. 6,2 cm; szél. 1,3 cm;
vastagság 0,3 cm. Neolitikum. Ismeretlen
lelőhely.

Nr. inv. 40986
Inedit

88. Lamă – Penge
Piatră (obsidián). Lung. 5 cm; lăt. 1
cm; grosime 0,4 cm. Neolitic. Loc de
proveniență necunoscut.

Kő (obsziánián). H. 5 cm; szél. 1
cm; vastagság 0,4 cm. Neolitikum.
Ismeretlen lelőhely.

Nr. inv. 40986
Inedit

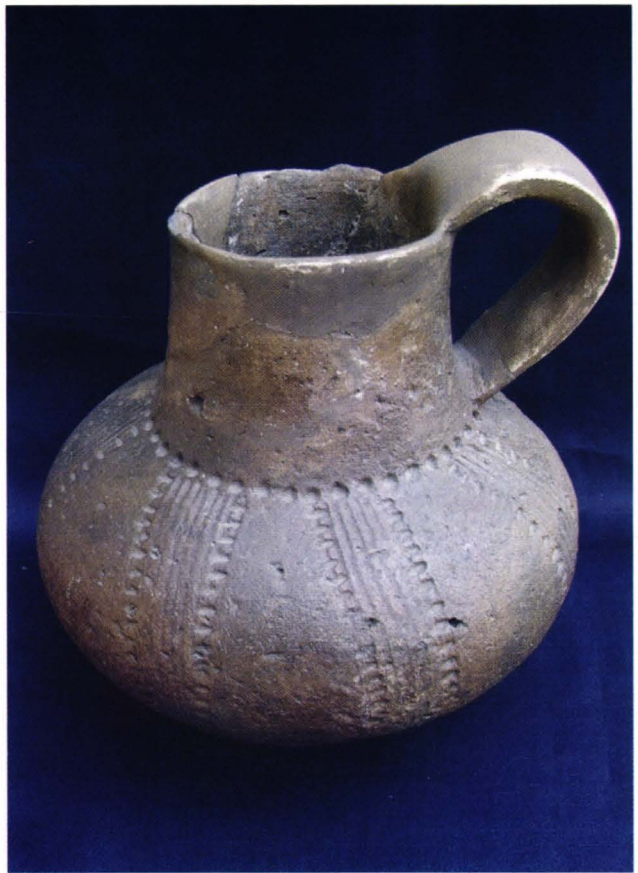
89. *Urnă funerară – Halotti urna*

Lut. Corpul este decorat cu striuri. Înălț. 25,6 cm; diam. gurii 10,1 cm; diam. fundului 9 cm. Epoca timpurie a bronzului, cultura Coțofeni. Medieșu Aurit.

Agyag. Bekarcolt vonalakkal díszített amfora típusú edény. M. 25,6 cm; száj átm. 10,1 cm; fenék átm. 9 cm. Kora bronzkor. Coțofeni kultúra. Aranyosmeggyes.

Nr. inv. 32420

Bibl.: Dumitrașcu 1972, 53, pl. 7, 1.

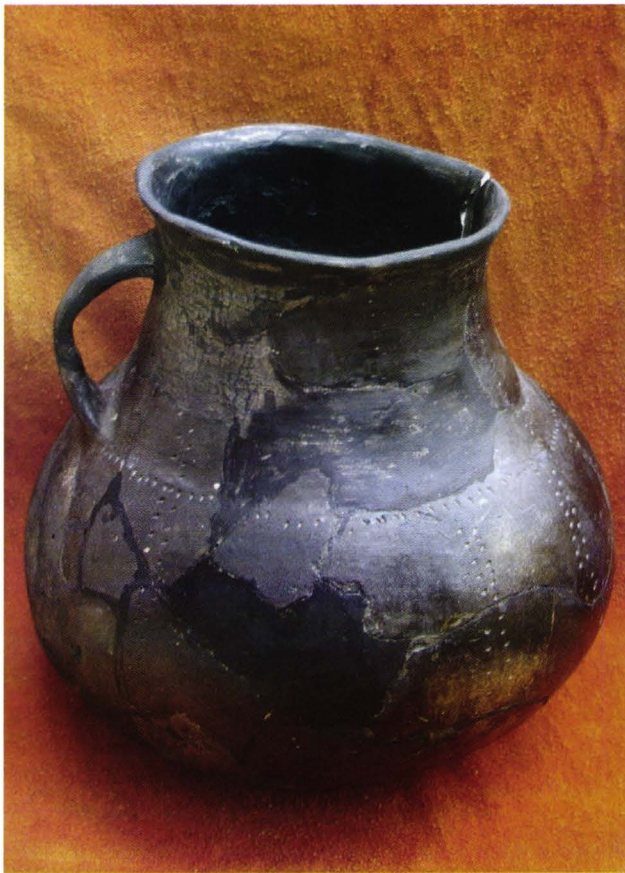
90. *Cană – Korsó*

Lut. Corpul este decorat din șiruri de impresiuni și linii canelate. Înălț. 17,3 cm; diam. gurii 8,3 cm; diam. fundului 7,1 cm. Epoca timpurie a bronzului, cultura Baden. Pișcolt–Nisipărie, sector B (1972).

Agyag. Lencsedísszel és kannelurákkal díszített. M. 17,3 cm; száj átm. 8,3 cm; fenék átm. 7,1 cm. Kora bronzkor. Baden kultúra. Piskolt–Homokosdomb, B körzet (1972).

Nr. inv. 2864 (M. C.)

Bibl.: Roman–Németi 1978, pl. 36, 6.

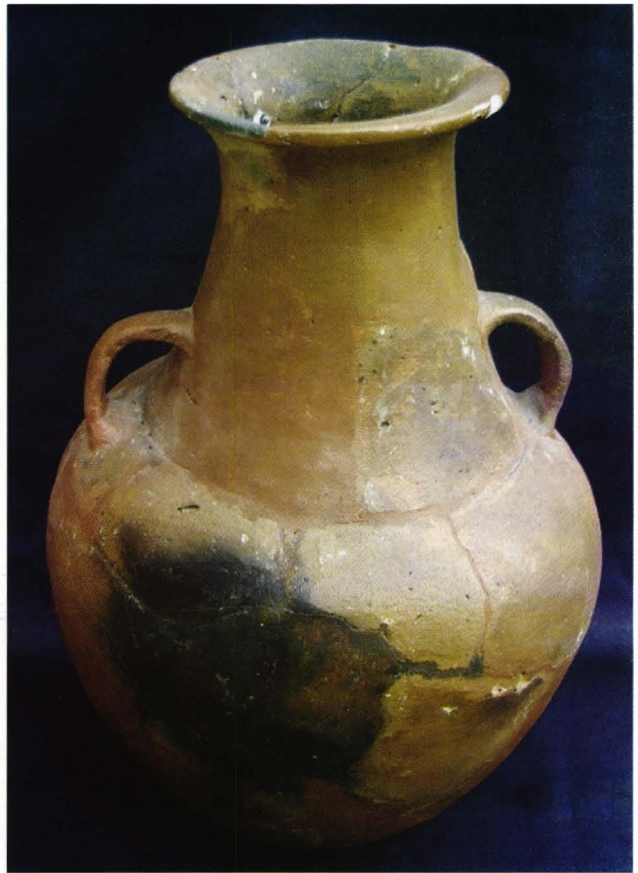

91. *Cană cu corpul bombat – Gömbszelet-testű kanna*
Lut. Decorul este realizat din impresiuni dispuse în șiruri
orizontale și verticale. Înălț. 22,4 cm; diam. gurii 12,1 cm; diam.
fundului 7,2 cm. Epoca timpurie a bronzului. Cultura Nir. Berea.

Agyag. Bebőködött vízszintes és függőleges pontsorokkal
díszített. M. 22,4 cm; száj átm. 12,1 cm; fenék átm. 7,2 cm. Kora
bronzkor, Nyírség kultúra. Bere.

Nr. inv. 32423

Bibl.: Bader 1978, pl. VIII, 1.

92. *Amforetă cu două tortițe – Kétfülű amfora típusú edény*
Lut. Înălț. 28,5 cm; diam. gurii 10,3 cm; diam. fundului 7,2
cm. Epoca timpurie a bronzului. Cultura Nir. Berea–*Cetatea*
iepurelui.

Agyag. M. 28,5 cm; száj átm. 10,3 cm; fenék átm. 7,2 cm. Kora
bronzkor, Nyírség kultúra. Bere–*Nyúlvár*.

Nr. inv. 32422

Bibl.: Bader 1978, pl. IV, 1.

93. *Oală cu corpul bombat – Gömbtestű fazék*

Lut. Decorul constă din benzi formate din zone liniare scobite, încadrate de șiruri de împunsături. Înălț. 19,2 cm; diam. gurii 13,2 cm; diam. fundului 7,2 cm. Epoca timpurie a bronzului. Cultura Nir. Berea.

Agyag. Beböködött pontsorok közé bemélyített vonalakkal díszített. M. 19,2 cm; száj átm. 13,2 cm; fenék átm. 7,2 cm. Kora bronzkor. Nyírség kultúra. Bere.

Nr. inv. 32424

Bibl.: Bader 1978, pl. IV, 10; pl. VIII, 8.

94. *Castron – Tál*

Lut. Decorul constă din caneluri și linii incizate. Înălț. 8,9 cm; diam. gurii 18,6 cm; diam. fundului 3,6 cm. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani. Carei–Bobald, locuința din S III/1988.

Agyag. Sekély, kannelurás és bekarcolt díszítéssel. M. 8,9 cm; száj átm. 18,6 cm; fenék átm. 3,6 cm. Középső bronzkor, Ottomány kultúra. Nagykároly–Bobald, S III/1988 lakás.

Nr. inv. 8703 (M. C.)

Inedit

95. *Ceașcă – Csésze*

Lut. Corpul este decorat cu registre incizate, delimitate prin linii canelate. Înălț. 6 cm; diam. gurii 9,8 cm; diam. fundului 2,6 cm. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani. Carei–Bobald, locuința din S III/1988.

Agyag. Besimított és bekarcolt sávokkal díszített. M. 6 cm; száj átm. 9,8 cm; fenék átm. 2,6 cm. Középső bronzkor. Ottomány kultúra. Nagykároly–Bobald, S III/1988, lakás.

Nr. inv. 8700 (M. C.)

Inedită

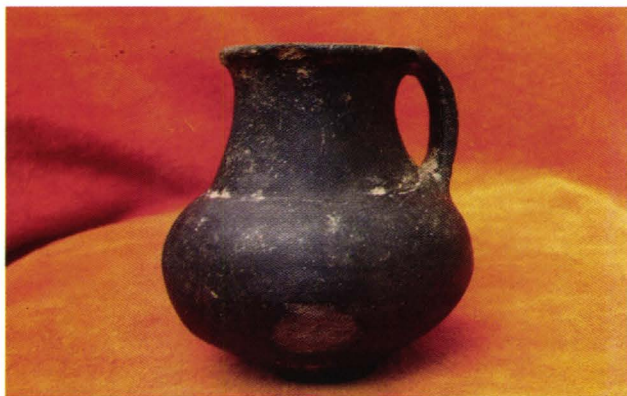
96. Căniță – Csupor

Lut. Realizată din pastă fină, nedecorată. Înălț. 10,5 cm; diam. guri 6,4 cm; diam. fundului 3 cm. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani. Remetea Oașului.

Agyag. Finom nyersanyagból készült, díszítetlen. M. 10,5 cm; száj átm. 6,4 cm; fenék átm. 3 cm. Középső bronzkor. Ottomány kultúra. Kőszegremete.

Nr. inv. 32425

Inedită

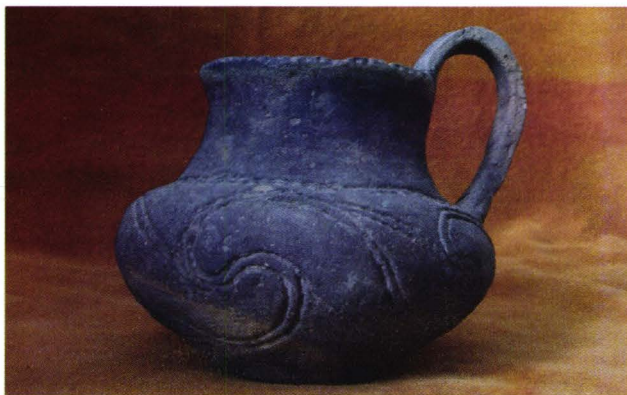
97. Cană – Kancsó

Lut. Corpul este decorat cu linii incizate sau realizate prin împunsături succesive; pe umăr și pe buză are impresiuni în „bob de grâu”. Înălț. 12 cm; diam. gurii 9 cm; diam. fundului 5,5 cm. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani (faza Koszider). Medieșu Aurit – *Togul lui Schweitzer*, compl. 11.

Agyag. Hasa bekarcolt vonalakkal illetve bebökködött pontozással díszített, vállán és a száján „búzaszem” lenyomatok. M. 12 cm; száj átm. 9 cm; fenék átm. 5,5 cm. Középső bronzkor. Ottomány kultúra (Koszideri fázis). Aranyosmeggyes–*Schweizer tag*, 11. objektum.

Nr. inv. 49346

Inedită

98. Căniță – Kancsó

Lut. Corpul este decorat prin incizie, având spirala ca motiv principal. Înălț. 18 cm; diam. gurii 10 cm; diam. fundului 5,5 cm. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Medieșu Aurit–*Dâmbul acastăului*, Tumulul I.

Agyag. Bekarcolt, kettős spirál-vonallal díszített. M. 18 cm; száj átm. 10 cm; fenék átm. 5,5 cm. Középső bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Aranyosmeggyes–*Akasztódomb*, I. tumulus.

Nr. inv. 30002

Bibl.: Bader 1978, pl. XLIV.

99. Spadă cu mânerul plin – Tömör markolatú kard
 Bronz. Mânerul și lama sunt decorate cu linii incizate și puncte.
 Lung. 62,6. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani. Livada
 – Canalul Egherul Mare, la adâncimea de 1,80 m.

Bronz. Nyele és pengéje bekarcolt vonalakkal és pontokkal
 díszített. Hossz. 62,6 cm. Középső bronzkor. Ottomány kultúra.
 Sárközújlak–Nagyéger-kanális, 1,80 m mélységben.

Nr. inv. 31440

Bibl.: Horedt 1962, 105–109; Bader 1991, 52–54.

100. Inel de buclă – Hurkos hajtincsakarika
 Aur. Inel de buclă cu capetele în formă de bărcuță. Greutatea
 6,1 g. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Suciul de Sus. Medieșu
 Aurit – *Togul lui Schweitzer*, carou 22, -45 cm.

Arany. Végei bárka fomájúak. Súlya 6,1 g. Középső bronzkor.
 Felsőszőcs kultúra. Aranyosmeggyes–*Schweizer tag*, 22.
 négyszög, -45 cm.

Nr. inv. 44195

Bibl.: Marta 2003, 191–195.

101. *Roată de cărucior – Kocsikerék*

Lut. Decorul este format din patru spirale adânc incizate și încrustate cu var. Diam. 6,5 cm. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani. Tiream–Kendereshalom.

Agyag. Négy vésett, mészbetétes spirálmotívum díszíti. Átm. 6,5 cm. Középső bronzkor. Ottomány kultúra. Mezőterem–Kendereshalom.

Nr. inv. 5373.

Bibl.: Bader 1978, pl. XLII, 4.

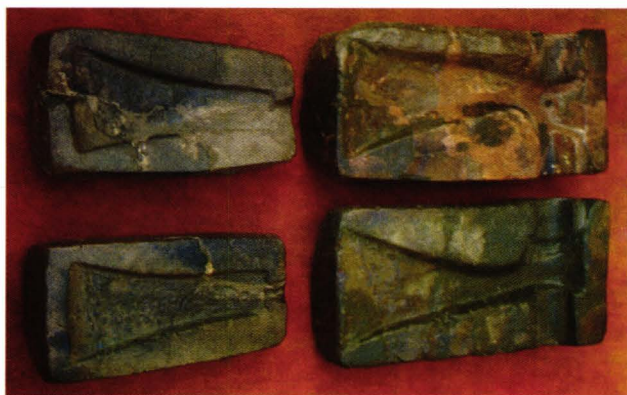
102. *Grup (depozit?) de tipare pentru turnat piese de bronz
Bronz öntőminta (raktár?)-lelet*

Gresie. Fragmentele provin de la 2 tipare de dălți și 3 tipare de topoare. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani. Berea–Togul evreului, găsite la suprafața (colecția Kovács).

Homokkő. Töredékes lelet, 2 véső és 3 balta öntőminta. Középső bronzkor. Ottomány kultúra. Bere–Zsidótag, a felszínen találták (Kovács-gyűjtemény).

Nr. inv. 32282–32283, 41423–41424

Bibl.: Bader 1978, pl. LXIII, 4–6, 10–11.

103. *Duze de lut – Agyagfúvóka*

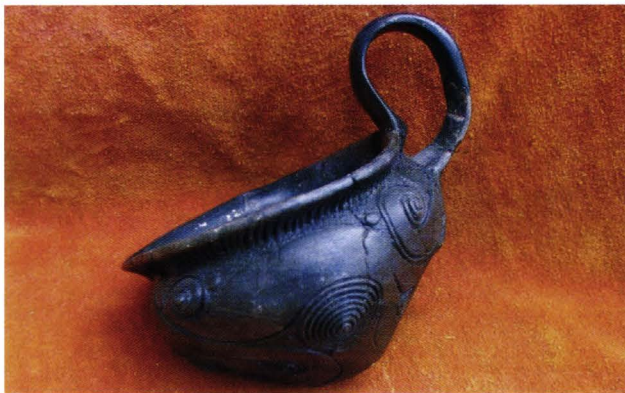
Lut. Capetele țevilor ce provin de la foale folosite la cuptoare pentru topit bronzul. Lung. 5,3 cm; diam. max. al orificiului 2,2 cm; diam. min. al orificiului 0,8 cm. Epoca mijlocie a bronzului. Cultura Otomani, faza a II-a. Dindești–Cetate.

Agyag. A bronzvasztó kemencék fűtatójának kellékei. H. 5,3 cm; legn. átm. 2,2 cm; legk. átm. 0,8 cm. Középső bronzkor. Ottomány kultúra, II. fázis. Érdengeleg–Várdomb.

Nr. inv. 479

Bibl.: Bader 1978, pl. XXXV, 30–31.

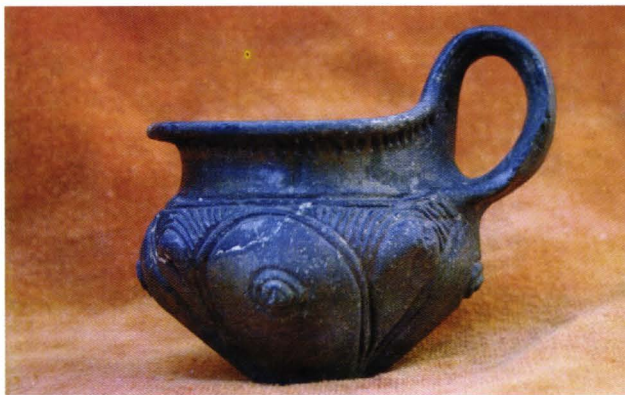
104. Ceașcă – Csésze

Lut. Cu toarta supraînălțată, decorată pe corp cu linii spirale adânc incizate și spații excizate (scobite). Înălț. 8 cm; diam. gurii 13,4 cm; diam. fundului 3,6 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Petea–Vamă, S 9, strat.

Agyag. Szájperem fölé emelkedő fülű csésze, mélyen bevésett spirálvonalakkal díszített. M. 8 cm; száj átm. 13,4 cm; fenék átm. 3,6 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Pete–Határátkelő, S 9, réteg.

Nr. inv. 49352

Bibl.: Marta 2005, pl. 5, 2.

105. Ceașcă – Csésze

Lut. Corpul vasului este decorat cu palmete intercalate de motive în formă de „sâmbure de migdală”. Înălț. 6 cm; diam. gurii 8 cm; diam. fundului 3 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – Sub grădini.

Agyag. Hasát palmettékba beékelődött mandulamagszerű motívumok díszítik. M. 6 cm; száj átm. 8 cm; fenék átm. 3 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Nagykolcs–Kertekalja.

Nr. inv. 32453

Inedită

106. Ceașcă – Csésze

Lut. Decorul realizat prin scobire are ca motiv principal „sâmburele de migdală”. Înălț. 6,2 cm; diam. gurii 9,7 cm; diam. fundului 3,4 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Medieșu Aurit–Șuculeu (1965), S. VII, -50cm.

Agyag. Díszítése kimetszett „mandulamag” motívum. M. 6,2 cm; száj átm. 9,7 cm; fenék átm. 3,4 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Aranyosmeggyes–Șuculeu (1965), S. VII, -50 cm.

Nr. inv. 9182

Bibl.: Bader 1978, pl. L, 15.

107. Cești din așezarea de la Culciu Mare – Csészék a nagykolcsi településről

Lut. Corpul le este decorat prin incizare și excizare. Înălț. 7 cm, 6,7 cm, 7cm; diam. gurii 9 cm, 10,5 cm, 8,8 cm; diam. fundului 3,5 cm, 3 cm, 3,5 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini* (ceașca din dreapta și cea din stânga provin Supraf. III, locuința nr. 2).

Agyag. Felületüket kimetszett és vésett motívumok díszítik. M. 7 cm, 6,7 cm, 7 cm; száj átm. 9 cm, 10,5 cm, 8,8 cm; fenék átm. 3,5 cm, 3 cm, 3,5 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 32449, 32451, 32448

Bibl.: Bader, 1978, pl. L, 2–3; Kacsó 1995, pl. R, Nr. 88. (ceașca din mijloc – a középső csésze)

108. Ceșcuță – Kiscsésze

Lut. Partea inferioară a vasului are ca ornament principal motivul floral. Înălț. 4 cm; diam. gurii 4,7 cm; diam. fundului 2 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub Grădini*.

Agyag. Alsó részét virágmotívumok díszítik. M. 4 cm; száj átm. 4,7 cm; fenék átm. 2 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 32492

Bibl.: Bader, 1978, pl. LIX, 4.

109. Cească miniaturală – Miniatūr csésze

Lut. Ornamentul principal este motivul spiralic. Înălț. 3,5 cm; diam. gurii 3,3 cm; diam. fundului 1,3 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub Grădini*.

Agyag. Alap díszítőmotívuma a spirálminta. M. 3,5 cm; száj átm. 3,3 cm; fenék átm. 1,3 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 2494

Inedită

110. Cească – Csésze

Lut. Decorul corpului este reprezentat de caneluri unghiulare. Înălț. 7,5 cm; diam. gurii 9,5x11 cm; diam. fundului 3,8 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*, S IX, -0,35 m.

Agyag. Felületét ékalakban találkozó, sekély kannelurák díszítik. M. 7,5 cm; száj átm. 9,5x11 cm; fenék átm. 3,8 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*, S IX, -0,35 m.

Nr. inv. 32814

Inedită

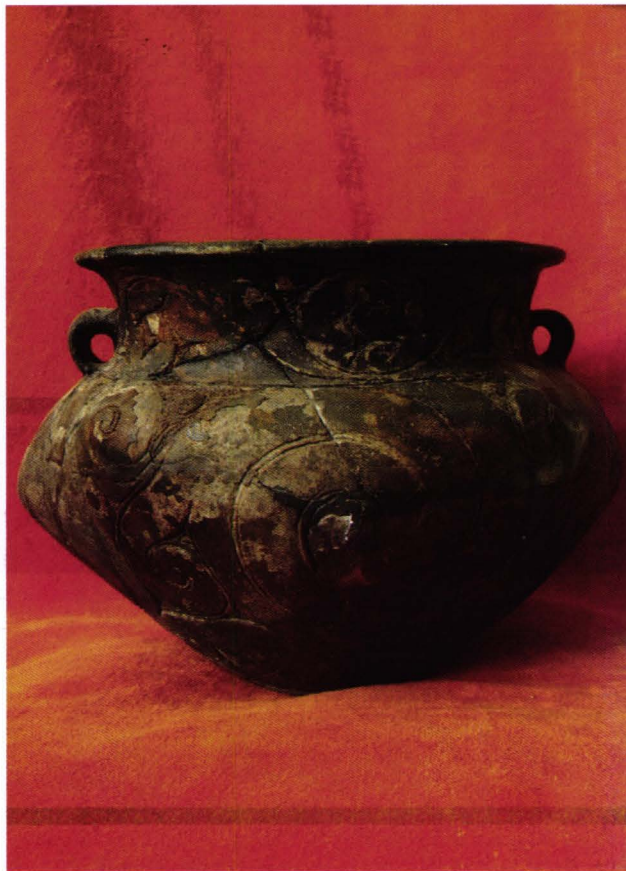
111. Amforă – Amfora

Lut. Corpul este decorat cu două rânduri de butoni și caneluri arcuite. Înălț. 26 cm; diam. gurii 21 cm; diam. fundului 14 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mic – *La gropile de siloz*.

Agyag. Hasa két sor bütyökkel és félköríves kannelúrával díszített. M. 26 cm; száj átm. 21 cm; fenék átm. 14 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Kiskolcs–*Silógödrök*.

Nr. inv. 32446

Bibl.: Bader 1978, pl. XLVI, 8.

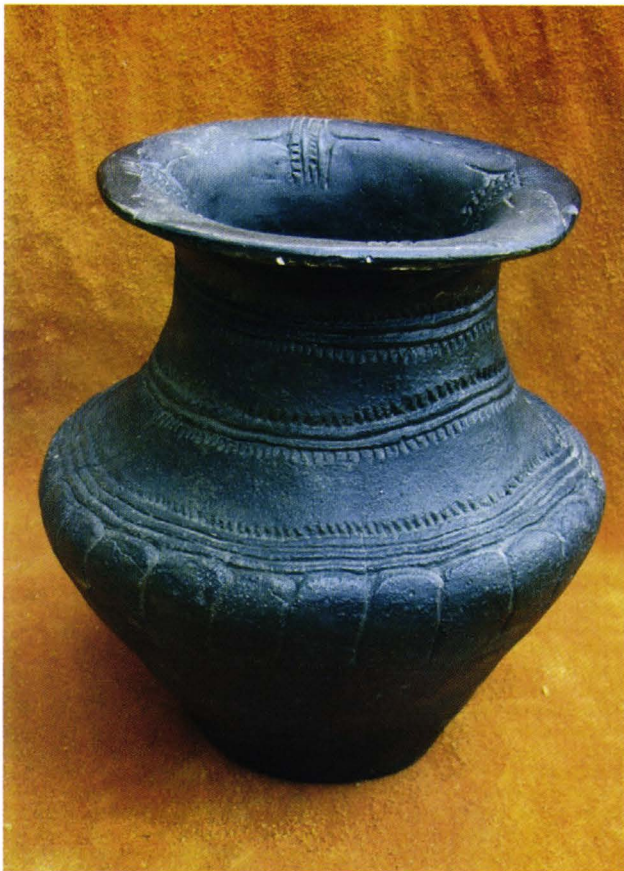
112. Vas amforoidal – Amfora típusú edény

Lut. Decorat prin incizie-excizie, având ca temă ornamentală principală spiralele înlănțuite. Înălț. 20,5 cm; diam. gurii 22 cm; diam. fundului 9,6 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Dorolț–*Pescărie* (Nagyhomokos), descoperire întâmplătoare.

Agyag. Mély kimetszések és karcolások díszítik, fő motívuma az összeláncolt spirálvonal. M. 20,5 cm; száj átm. 22 cm; fenék átm. 9,6 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Pustadaróc–*Nagyhomokos*, szórványlelet.

Nr. inv. 49372

Inedit

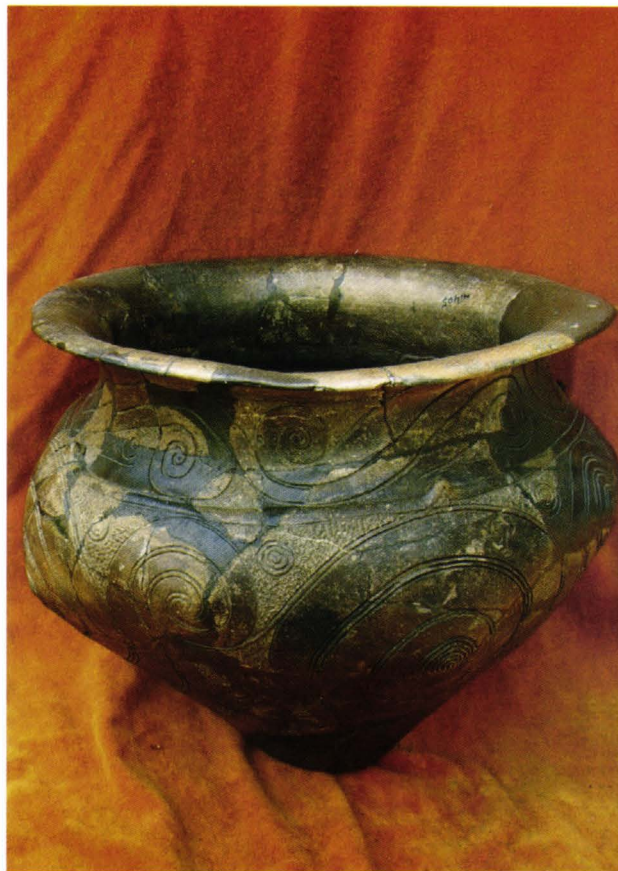
113. Amforetă – Amfora

Lut. Gura și corpul sunt prevăzute cu registre decorative realizate prin excizie. Înălț. 16,6 cm; diam. gurii 12,2 cm; diam. fundului 7,1 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Satu Mare–Borseg, descoperire întâmplătoare.

Agyag. Nyaka és hasa bekarcolt vízszintes vonalakkal és félkörívvel, valamint rovátkolással díszített. M. 16,6 cm; száj átm. 12,2 cm; fenék átm. 7,1 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Szatmárnémeti–Borszeg, szórványlelet.

Nr. inv. 32501

Bibl.: Bader–Lazin 1980, fig. 17.

114. Vas amforoidal – Amfora szerű edény

Lut. Decorul este realizat prin excizie, tema ornamentală principală reprezentând-o spiralele înlănțuite. Înălț. 35,3 cm; diam. gurii 51 cm; diam. fundului 11 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Petea–Vamă, S 27, compl. 3.

Agyag. Az edény teljes felületét kivésett, egymásba futó spirálmotívumok díszítik. M. 35,3 cm; száj átm. 51 cm; fenék átm. 11 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Pete–Határátkelő, S 27, 3. objektum.

Nr. inv. 41405

Bibl.: Marta 2005, pl. 5, 1.

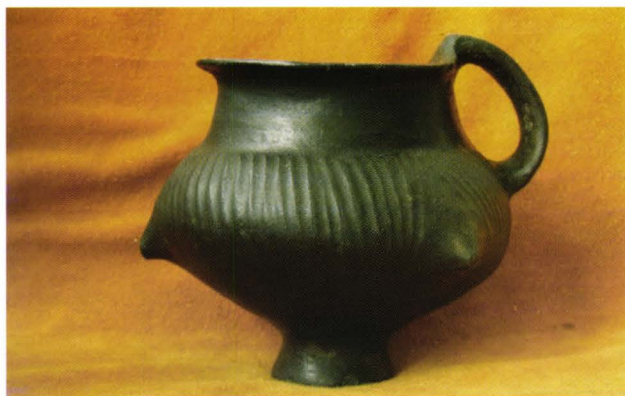
115. *Cană cu picior – Alacsonytalpas kancsó*

Lut. Corpul este decorat cu registre de caneluri oblice intercalate de butoni. Înălț. 14 cm; diam. gurii 11,7 cm; diam. fundului 5,1 cm. Epoca târzie a bronzului. Grupul cultural Hajdúbagós–Cehăluț. Andrid–*Grădina lui Rendeș Dumitru*, descoperire întâmplătoare.

Agyag. Teste dőlts kannelúrákkal díszített, melyek közzé bütykök ékelődnek. M. 14 cm; száj átm. 11,7 cm; fenék átm. 5,1 cm. Késő bronzkor. Hajdúbagós–Cehăluț csoport. Érendréd–*Rendeș Dumitru kertje*, szórványlelet.

Nr. inv. 41402

Bibl.: Dumitrașcu–Emödi 1980, fig. 12, 1.

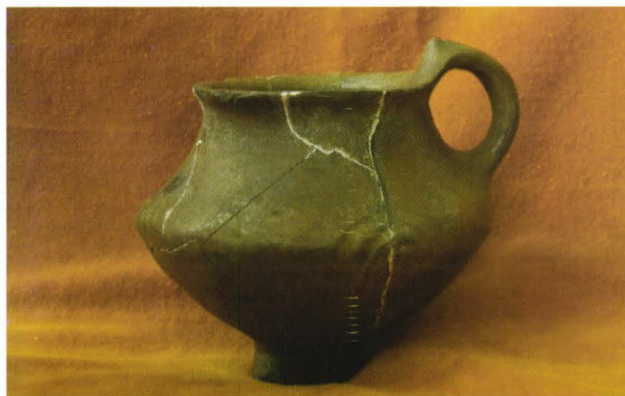
116. *Căniță cu picior – Alacsonytalpas kancsó*

Lut. Pe diametrul maxim are proeminente mici încadrate de caneluri arcuite. Înălț. 21,8 cm; diam. gurii 9,6 cm; diam. fundului 4,2 cm. Epoca târzie a bronzului. Grupul cultural Hajdúbagós–Cehăluț. Cehăluț–*Telek* (1969).

Agyag. Legnagyobb átmérőjén kis bütykökkel, melyeket ívelt kannelúrák fognak közre. M. 21,8 cm; száj átm. 9,6 cm; fenék átm. 4,2 cm. Késő bronzkor. Hajdúbagós–Cehăluț csoport. Magyarcsaholy–*Telek* (1969).

Nr. inv. 2241

Inedită

117. *Vas amforoidal – Amfóra szerű edény*

Lut. Corpul este decorat cu două rânduri de butoni și caneluri arcuite. Înălț. 20,4 cm; diam. gurii 17,5 cm; diam. fundului 10,2 cm. Epoca târzie a bronzului. Grupul cultural Hajdúbagós–Cehăluț. Cehăluț–*Telek* (1969).

Agyag. Hasa két sor bütyökkel és félköríves kannelúrával díszített. M. 20,4 cm; száj átm. 17,5 cm; fenék átm. 10,2 cm. Késő bronzkor. Hajdúbagós–Cehăluț csoport. Magyarcsaholy–*Telek* (1969).

Nr. inv. 32278

Inedit

118. Castron cu buza lobată – Csúcsosperemű tál

Lut. Corpul vasului este decorat cu linii vălurite încadrate de cârlige cu capete spiralate, iar fundul are motivul floral ca decor central. Înălț. 13 cm; diam. gurii 31 cm; diam. fundului 7,4 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Lazuri–Lubi tag.

Agyag. Falát hullámvonalak díszítik spirálban végződő horgokkal övezve, az alj közepén virágmotívum. M. 13 cm; száj átm. 31 cm; fenék átm. 7,4 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra.

Lázári–Lubi tag.

Nr. inv. 39357

Inedit

119. Castron – Tál

Lut. Corpul vasului are ca motiv ornamental principal o bandă meandrată, iar fundul vasului este decorat cu motivul solar.

Înălț. 16,1 cm; diam. gurii 19 cm; diam. fundului 7,4 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – Sub grădini (1969), S I, 0–30 cm.

Agyag. Fala meandercsíkkal, alja napmotívummal díszített. M. 16,1 cm; száj átm. 19 cm; fenék átm. 7,4 cm. Késő bronzkor.

Felsőszöcs kultúra. Nagykolcs–Kertekalja (1969), S I, 0–30 cm.

Nr. inv. 30095

Bibl.: Bader 1978, pl. LI, 6; LVII, 3.

120. *Castron – Tál*

Lut. Corpul și fundul vasului sunt decorate prin excizie, având spirala ca motiv ornamental principal. Înălț. 11,5 cm; diam. gurii 34 cm; diam. fundului 8,5 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*.

Agyag. Felületét és alját fő motívumként, kimetszett és vésett spirálok díszítik. M. 11,5 cm; száj átm. 34 cm; fenék átm. 8,5 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 30087

Bibl.: Bader–Lazin 1980, fig. 12.

121. *Castron miniatural – Miniatur tál*

Lut. Pe corp este decorat cu „bastonașe” incizate. Înălț. 2,3 cm; diam. gurii 4,5 cm; diam. fundului 1,7 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini* (1986), S 113, strat, careu 2, -40 cm.

Agyag. Testét kivésett „botocskák” díszítik. M. 2,3 cm; száj átm. 4,5 cm; fenék átm. 1,7 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja* (1986), S 113, réteg, 2-es négyszög, -40 cm.

Nr. inv. 33123

Inedit

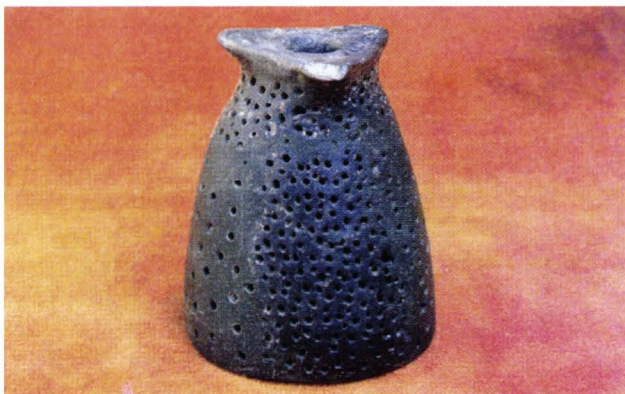
122. *Castron fragmentar – Táltöredék*

Lut. Este ornamentat prin tehnica exciziei cu șiruri de palmete și linii oblice, registre de linii în zig-zag și benzi meandrate cu capete spiralate, flancate de cercuri concentrice. Înălț. 8,7 cm; diam. gurii (reconstituit) 27 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*.

Agyag. Külső falának díszítése kimetszett palmettás sorokból, ferde és cikk-cakkos vonalakból valamint koncentrikus köröktől övezett spirális végű meandercsíkokból áll. M. 8,7 cm; száj átm. (rekonstruált) 27 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 32458

Bibl.: Bader 1978, pl. LII, 7.

123. *Vas pentru jar – Parázsborító*

Lut. Vas folosit pentru păstrarea jarului aprins, are gura triunghiulară. Înălț. 9,5 cm; diam. părții inferioare 8 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*.

Agyag. A parázs megőrzésére használt edény, szája háromszög alakú. M. 9,5 cm; fenék átm. 8 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 32440

Bibl.: Bader 1978, pl. LIII, 7.

124. Capac – Fedő

Lut. Fața superioară este ornamentată cu spirale înlănțuite, adânc incizate. Diam. reconstituit 17 cm; grosime 0,7 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*.

Agyag. Teteje mélyen bekarcolt, összefutó spirálokkal díszített. Rekonstruált átm. 17 cm; vastagság 0,7 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 32447

Inedit

125. Capac – Fedő

Lut. Fața superioară este decorată cu registre formate din linii arcuite, incizate în canal lat, dublate de benzi de crestături și fațete unghiulare reliefate. Înălț. 5,4 cm; diam. 18,2 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*, locuința 2/S III.

Agyag. Tetejét széles barázdájú, ívelt vonalak díszítik, melyeket hornyolt, rovátkolt szögletes felületek dupláznak meg. M. 5,4 cm; átm. 18,2 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*, 2. lakás/S III.

Nr. inv. 32434

Bibl.: Bader 1978, pl. LXIII, 6; LXV, 6.

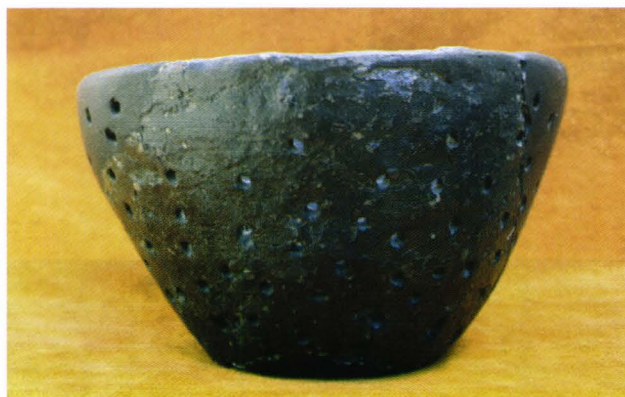
126. Vas strecurătoare – Szűrő

Lut. Oală cu fundul și pereții perforați folosită ca strecurătoare. Înălț. 16 cm; diam. gurii 24,5 cm; diam. fundului 12 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*.

Agyag. Fenekén és oldalán lyuggatott, szűrésre használt edény. M. 16 cm; száj átm. 24,5 cm; fenék átm. 12 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 32456

Bibl.: Bader 1978, pl. LIII, 5.

127. *Greutăți de lut – Agyagnehezékek*

Lut. În formă de trunchi de piramidă. Înălț. 16, 12,3 cm.

Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. *Petea-Vamă*, S 34, strat.

Agyag. Csonkagúla alakú, felső harmadán átfúrt. M. 16, 12,3 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. *Pete-Határátkelő*, S 34, réteg.

Nr. inv. 49347, 49348

Inedite

128. *Vas vatră-portativă – Hordozható főzőedény*

Lut. Focarul realizat în jurul oalei propriu-zise oferea un randament sporit al fierberii. Înălț. 40 cm; diam. gurii 43,4 cm; diam. fundului 10,7 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. *Culciu Mare – Sub grădini*, S VI, locuința nr. 4.

Agyag. A főzés gyorsaságát nagyban befolyásolta a fazék köré épített tűzhely. M. 40 cm; száj átm. 43,4 cm; fenék átm. 10,7 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. *Nagykolcs-Kertekalja*, S VI, 4-es lakás.

Nr. inv. 41407

Bibl.: Bader 1978, 67, pl. LIII, 1; LVIII, 7.

129. Rython – Rűthon

Lut. Vas folosit la libații, decorat prin scobirea suprafeței. Înălț. 8 cm; diam. gurii 5,5 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suciului de Sus. Lazari–Lubi tag (1996), strat.

Agyag. Italáldozatoknál használt ivóedény (rűthon), felületét kimetszéssel díszítették. M. 8 cm; száj átm. 5,5 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Lazari–Lubi tag (1996), réteg.

Nr. inv. 37698

Inedit

130. Reprezentare aviformă – Madárszobrocska

Lut. Înălț. 5,2 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suciului de Sus. Culciu Mare – Sub grădini.

Agyag. M. 5,2 cm. Késő bronzkor. Felsőszöcs kultúra. Nagykolcs–Kertekalja.

Nr. inv. 32498

Inedită

131. *Protomă (cap) de bovidu – Szarvasmarha protom (fej)*
Lut. În zona frontală are excizată o suprafață triunghiulară. Înălț. 6 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*.

Agyag. Homlokán kivéssett háromszög. M. 6 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*.

Nr. inv. 32481

Inedită

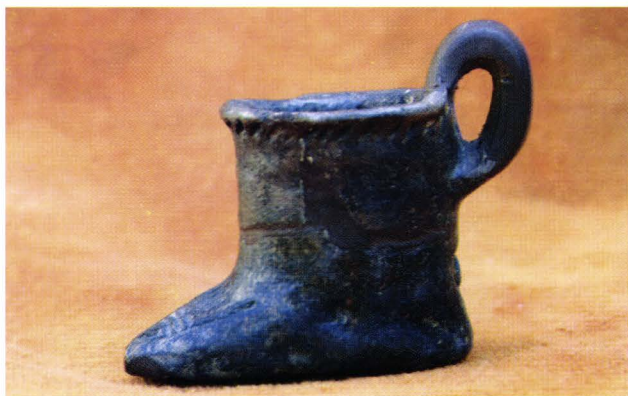

132. *Protomă de bovidu – Szarvasmarha protom (fej)*
Lut. Decorul din zona frontală și de pe gât, ca și ochii și nările sunt încrustate cu o pastă calcaroasă. Înălț. 8 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Lazuri–*Lubi tag*, S 40, Compl. 47.

Agyag. Homloka, nyaka, szemei és orrlyukai fehér mészbe-
rakással díszítettek. M. 8 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Lázári–*Lubi-tag*, S 40, 47. objektum.

Nr. inv. 47404

Inedită

133. *Văscior în formă de cizmă – Csizma alakú edényke*
Lut. Decorat cu linii incizate. Înălț. 4 cm; diam. gurii 3,5 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini* (1986), S 113, strat, carou 2, -40 cm.

Agyag. Bekarcolt vonalakkal díszített. M. 4 cm; száj átm. 3,5 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja* (1986), S 113, réteg, 2-es négyszög, -40 cm.

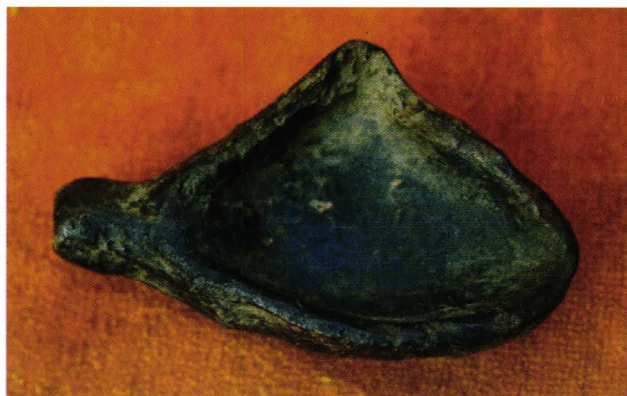
Nr. inv. 32469

Inedit

134. *Lingură pentru turnat piese de bronz – Bronzöntő kanál*
Lut. Are tub de înmănușare. Lung. 8,4 cm; lăț. max. 5 cm;
grosime 2,4 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suciul de Sus.
Lazuri–Lubi tag (1978), S 11, carou 3.

Agyag. Nyélfogalattal. H. 8,4 cm; legn. szél. 5 cm; vastagság
2,4 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Lázári–Lubi tag
(1978), S 11, 3-as négyszög.

Nr. inv. 41422
Inedit

135. *Țipar pentru pandantive – Öntőminta*
Gresie. Formă de turnat podoabe de bronz. Lung. 5,8 cm; lăț.
5,2 cm; grosime 0,6 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suciul
de Sus. Culciu Mic – La gropile de siloz.

Homokkő. Öntőminta bronzékszerek készítéséhez. H. 5,8 cm;
szél. 5,2 cm; vastagság 0,6 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs
kultúra. Kiskolcs–Silógödörök.

Nr. inv. 32502
Bibl.: Bader 1978, pl. XVI.

136. *Depozitul de bronzuri Domănești II.*
A domahidi II. bronz raktárlelet

Bronz. Are în compoziție 73 de piese: 4 topoare cu disc și spin,
1 daltă, 35 de brățări, 3 tutuli mari, 12 phalere, 4 verigi, 4 nasturi,
1 opritor-buton, 8 aplici. Epoca târzie a bronzului. Grupul cultural
Hajdúbagosa–Cehăluț. Domănești–Ferma de porci.

Bronz. 73 darabból álló lelet: 4 tuskés korongos csákány, 1
véső, 35 karperec, 3 nagyméretű csüngő, 12 füles korong
(faléra), 4 karika, 4 gomb, 1 gömbös támaszték, 8 rátét. Késő
bronzkor. Hajdúbagosa–Cehăluț csoport. Domahida–Disznófarm.

Nr. inv. 6062–6134, 6167–6168
Bibl.: Bader 1969, 73–84, pl. XIX–XXIII.

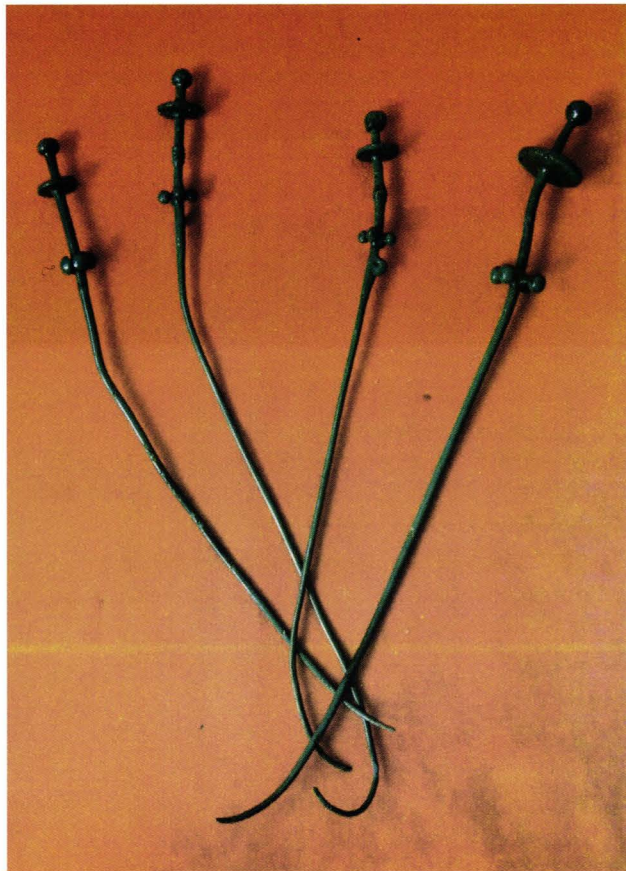
137. Depozitul de bronzuri Căuaș V
Az érkávási V. bronz raktárlelet

Bronz. Este format din 5 topoare cu disc și spin. Epoca târzie a bronzului. Grupul cultural Hajdúbagosa-Cehăluț, Căuaș-Bogár.

Bronz. Öt tuskés korongos csákányból áll. Késő bronzkor. Hajdúbagosa-Cehăluț csoport. Érkávás-Bogár.

Nr. inv. 3152-3156

Bibl.: Bader 1996, 267, pl. 5, 1-3; 6, 1-2.

138. Depozitul de bronzuri de la Petea – A petei bronz raktárlelet
Bronz. Este format din 4 ace de mari dimensiuni. Lung. 42,8-53,2 cm; greutate 77,7-166,2 g. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suciua de Sus. Petea-Vamă.

Bronz. Négy nagy méretű tőből áll. H. 42,8-53,2 cm; súly 77,7-166,2 g. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Pete-Határátkelő.

Nr. inv. 3152-3156

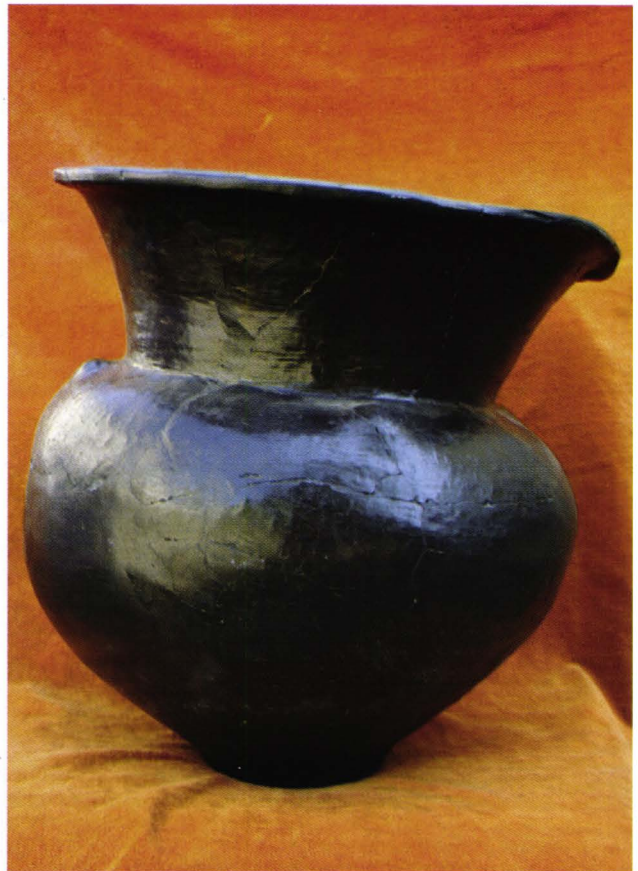
Bibl.: Marta 2005, 75-94, pl. 1.

139. Amforă cu proeminențe hipertrofiate – Amfora típusú edény
Lut. Gâtul și corpul sunt ornate prin canelare. Înălț. 41 cm; diam.
fundului 13 cm. Epoca târzie a bronzului, orizontul cultural Lăpuș
II – Gáva I. Lazuri–Lubi tag, S 32, compl. 48.

Agyag. Nyaka és teste kannelurás díszítésű, alsó részén nagy
bütykökkel. M. 41 cm; fenék átm. 13 cm. Késő bronzkor. Lápos II
– Gáva I kultúra. Lázári–Lubi tag, S 32, 48. objektum.

Nr. inv.
Inedită

140. Amforă – Amfora típusú edény
Lut. Are gâtul în formă de pâlnie și corpul globular. Înălț. 40 cm;
diam. gurii 35,5 cm; diam. fundului 11,3 cm. Epoca timpurie a
fierului. Cultura Gáva. Dindești–Vii.

Agyag. Tölcsérsnyakú, gömbtestű edény. M. 40 cm; száj átm.
35,5 cm; fenék átm. 11,3 cm. Kora vaskor, Gáva kultúra.
Érdengeleg-hegy.

Nr. inv. 49258
Inedită

141. *Cești joase cu torți mult supraînălțate*
Nyomott hasú csészék magasan felhúzott füllel

Lut. Sub gură sunt decorate cu linii adânc incizate, iar pe corp au 6-8 proeminențe. Înălț. 3,5-4,7 cm; diam. gurii 10-12 cm; diam. fundului 2,2-4,5 cm. Epoca târzie a bronzului. Cultura Suci de Sus. Culciu Mare – *Sub grădini*, S 63, 1-es gödör.

Agyag. Szájperemük alatt mélyen bekarcolt vonalakkal díszítettek, hasukon 6-8 kis bütyökkel. M. 3,5-4,7 cm; száj átm. 10-12 cm; fenék átm. 2,2-4,5 cm. Késő bronzkor. Felsőszőcs kultúra. Nagykolcs–*Kertekalja*, S 63, G1.

Nr. inv. 32266–32268
Inedité

142. *Lingură pentru turnat piese de bronz – Bronzöntő kanál*

Lut. Păstrată doar parțial. Lung. păstrată 8,8 cm; lăț. max. 8,8 cm. Epoca târzie a bronzului. Orizontul cultural Lăpuș II-Gáva I. Petea–*Vamă*, S 7, compl.2.

Agyag. Töredékes. Megmaradt h. 8,8 cm; legn. szél. 8,8 cm. Késő bronzkor. Lápos II – Gáva I kultúra. Pete–*Határátkelő*, S 7, 2. objektum.

Nr. inv. 41421
Inedité

143. *Ceașcă cu toarta supraînălțată*
Felhúzott fülű csésze

Lut. Interiorul are ca ornamente caneluri concentrice pe fund și caneluri liniare la baza torții. Înălț. 6 cm; diam. gurii 13,5 cm; diam. fundului 3,3 cm. Epoca timpurie a fierului. Cultura Gáva. Apa–*Moșia Brazilor*, groapa nr. 16.

Agyag. Belső alján koncentrikus kannelurával, füle tövéénél bemélyített vonalakkal díszített. M. 6 cm; száj átm. 13,5 cm; fenék átm. 3,3 cm. Kora vaskor, Gáva kultúra. Apa–*Moșia Brazilor*, 16. gödör.

Nr. inv. 49259
Inedité

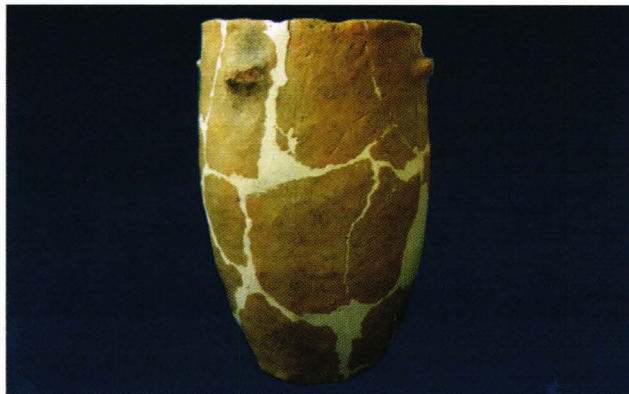
144. Oală – Fazék

Lut. Sub buză are patru butoni. Înălț. 30,5 cm; diam. guri 20x18 cm; diam. fundului 11 cm. Perioada timpurie a epocii fierului. Cultura Gáva. Călinești-Oaș–Hurcă, 1999, S 2, -30 cm.

Agyag. Szájpereme alatt négy bütyökkel. M. 30,5 cm; száj átm. 20x18 cm; fenék átm. 11 cm. Kora vaskor, Gáva kultúra. Kányaháza–Hurca, 1999, S 2, -30 cm.

Nr. inv. 49349

Inedită

145. Râșniță și zdrobitor de cereale – Örlőkövek

Gresie și piatră de râu. Râșniță: Lung. 25 cm; lăț. 20 cm; grosimea 4 cm. Zdrobitor: Diam. 13 cm. Perioada timpurie a epocii fierului. Cultura Gáva. Căuș–Sighetiu. Perieghetză.

Homokkő és folyami kő. Örlőkő: H. 25 cm; szél. 20 cm; vastagság 4 cm. Törökő: átm. 13 cm. Kora vaskor. Gáva kultúra. Érkávás–Sziget. Terepbejárás.

Nr. inv. 41451, 41452

Inedite

146. Figurine animaliere – Zoomorf figurák

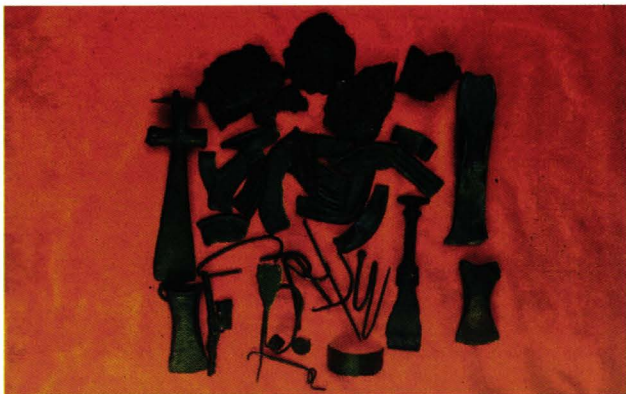
Lut. Reprezentări de animale domestice și sălbatice. Lung. 2-5,3 cm. Epoca timpurie a fierului. Cultura Gáva. Căuș–Sighetiu.

Agyag. Házi- és vadállat szobrocskák. H. 2-5,3 cm. Kora vaskor, Gáva-kultúra. Érkávás–Sziget.

Nr. inv. 32470–32484

Inedite

147. *Depozitul de bronzuri Căpleni II*
A kaplonyi II. bronz raktárlelet

Este compus din: 1 topor, 2 celturi, 1 topor cu aripioare, 2 pumnale, 1 vârf de lance, 9 seceri fragmentate, 3 ace, 2 fibule, 2 bucăți de tablă, 6 fragmente de turte de bronz, fragmente ce provin de la obiecte cu funcționalitate nedeterminată. Epoca timpurie a fierului. Orizontul cultural Lăpuș II – Gáva I. Căpleni–*Grajdurile* C. A. P.

Összetétele: 1 csákány, 2 tokos fülesbalta, 1 szárnyas balta, 2 tör, 1 lándzsahegy, 9 sarlótöredék, 3 tű, 2 fibula, 2 lemezdarab, 6 bronzlepeny töredék és töredékek meghatározhatatlan funkciójú tárgyakból. Kora vaskor. Lápos II – Gáva I kultúra. Kaplony–*Istállók*.

Nr. inv. 31483

Bibl.: Bader 1982, 17, pl. 53.

148. *Fibulă – Fibula*

Bronz. Corpul, în formă de scut, este decorat cu șiruri de puncte și linii incizate. Lung. 9 cm. Epoca timpurie a fierului. Cultura Gáva. Sanislău–*Livadă*.

Bronz. Pajzs alakú fibula. Pontsorokkal és bekarcolt vonalakkal díszített. H. 9 cm. Kora vaskor. Gáva kultúra. Szaniszló–*Gyümölcsös*.

Nr. inv. 31886

Bibl.: Bader 1982, 17–21, pl. 2, 13.

149. *Depozitul de bronzuri de la Sărvăzel*
A peleszarvadi bronz raktárlelet

Este compus din 9 piese: 3 celturi, 4 seceri, 1 vârf de lance și un fragment de turtă de bronz. Epoca timpurie a fierului. Cultura Gáva. Sărvăzel–*Clomoș*.

Összetétele: 3 tokos fülesbalta, 4 sarló, 1 lándzsahegy és egy bronzlepeny töredék. Kora vaskor. Gáva kultúra. Peleszarvad–*Klomos*.

Nr. inv. 31568–31575

Bibl.: Iercoșan–Németi 1991, 57–61.

150. Depozitul de bronzuri de la Pir
A szilágypéri bronz raktárlelet

Are în compoziție: 23 celturi, 6 seceri fragmentare, 3 vârfuri de lance și 3 fragmente ce provin de la obiecte cu funcționalitate nedeterminată. Epoca timpurie a fierului. Cultura Gáva. Pir–Krumpliföldek (Pământurile pentru cartofi).

Összetétele: 23 tokosfülesbalta, 6 sarlótöredék, 3 lándzsahegy, 3 meghatározatlan funkciójú tárgy töredék. Kora vaskor. Gáva kultúra. Szilágypér–Krumpliföldek.

Nr. inv. 49401–49427
Inedit

151. Depozitul de la Vetis – A vetési raktárlelet

Are în compoziție: 9 celturi, 4 psalii, 2 aplice și 1 zăbală. Epoca timpurie a fierului. Vetis–Str. Nouă, nr. 2.

Összetétele: 9 tokosbalta, 4 zablá oldaltag, 2 rátét, 1 zablá.

Kora vaskor. Vetis–Új utca 2. sz.

Nr. inv. 5293–5308

Bibl.: Bader 1978, 130, pl. LXXXVII.

152. *Ceașcă cu toarta supraînălțată – Felhúzott fülű csupor*
Lut. Lucrată la roata olarului. Înălț. 10 cm; diam. gurii 9,5 cm;
diam. fundului 5,4 cm. Hallstatt târziu (sec. V–IV a. Chr.).
Sanislău, mormântul 45.

Agyag. Fazekaskorongon készített csupor. M. 10 cm; száj átm.
9,5 cm; fenék átm. 5,4 cm. Késő Hallstatt (Kr. e. V–IV. sz.),
Szaniszló, 45. sír.

Nr. inv. 1749

Bibl.: Némethi 1982, 143, fig. 13, 13.

153. *Ceașcă – Csupor*

Lut. Lucrată la roata olarului, decorată cu o nervură reliefată la
baza gâtului. Înălț. 11 cm; diam. gurii 10,5 cm; diam. fundului 5
cm. Hallstatt târziu (sec. V–IV a. Chr.). Sanislău, mormântul 32.

Agyag. Fazekaskorongon készült edény, a vállán körbefutó
gyűrűvel. M. 11 cm; száj átm. 10,5 cm; fenék átm. 5 cm. Késő
Hallstatt (Kr. e. V–IV. sz.). Szaniszló, 32. sír.

Nr. inv. 1709

Bibl.: Némethi 1982, 142, fig. 11, 16.

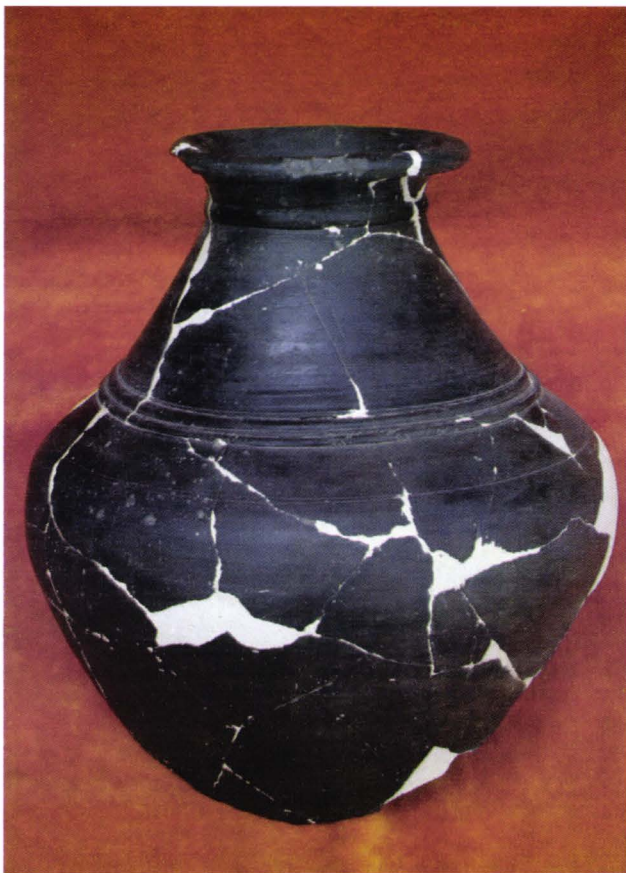
154. *Strachină cu buza invazată – Behajlított peremű tál*

Lut. Modelată fără roata olarului. Înălț. 10 cm; diam. gurii 9,5
cm; diam. fundului 5,4 cm. Hallstatt târziu (sec. V–IV a. Chr.).
Sanislău, mormântul 68.

Agyag. Kézvel készített tál. M. 10 cm; száj átm. 9,5 cm; fenék
átm. 5,4 cm. Késő Hallstatt (Kr. e. V–IV. sz.). Szaniszló, 68. sír.

Nr. inv. 3540

Bibl.: Némethi 1982, 144, fig. 17, 18.

155. Vas – Edény

Lut. Lucrat cu roata olarului. Înălț. păstrată 33 cm; diam. gurii 33 cm. La Tène mijlociu (sec. III–II a. Chr.). Lazuri–Lubi tag (1979).

Agyag. Korongolt edény. M. 33 cm; száj átm. 33 cm. Közép La Tène (Kr. e. III–II. sz.). Lázári–Lubi tag.

Nr. inv. 41484

Inedit

156. Lanț de centură – Övlánc

Fier. Realizat prin răsucirea unor tije de fier. Lung. păstrată: 76 cm. La Tène mijlociu (sec. III a. Chr.). Sanislău–Lutărie, mormântul 24.

Vas. Vasszálak összecsavarásával készítették. Fennmaradt h. 76 cm. Közép La Tène (Kr. e. III. sz.). Szaniszló–Téglavető, 24. sír.

Nr. inv. 167 (M. C.)

Bibl.: Németi 1975, fig. 3, 5.

157. Spadă cu teacă îndoită ritual

Kard hüvellyel és pengével, rituálisan összehajlítva

Fier. De-alungul tecii există o nervură, iar la capăt o buterolă.
Lung. 82 cm. La Tène mijlociu (sec. III a. Chr.) Pișcolt–Nisipărie, mormântul 207.

Vas. A hüvely hosszában kettéosztott, végén kardkoptatóval. H. 82 cm. Közép La Tène (Kr. e. III. sz.). Piskolt–Homokosdomb, 207. sír.

Nr. inv. 3303 (M. C.)

Bibl.: Németi 1989, fig. 23, 3.

158. Spadă cu teacă îndoită ritual

Kard hüvellyel és pengével, rituálisan összehajlítva

Fier. De-alungul tecii există o nervură. Lung. 73 cm. La Tène mijlociu (sec. III a. Chr.). Pișcolt–Nisipărie, mormântul 137.

Vas. A hüvely hosszában kettéosztott. H. 73 cm. Közép La Tène (Kr. e. III. sz.). Piskolt–Homokosdomb, 137. sír.

Nr. inv. 4961

Bibl.: Németi 1989, fig. 10, 1.

159. Umbo de scut – Pajzsdudor

Fier. Prevăzută cu perforații pentru fixarea de partea lemnoasă a scutului. La Tène mijlociu (sec. III a. Chr.). Sanislău–Lutărie, mormântul 24.

Vas. A pajzs fa részéhez való rögzítésre lyukakkal látták el. Közép La Tène (Kr. e. III. sz.). Szaniszló–Téglavető, 24. sír.

Nr. inv. 162 (M. C.)

Bibl.: Németi 1975, fig. 3, 2.

160. Vârf de lance – Lândzsahegy

Fier. Lung. 16 cm; lăț. lamei 3,5 cm. La Tène mijlociu (sec. III–II a. Chr.) Pișcolt–Nisipărie, mormântul 158.

Vas. H. 16 cm; penge szél. 3,5 cm. Közép La Tène (Kr. e. III–II. sz.). Piskolt–Homokosdomb, 158. sír.

Nr. inv. 5079 (M. C.)

Bibl.: Németi 1992, fig. 28, 4.

161. Vârfuri de lance – Lândzsahegyek

Fier. Lung. 33 cm, 34,5 cm; lăț. lamei 4,3 cm, 6,5 cm. La Tène mijlociu (sec. III–II a. Chr.) Pișcolt–Nisipărie, mormântul 188.

Vas. H. 33 cm, 34,5 cm; penge szél. 4,3 cm, 6,5 cm. Közép La Tène (Kr. e. III–II. sz.), Piskolt–Homokosdomb, 188. sír.

Nr. inv. 5287–5288 (M. C.)

Bibl.: Németi 1992, fig. 19, 2a-b.

162. *Brățară de lignit (sapropelit) – Lignit (gagát) karperec*
Carbon. Diam. 7,8 cm. La Tène mijlociu (sec. III–II a. Chr.)
Pișcolt–Nisipărie, mormântul 115.

Szén. Átm. 7,8 cm. Közép La Tène (Kr. e. III–II. sz.). Piskolt–
Homokosdomb, 115. sír.

Nr. inv. 4849 (M. C.).

Bibl.: Némethi 1992, fig. 20, 5.

163. *Brățară cu nodozități – Csomós karperec*
Bronz. Cu nodozități decorate încadrate de proeminente
nedecorate. Diam. 5,5 cm. La Tène timpuriu (sec. III a. Chr.)
Pișcolt–Nisipărie, mormântul 186.

Bronz. Tömör, rovátkolt díszítésű karperec. Átm. 5,5 cm. Közép
La Tène (Kr. e. III. sz.). Piskolt–Homokosdomb, 186. sír.

Nr. inv. 5277

Bibl.: Némethi 1992, fig. 20, 5.

164. *Brățară cu „boabe” – Tömör babos karperec*
Bronz. Diam. 6 cm. La Tène timpuriu (sec. III a. Chr.). Pișcolt–
Nisipărie, mormântul 182.

Bronz. Átm. 6 cm. Korai La Tène (Kr. e. III. sz.). Piskolt–
Homokosdomb, 182. sír.

Nr. inv. 5248

Bibl.: Némethi 1989, fig. 18, 2.

165. Tezaurul monetar de la Turulung – A túrterebesí pénzlelet

Argint. Este format din 64 de monede celto-dacice de tipul Huși–Vovriești și dintr-o monedă grecească (emisă la 260 a. Chr). Greutatea monedelor este cuprinsă între 11 și 14,25 g; greutatea tezaurului este 885 g. La Tène mijlociu (sec. III a. Chr.). Turulung–Lunca Turului.

Ezüst. 64 darab kelta-dák Huși–Vovriești típusú érméből és egy hellenisztikus eredetű (Kr. e. 260 körül vert) érméből áll. Tömegük 11 és 14,25 g között változik. A pénzlelet összítőmege 885 g. Közép La Tène (Kr. e. III. sz.). Túrterebes–*Túr lankája*.

Nr. inv. 39176–39218

Bibl.: Bader 1975a, 75–92.

166. *Verigă de picior – Lábperec*

Bronz. Prezintă 6 semiove. Lung. 3,2-6 cm. La Tène mijlociu (sec. III–II a. Chr.). Pișcolt–*Nisipărie*, mormântul 156.

Bronz. Hat tagú, hólyagos. H. 3,2-6 cm. Közép La Tène (Kr. e. III–II. sz.). Piskolt–*Homokosdomb*, 156. sír.

Nr. inv. 5061

Bibl.: Némethi 1992, fig. 26, 3a.

167. *Fibulă – Fibula*

Bronz. Are piciorul ornamentat în „Reifenstil” și arcul decorat cu spirale. Lung. 15,8 cm. La Tène mijlociu (sec. III–II a. Chr.). Pișcolt–*Nisipărie*, mormântul 186.

Bronz. A láb „Reifenstil”-ben díszített, az íven spirálmotívumok. H. 15,8 cm. Közép La Tène (Kr. e. III–II. sz.). Piskolt–*Homokosdomb*, 186. sír.

Nr. inv. 5272

Bibl.: Némethi, 1992, fig. 29, 4.

168. *Fragment de fructieră dacică – Dák gyümölcsöstál töredék*

Lut. Fragment din partea superioară a unei fructiere, modelat fără roata olarului. Înălț. 15,5 cm; diam. gurii 34 cm; diam. fundului 9,2 cm. La Tène târziu (sec. I a. Chr. – I p. Chr.). Lazuri–*Lubi tag* (1978), S VI, carou 4–5, -40-45 cm.

Agyag. Kézrel készített gyümölcsöstál felső részének töredéke. M. 15,5 cm; száj átm. 34 cm; fenék átm. 9,2 cm. Késő La Tène (Kr. e. I. – Kr. u. I. sz.). Lázári–*Lubi tag* (1978), S VI, 4–5. négyszög, -40-45 cm.

Nr. inv. 31 448

Inedită

169. Vas borcan – Fazék

Lut. Prevăzută cu butoni pe corp, decorată cu motivul brăduțului și cu o bandă de linii incizate. Înălț. 22 cm; diam. gurii 16,5 cm; diam. fundului 9,5 cm. La Tène târziu (sec. I a. Chr. – I p. Chr.). Lazari–Lubi tag (1977), S I, carou 4–5, groapa 2, -135-170 cm.

Agyag. Felületét bütykökkel, fenyőmotívummal és bekarcolt ferde vonalakkal díszítették. M. 22 cm; száj átm. 16,5 cm; fenék átm. 9,5 cm. Késő La Tène (Kr. e. I. – Kr. u. I. sz.). Lázari–Lubi tag (1977), S I, 4–5. négyszög, 2. gödör, -135–170 cm.

Nr. inv. 30281

Bibl.: Lazin 1982, 6, fig. 6.

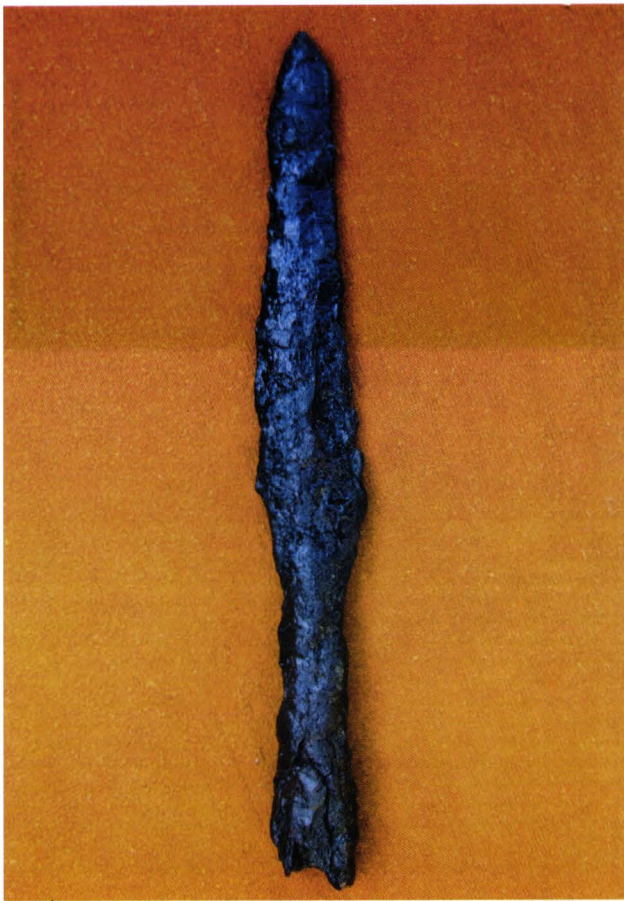
170. Vas borcan miniatural – Miniatur fazék

Lut. Lucrat cu mâna, decorat cu brău alveolat pe corp. Înălț. 9 cm; diam. gurii 8 cm; diam. fundului 6,5 cm. La Tène târziu (sec. I p. Chr.). Medieșu Aurit–Șuculeu (1965), S VI, C. 2, groapa 2.

Agyag. Kézrel készített, rátett benyomkodott bordadísszel. M. 9 cm. száj átm. 8 cm; fenék átm. 6,5 cm. Késő La Tène (Kr. u. I. sz.). Aranyosmeggyes–Șuculeu (1965), S VI, C. 2, 2. gödör.

Nr. inv. 9171

Bibl.: Dumitrașcu–Bader 1967, pl. II, 11.

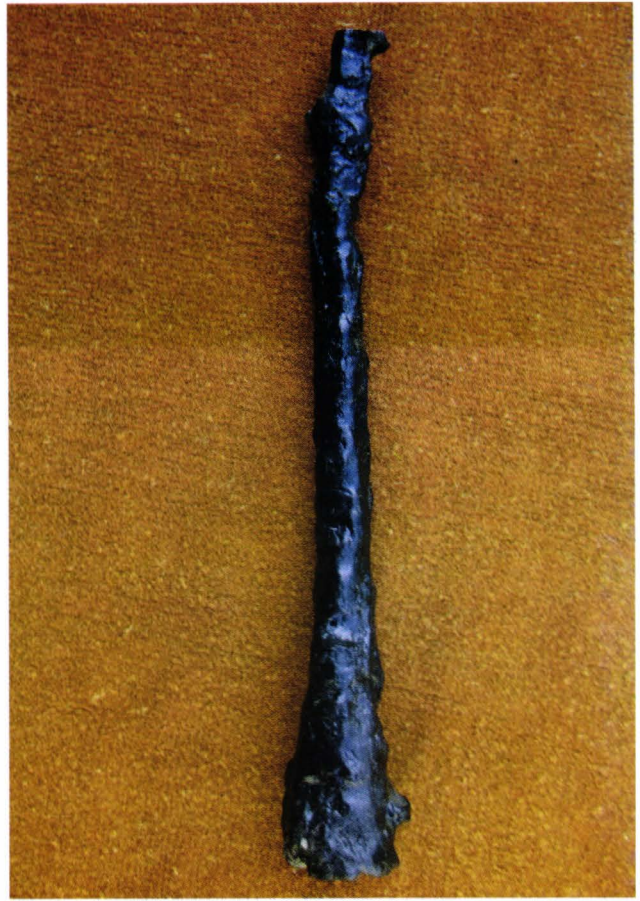

171. *Vârf de lance – Lândzahegy*

Fier. Lung. 24,5 cm; diam. tubului de înmănușare 2,2 cm; lăț. lamei 3,3 cm. Epoca romană imperială. Petea–*Vamă*, compl. 1/ S14.

Vas. H. 24,5 cm; köpű átm. 2,2 cm; hegy szél. 3,3 cm. Császárkor. Pete–*Határátkelő*, 1/S14 objektum.

Nr. inv. 40 917
Inedit

172. *Vârf de lance – Lândzahegy*

Fier. Lung. 14,7 cm; diam. tubului de înmănușare 2,6 cm; diam. vârfului 1,2 cm. Prima epocă a migrațiilor. Pișcolt–*Lutărie*.

Vas. Teljes h. 14,7 cm; köpű átm. 2,6 cm; hegy h. 1,2 cm. Kora népvándorlás kor. Piskolt–*Kincsverem*.

Nr. inv. 40 918
Inedit

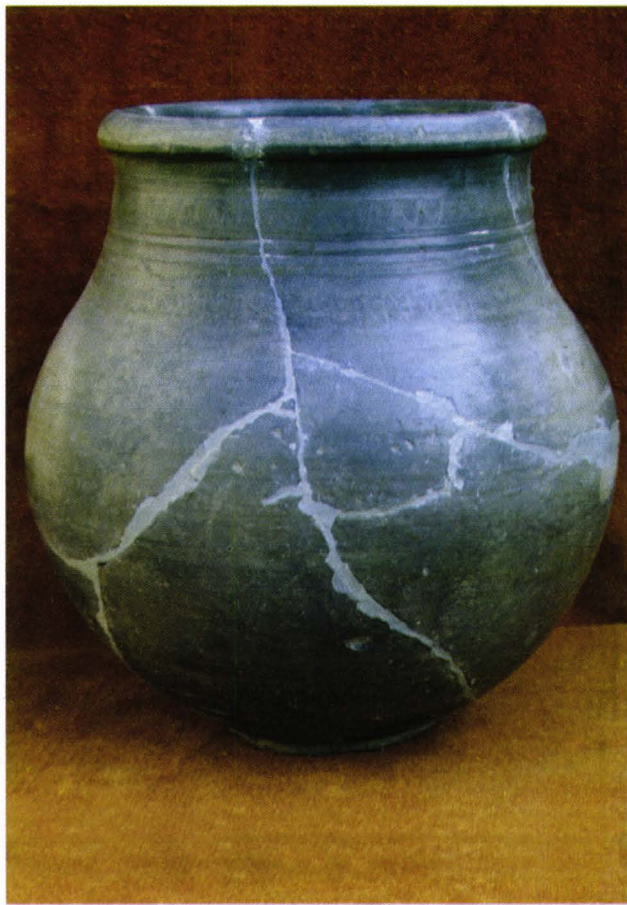
173. *Vârf de lance – Lândzsahegy*

Fier. Lung. totală 22 cm; diam. tubului de înmănușare 1,8 cm; diam. lamei 3,2 cm. Epoca romană imperială. Apa-Moșia Brazilor, complex C5b.

Vas. Teljes h. 22 cm, köpű átm. 1,8 cm, hegy átm. 3,2 cm. Császárkor. Apa-Moșia Brazilor, C5b objektum.

Nr. inv. 40 919

Inedită

174. *Oală – Edény*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, cu motive lustruite în val. Înălț. 23 cm; diam. gurii 15 cm; diam. max. 20,5 cm; diam. fundului 8 cm. Prima epocă a migrațiilor. Pișcolt-Lutărie, compl. 77.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, besimított hullámvonallal díszített. M. 23 cm; száj átm. 15 cm; legn. átm. 20,5 cm; fenék átm. 8 cm. Kora népvándorláskor. Piskolt-Kincsverem, 77. objektum.

Nr. inv. 40 920

Inedită

175. *Oală biconică – Bikónikus edény*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată cu motive lustruite în val. Epoca romană imperială. Bervenî–Holmoș, Locuința 1.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, simított hullámvonal díszítéssel. Császárkor. Börvely–Halmos, 1. lakás.

Nr. inv. 40 921

Inedită

176. *Ulcior – Agyagkorsó*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, diametrul maxim pe partea inferioară a vasului, umăr fațetat, fiecare a doua fațetă ornamentată cu linii lustruite în rețea. Înălț. (fragment) 20,4 cm; diam. max. 21,4 cm; diam. fundului 11,8 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–Râtul lui Bela, S I/ 1974.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, legnagyobb átmérője az edény alsó részén, válla facettált, minden második facetta besimított hálódíszsel. M. 20,4 cm (töredék); legn. átm. 21,4 cm; fenék átm. 11,8 cm. Császárkor. Lázári–Béla rét, S I/1974.

Nr. inv. 31 507

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 23, 1.

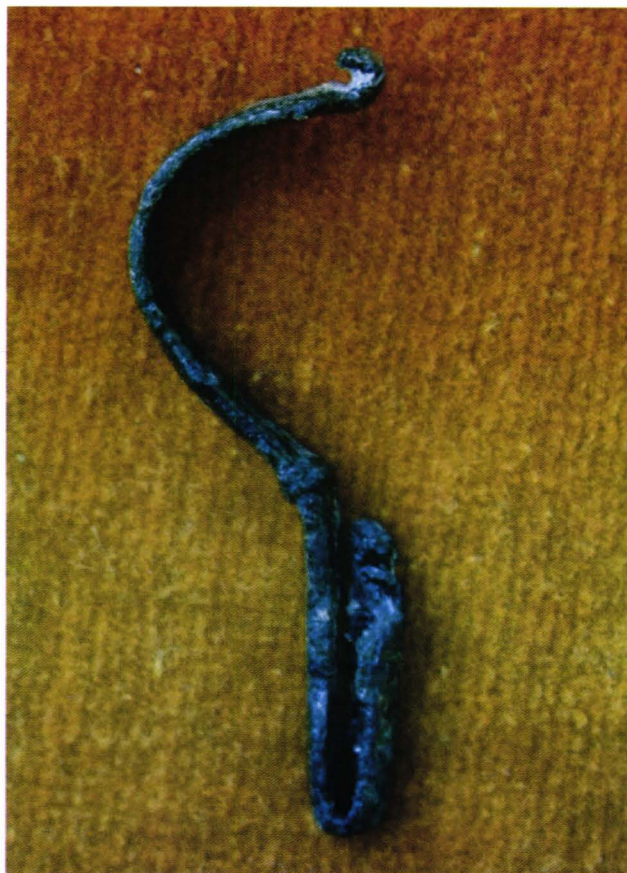

177. *Fibulă cu genunchi – Térdfibula*
Bronz. Lung. 3,6 cm; lăț. cutiei arcului 2 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu, locuința 1/1998.

Bronz. H. 3,6 cm; spirăltartó doboz h. 2 cm. Császárkor.
Aranyosmeggyes–Șuculeu, 1. lakás/1998.

Nr. inv. 40922

Inedită

178. *Fibulă cu picior întors pe desubt – Aláhajlított lábú fibula*
Bronz. Lung. 5,2 cm. Epoca romană imperială. Bervenii–Holmoș, locuința 2/2001.

Bronz. H. 5,2 cm. Császárkor. Börvely–Halmos, 2. lakás /2001.

Nr. inv. 40923

Inedită

179. *Mârgea conică* – Gyöngy

Lut. Diam. 1,6 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Lubi tag*, S. II/1993.

Agyag. Kúp alakú. Átm. 1,6 cm. Császárkor. Lázári–*Lubi tag*, S. II/1993.

Nr. inv. 35231

Inedită

180. *Pandantiv în formă de gălețușă* – Vödör formájú függő

Bronz. Diam. 1,8 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–*Șuculeu*, S I/1998.

Bronz. Átm. 1,8 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*Șuculeu*, S I/1998.

Nr. inv. 40925

Inedit

181. *Mârgea* – Gyöngy

Sticlă. Alb-verzuie. În formă de „sâmbure de pepene”, cu caneluri verticale. Diam. 1,5 cm; înălț. 1,2 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Lubi tag*, S II/1993.

Üveg. Zöldesfehér színű, „dinyemag alakú”, függőleges kannelurákkal. Átm. 1,5 cm; m. 1,2 cm. Császárkor. Lázári–*Lubi tag*, S II/1993.

Nr. inv. 35233

Bibl. Matei–Stanciu 2000, 59, pl. 341, 16.

182. *Ceașcă opaiț – Mécsescsésze*

Lut. Modelată cu mâna, pastă degresată cu șamotă și pietricele, arsă secundar. Toarta pornește din buză și se închide la bază. Înălț. 4,1 cm; diam. gurii 6 cm; diam. max. (cu toartă) 8,7 cm; diam. fundului 3,9 cm. Epoca romană imperială. Supuru de Sus–*Togul Cosmi*, compl. 1/1998.

Agyag. Samottal és kavicsokkal kevert, kézzel formált, másodlagosan égetett. Füle a szájától indul és a fenékén záródik. M. 4,1 cm; száj átm. 6 cm; legn. átm. (a füllel) 8,7 cm; fenék átm. 3,9 cm. Császárkor. Felsőszopor–*Cosma tag*, 1/1998 objektum.

Nr. inv. 40931

Bibl.: Gindele 2005, pl. IV, 3.

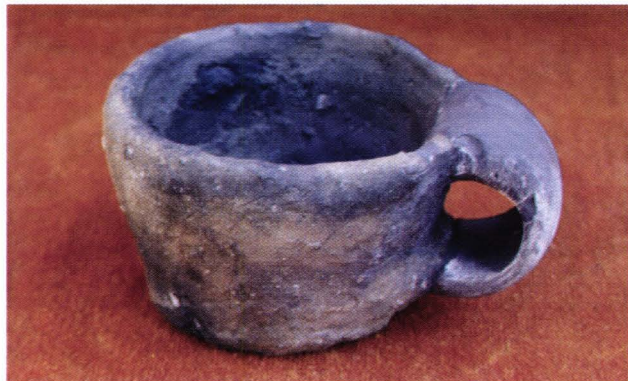
183. *Ceașcă opaiț – Mécsescsésze*

Lut. Modelată cu mâna, pastă degresată cu șamot și pietricele, ars secundar. Toarta pornește din buză și se închide în partea inferioară a peretelui. Înălț. 5,5 cm; diam. gurii 8,2 cm; diam. max. (cu toartă): 10,7 cm; diam. fundului 6 cm. Epoca romană imperială. Supuru de Sus–*Togul Cosmi*, compl. 1/1998.

Agyag. Samottal és kavicsokkal kevert agyagból, kézzel formázott, megégett. Füle a peremtől indul és oldalfalának fenékén záródik. M. 5,5 cm; száj átm. 8,2 cm; legn. átm. (a füllel) 10,7 cm; fenék átm. 6 cm. Császárkor. Felsőszopor–*Cosma tag*, 1/1998 objektum.

Nr. inv. 40932

Bibl.: Gindele 2005, pl. IV, 4.

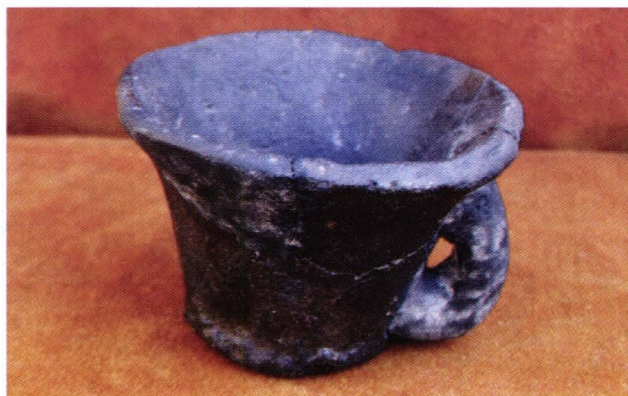
184. *Ceașcă opaiț – Mécsescsésze*

Lut. Modelată cu mâna, pastă degresată cu șamot și pietricele, arsă secundar, toarta la mijlocul peretelui. Înălț. 7,8 cm; diam. gurii 10,7 cm; diam. fundului 6,1 cm. Epoca romană imperială. *Medieșu Aurit–Șuculeu (?)*.

Agyag. Samottal és kavicsokkal kevert agyagból kézzel formázott, megégett. Füle az oldalfalának a közepén van. M. 7,8 cm; száj átm. 10,7 cm; fenék átm. 6,1 cm. Császárkor. *Aranyosmeggyes–Șuculeu (?)*.

Nr. inv. 41193

Inedită

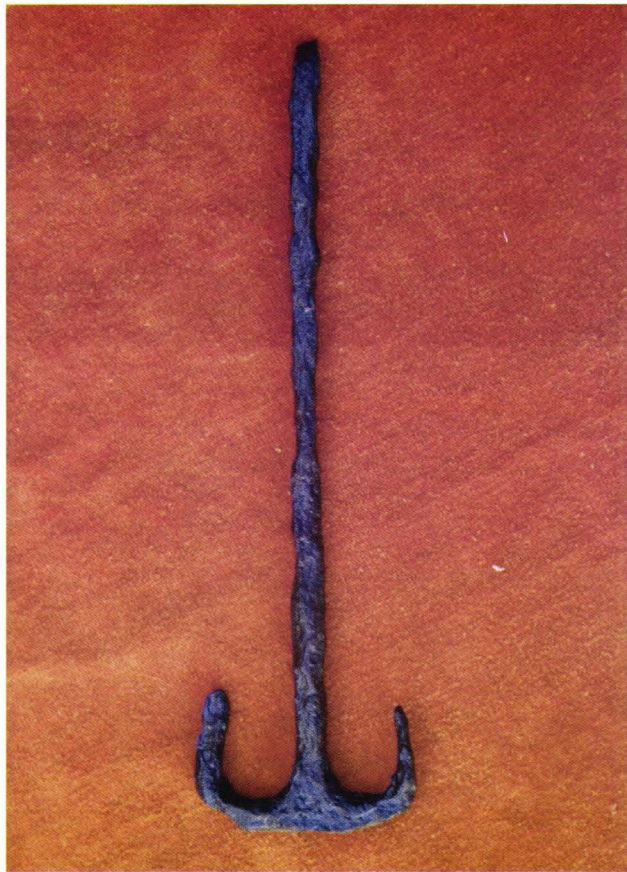
185. Bol – Tál

Lut. Modelată cu mâna din pastă fină, neagră. Buză trasă spre exterior, corp globular, ornamentat cu șiruri de puncte și linii excizate, cu omphalos la fund. Înălț. 8 cm; diam. gurii 17 cm. Epoca romană imperială. Petea–Vamă, compl. 1/S14.

Agyag. Kézrel készített. Finom anyagú, fekete pasztából. Szája kihajló, gömbölyű teste pontozott illetve bekarcolt sávokkal díszített, feneke homorú. M. 8 cm; száj átm. 17 cm. Császárkor. Pete–Határátkelő, 1/S14 objektum.

Nr. inv. 41194

Bibl.: Gindele 2004, harta 4, fig. 7.

186. Cheie – Kulcs

Fier. Mâner alungit, cap în formă de T, cu capete întoarse spre mâner. Lung. 23 cm; lăț. 6,5 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–Râtul lui Bela, S III/1979.

Vas. T feji, nyújtott szárú. A T végei a nyél felé visszahajlítottak. H. 23 cm; szél. 6,5 cm. Lázári–Béla rét, S III/1979.

Nr. inv. 31472

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 20, 7.

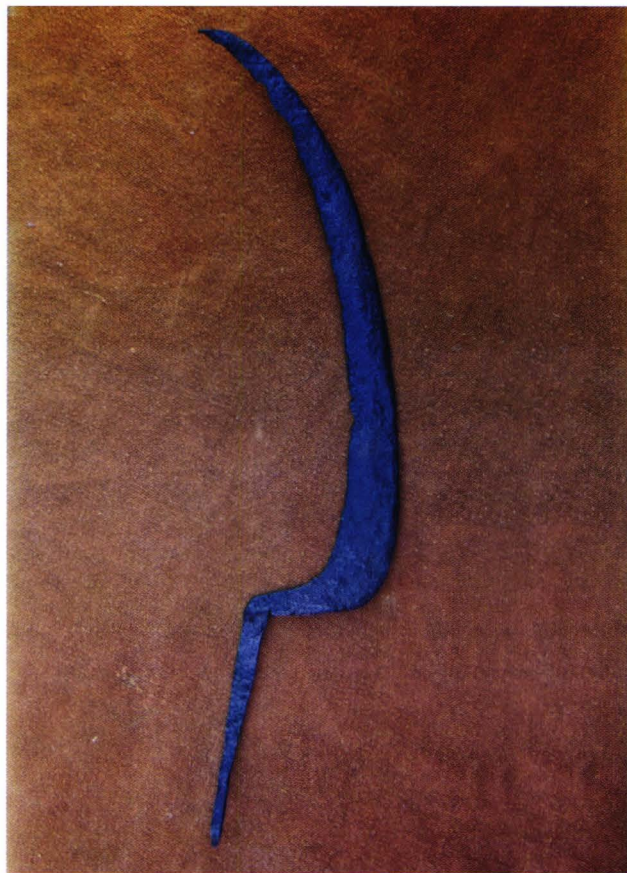
187. Seceră – Sarló

Fier. Lamă curbată, capătul mânerului îndoit. Lăț. lamei: 2,5 cm; lung. totală 34 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu.

Vas. Hajlított pengével, alátúrt nyéllal. Penge szél. 2,5 cm; Teljes h. 34 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–Șuculeu.

Nr. inv. 31527

Inedită

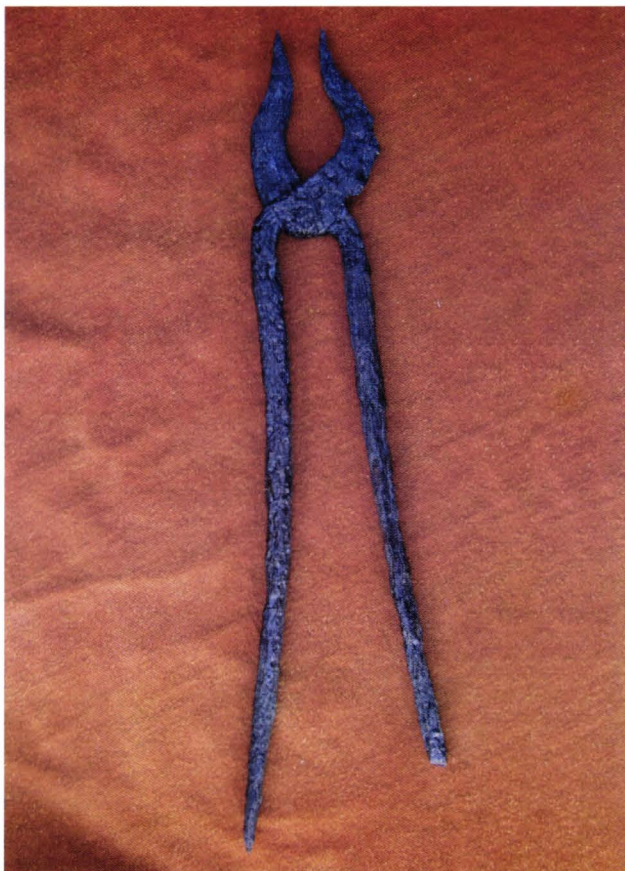
188. Seceră – Sarló

Fier. Lamă alungită. Lung. totală 37 cm; lăț. lamei 2,2 cm; lăț. mânerului 1 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–Râtul lui Bela, S I/1977.

Vas. Nyújtott pengéjű. H. 37 cm; penge szél. 2,2 cm; nyél szél. 1 cm. Császárkor. Lázári–Béla rét, S I/1977.

Nr. inv. 30452

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 31, 1.

189. Clește – Fogó

Fier. Mâner lung, cap alungit. Lung. totală: 36 cm; lăț: 5,7 cm; , lung. mânerului 30,3 cm. Epoca romană imperială. Petea–Vamă, compl. 1/S14.

Vas. Hosszú nyelű, nyújtott fejű. Teljes h. 36 cm; szél. 5,7 cm; nyél h. 30,3 cm. Császárkor. Pete–Határátkelő, 1/S14 objektum.

Nr. inv. 40908
Inedit

190. Clește – Fogó

Fier. Mâner scurt, cap alungit. Lung. totală: 22 cm; lăț. 5 cm; lung. mânerului 17 cm. Epoca romană imperială. Apa–Moșia Brazilor, compl. 5b.

Vas. Rövid nyelű, nyújtott fejű. Teljes h. 22 cm; szél. 5 cm; nyél h. 17 cm. Császárkor. Apa–Moșia Brazilor, 5b objektum.

Nr. inv. 40909
Inedit

191. *Piaptăn de os – Fésű*

Os. Mâner triunghiular alungit, cu nituri de fier. Lung. 13 cm; înălț. 5 cm; Prima epocă a migrațiilor. Pișcolt–*Lutărie*, compl. 52.

Csont. Nyújtott, háromszög alakú fogólappal, vas szegecsekkel. H. 13 cm; m. 5 cm. Kora népvándorláskor. Piskolt–*Kincsverem*, 52. objektum.

Nr. inv. 40910

Inedit

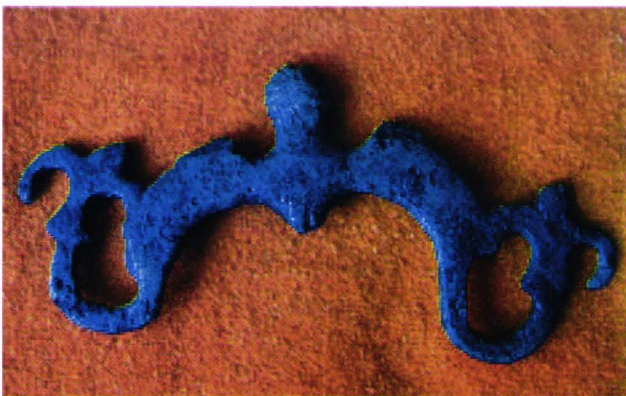
192. *Vas cu mâner – Nyeles edény*

Bronz. Cu mâner de fier, probabil a fost înlocuit mânerul original din bronz. Epoca romană imperială. Bervenii–*Holmoș*, locuința 1/2001.

Bronz. Nyele vas, valószínűleg pótolták a bronznyelet. Császárkor. Börvely–*Halmos*, 1/2001 lakás.

Nr. inv. 40911

Inedit

193. *Toartă de vas – Edényfűl*

Bronz. Turnată. Lung. dintre capete: 12,2 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Lubi tag*, locuința 2.

Bronz. Öntött. Fesztáv: 12,2 cm. Császárkor. Lázári–*Lubi tag*, 2. lakás.

Nr. inv. 35234

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 341, 15.

194. *Fibulă puternic profilată – Erösen profilált fibula*

Bronz. Partea inferioară ornamentată pe margini cu o linie în zig-zag. Lung. 6 cm. Epoca romană imperială.
Lázari–*Lubi tag*, suprafață 5/1995.

Bronz. Alsó részének szélein cikk-cakkos vonalakkal díszített. H. 6 cm. Császárkor.
Lázari–*Lubi tag*, 5/1995 felület.

Nr. inv. 40915

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 336, 3.

195. *Fibulă puternic profilată – Erősen profilált fibula*
Bronz. Lung. 5,5 cm. Epoca romană imperială. Petea-Vamă,
compl. C3/S14.

Bronz. H. 5,5 cm. Császárkor. Pete-Határátkelő, C3/S14
objektum.

Nr. inv. 40924

Inedită

196. *Fibulă puternic profilată – Erősen profilált fibula*
Bronz. Picior trapezoidal. Lung. 3,6 cm. Epoca romană
imperială. Acâș-Râtul lui Maitini, săpături în anul 1982.

Bronz. Lăba trapéz alakú. H. 3,6 cm. Császárkor. Ákos-Maitini
rétje, 1982-es ásatások.

Nr. inv. 40914

Bibl.: Matei-Stanciu 2000, pl. 336, 1.

197 Castron – Tál

Lut. Terra sigillata. Înălț. 13 cm; diam. gurii 20,6 cm; diam. fundului 9 cm. Epoca romană imperială. Corund–*Pe Izvoare*.

Agyag. Terra sigillata. M. 13 cm; száj átm. 20,6; fenék átm. 9 cm. Császárkor. Szilágykorond–*Pe Izvoare*.

Nr. inv. 32196

Bibl.: Bader 1974–1975, nr. 2, fig. 1/5.

198. *Fragment de strachină – Tál töredék*

Lut. Pastă fină, cărămizie. Modelată la roată, ornamentată cu meandre ștampilate. Dimensiunile fragmentului 6,7 x 5,2 cm; grosimea peretelui 1,1 cm. Medieșu Aurit–Șuculeu, compl. 4/1997.

Agyag. Finom anyagú, téglaszínű. Korongolt kerámia, pecsételt meanderdíszítéssel. A töredék méretei 6,7x5,2 cm; falvastagság 1,1 cm. Aranyosmeggyes–Șuculeu, 4/1997 objektum.

Nr. inv. 40912

Inedită

199. *Fragment de strachină – Tál töredék*

Lut. Pastă fină, cărămizie. Modelată la roată, cu urme de firnis roșiatic, ornamentat cu un păun ștampilat. Dimensiunile fragmentului: 9,1x7,3 cm; grosimea peretelui 1 cm. Medieșu Aurit–Șuculeu, compl. 4/1997.

Agyag. Finom anyagú, téglaszínű. Korongolt kerámia, vörös máz nyomokkal, pecsételt páva motívummal díszítve. A töredék méretei 9,1 x 7,3 cm; falvastagság 1 cm. Aranyosmeggyes–Șuculeu, 4/1997 objektum.

Nr. inv. 40913

Inedită

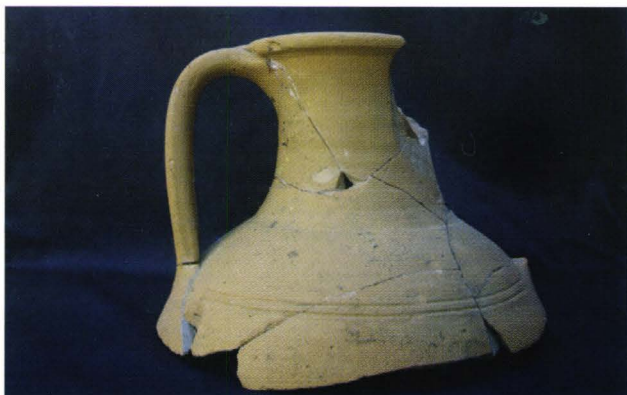
200. *Fragment de amforă – Amfora töredék*

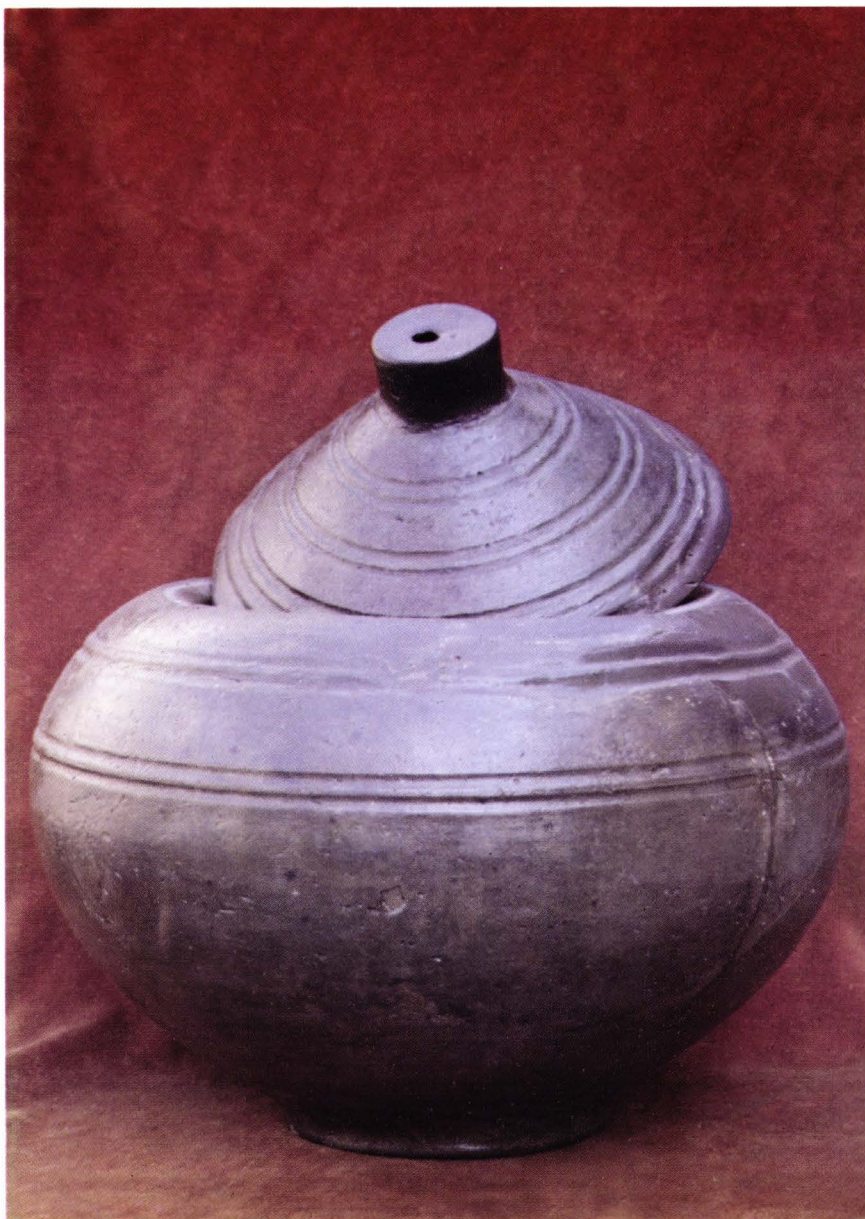
Lut. Pastă fină, cărămizie. Modelată la roată. Înălț. frag. 17 cm; diam. gurii 11,6 cm; diam. max. 22,4 cm. Epoca romană imperială. Supuru de Sus – *Togul lui Cosmi*.

Agyag. Finom anyagú, téglaszínű. Korongolt kerámia. M. 17 cm; száj átm. 11,6 cm; legn. átm. 22,4 cm. Császárkor. Felsőszopor–*Cosma tag*.

Nr. inv. 40916

Bibl.: Gindele 2005, pl. III, 1.

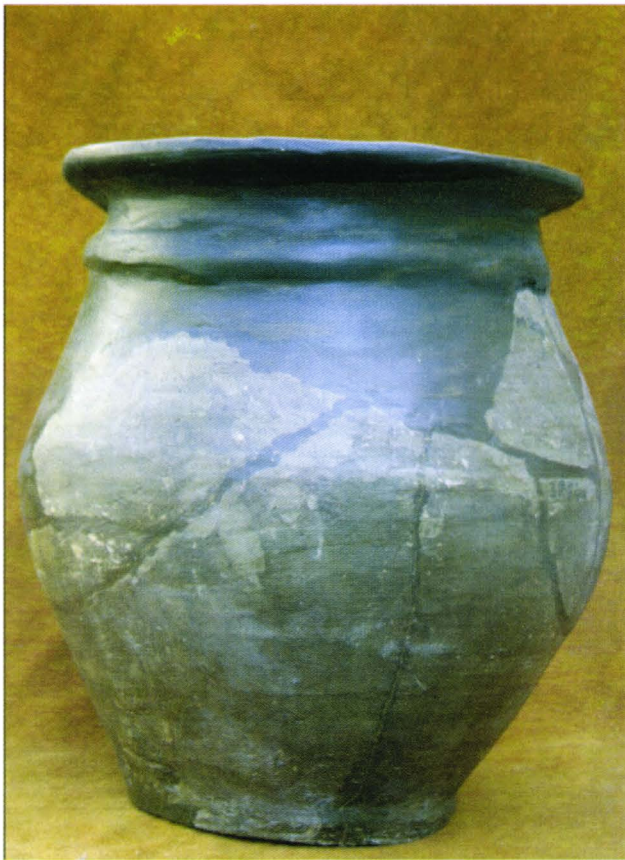

201. *Oală cu capac – Fedős fazék*
Lut. Pastă fină, cenușiu brună.
Modelată la roată, corp globular, buză
retezată. Folosită ca urnă funerară.
Dimensiuni oală: Înălț. 20,5 cm; diam.
gurii 24,6 cm; diam. max. 33 cm; diam.
fundului 12,7 cm. Dimensiuni capac:
Înălț. 11,6 cm; diam. max. 22 cm.
Epoca romană imperială. Medieșu Aurit
– *La Leșu*, mormântul 26.

Agyag. Finom anyagú, szürkés-barna
korongolt kerámia, gömbölyített
törzsszel, vágott peremmel. Urnaként
használták. Fazék méretek: M. 20,5 cm;
száj átm. 24,6 cm; legn. átm. 33 cm;
fenék átm. 12,7 cm. Fedő méretek: M.
11,6 cm; legn. átm. 22 cm. Császárkor.
Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 26. sír.

Nr. inv. 32523, 32524
Inedită

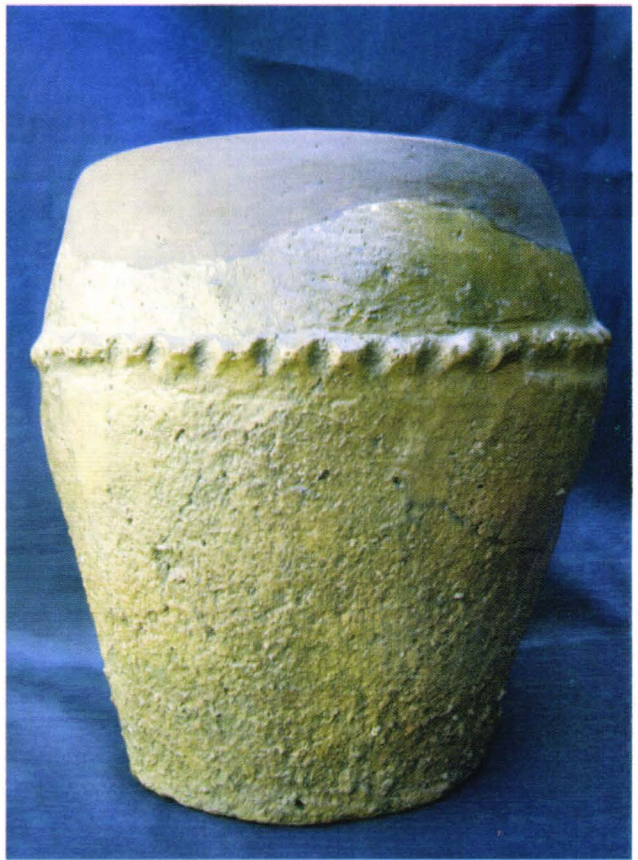
202. Oală – Edény

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, cu buză evazată, diametrul maxim la mijlocul vasului. Folosită ca urnă funerară. Înălț. 24,2 cm; diam. gurii 18 cm; diam. max. 22,5 cm; diam. fundului 11,8 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul 29.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt kerámia, kihúzott peremmel, maximális átmérője az edény közepén. Urnaként használták. M. 24,2 cm, száj átm. 18 cm; legn. átm. 22,5 cm; fenék átm. 11,8 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 29. sír.

Nr. inv. 32540

Inedită

203. Oală – Fazék

Lut. Modelată cu mâna, degresat cu șamot și pietricele, buză retezată, ornamentată cu un brâu alveolat peste diametrul maxim. Folosită ca urnă funerară. Înălț. 23,5 cm; diam. gurii 19 cm; diam. max. 23,9 cm; diam. fundului 14 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul (?).

Agyag. Samottal és kavicssal soványított. Kézzel készített. Pereme vágott, legnagyobb átmérőjén benyomkodott, rátett öv. Urnaként szolgált. M. 23,5 cm; sz. átm. 19 cm; legn. átm. 23,9 cm; fenék átm. 14 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes – *La Leșu*, (?) sír.

Nr. inv. 32522

Inedită

204. *Oală cu capac – Fedős fazék*
Lut. Pastă fină, negricioasă, modelată la roată, corp globular, gât cilindric. Folosită ca urnă funerară. Dimensiuni oală: înălț. 17,6 cm; diam. gurii 16 cm; diam. max. 20,3 cm; diam. fund. 10,2 cm. Dimensiuni capac: înălț. 8,6 cm; diam. max. 18 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–*La Leșu*, mormântul 33.

Agyag. Finom anyagú, szürkés-barna. Korongolt, gömbölyített törzssel, vágott peremmel. Urnaként használták. Fazék méretek: M. 17,6 cm; száj átm. 16 cm; legn. átm. 20,3 cm; fenék átm. 10,2 cm. Fedő méretek: M. 8,6 cm, legn. átm. 18 cm. 33. sír. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu*.

Nr. Inv. 32525, 32 526
Inedită

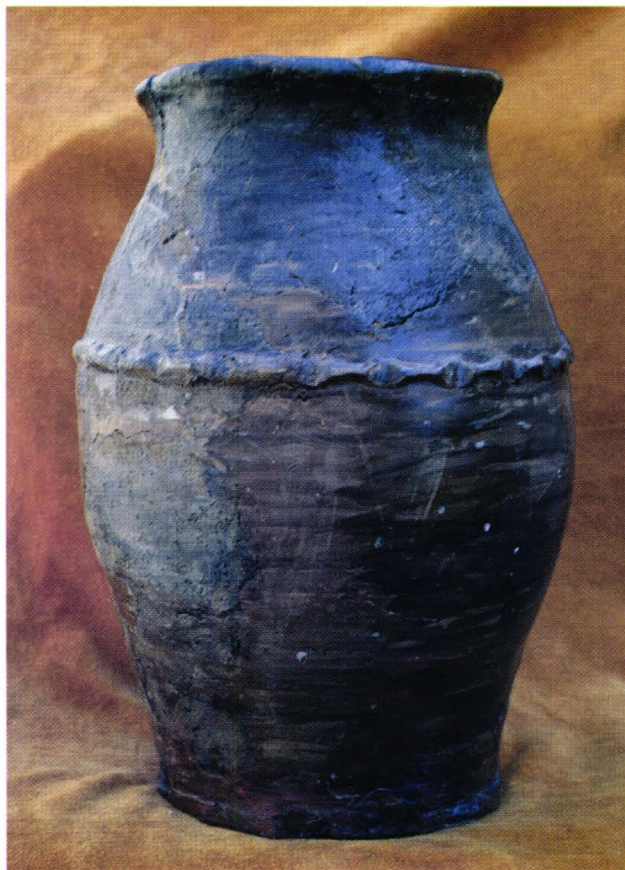
205. Oală – Edény

Lut. Grosolană, modelată cu mâna. Ușor bombată, ornamentată cu brău alveolat pe umăr. Înălț. 28,7 cm; diam. gurii 17,6 cm; diam. max. 23 cm; diam. fundului 14 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul 56.

Agyag. Durva anyagú, kézzel készített. Enyhén hasas, a vállán benyomkodott bordadíszsel. M. 28,7; száj átm. 17,6 cm; legn. átm. 23 cm; fenék átm. 14 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 56. sír.

Nr. inv. 32520

Inedită

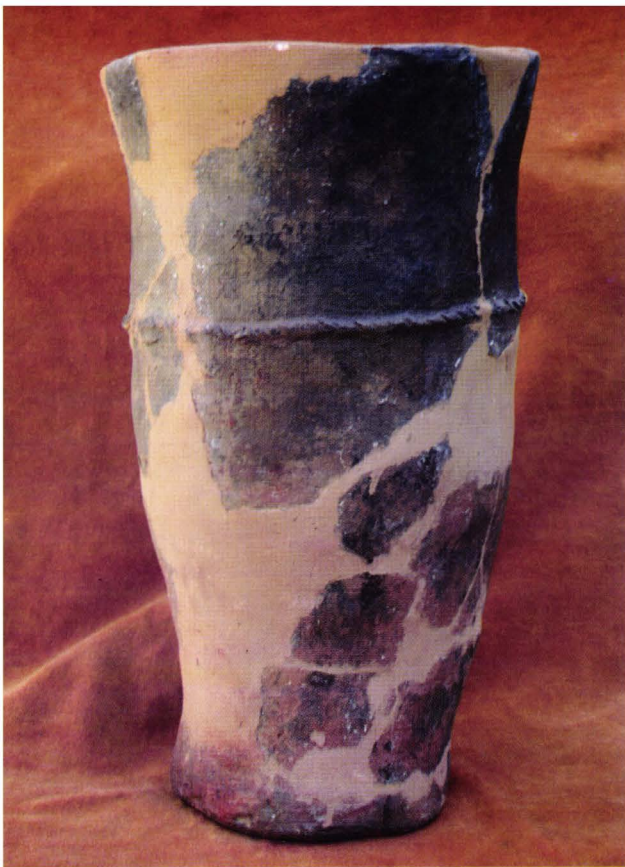
206. Oală – Edény

Lut. Grosolană, modelată cu mâna. Ușor bombată, ornamentată cu brău alveolat pe umăr. Înălț. 34 cm; diam. gurii 18 cm; diam. max. 26 cm; diam. fundului 17 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul 1.

Agyag. Durva anyagú, kézzel készített. Enyhén hasas, vállán benyomkodott bordadíszítéssel. M. 34 cm; száj átm. 18; legn. átm. 26 cm; fenék átm. 17 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 1. sír.

Nr. inv. 32519

Bibl.: Dumitrașcu–Bader fig. 22, 3.

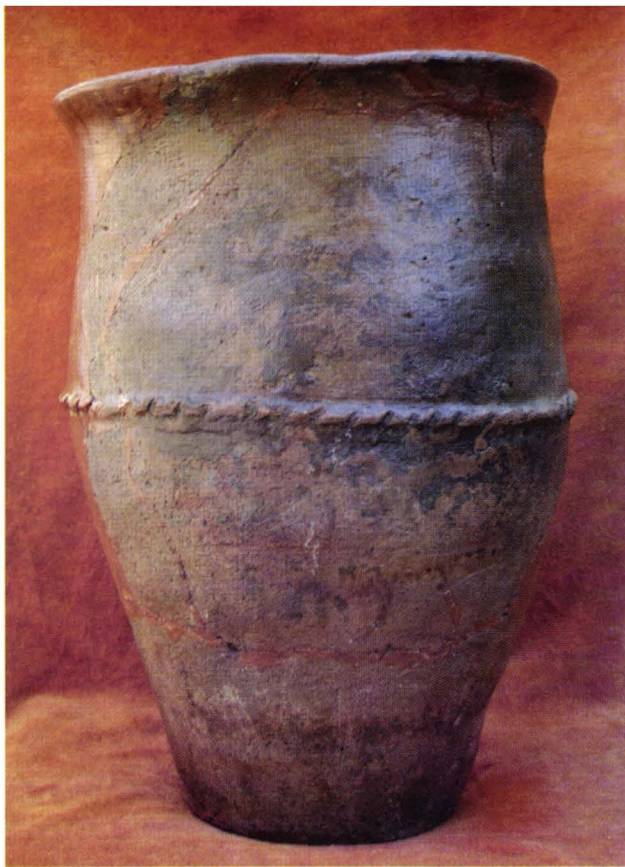

207. Oală – Edény

Lut. Grosolană, modelată cu mâna. Corp zvelt, gură largă, ornamentată cu brâu alveolat pe umăr. Înălț. 41 cm; diam. gurii 22x24,5 cm; diam. fundului 15 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul 32.

Agyag. Durva, kézzel készített. Nyújtott törzssel, vállán benyomkodott díszítéssel. M. 41 cm; száj átm. 22x24,5 cm; fenék átm. 15 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu* 32. sír.

Nr. inv. 32542
Inedită

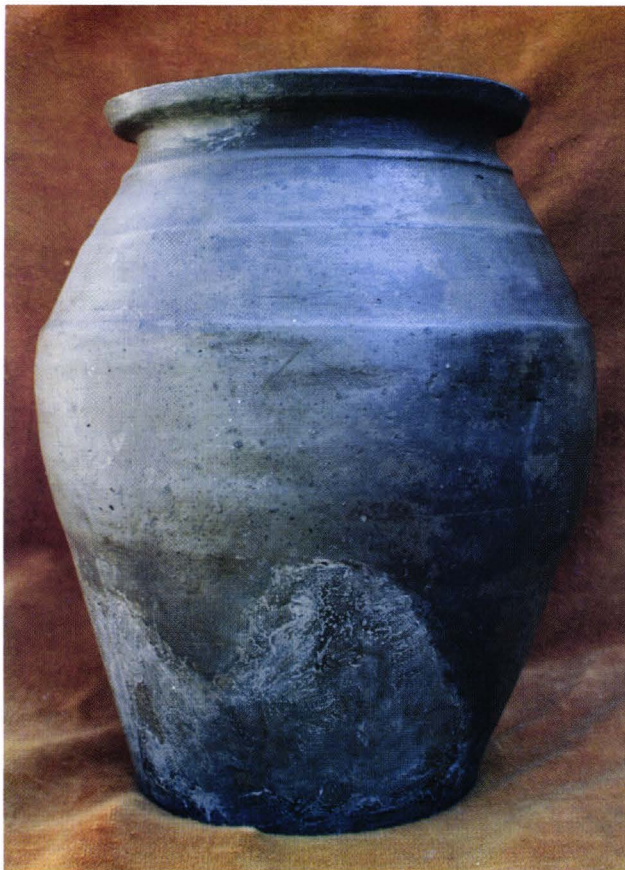

208. Oală – Edény

Lut. Grosolană, modelată cu mâna. Ușor bombată, cu gură largă, ornamentată cu brâu alveolat pe diametrul maxim. Înălț. 37,2 cm; diam. gurii 26 cm; diam. max. 28 cm; diam. fundului 17 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul 25.

Agyag. Durva anyagú, kézzel készített. Enyhén hasas, széles szájú, a maximális átmérőjén benyomkodott bordadísszel. M. 37,2 cm; száj átm. 26 cm; legn. átm. 28 cm; fenék átm. 17 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 25. sír.

Nr. inv. 32541
Inedită

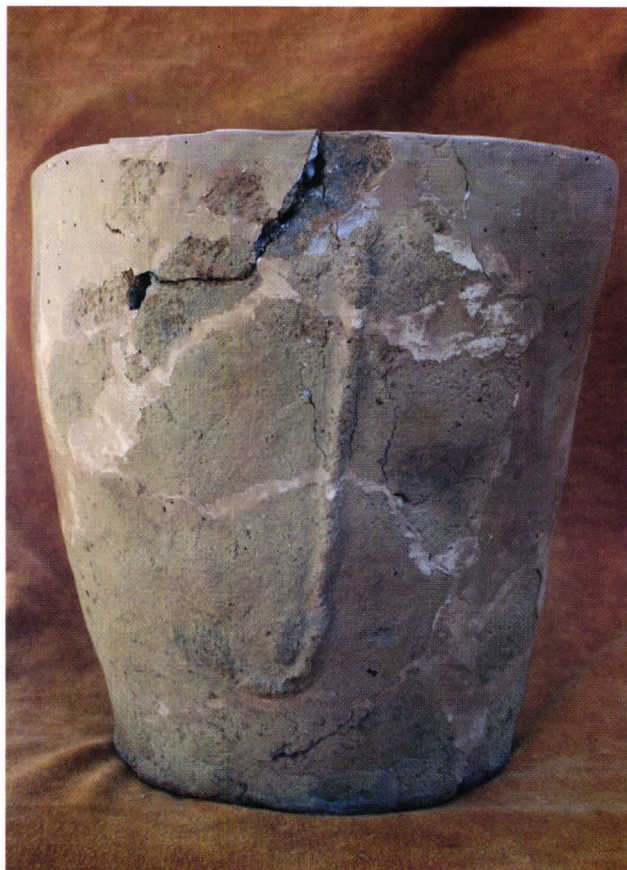

209. Oală – Edény

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, cu buză trasă în afară. Înălț. 27,2 cm ; diam. gurii 17,8 cm; diam. max. 23 cm; diam. fundului 14 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul 22.

Agyag. Szürke, finom anyagú. Korongolt, pereme kihúzott. M. 27,2 cm; száj átm. 17,8, legn. átm. 23 cm; fenék átm. 14 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 22. sír.

Nr. inv. 32543
Inedită

210. Oală – Edény

Lut. Grosolană, modelată cu mâna. Ornatat cu o bandă alveolată, în val, aplicată pe suprafața vasului. Înălț. 26,2 cm; diam. gurii 26x29 cm; diam. fundului 20 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit – *La Leșu*, mormântul 44.

Agyag. Durva anyagú, kézzel készített. Fala hullámos, rátett vonallal díszített. M. 26,2 cm; száj átm. 26x29 cm; fenék átm. 20 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 44. sír.

Nr. inv. 32521
Inedită

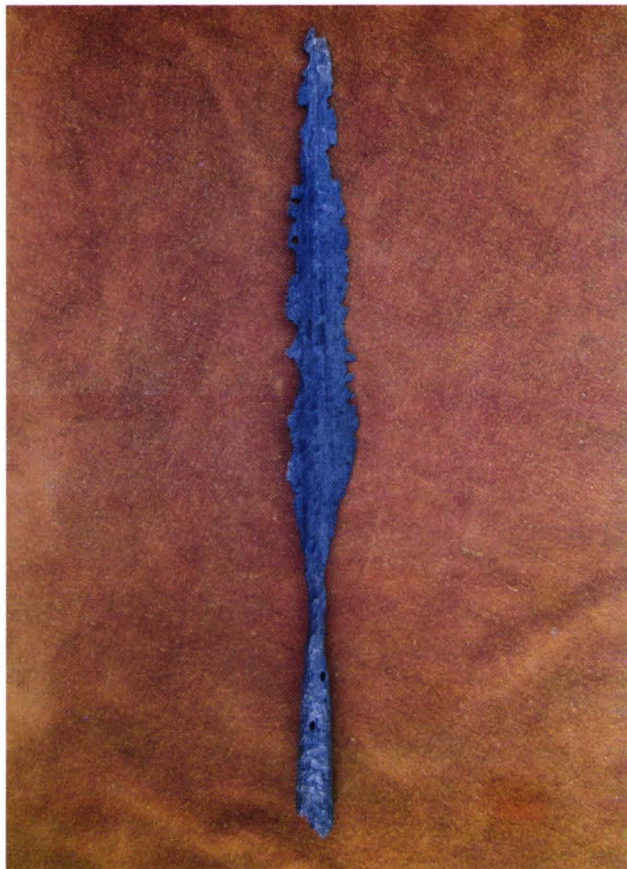
211. *Vârf de lance – Lânczsahegy*

Fier. Lung. totală 20 cm; diam. tubului de înmănușare: 1,3 cm; lăț. lamei 3,4 cm; lung. tubului de înmănușare: 2,9 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit, fără context.

Vas. Teljes h. 20 cm; köpű átm. 1,3 cm; hegy szél. 3,4 cm; köpű h. 2,9 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes, ismeretlen leletkörülmények.

Nr. inv. 9207

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 33, 4.

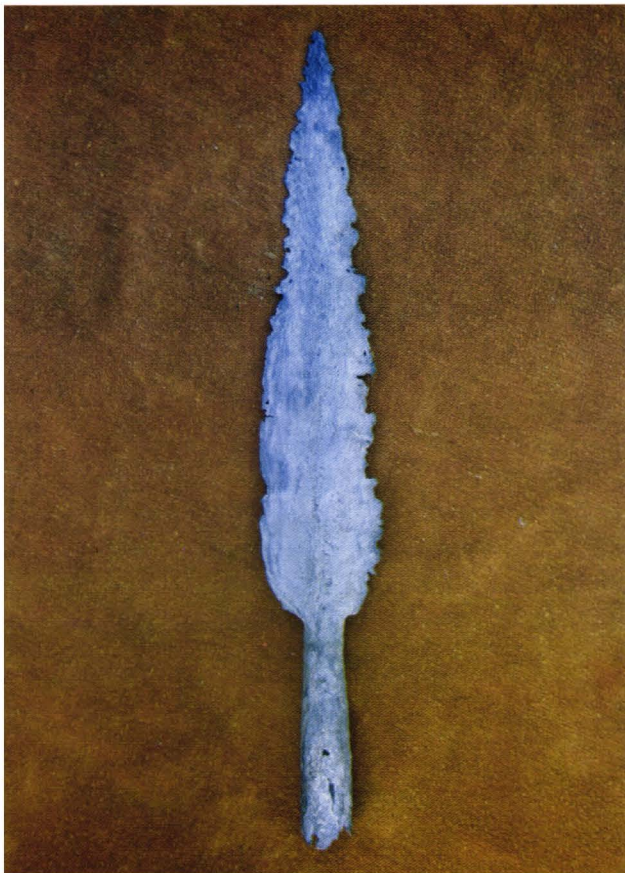
212. *Vârf de lance – Lânczsahegy*

Fier. Lung. totală 32 cm; diam. tubului de înmănușare: 1,5 cm; lăț. lamei 3 cm; lung. tubului de înmănușare: 11,6 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu, săpături 1964.

Vas. Teljes h. 32 cm; köpű átm. 1,5 cm; hegy átm. 3 cm; köpű h. 11,6 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–Șuculeu, 1964-es ásatás.

Nr. inv. 40930

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 33, 1.

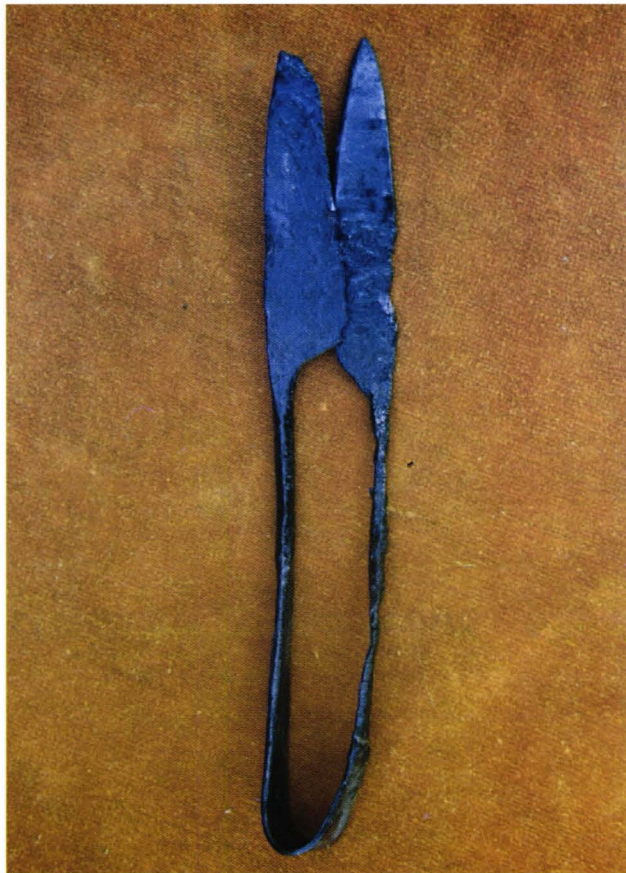

213. *Vârf de lance – Lândzsahegy*

Fier. Lung. totală 27,5 cm; diam. tubului de înmănușare: 2,1 cm; lăț. lamei 4 cm; lung. lamei 20 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu.

Vas. Teljes h. 22,5 cm; köpű atm. 2,1 cm; hegy sz. 4 cm; hegy h. 20 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–Șuculeu.

Nr. inv. 9206
Inedit

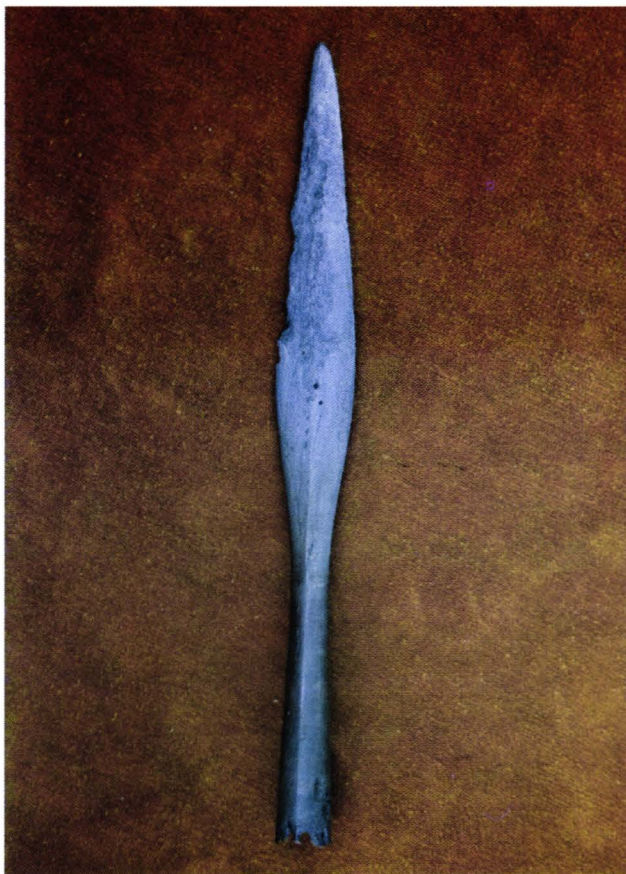

214 *Foarfecă – Olló*

Fier. Lung. totală 20,8 cm; lăț. lamelor 1,7 și 2,2 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu, S II/1965.

Vas. Teljes h. 20,8 cm; pengék h. 1,7 és 2,2 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–Șuculeu, S II/1965.

Nr. inv. 40927
Inedit

215. *Vârf de lance – Lândzsahegy*

Fier. Lung. totală 24 cm; diam. tubului de înmănușare 1,7 cm; lăț. lamei 2,5 cm; lung. lamei 15 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu.

Vas. Teljes h. 24 cm; köpű átm. 1,7 cm; hegy szél. 2,5 cm; hegy h. 15 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–Șuculeu.

Nr. inv. 40926

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 33, 2.

216. *Vârf de lance – Lândzsahegy*

Fier. Lung. totală: 20,6 cm; diam. tubului de înmănușare 1,3 cm; lăț. lamei 1,7 cm; lung. lamei 10,9 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu, 1964.

Vas. Teljes h. 20,6 cm; köpű átm. 1,3 cm; hegy szél. 1,7 cm; hegy h. 10,9 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–Șuculeu, 1964.

Nr. inv. 9141

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 33, 3.

217. *Umbo de scut*
Antennás pajzsdudor

Fier. Cu antenă. Diam. 14,9x14,4 cm;
diam. umărului 10,3 cm; înălț. totală
13 cm; grosimea tablei 0,3-0,4 cm.
Epoca romană imperială. Medieșu
Aurit – *La Leșu*, mormântul 41 (?).

Vas. Átm. 14,9 x 14,4 cm; váll átm.
10,3 cm; teljes m. 13 cm; lemez
vastagság 0,3-0,4 cm. Császárkor.
Aranyosmeggyes–*La Leșu*, 41. (?) sír.

Nr. inv. 38931

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 34, 1.
a, b.

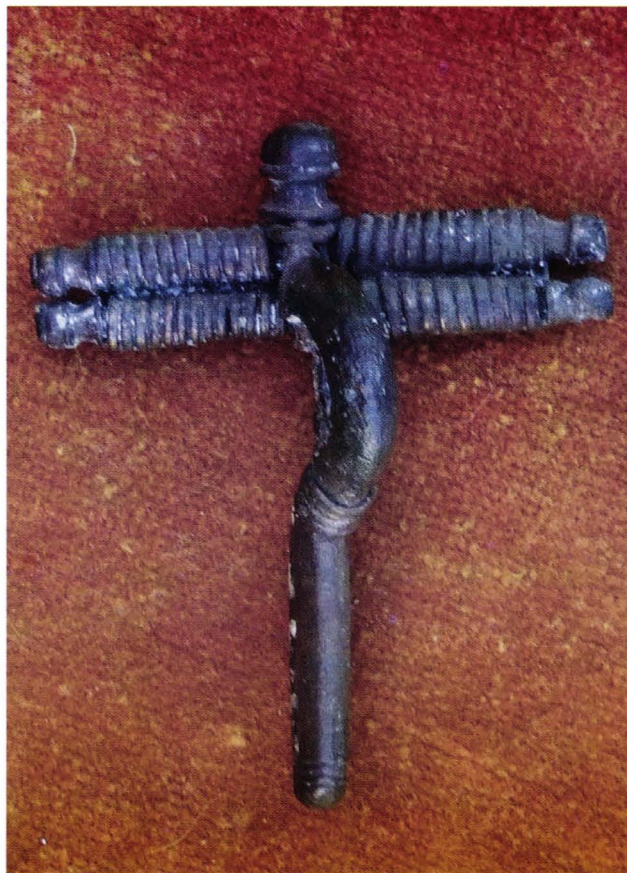

218. *Fibulă cu picior întors pe desubt – Alăhajlitott lábú fibula*
Bronz. Lung. 6,1 cm; lung. spiralei 4,5 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit, fără context precizat.

Bronz. H. 6,1 cm; spirál h. 4,5 cm. Császárkor.
Aranyosmeggyes, ismeretlen lelőkönyezet.

Nr. inv. 32463
Inedită

219. *Fibulă cu picior întors pe desubt – Alăhajlitott lábú fibula*
Bronz. Spirală dublă. Lung. 6,5 cm; lung. spiralei 5,6 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit, fără context precizat.

Bronz. Kettős spirállal. H. 6,5 cm; spirál h. 5,6 cm. Császárkor.
Aranyosmeggyes, ismeretlen lelőkönyezet.

Nr. inv. 32464
Inedită

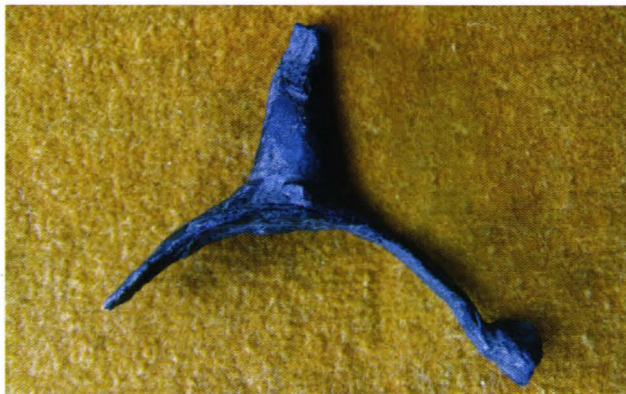
220. *Pinten – Sarkantyú*

Fier. Cu spin. Distanța reconstituită între capete 5,5 cm; lung. spinului incomplet 2,2 cm; diam. spinului la bază 1,2 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit–Șuculeu, S VI/1964.

Vas. Tüskével. A szárai közt kiköveztethető távolság 5,5 cm; tüsketörredék h. 2,2 cm; tüske alap átm. 1,2 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes–Șuculeu S VII/1964.

Nr. inv. 38931

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 344, 5.

221. *Cataramă – Övcsat*

Bronz. Cu placă dreptunghiulară, cu patru nituri de prindere la curea. Lung. 7 cm; lăț. 3,6 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit, fără context precizat.

Bronz. Négyzet alakú lappal, amit négy szegecs fogott a szíjhoz. H. 7 cm; szél. 3,6 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes, ismeretlen lelőkönyezet.

Nr. inv. 40928

Inedită

222. *Cataramă – Övcsat*

Bronz. În formă de D, cu placă de curea dreptunghiulară fragmentară. Lung. fragmentului: 2,5 cm; lăț. 4,7 cm. Epoca romană imperială. Medieșu Aurit, fără context precizat.

Bronz. D alakú, töredékes téglalap lemezzel. A töredék h. 2,5 cm; szél 3,6 cm. Császárkor. Aranyosmeggyes, ismeretlen lelőkönyezet.

Nr. inv. 40929

Inedită

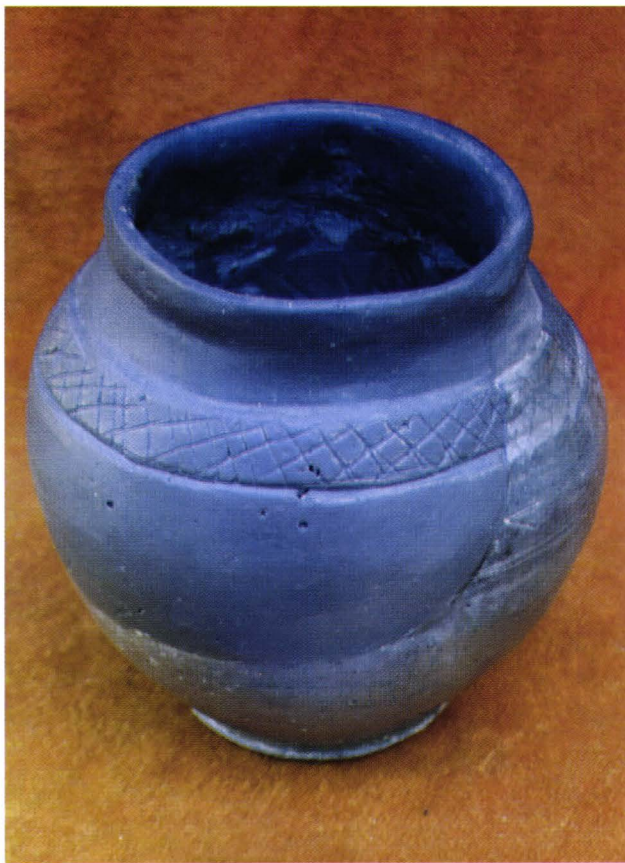
223. *Fibulă – Fibula*

Argint. Ornamentată în tehnica filigranului. Fibulă cu portagrafă înaltă, în formă de arbaletă, portagrafa este străbătută de 2 cepe, cu o sârmă înfășurată pe capete, ornamentate în tehnica filigranului. Capul este străbătut de 3 cepe, cu capete ornamentate cu 3 spire în tehnica filigranului, sârme filigranate sunt înfășurate și pe corpul fibulei, la întâlnire cu piciorul și cu capul. Piciorul se termină într-un buton aplatizat, profilat. Tip Straze–Sakrau. Dimensiuni: Înălț. 56 mm; lung. cepelor de la cap 54 mm; lung. cepelor de pe portagrafă: 20,5 mm; lung. portagrafei: 23 mm; lăț. corpului 8,5 mm; lăț. butonului aplatizat de la picior 5,5 mm. Culciu Mare–*Bogilaz*, 1970, S2B2.

Ezüst. Filigrándíszes. Straze–Sakrau típus. Magasított tűtartójú, számszerjűfibula. A tűtartót 2 kereszttrúd töri át, végeiken filigrándíszes huzalokkal. A fejet 3 kereszttrúd töri át, végeiken 3 filigrándíszes huzalal. A fibula részeinek összeillesztéséhez is filigrándíszes huzalokat használtak. A láb egy lapított, profilált gombban végződik. Méretek: M. 5,6 cm; a fej kereszttrúdjainak h. 54 mm; a tűtartó kereszttrúdjainak h. 20,5 mm; a tűtartó h. 23 mm; a test szél. 8,5 mm; a lapított lábgomb szél. 5,5 mm. Nagykolcs–*Bagiláz*, 1970, S2B2.

Nr. inv. 10964

Inedită

224. Oală – Edény

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, cu buză evazată, diametrul maxim la mijlocul vasului, umărul ornamentat cu linii lustruite în rețea. Înălț. 9,4 cm; diam. gurii 7,3 cm; diam. max. 9,5 cm; diam. fundului 4,8 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–Râtul lui Bela, cupt. 1/1979.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, kiszélesedő szájjal, maximális átmérője az edény közepén, vállán besimított hálómintával. M. 9,4 cm; száj átm. 7,3, legn. átm. 9,5 cm; fenék átm. 4,3 cm. Császárkor, Lázári–Béla rét, 1. kemence/1979.

Nr. inv. 31513

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 20, 6.

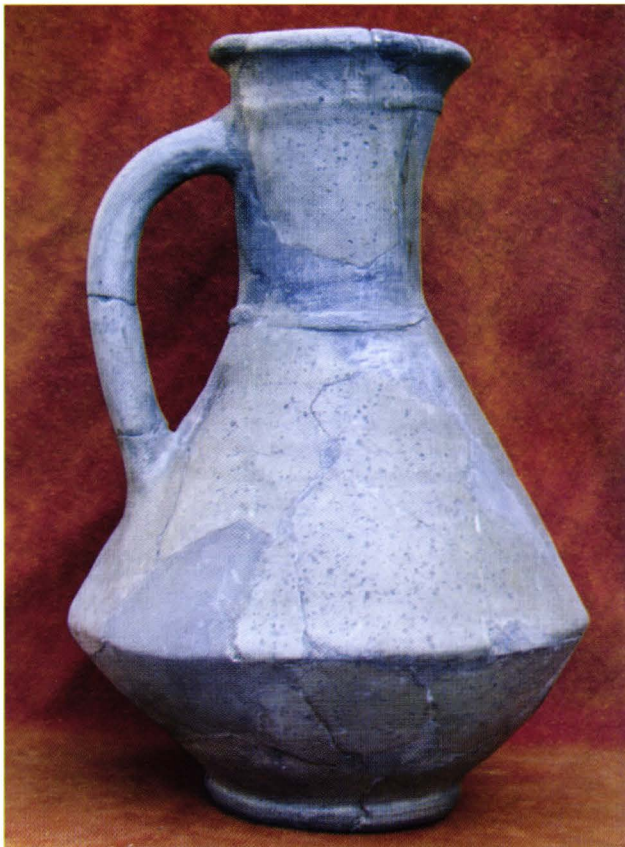
225 Oală – Edény

Lut. Pastă fină, cenușiu-închisă. Modelată la roată, cu buză evazată, corp unghiular. Înălț. 9,5 cm; diam. gurii 15 cm; diam. fundului 6 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–Râtul lui Bela, carou 1/1974, groapa 2.

Agyag. Finom anyagú, sötétszürke. Korongolt, szögletes törzzsel, kiszélesedő szájjal. M. 9,5 cm; száj átm. 15 cm; fenék átm. 6 cm. Császárkor. Lázári–Béla rét, 1. négyzet/1974, 2. gödör.

Nr. inv. 41140

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 22, 3.

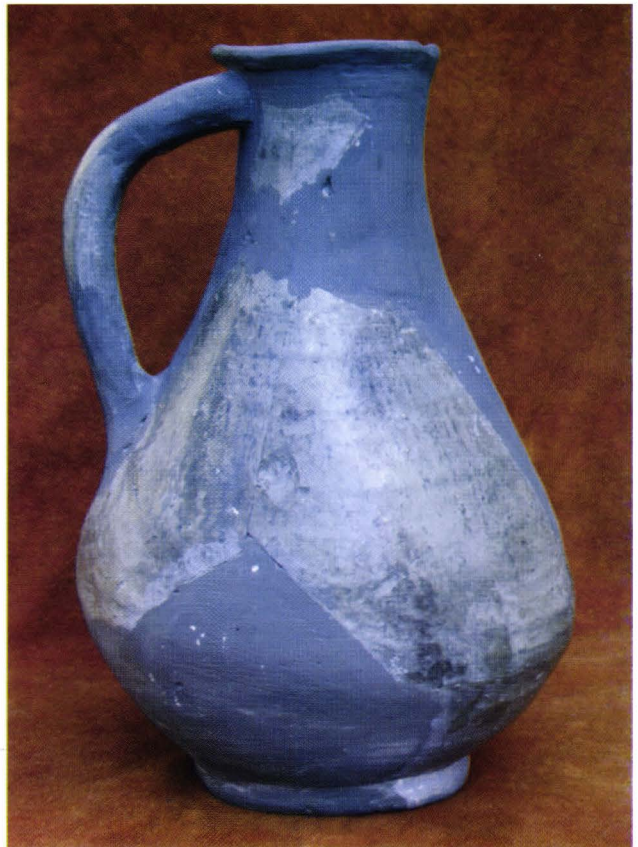
226. *Ulcior – Korsó*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată. Cu gât cilindric, corp biconic. Toarta ovală în secțiune, pornește de la mijlocul vasului și se închide în gât. Înălț. 28,8 cm; diam. gurii 10 cm; diam. max. 18,9 cm; diam. fundului 9,2 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, S I/1974.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt. Hengeres nyakkal bikónikus törzssel, ovális metszetű füle az edény közepéről indul és a peremnél záródik. M. 28,8 cm; száj átm. 10 cm; legn. átm. 18,9 cm; fenék átm. 9,2 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, S I/1974.

Nr. inv. 31505

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 24, 1.

227. *Ulcior – Korsó*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată. Cu gât conic, corp globular. Toarta ovală în secțiune pornește din mijlocul vasului și se închide sub buză. Ornamentat cu linii verticale lustruite. Înălț. 22,5 cm; diam. gurii 7,4 cm; diam. max. 15 cm; diam. fundului 8,8 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, S III/1977.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt. Hengeres nyakkal, gömb alakú törzssel, a füle ovális metszetű, az edény közepéről indul és a száj alatt végződik, függőleges, besímitott vonalak díszítik. M. 22,5 cm; száj átm. 7,4 cm; legn. átm. 15 cm; fenék átm. 8,8 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, S III/1977.

Nr. inv. 41192

Inedit

228. *Strachină – Tál*

Lut. Pastă zgrunțuroasă, cenușiu închisă. Modelată cu mâna, buză îngroșată, pereți arcuiți, cu alveole la bază. Înălț. 7,4 cm; diam. gurii 15,1 cm; diam. fundului 6,8 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râțul lui Bela*, cupt. 1/1979.

Agyag. Durva anyagú, sötétszürke. Kézzel készített. Megvastagított peremmel, ívelt törzzsel, fenékén benyomkodott díszítéssel. M. 7,4 cm; száj átm. 15,1 cm; fenék átm. 6,8 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, 1. kemence/1979.

Nr. inv. 31519

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 19, 5.

229. *Strachină – Tál*

Lut. Pastă zgrunțuroasă, brun-gălbui. Ars secundar, modelată cu mâna, pereți ușor arcuiți, cu alveole la bază. Înălț. 12,4 cm; diam. gurii 24,5 cm; diam. fundului 10,2 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râțul lui Bela*, S III/1977, groapa 1.

Agyag. Durva anyagú, sárgásbarna. Kézzel készített, enyhén ívelt törzzsel, fenékén benyomkodott díszítéssel. M. 12,4 cm; száj átm. 24,5 cm; fenék átm. 10,2 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, S III/1977, 1. gödör.

Nr. inv. 30407

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 21, 5.

230. *Strachină – Tál*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, cu angobă cenușiu închisă, corp unghiular. Înălț. 6,16 cm; diam. gurii 10,3 cm; diam. fundului 5,1 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râțul lui Bela*, cupt. 1/1979 (?).

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, sötétszürke agyagbevonattal, szögletes törzzsel. M. 6,16 cm; száj átm. 10,3; fenék átm. 5,1 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, 1. kemence/1979 (?).

Nr. inv. 31522

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 20, 3.

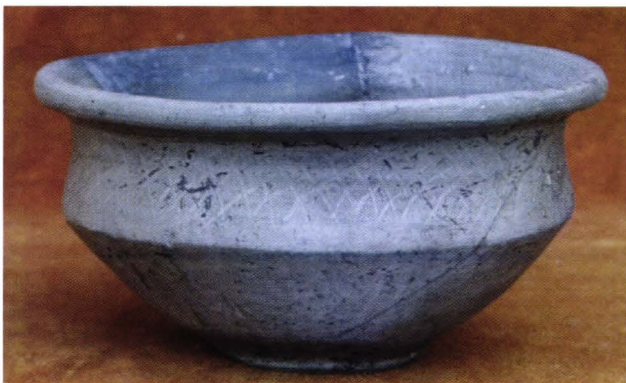
231. *Strachină – Tál*

Lut. Pastă fină, cenușiu brună. Modelată la roată, cu buză ușor evazată, cu corp unghiular. Înălț. 10,7 cm; diam. gurii 23,5 cm; diam. fundului 8 cm. Epoca romană imperială. Culciu Mare–*Bogilaz*, S2C1B1.

Agyag. Finom anyagú, szürkésbarna. Korongolt, enyhén kiszélesedő szájjal, szögletes törzssel. M. 10,7 cm; száj átm. 23,5 cm; fenék átm. 8 cm. Császárkor, Nagykolcs–*Bagiláz*, S2C1B1.

Nr. inv. 30187

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 29, 3.

232. *Strachină – Tál*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, cu buză evazată, corp biconic, ornamentată cu linii lustruite în rețea. Înălț. 6,9 cm; diam. gurii 12,1 cm; diam. fundului 4,3 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, cupt.1/1979.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, kiszélesedő szájjal, bikónikus törzssel, besimított hálómintával díszítve. M. 6,9 cm; száj átm.12,1 cm; fenék átm. 4,3 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét* 1. kemence/1979.

Nr. inv. 32509

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 20, 5.

233. *Strachină – Tál*

Lut. Pastă semifină, cenușie. Modelată la roată, cu buză evazată, corp unghiular. Înălț. 10 cm; diam. gurii 19,3 cm; diam. fundului 7,5 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, cupt. 1/1979 (?).

Agyag. Szemcsés anyagú, szürke. Korongolt, kiszélesedő szájjal, szögletes testtel. M. 10 cm; száj átm. 19,3 cm; fenék átm. 7,5 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, 1. kemence/1979 (?).

Nr. inv. 31442

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 20, 4.

234. *Castron – Tál*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelat la roată, cu buză ușor evazată, diametrul maxim pe partea superioară a vasului. Ornamentat sub buză cu linii lustruite în rețea. Înălț. 20,2 cm; diam. gurii 27,8 cm; diam. max. 29,4 cm; diam. fundului 14,6 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, S I/1974.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, kiszélesedő szájjal, maximális átmérője az edény felső részén, a perem alatt besimitott hálómintával. M. 20,2 cm; száj átm. 27,8, legn. átm. 29,4 cm; fenék átm. 14,6 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, S I/1974.

Nr. inv. 31503

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 22, 1.

235. *Strachină – Tál*

Lut. Pastă fină, cenușiu închisă. Modelată la roată, cu buză evazată, corp unghiular. Înălț. 9,8 cm ; diam. gurii 21,3 cm; diam. fundului 7 cm. Epoca romană imperială. Culciu Mare–*Bogilaz*, S III/1971, locuința 1.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, kiszélesedő szájjal, szögletes törzssel. M. 9,8 cm; száj átm. 21,3 cm; fenék átm. 7 cm. Császárkor. Nagykolcs–*Bagiláz*, S III/1971, 1 lakás.

Nr. inv. 41196

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 30, 4.

236. *Strachină – Tál*

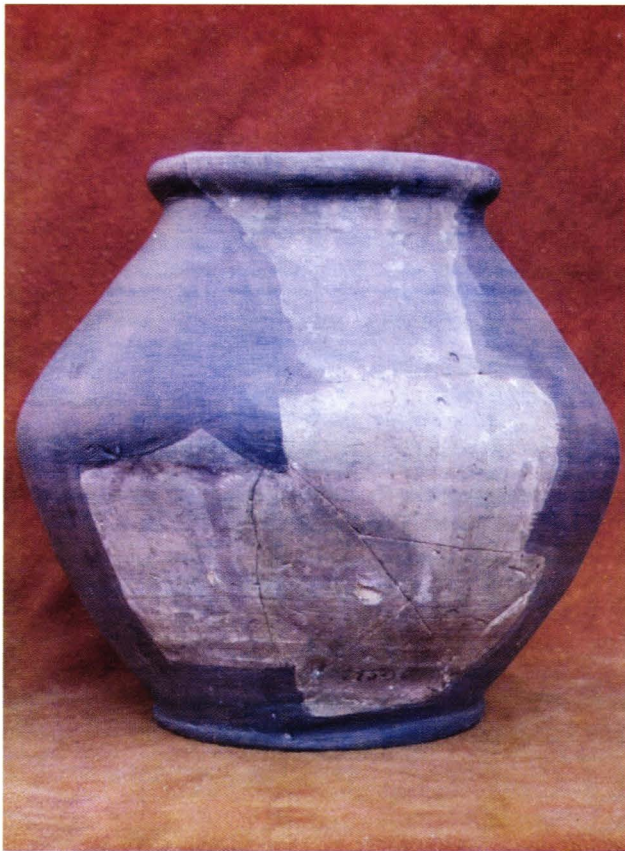
Lut. Pastă zgrunțuroasă, cenușie. Modelată la roată, corp unghiular, cu cioc de scurgere pe buză. Înălț. 6,2 cm; diam. gurii 14 cm; diam. fundului 5,8 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, S III/ 1979, groapa 1.

Agyag. Durva anyagú, szürke. Korongolt, a szögletes törzs peremén kiöntő csőrrel. M. 6,2 cm; száj átm. 14, fenék átm. 5,8 cm. Császárkor, Lázári–*Béla rét*, S III/1979, 1. gödör.

Nr. inv. 30408

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 21, 3.

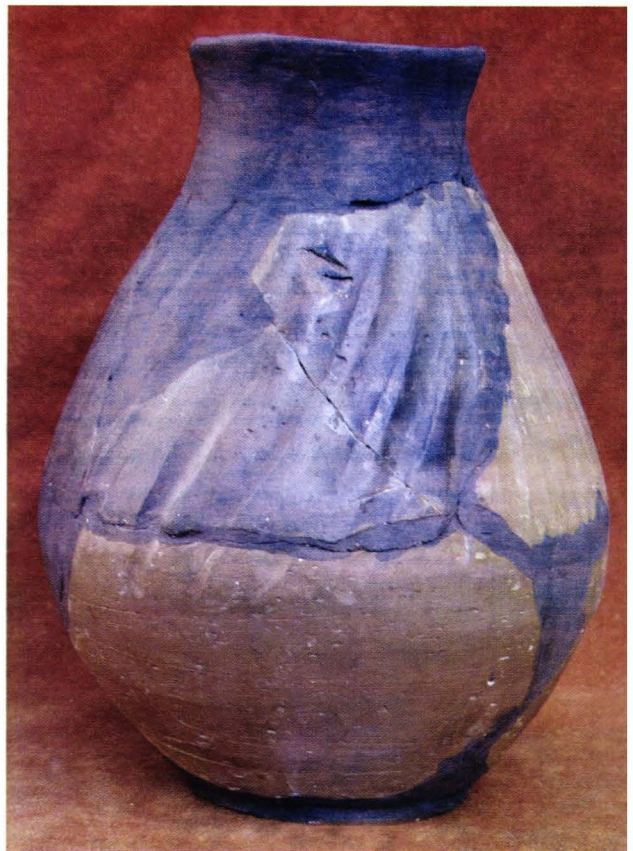
237. *Oală – Edény*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, biconică, diametrul maxim la mijlocul vasului. Înălț. 18,8 cm ; diam. gurii 12,3 cm ; diam. max. 19,9 cm ; diam. fundului 11,5 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, fără context precizat.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, kiszélesedő szájjal, maximális átmérője az edény közepén, a perem alatt besimított hálómintával. M. 18,8 cm ; száj átm. 12,3, legn. átm. 19,9 cm ; fenék átm. 11,5 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, ismeretlen kontextus.

Nr. inv. 31508

Inedită

238. *Oală – Edény*

Lut. Pastă fină, cenușie. Modelată la roată, în formă de pară, cu umăr canelat. Înălț. 21,7 cm ; diam. gurii 8,5 cm ; diam. max. 17 cm ; diam. fundului 8,2 cm. Epoca romană imperială. Lazuri–*Râtul lui Bela*, S I/1974.

Agyag. Finom anyagú, szürke. Korongolt, körte alakú, vállán kannelurás dísz. M. 21,7 cm ; száj átm. 8,5 cm ; legn. átm. 17 cm ; fenék átm. 8,2 cm. Császárkor. Lázári–*Béla rét*, S I/1974.

Nr. inv. 31504

Bibl.: Matei–Stanciu 2000, pl. 24, 2.

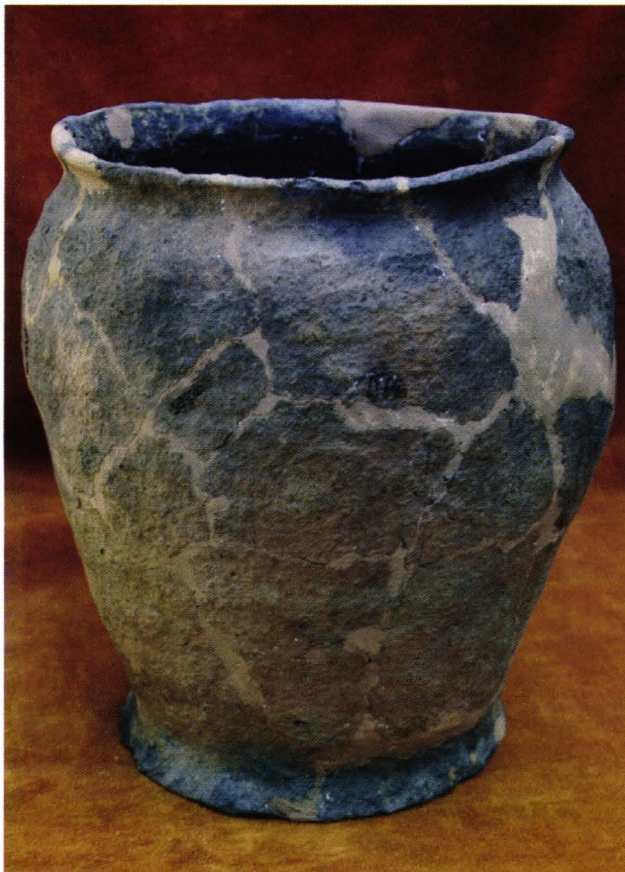
239. *Tezaurul monetar de la Ghirișa – A magyargéresi pénzlelet*

Argint. Este format din 856 de monede romane. Greutatea monedelor este cuprinsă între 1,9 și 3,96 g; greutatea totală a tezaurului este de 2462 g. Cea mai veche monedă datează din 69–71 a. Chr. (Vespasianus), cea mai nouă din 201 p. Chr. (Septimius Severus) Ghirișa–Voiodu Mare.

Ezüst. 856 darab római pénzermékből áll. Az érmék tömege 1,9 és 3,96 g között váltakozik. A pénzlelet összmege 2462 g. A legrégebbit Kr. e. 69–71- ben (Vespasianus) érték, a legújabbat Kr. u. 201-ben (Septimus Severus). Géres–Voiodu Mare.

Nr. inv. 33759–34614

Bibl.: Bader–Winkler 1980.

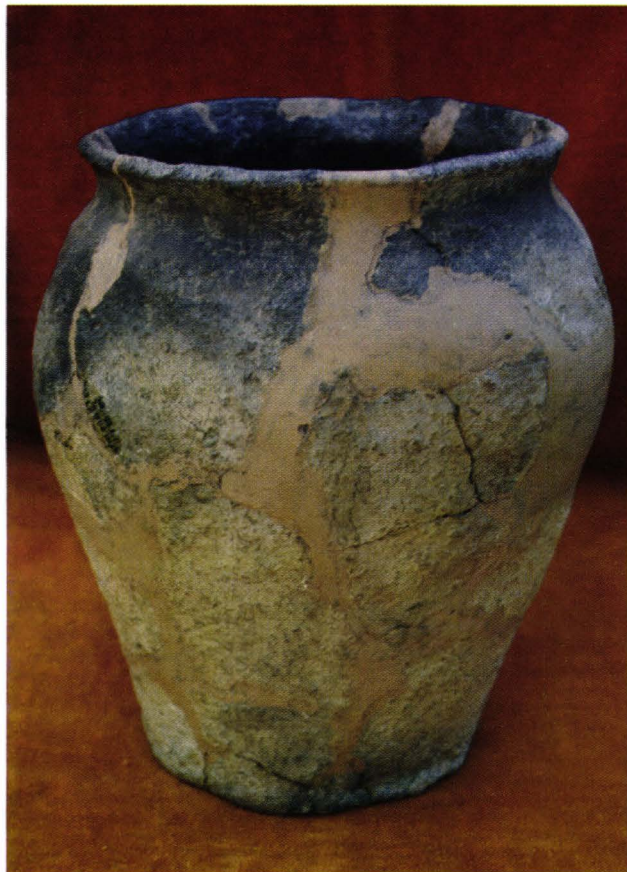

240. Oală – Edény

Lut. Pastă grosolană, modelată cu mâna. Ușor bombată, cu gură largă. Înălț. 22,8 cm; diam. gurii 18x19,4 cm; diam. max. 21 cm; diam. fundului 14,5 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri–*Lubi tag*, S 14, locuința 9.

Agyag. Durva, kézzel készített, enyhén domború, széles szájú. M. 22,8 cm; száj átm. 18x19,4 cm; legn. átm. 21 cm; fenék átm. 14,5 cm. Népvándorláskor. Lázári–*Lubi tag*, S 14, 9. lakás.

Nr. inv. 39325
Inedită

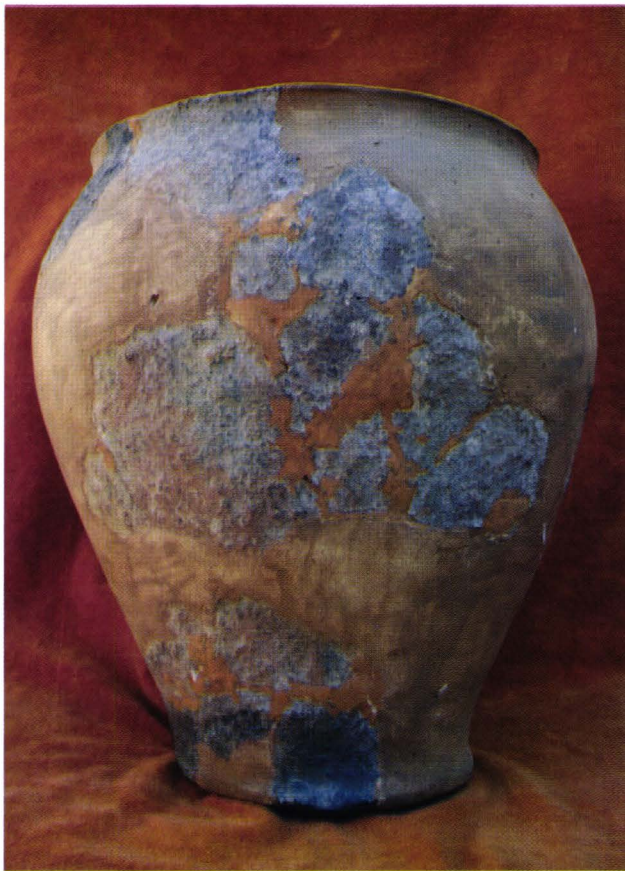

241. Oală – Edény

Lut. Pastă grosolană, modelată cu mâna. Ușor bombată, cu gură largă. Înălț. 21 cm ; diam. gurii 17 x 16,5 cm; diam. max. 20,3 cm; diam. fundului 12,3 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri–*Lubi tag*, S 17, locuința 19/1997.

Agyag. Durva, kézzel készített. Enyhén domború, széles szájú. M. 21 cm; száj átm. 17x16,5 cm; legn. átm. 20,3 cm; fenék átm. 12,3 cm. Népvándorláskor. Lázári–*Lubi tag*, S 17, 19/1997 lakás.

Nr. inv. 39324
Inedită

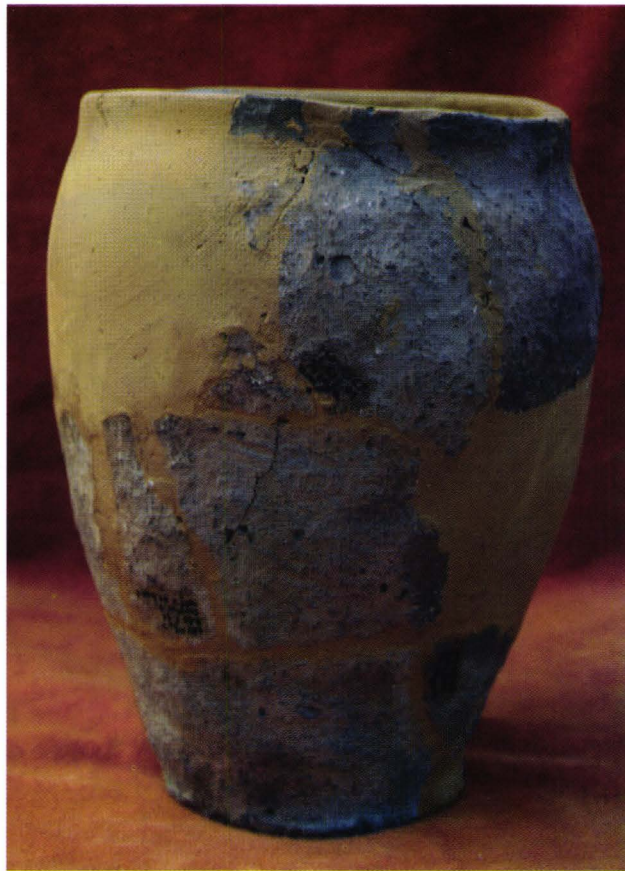

242. Oală – Edény

Lut. Pastă grosolană, modelată cu mâna. Corp zvelt. Înălț. 31,7 cm; diam. gurii 24x24,5 cm; diam. max. 27 cm; diam. fundului 17,3 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri–Lubi tag, locuința 18/1994.

Agyag. Durva anyagú. Kézzel készített, nyújtott alakú. M. 31,7 cm; száj átm. 24x24,5 cm; legn. átm. 27 cm; fenék átm. 17,3 cm. Népvándorláskor. Lázári–Lubi tag, 18/1994 lakás.

Nr. inv. 35244
Inedită

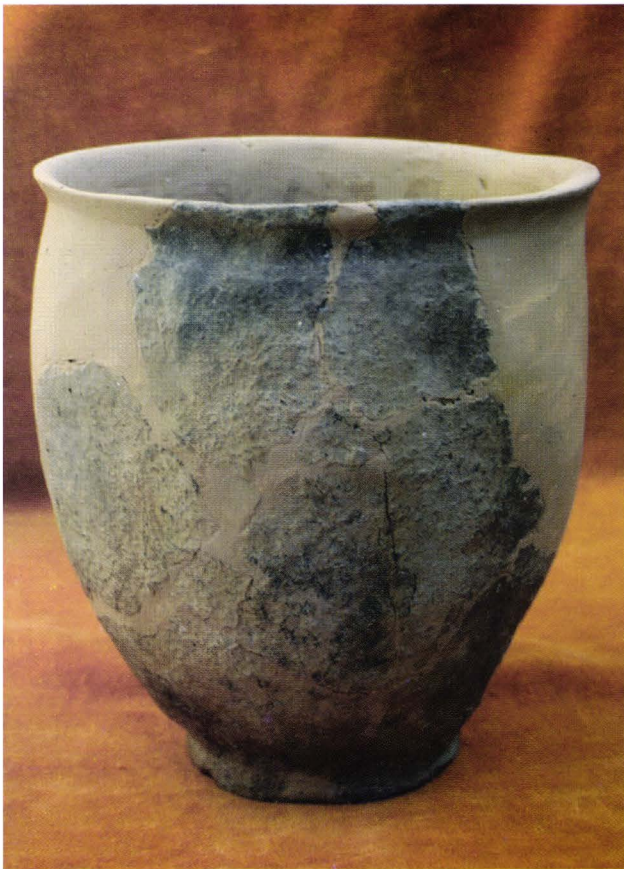

243. Oală – Edény

Lut. Pastă grosolană, modelată cu mâna. Corp zvelt. Înălț. 18,7 cm; diam. gurii 13,5x12,3 cm; diam. max. 15 cm; diam. fundului 8,5 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri–Lubi tag, S 10/ locuința 11/1995.

Agyag. Durva anyagú. Kézzel készített, nyújtott alakú. M. 18,7 cm; száj átm. 13,5x12,3 cm; legn. átm. 15 cm; fenék átm. 8,5 cm. Népvándorláskor. Lázári–Lubi tag, S 10, 11/1995 lakás.

Nr. inv. 35742
Inedită

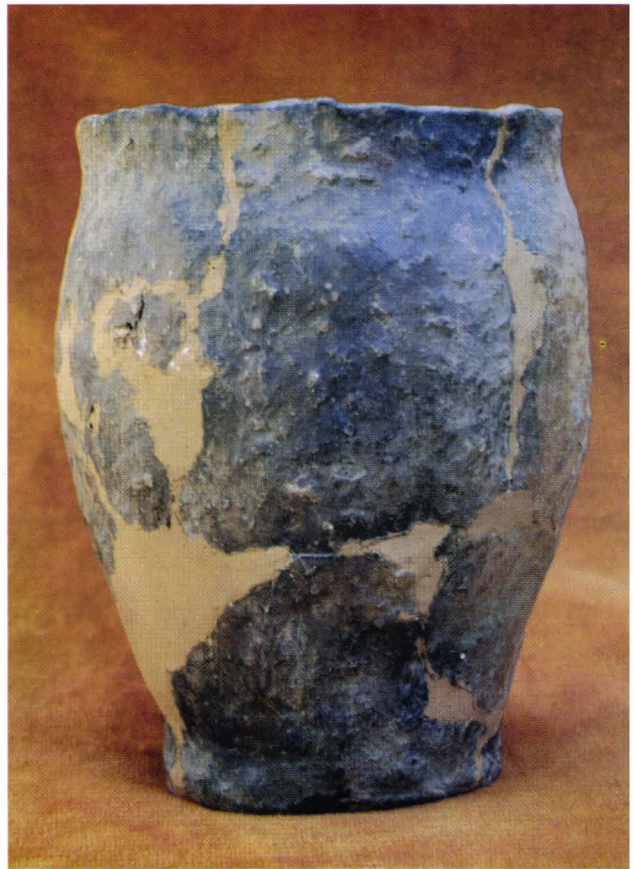
244. Oală – Edény

Lut. Pastă grosolană, modelată cu mâna. Ușor bombată. Înălț. 20 cm; diam. gurii 18x18,5 cm; diam. max. 17,6 cm; diam. fundului 8,6 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri–*Lubi tag*, S 15, locuința 18/1997.

Agyag. Durva anyagú. Kézzel készített, enyhén hasas. M. 20 cm; száj átm. 18x18,5 cm; legn. átm. 17,6 cm; fenék átm. 8,6 cm. Népvándorlaskor. Lázári–*Lubi tag*, S 15, 18/1997 lakás.

Nr. inv. 39242

Inedită

245. Oală – Edény

Lut. Pastă grosolană, modelată cu mâna. Corp zvelt. Înălț. 15,7 cm; diam. gurii 11,5 x 12 cm; diam. max. 13 cm; diam. fundului 7,8 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri–*Lubi tag*, S 9, locuința 11/1995.

Agyag. Durva anyagú. Kézzel készített, nyújtott alakú. M. 15,7 cm; száj átm. 11,5x12 cm; legn. átm. 13 cm; fenék átm. 7,8 cm. Népvándorlaskor. Lázári–*Lubi tag*, S 9, 11/1995 lakás.

Nr. inv. 35802

Inedită

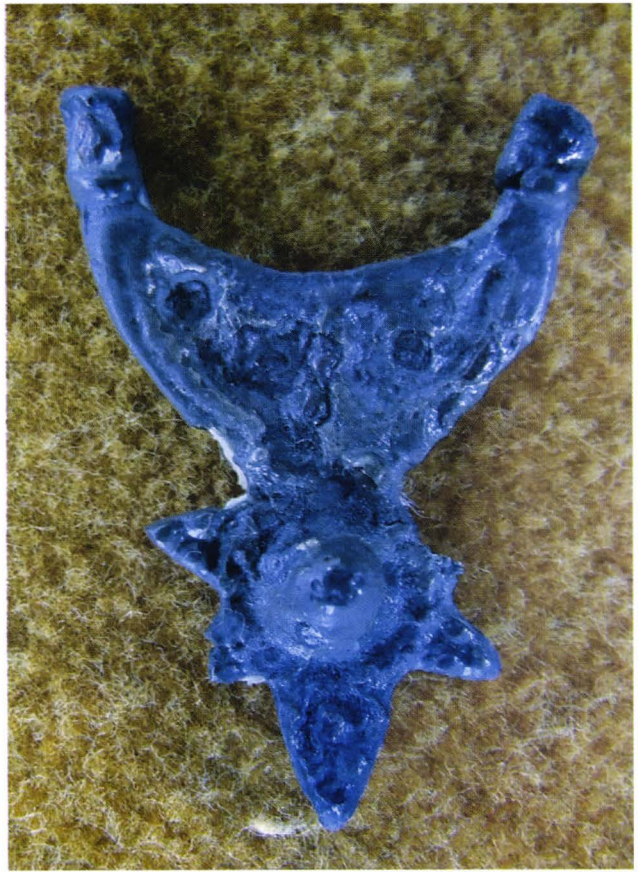

246. *Cercel cu pandantiv stelat – Csillagfüggős fülbevaló*
Argint. Distanța dintre brațe: 2,3 cm, diam: 2,8 cm. Epoca
migrațiilor. Lazuri–*Râtul lui Bela*, S III, carou 8-9/1979.

Ezüst. Két szár közötti távolság: 2,3 cm; átm. 2,8 cm;
Népvándorlaskor. Lázári–*Béla rét*, S III, 8-9. négyszög/1979.

Nr. inv. 31473

Bibl.: Stanciu 2000, pl. IV, 6.

247. *Cercel cu pandantiv stelat – Csillagfüggős fülbevaló*
Argint. Distanța dintre brațe: 1,6 cm, diam: 1,8 cm. Epoca
migrațiilor. Lazuri–*Lubi tag*.

Ezüst. Két szár közötti távolság 1,6 cm; átm. 1,8 cm.
Népvándorlaskor. Lázári–*Lubi tag*.

Nr. inv. 41196

Inedit

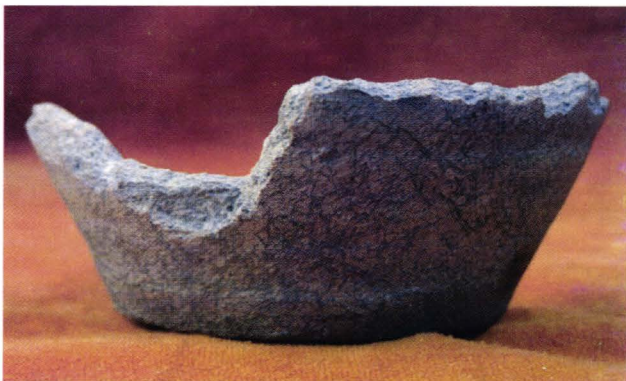
248. *Vălătuc – Agyagkenyerecske*

Lut. Grosolană, modelată cu mâna, formă neregulată, cu fețe plane. Înălț. 4,4 cm; diam. 7x7,3 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri-Lubi tag, locuința 14/1995.

Agyag. Durva anyagú. Kézzel készített, egyenletlen formájú, lapos felületekkel, M. 4,4 cm; átm. 7x7,3 cm. Népvándorlásokor, Lázári-Lubi tag, 14/1995 lakás.

Nr. inv. 35817

Bibl.: Stanciu 1996, pl. XXXI, 2.

249. *Fragment de oală – Edénytöredék*

Lut. Zgrunțuroasă. Modelată la roată. Înălț. 6,5 cm; diam. fundului 9,5 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri-Lubi tag, S 14, locuința 15/ 1995.

Agyag. Durva anyagú. Korongolt. M. 6,5 cm; fenék átm. 9,5 cm. Népvándorlásokor. Lázári-Lubi-tag, S 14, 15/1995 lakás.

Nr. inv. 35931

Bibl.: Stanciu 2000, pl. III, 1.

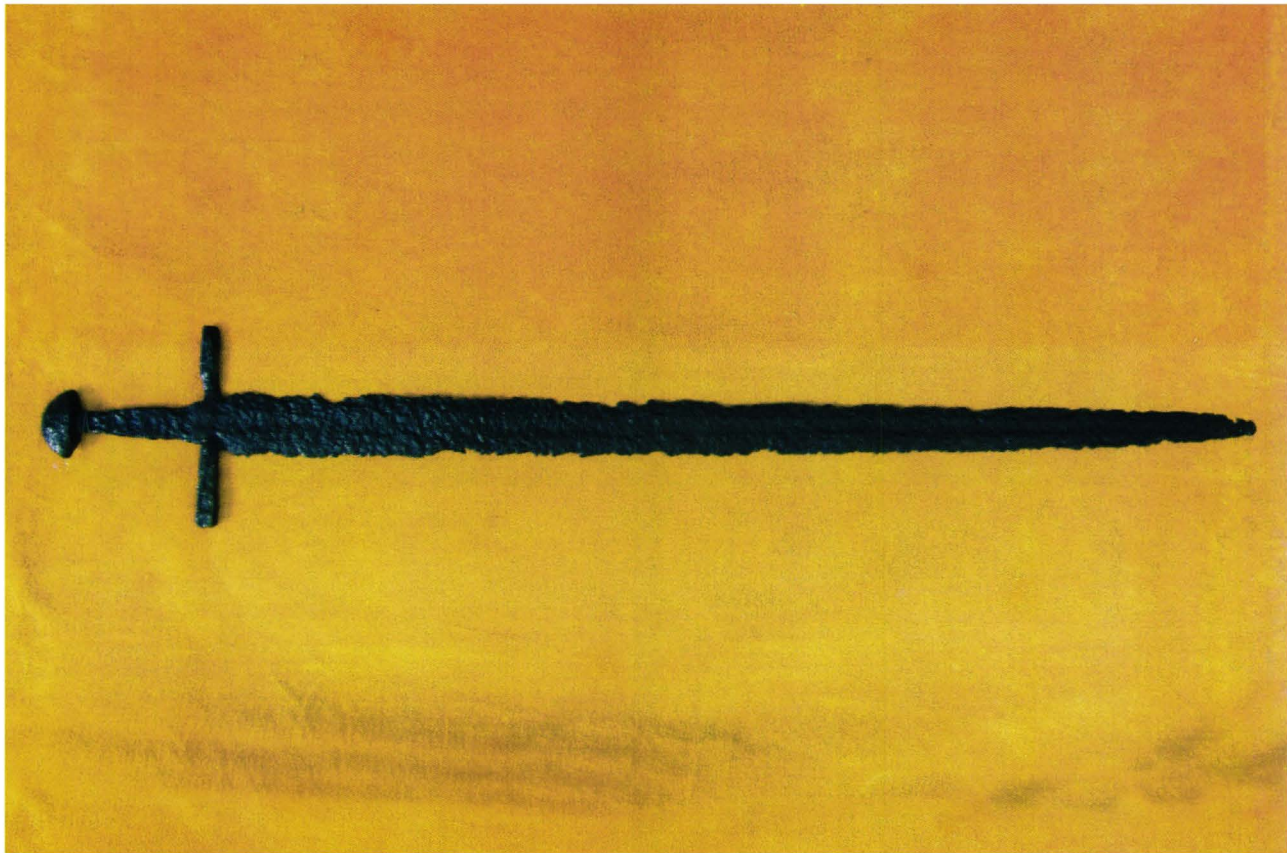
250. *Fragment de oală – Edénytöredék*

Lut. Zgrunțuroasă. Modelată la roată. Înălț. 10,8 cm; diam. fundului 8,5 cm. Epoca migrațiilor. Lazuri-Lubi tag, S 14, locuința 15/1995.

Agyag. Durva anyagú. Korongolt. M. 10,8 cm; fenék átm. 8,5 cm. Népvándorlásokor. Lázári-Lubi tag, S 14, 15/1995 lakás.

Nr. inv. 35933

Bibl.: Stanciu 2000, pl. III, 1.

251. *Spadă – Kard*

Fier. Lama cu două tăişuri ce se îngustează ușor, de la gardă spre vârf. Pe ambele fețe ale lamei există câte o șanțuire mediană (canal pentru sânge) lată, puțin adâncă. Garda este dreaptă și are secțiune rectangulară. Mânerul este pentru o singură mână, fiind o tijă de grosime constantă care se îngustează spre capăt. Butonul are formă de semidisc. Lung. totală păstrată 90,8 cm; lamă: lung. 78,2 cm, lăț. max. păstrată 4,8 cm; gardă: lung. 14,8 cm; mâner: lung. 9 cm, lăț. max. 3 cm; buton lăț. max. 5 cm. Sec. X–XI. Vetiș, descoperire accidentală.

Vas. Kétélű, a markolattól a hegy felé egyenletesen keskenyedő penge. Mindkét oldal közepén egy-egy sekély, széles vércsatorna. A keresztvas egyenes, négyszög metszetű. A markolat egy kézre van méretezve, egyenletesen vastag, a vége felé elkeskenyedik. A markolat gomb félköríves. Megmaradt h. 90,8 cm; penge: h. 78,2 cm, legnagyobb megmaradt szél. 4,8 cm; keresztvas: h. 14,8 cm; markolat: h. 9 cm, legnagyobb szél. 3 cm; markolat gomb legnagyobb szél. 5 cm. 10–11. század, Vetés, véletlenül előkerült lelet.

Nr. Inv. 32242M

Bibl.: Radosav–Lazin 1986–1987; Pinter 1999, 115–117.

252. *Fragment spadă – Kard töredék*

Fier. Lipsește mânerul și jumătatea dinspre vârful lamei. Lama cu două tășuri se îngustează treptat spre vârf. Pe ambele suprafețe există o șanțuire mediană lată. Pe ambele suprafețe în șanțurile lamei sunt incrustate cu aur litere gotice S H R respectiv A O V, semnificând: Sancta Hristi Regis Arma Omnia Vincit (Arma sfântului rege Hristos învinge totdeauna). Lung. păstrată 49,6 cm; Lamă lung. păstrată 44,4 cm, lăț max. 5,8 cm. Sec. XIII–XIV. Satu Mare (Mintiu), str. Ady Endre, descoperire accidentală.

Vas. Hiányzik a markolat és a penge alsó fele. A penge kétélű, a hegy felé egyenletesen keskenyedik. Mindkét oldalán, középen egy-egy széles csatorna. Mindkét oldalon a csatornában aranyozott gótikus S H R és A O V betűket vésték. Jelentése Sancta Hristi Regis Arma Omnia Vincit (Jézus szent király fegyvere mindig győz). Megmaradt h. 49,6 cm; penge megmaradt h. 44,4 cm, megmaradt szél. 5,8 cm. 13–14 század. Szatmárnémeti (Németi), Ady Endre út, véletlenül előkerült lelet.

Nr. Inv. 32547

Bibl.: Bader 1985.

253. *Scară de șa – Kengyel*

Fier. Arc cu brațe drepte, cu partea de jos aplatizată, cu o nervură în exterior. Talpa dreaptă. Urechea de prindere rectangulară cu două orificii circulare la gât. Lung. totală 22,5 cm; lung. brațe 17 cm; lăț. talpă 8 cm; lung. ureche 5 cm. Medieval, proveniență necunoscută (colecția veche).

Vas. Felső része íves, oldala egyenes, alsó részén kiszélesedik, kívül egy bordával díszített. Talpa egyenes. A felfüggesztésre egy négyszögű fül és a nyakon két kerek lyuk szolgál. Teljes h. 22,5 cm; száruk h. 17 cm; talp szél. 8 cm; fül h. 5 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régii gyűjtemény).

Nr. inv. 32584M

Inedită

254. *Pinten cu spin – Tüskés sarkantyú*

Fier. Brațe arcuite în cot, capătul oval, cu două găuri de prindere. Spinul este scurt, vârful piramidal fiind puternic pronunțat. Lung. brațe 10 cm; lăț. brațe 9,2 cm; lung. spin 4 cm. Medieval, proveniență necunoscută (colecția veche).

Vas. A könyökben hajlított száruk vége ovális, két lyukkal. A túske rövid, hegye erőteljesen kidolgozott. Száruk h. 10 cm; száruk szél. 9,2 cm; túske h. 4 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régii gyűjtemény).

Nr. inv. 32597M

Inedit

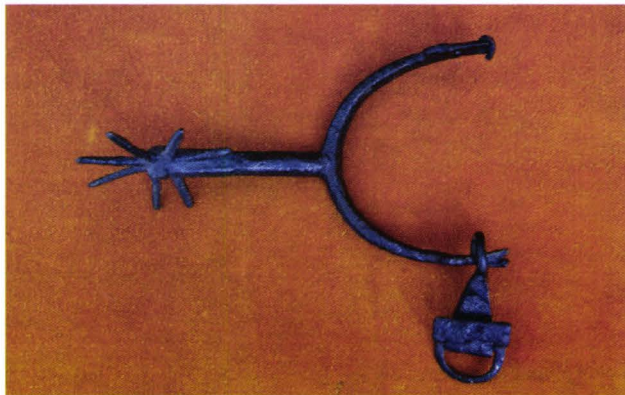
255. *Pinten cu rotită – Tarajos sarkantyú*

Fier. Brațe drepte, capătul este dreptunghiular cu un orificiu. S-a păstrat catarama de prindere. Spinul formează un unghi obtuz cu brațe, rotita are șapte spițe. Lung. brațe 9 cm; lăț. brațe 10 cm; lung. spin 8 cm; diam. rotită 6 cm. Medieval, proveniență necunoscută (colecția veche).

Vas. Az egyenes száruk vége négyszögű, egy-egy lyukkal. Megőrződött a felerősítéshez használt csat. A túske tompaszöveget zár a szárukkal. A taraj hét ágú. Száruk h. 9 cm; száruk szél. 10 cm; túske h. 8 cm; taraj átm. 6 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régii gyűjtemény).

Nr. inv. 32588M

Inedit

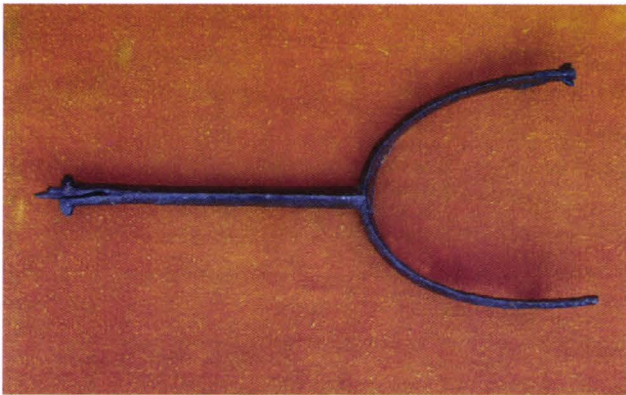
256. *Pinten cu rotiță – Tarajos sarkantyú*

Fier. Brațe puternic arcuite, capătul oval având două orificii circulare. S-a păstrat catarama și cârligul de prindere. Rotița are șase spițe. Lung. brațe 10 cm; lăț. brațe 8,6 cm; lung. spin 5 cm; diam. rotiță 7,4 cm. Medieval, proveniență necunoscută (colecția veche).

Vas. Az erősen ívelt szárak vége ovális, két-két lyukkal. Megőrződött a felerősítéshez használt csat és kampó. A tarajnak hat ága van. Szárak h. 10 cm; szárak szél. 8,6 cm; túske h. 5 cm; taraj átm. 7,4 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régii gyűjtemény).

Nr. inv. 32589M

Inedit

257. *Pinten cu rotiță – Tarajos sarkantyú*

Fier. Brațe drepte, cu capăt drept, pe partea de jos având câte o ureche cu o gaură de prindere. Spinul închide unghi obtuz cu brațe, rotița are opt spițe. Lung. brațe 10,6 cm; lăț. brațe 9 cm; lung. spin 12,2 cm; diam. rotiță 3 cm. Medieval, proveniență necunoscută (colecția veche).

Vas. Az egyenes szárak végén, alul egy-egy fül van a felerősítéshez. A túske tompaszögben csatlakozik a szárakhoz, a tarajnak nyolc ága van. Szárak h. 10,6 cm; szárak szél. 9 cm; túske h. 12,2 cm; taraj átm. 3 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régii gyűjtemény).

Nr. inv. 32572M

Inedit

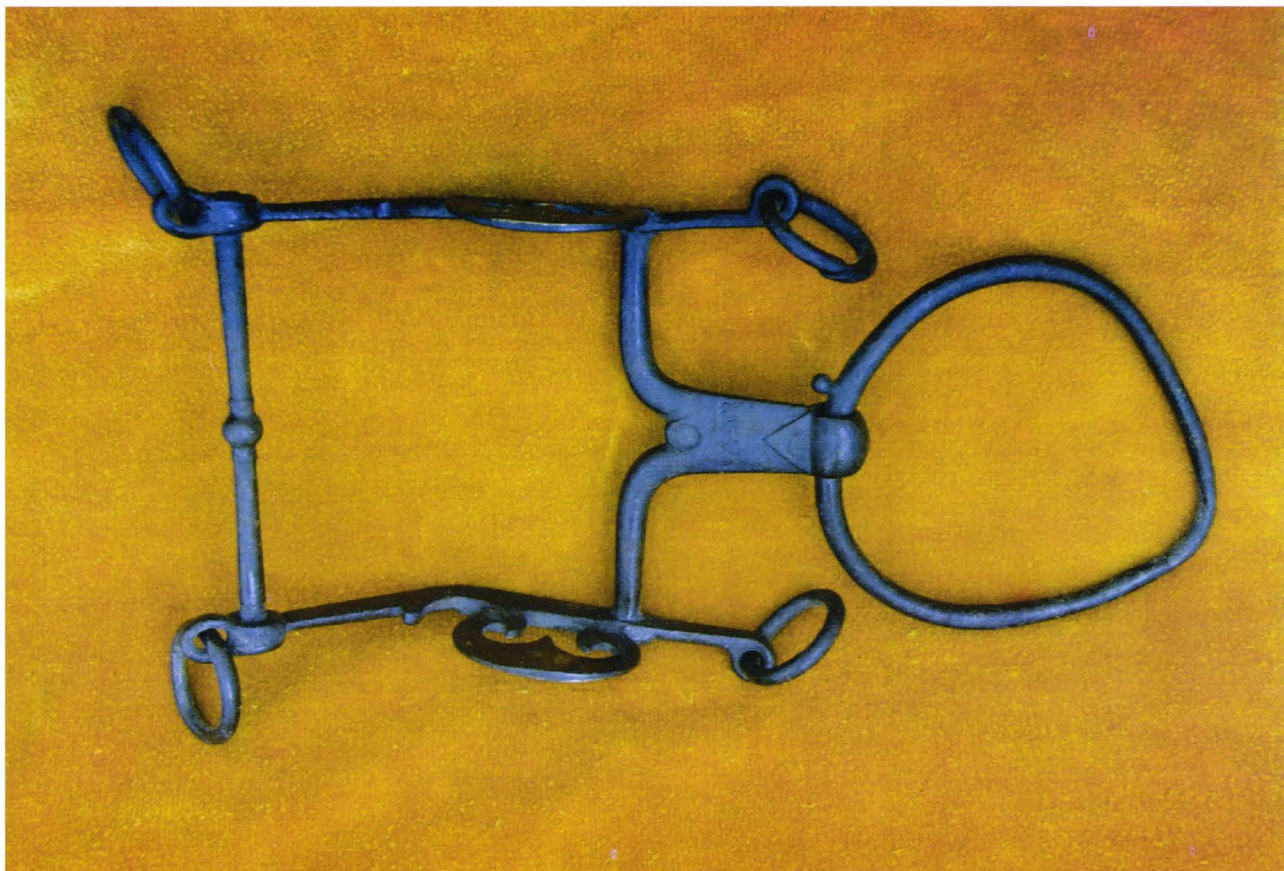
258. *Pinten cu rotiță – Tarajos sarkantyú*

Fier. Brațe puternic arcuite, lățite la mijloc, la capăt au câte trei urechi circulare de prindere. S-a păstrat catarama și două cârlige de prindere. Rotița are șase spițe. Lung. brațe 7,4 cm; lăț. brațe 7,4 cm; lung. spin 11 cm; diam. rotiță 6 cm.

Vas. Az erősen ívelt szárak közepe kiszélesedik, végén három-három fül van, kerek lyukkal. Megőrződött a felerősítéshez használt csat és a két kampó. A tarajnak hat ága van. Szárak h. 7,4 cm; szárak szél. 7,4 cm; túske h. 11 cm; taraj átm. 6 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régii gyűjtemény).

Nr. inv. 32573M

Inedit

259. Zăbală – Zăbla

Fier, bronz. Rectangulară, cotită în partea mediană în unghi obtuz. La cele patru colțuri are prinsă câte o verigă circulară, respectiv pe latura de jos, curbată la mijloc, este adosată o placă cu o verigă mare de formă ovală. Pe laturile laterale este aplicată câte o placă curbată și traforată, placată în exterior cu bronz. Lung. totală 25,8 cm; lăț. 10 cm. Medievală, proveniență necunoscută (colecția veche).

Vas, bronz. Négyszögű, középen tompaszögben hajlított. A négy sarkán egy-egy kerek karika. Az alsó oldalához egy nyelvvel egy nagy ovális karika kapcsolódik. Oldalán egy-egy íves, áttört lemez, amelyeket kívül bronz borít. Teljes h. 25,8 cm; szél. 10 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régi gyűjtemény).

Nr. inv. 32592M

Inedită

260. *Cataramă – Csat*

Bronz. Tip moș-babă, piesa păstrată fiind probabil moșul, având două cârlige aplicate pe verso. Placa are formă pătrată și este decorată cu motive traforate, la margine având linii incizate.

Lung. 4,3 cm; lăț. 4,6 cm. Medievală, proveniență necunoscută (colecția veche).

Bronz. A kétrészes csatból csak a kampós tag maradt meg. Négyszögű lemez, áttört dísszel, szélein bekarcolt vonalakkal. H. 4,3 cm; szél. 4,6 cm. Középkori, ismeretlen lelőhely (régijűtemény).

Nr. inv. 403.

Inedită

261. *Fragment Cataramă – Csat töredéke*

Bronz. Are formă ovală, divizată în două, capetele sunt îngroșate în forma triunghiulară. Tija mediană este pronunțată cu o nervură. Lung. păstrată 4,2 cm; lăț. 3,6 cm. Medievală.

Lazuri, nr. 13/A, descoperire incidentală.

Bronz. Ovális alakú, két részre osztott. A két vég megvastagított, háromszög alakú. Az osztópálcát egy bordával díszítették. Megmaradt h. 4,2 cm; szél. 3,6 cm. Középkor. Lázári, 13/A sz., véletlenül előkerült lelet.

Nr. inv. 39899

Inedită

262. *Capăt de curea – Szíjvég*

Argent. Tip moș și babă, fiind format din două piese rectangulare legate cu 12 verigi circulare. Fața pieselor este decorată cu motiv floral gravat. Lung. totală 25 cm; lung. placă 4,4 cm, lăț. 2,2 cm. Sec. XVII–XVIII. Becheni, biserica reformată, 2005, S II, mormântul nr. 6.

Ezüst. Két, téglalap alakú részből áll, amelyet 12 szemből álló lánc és egy kampó kapcsol össze. Az üreges szíjvég első lemezét bekarcolt növénymotívumok díszítik. Teljes h. 25 cm; lemez h. 4,4 cm; szél 2,2 cm. 17–18 század. Pelekeszi, református templom, 2005, S II, 6. sz. sír.

Nr. Inv. 49461

Inedit

263. Cruce – Kereszt

Argent. Cruce cu brațe egale, având partea mediană formată dintr-o placă romboidală. Are o ureche rotundă de prindere. Mărime 2,5x1,9 cm; lung. brațe 0,7 cm. Sec. XIII–XIV. Acâș, biserica reformată, 1998, S I, mormântul nr. 3.

Ezüst. Egyenlőszárú kereszt, közepén rombusz alakú lemezkével. A felfüggesztést egy kerek, átfúrt fül szolgálja. Méret 2,5x1,9 cm; szár h. 0,7 cm. 13–14 század. Ákos, református templom, 1998, S I, 3. sz. sír.

Nr. Inv. 39989

Inedită

264. Cruce – Kereszt

Bronz emailat. Cruce cu brațe egale și capete trilobate. Suprafața este acoperită cu email galben. Are o ureche rotundă de prindere. Mărime 3,6 x 3 cm; lung. brațe 1,3 cm. Sec. XIII–XIV. Acâș, biserica reformată, 1998, S I, mormântul nr. 3.

Zománcozott bronz. Egyenlő szárú kereszt, a szárak vége háromkaréjos. A felületét sárga zománc borítja. A felfüggesztésre egy kerek fül szolgál. Méret 3,6 x 3 cm; szárak h. 1, 3 cm. 13–14 század. Ákos, református templom, 1998, S I, 3. sz. sír.

Nr. Inv. 39988

Inedit

265. Mărgele – Gyöngyök

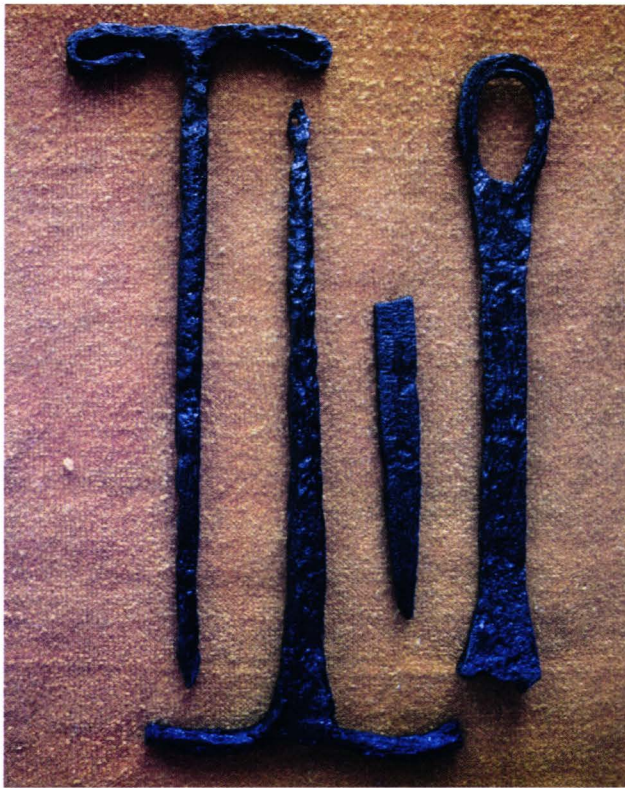
Pastă de sticlă, piatră semiprețioasă. Patru mărgele maro și galbene de formă sferică din pastă de sticlă, având ca decor șiruri realizate în pastă. O mărgea cu secțiune hexagonală de culoare mov. Diam. mărgele sticlă 0,7 x 0,9 cm; mărgea piatră 1,7 x 1,3 cm. Sec. XIII–XIV. Acâș, biserica reformată, 1998, S I, mormântul nr. 3.

Üvegpaszta, féldrágakő. Négy, gömb alakú, barna illetve sárga üvegyöngy, sávokkal díszítve. Egy másik gyöngy hatszög metszetű, lila színű. Üvegyöngy átm. 0,7 x 0,9 cm; Lila gyöngy 1,7 x 1,3 cm. 13–14 század. Ákos református templom, 1998, S I, 3. sz. sír.

Nr. Inv. 39990–39991

Inedite

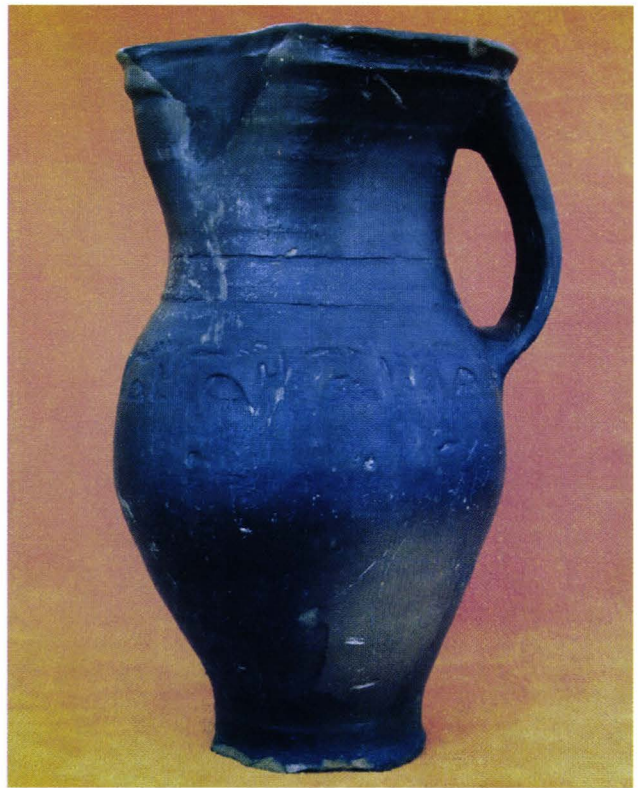

266. *Unelte de fier – Vasesszközök*

Fier. Două burghie, un vârf de daltă și un fragment de unealtă.
Lung. burghiu 15,5 cm; lăț. mâner burghiu 6,2/7,6 cm; lung. păstrată daltă 7,5 cm; lung. păstrată unealtă: 15,1 cm. Medieval. Acâș, Biserica reformată, 1998, SII, mormântul nr. 4.

Vas. Két furó, egy vésőfej és egy szerszám töredék. Fúrók H. 15,5 cm; Fúró nyél szél. 6,2/7,6 cm; vésőfej megmaradt h. 7,5 cm; szerszám megmaradt h. 15,1 cm. Középkor. Ákos, református templom, 1998, SII, 4. sz. sír.

Nr. Inv. 39995–39998
Inedit

267. *Cană – Kancsó*

Ceramică. Pastă fină, arsă neuniform, culoarea cenușie. Suprafețele sunt netezite. Gura este larg evazată, lobată. Umărul este decorat cu un registru ștampilat în pastă, reprezentând un motiv repetat de cal și un copac. Înălț. 23 cm; diam. gurii 13 cm; diam. fundului 7 cm. Medieval (sec. XIV), proveniență necunoscută.

Kerámia. Finom anyagú, egyenetlenül égetett, szürke színű. A felülete simított. Szája szélesen kitölcséresedik, kiöntőcsőrös. A vállon ismétlődő, pecsételt minta: egy ló és egy fa. M. 23 cm; száj átm. 13 cm; fenék átm. 7 cm. Középkor (14. század), ismeretlen lelőhely.

Nr. Inv. 32546M
Inedită

BIBLIOGRAFIE

IRODALOM

REFERENCES

- Bader 1968 T. Bader, *Despre figurinele antropomorfe în cadrul culturii Criș*, Acta Musei Napocensis V, 1968, 381–388.
- Bader 1969 T. Bader, *Depozitul de bronzuri de la Domănești. Der Bronzedeptfund von Domănești*, Satu Mare. Studii și comunicări I, 1969, 73–84.
- Bader 1975 T. Bader, *Descoperiri de „terra sigillata” în teritoriile situate la nord-vest de Dacia romană*, Sargetia XI–XII, 1974–1975, 259–276.
- Bader 1975a T. Bader, *Tezaurul monetar cu imitații de tip Filip II descoperit la Turulung (jud. Satu Mare)*, Acta Musei Napocensis XII, 1975, 75–92.
- Bader 1978 T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București, 1978.
- Bader 1982 T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien*, München, 1982.
- Bader 1985 T. Bader, *Ein mittelalterliches Schwert mit Inschrift aus Satu Mare*, Studijne Zvesti 21, 1985, 257–264.
- Bader 1991 T. Bader, *Die Schwerter in Rumänien*, Stuttgart, 1991.
- Bader 1996 T. Bader, *Neue Bronzefunde in Nordwestrumänien*, in Studien zur Metalindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag, hrgs. T. Kovács, Budapest, 1996, 265–301.
- Bader–Lazin 1980 T. Bader – Gh. Lazin, *Mărturii arheologice din județul Satu Mare*, Satu Mare, 1980.
- Bader–Winkler 1980 T. Bader – I. Winkler, *Al doilea tezaur de denari romani imperiali descoperit la Ghirișa*. Satu Mare. Studii și comunicări IV, 1980, 85–126.
- Bitiri 1972 M. Bitiri, *Paleoliticul în Țara Oașului*, București, 1972.
- Borovszky 1908 S. Borovszky (szerk.), *Szatmár vármegye*, Budapest, 1908.
- Comșa 1987 E. Comșa, *Neoliticul pe teritoriul României*, București 1987.
- Dumitrașcu 1972 S. Dumitrașcu, *Morminte de incinerare descoperite la Medieșu Aurit*. Satu Mare. Studii și comunicări II, 1972, 53–57.
- Dumitrașcu–Bader 1967 S. Dumitrașcu – T. Bader, *Așezarea dacilor liberi de la Medieșul Aurit*. Satu Mare, 1967.

- Dumitrașcu–Emödi 1980 S. Dumitrașcu – I. Emödi, *Materiale arheologice de la sfârșitul epocii bronzului și de la începutul epocii fierului descoperite la Biharea*. Acta Musei Porolissensis IV, 1980, 47–55.
- Gindele 2004 R. Gindele, *Probleme privind ceramica dacică și germanică din așezările din nord-vestul României. Probleme zur germanischen und dakischen Siedlungskeramik im Nordwesten Rumaniens*, Satu Mare. Studii comunicări XVII–XXI/1, 2000–2004, seria Arheologie, 71–88.
- Gindele 2004a R. Gindele, *Săpături arheologice în așezarea din epoca romană de la Supuru de Sus – Togul lui Cosmi*, Acta Musei Porolissensis XXVI, 2004, 327–337.
- Horedt 1962 K. Horedt, *Spada de la Livada* (r. Oaș, reg. Maramureș), Studii și cercetări de istorie veche XIII/1, 1962, 105–109.
- Iercoșan 1997 N. Iercoșan, *Descoperiri arheologice în așezarea târzie de la Carei–Cozard, Groapa nr. 2*, Satu Mare. Studii și comunicări XIV, 1997, 23–58.
- Iercoșan–Németi 1991 I. Iercoșan – J. Németi, *Depozitul de bronzuri de la Sărvăzel (jud. Satu Mare)*, Thraco–Dacica XII/1–2, 1991, 57–61.
- Iercoșan–Lazin 1996 N. Iercoșan – Gh. Lazin, *Topoare eneolitice descoperite în județul Satu Mare*, Satu Mare. Studii și comunicări XIII, 1996, 15–26.
- Kacsó 1990 C. Kacsó, *Bronzul târziu în nord-vestul României*, Symposia Thracologica 8, Satu Mare–Carei, 41–56.
- Kacsó 1995 C. Kacsó, *Catalog*, în C. Stoica și alții (red.), *Comori ale epocii bronzului din România. Treasures of the Bronze Age in Romania* (catalog de expoziție), București, 1995, 241–245, 248–252.
- Kalicz 1970 N. Kalicz, *Clay Gods. The neolithic Period and Copper Age in Hungary*, Budapest, 1970.
- Kotigoroško 1995 V. Kotigoroško, *Ținuturile Tisei superioare în veacurile III î.e.n. – IV e.n. (Perioadele La Téne și romană)*, București, 1995.
- Lazin 1982 Gh. Lazin, *Descoperiri dacice din sec. III î.e.n. – I e.n. în județul Satu Mare – Catalog*. Satu Mare. Studii și comunicări V–VI, 1981–1982, 69–81.
- Lazin–Cionca 1987 Gh. Lazin – A. Cionca, *Noi descoperiri dacice pe teritoriul actual al județului Satu Mare*, Satu Mare. Studii și comunicări VII–VIII, 1986–1987, 85–93.

- Maksai 1940 F. Maksai , *A középkori Szatmár megye*, Budapest, 1940.
- Marta 2003 L. Marta, *Medieșu Aurit, com Medieșu Aurit, jud. Satu Mare*, *Cronica cercetărilor arheologice din România, Campania 2003*, 191–195.
- Matei–Stanciu 2000 A. V. Matei – I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II–IV. p. Chr) în spațiul nord-vestic al României. Funde der Römischen Kaiserzeit (2.-4. Jh. n. Chr.) im Nordwestgebiet Rumäniens*, Cluj–Zalău, 2000.
- Maxim 1999 Z. Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania, Date arheologice și matematico-statistice*, Bibliotheca Musei Napocensis XIX, Cluj Napoca, 1999.
- Németi 1975 J. Németi, *Weitere Angaben über die keltischen Gräberfelder von Ciumești und Sanislău (Kreis Satu Mare)*, *Dacia XIX*, 1975, 243–248.
- Németi 1982 I. Németi, *Die späthallstattzeitliche Gräberfeld von Sanislău, Dacia N. S. XXVI*, 1982, 115–144.
- Németi 1988a I. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare I*, *Thracodacica IX/1–2*, 1988, 49–73.
- Németi 1988b I. Németi, *Noi descoperiri arheologice din eneoliticul târziu*, *Acta Musei Porolissensis 1988*, 121–145.
- Németi 1989 I. Németi 1989, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare II*, *Thracodacica X/1–2*, 1989, 75–114.
- Németi 1990 I. Németi, *Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului din nord-vestul României*, *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 41/1*, 19–54.
- Németi 1992 I. Németi 1992, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare III*, *Thracodacica XIII/1–2*, 1992, 59–112.
- Németi 1993 I. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare IV*, *Thracodacica XIV/1–2*, 1993, 117–129.
- Németi 1999 J. Németi, *Repertoriul arheologic al Zonei Carei*, București, 1999.
- Németi 2001 J. Németi, *Descoperiri din Látene-ul târziu în județul Satu Mare*, in *Omagiu profesorului Ioan Glodariu*, Bibliotheca Napocensis XX, Cluj Napoca, 2001, 57–70.
- Păunescu 2001a Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2001.

- Păunescu 2001b Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul pe teritoriul României*, in *Istoria românilor*, vol. I, Moștenirea timpurilor îndepărtate, coord. M. Petrescu – Dimbovița, Al. Vulpe, București, 2001, 67–110.
- Petri 1902 M. Petri, *Szilágy Vármegye monográphiája*, I–VI, Budapest, 1901–1902.
- Pinter 1999 Z. K. Pinter, *Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat (secolele IX–XIV)*, Reșița 1999.
- Radosav–Lazin 1985 D. Radosav – Gh. Lazin: *Spada feudal-timpurie de la Vetiș (județul Satu Mare)*, Satu Mare, Studii și comunicări, VII–VIII (1986–1987), 159–162.
- Roman–Németi 1978 P. I. Roman – I. Németi, *Cultura Baden în România*. București, 1978.
- Roman–Németi 1986 P. I. Roman – I. Németi, *Descoperiri din perioada timpurie (pre Otomani) a epocii bronzului în nord-vestul României*, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 37/3, 1986, 198–232.
- Roman–Németi 1990 P. I. Roman – I. Németi, *Epoca bronzului din nord-vestul României*, Symposia Thracologica 8, Satu Mare–Carei, 8, 34–41.
- Stanciu 1996 I. Stanciu, *Așezarea slavă timpurie de la Lazuri „Lubi tag” jud. Satu Mare (Cercetări arheologice din anii 1977, 1993–1995). Contribuții la cunoașterea secolelor VI–VII în zona Tisei Superioare*, Satu Mare. Studii și comunicări XV–XVI, 1998–999, 115–269.
- Stanciu 2000 I. Stanciu, *Despre ceramica medievală timpurie de uz comun, lucrată la roată rapidă, în așezările de pe teritoriul României (secolele VIII–X)*, Arheologia Medievală III, 2000, 127–193.
- Szabó 1937 I. Szabó, *Ugocsa megye*, Budapest, 1937.
- Szirmay 1810 A. Szirmay, *Szathmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérete*, I–II, Buda, 1809–1810.
- Virag 2004 C. Virag, *Un complex neolitic de la Halmeu–Vamă*, in Studii de istorie veche și arheologie, Omagiu profesorului Sabin Adrian Luca, Hunedoara, 2004, 25–44.
- Zirra 1970 Vl. Zirra, *Beiträge zur Kenntnis des keltischen Laténe in Rumanien*, Dacia 15, 1971, 171–238.

**Index al localităților
român-maghiar**

**Román-magyar
helynévmutató**

**Index of Localities
in Romanian and
Hungarian**

Acăș – Ákos	Culciu Mic – Kiskolcs
Adrian – Adorján	Dindești – Érdengeleg
Ady Endre – Ady Endre (Érmindszent)	Domănești – Domahida
Amați – Amac	Dorolț – Pusztadaróc
Andrid – Érendréd	Dumbrava – Felsőliget
Apa – Apa	Eriu Sâncrai – Érszentkirály
Ardud – Erdőd	Foieni – Mezőfény
Baba Novac – Baba Novac	Ghenci – Gencs
Bătarci – Batarcs	Gherța Mică – Kisgérce
Becheni – Pelekeszi	Ghirișa – Géres
Beltiug – Krasznabéltek	Halmeu – Halmi
Bercu – Szárazberek	Hodod – Hadad
Berea – Bere	Homorodu de Jos – Alsóhomoród
Berveni – Börvely	Homorodu de Mijloc – Középhomoród
Bixad – Bikszád	Homorodu de Sus – Felsőhomoród
Blaja – Tasnádbalázsháza	Horea – Károlypuszta
Boinești – Bujánháza	Hotoan – Érhatvan
Bolda – Alsóboldád	Hurezu Mare – Nántű
Botiz – Batiz	Iojib – Józsefháza
Câmin – Kálmánd	Irina – Iriny
Carei – Nagykároly	Lechința – Avaslekence
Căpleni – Kaplony	Lazuri – Lázári
Căuaș – Érkávás	Lelei – Lele
Cean – Tasnádcsán	Livada – Sárközújlak
Cehal – Oláhcsaholy	Lucăceni – Lucăceni
Cehăluț – Magyarcsaholy	Mădăras – Nagymadarász
Cidreag – Csedreg	Medieșu Aurit – Aranyosmeggyes
Cig – Csög	Moftinu Mare – Nagymajtény
Ciumești – Csomaköz	Moftinu Mic – Kismajtény
Corund – Szilágykorond	Nadișu Hododului – Hadadnadasd
Culciu Mare – Nagykolcs	Necopoi – Iváckő

Noroieni – Sárfa
Odoreu – Szatmárudvari
Orașu Nou – Avasújváros
Pelișor – Kispesleke
Petea – Pete
Pir – Szilágypér
Piru Nou – Újpér
Pișcolt – Piskolt
Portița – Portelek
Porumbesti – Kökényesd
Potău – Patóháza
Petrești – Mezőpetri
Racșa – Ráksa
Rădulești – Rădulești
Remetea Oașului – Kőszegremete
Resighea – Reszege
Săcășeni – Érszakácsi
Sanislău – Szaniszló
Sărvăzel – Peleszarvad
Satu Mare – Szatmárnémeti

Supuru de Jos – Alsószopor
Supuru de Sus – Felsőszopor
Târșolt – Tartolc
Tășnad – Tasnád
Tătăraști – Résztelek
Tiream – Mezőterem
Turulung – Túrterebes
Turulung-Vii – Túrterebeshegy
Unimăt – Újnémet
Urziceni – Csanálos
Valea Vinului – Vetés
Vama – Vámfalu
Vezendiu – Vezend
Viile Satu Mare – Szatmárhegy

**Index al localităților
maghiar-román
Magyar-román
helynévmutató
Index of localities
in Romanian and
Hungarian**

Adorján – Adrian
Ady Endre (Érindszent) – Ady Endre
Ákos – Acăș
Alsóboldád – Bolda
Alsóhomoród – Homorodu de Jos
Alsószopor – Supuru de Jos
Amac – Amați
Apa – Apa
Aranyosmeggyes – Medieșu Aurit
Avaslekence – Lechința
Avasújváros – Orașu Nou
Baba Novac – Baba Novac
Batarcs – Bătarci
Batiz – Botiz
Bere – Berea
Bikszád – Bixad

Börvely – Berveni
Bujánháza – Boinești
Csanálos – Urziceni
Csedreg – Cidreag
Csomaköz – Ciumești
Csög – Cig
Domahida – Domănești
Érdengeleg – Dindești
Erdőd – Ardud
Érendréd – Andrid
Érhatvan – Hotoan
Érkávás – Căuș
Érszakácsi – Săcășeni
Érszentkirály – Eriu Sâncrai
Felsőhomoród – Homorodu de Sus
Felsőliget – Dumbrava

Felsőszopor – Supuru de Sus
Gencs – Ghenci
Géres – Ghirişa
Hadad – Hodod
Hadadnásasd – Nadişu Hododului
Halmi – Halmeu
Iriny – Irina
Ivácskó – Necopoi
Józsefháza – Iojib
Kálmánd – Cămin
Kaplony – Căpleni
Károlypuszta – Horea
Kisgérce – Gherţa Mică
Kiskolcs – Culciu Mic
Kismajtény – Moftinu Mic
Kispeleske – Peleşor
Kökényesd – Porumbesti
Kőszegremete – Remetea Oaşului
Középhomoród – Homorodu de Mijloc
Krasznabéltek – Beltiug
Lázári – Lazari
Lele – Lelei
Lucăceni – Lucăceni
Magyarcsaholy – Cehăluţ
Mezőfény – Foieni
Mezőpetri – Petreşti
Mezőterem – Tîream
Nagykároly – Carei
Nagykolcs – Culciu Mare
Nagymadarász – Mădăras
Nagymajtény – Moftinu Mare
Nántú – Hurezu Mare
Oláhcsaholy – Cehal
Patóháza – Potău
Pelekeszi – Becheni
Peleszarvad – Sărvăzel
Pete – Petea
Piskolt – Pişcolt

Portelek – Portiţa
Pusztadaróc – Dorolţ
Ráksa – Racşa
Răduleşti – Răduleşti
Reszege – Resighea
Résztelek – Tătărăşti
Sárfalu – Noroieni
Sárközújlak – Livada
Szaniszló – Sanislău
Szárzaberek – Bercu
Szatmárhegy – Viile Satu Mare
Szatmárnémeti – Satu Mare
Szatmáruvri – Odoreu
Szilágykorond – Corund
Szilágypér – Pir
Tartolc – Târşolţ
Tasnád – Tăşnad
Tasnádbalázsháza – Blaja
Tasnádcsán – Cean
Túrterebes – Turulung
Túrterebeshegy – Turulung-Vii
Újnémet – Unimăt
Újpér – Piru Nou
Vámfalu – Vama
Vetés – Valea Vinului
Vezend – Vezendiu

Istoricul colecției de arheologie din Muzeul Județean Satu Mare – A Szatmár Megyei Múzeum régészeti gyűjteményének története – The history of the archaeological collection of the County Museum of Satu Mare (R. Gindele)

Cadrul natural – A természeti környezet – The natural environment (L. Marta)

Paleoliticul și mezoliticul – Paleolitikum és mezolitikum

The Paleolithic and the Mesolithic (C. Astaloș)

Neoliticul și eneoliticul – A neolitikum és a rézkor

The Neolithic and the Copper Age (C. Virag)

Epoca Bronzului – A bronzkor – The Bronze Age (L. Marta)

Prima epocă a fierului – A kora vaskor – The Early Iron Age (J. Némethi, L. Marta)

A doua epocă a fierului (LaTène) – A késő vaskor (La Tène)

The Second Iron Age (La Tène) (J. Némethi)

Epoca romană și perioada timpurie a migrațiilor – Római kor és kora népvándorlás-kor

The Roman Age and the Period of the Early Migrations (R. Gindele)

A doua jumătate a mileniului I p. Chr. – A Kr. u. első évezred második fele – The second half of the 1st millennium A.D (I. Stanciu)

Evul Mediu – A középkor – The Middle Ages (P. Szócs)

Catalog – Katalógus – Catalogue

Bibliografie selectivă – Válogatott irodalom – Selected references

Index localități – Helynévmutató – Index of localities

- Maksai 1940 F. Maksai , *A középkori Szatmár megye*, Budapest, 1940.
- Marta 2003 L. Marta, *Medieșu Aurit, com Medieșu Aurit, jud. Satu Mare*, Cronica cercetărilor arheologice din România, Campania 2003, 191–195.
- Matei–Stanciu 2000 A. V. Matei – I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II–IV. p. Chr) în spațiul nord-vestic al României. Funde der Römischen Kaiserzeit (2.-4. Jh. n. Chr.) im Nordwestgebiet Rumäniens*, Cluj–Zalău, 2000.
- Maxim1999 Z. Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania, Date arheologice și matematico-statistice*, Bibliotheca Musei Napocensis XIX, Cluj Napoca, 1999.
- Németi 1975 J. Németi, *Weitere Angaben über die keltischen Gräberfelder von Ciumești und Sanislău (Kreis Satu Mare)*, Dacia XIX, 1975, 243–248.
- Németi 1982 I. Németi, *Die späthallstattzeitliche Gräberfeld von Sanislău*, Dacia N. S. XXVI, 1982, 115–144.
- Németi 1988a I. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare I*, Thraco–Dacica IX/1–2, 1988, 49–73.
- Németi 1988b I. Németi, *Noi descoperiri arheologice din eneoliticul târziu*, Acta Musei Porolissensis 1988, 121–145.
- Németi 1989 I. Németi 1989, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare II*, Thraco–Dacica X/1–2, 1989, 75–114.
- Németi 1990 I. Németi, *Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului din nord-vestul României*, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 41/1, 19–54.
- Németi 1992 I. Németi 1992, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare III*, Thraco–Dacica XIII/1–2, 1992, 59–112.
- Németi 1993 I. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud Satu Mare IV*, Thraco–Dacica XIV/1–2, 1993, 117–129.
- Németi 1999 J. Németi, *Repertoriul arheologic al Zonei Carei*, București, 1999.
- Németi 2001 J. Németi, *Descoperiri din Látene-ul târziu în județul Satu Mare*, în Omagiu profesorului Ioan Glodariu, Bibliotheca Napocensis XX, Cluj Napoca, 2001, 57–70.
- Păunescu 2001a Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2001.

- Păunescu 2001b Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul pe teritoriul României*, in *Istoria românilor*, vol. I, Moștenirea timpurilor îndepărtate, coord. M. Petrescu – Dîmbovița, Al. Vulpe, București, 2001, 67–110.
- Petri 1902 M. Petri, *Szilágy Vármegye monográphiája*, I–VI, Budapest, 1901–1902.
- Pinter 1999 Z. K. Pinter, *Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat (secolele IX–XIV)*, Reșița 1999.
- Radosav–Lazin 1985 D. Radosav – Gh. Lazin: *Spada feudal-timpurie de la Vetiş (județul Satu Mare)*, Satu Mare, Studii și comunicări, VII–VIII (1986–1987), 159–162.
- Roman–Németi 1978 P. I. Roman – I. Németi, *Cultura Baden în România*. București, 1978.
- Roman–Németi 1986 P. I. Roman – I. Németi, *Descoperiri din perioada timpurie (pre Otomani) a epocii bronzului în nord-vestul României*, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 37/3, 1986, 198–232.
- Roman–Németi 1990 P. I. Roman – I. Németi, *Epoca bronzului din nord-vestul României*, Symposia Thracologica 8, Satu Mare–Carei, 8, 34–41.
- Stanciu 1996 I. Stanciu, *Așezarea slavă timpurie de la Lazuri „Lubi tag” jud. Satu Mare (Cercetări arheologice din anii 1977, 1993–1995). Contribuții la cunoașterea secolelor VI–VII în zona Tisei Superioare*, Satu Mare. Studii și comunicări XV–XVI, 1998–999, 115–269.
- Stanciu 2000 I. Stanciu, *Despre ceramica medievală timpurie de uz comun, lucrată la roată rapidă, în așezările de pe teritoriul României (secolele VIII–X)*, Arheologia Medievală III, 2000, 127–193.
- Szabó 1937 I. Szabó, *Ugocsa megye*, Budapest, 1937.
- Szirmay 1810 A. Szirmay, *Szathmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérete*, I–II, Buda, 1809–1810.
- Virag 2004 C. Virag, *Un complex neolitic de la Halmeu–Vamă*, in Studii de istorie veche și arheologie, Omagiu profesorului Sabin Adrian Luca, Hunedoara, 2004, 25–44.
- Zirra 1970 Vl. Zirra, *Beiträge zur Kenntnis des keltischen Laténe in Rumanien*, Dacia 15, 1971, 171–238.

**Index al localităților
român-maghiar**

**Román-magyar
helynévmutató**

**Index of Localities
in Romanian and
Hungarian**

Acăș – Ákos	Culciu Mic – Kiskolcs
Adrian – Adorján	Dindești – Érdengeleg
Ady Endre – Ady Endre (Érminszen)	Domănești – Domahida
Amași – Amac	Dorolț – Pusztadaróc
Andrid – Érendréd	Dumbrava – Felsőliget
Apa – Apa	Eriu Sâncrai – Érszentkirály
Ardud – Erdőd	Foieni – Mezőfény
Baba Novac – Baba Novac	Ghenci – Gencs
Bătarci – Batarcs	Gherța Mică – Kisgérce
Becheni – Pelekeszi	Ghirișa – Géres
Beltiug – Krasznabéltek	Halmeu – Halmi
Bercu – Szárazberek	Hodod – Hadad
Berea – Bere	Homorodu de Jos – Alsóhomoród
Berveni – Börvely	Homorodu de Mijloc – Középhomoród
Bixad – Bikszád	Homorodu de Sus – Felsőhomoród
Blaja – Tasnádbalázsháza	Horea – Károlypuszta
Boinești – Bujánháza	Hotoan – Érhatvan
Bolda – Alsóboldád	Hurezu Mare – Nántű
Botiz – Batiz	Iojib – Józsefháza
Câmin – Kálmánd	Irina – Iriny
Carei – Nagykároly	Lechința – Avaslekence
Căpleni – Kaplony	Lazuri – Lázári
Căuaș – Érkávás	Lelei – Lele
Cean – Tasnádcsán	Livada – Sárközújlak
Cehal – Oláhcsaholy	Lucăceni – Lucăceni
Cehăluț – Magyarcsaholy	Mădăras – Nagymadarász
Cidreag – Csedreg	Medieșu Aurit – Aranyosmeggyes
Cig – Csög	Moftinu Mare – Nagymajtény
Ciumești – Csomaköz	Moftinu Mic – Kismajtény
Corund – Szilágykorond	Nadișu Hododului – Hadadnadasd
Culciu Mare – Nagykolcs	Necopoi – Ivácskó

Noroieni – Sârfalu
Odoreu – Szatmárudvari
Orașu Nou – Avasújváros
Pelișor – Kispeleske
Petea – Pete
Pir – Szilágypér
Piru Nou – Újpér
Pișcolt – Piskolt
Portița – Portelek
Porumbesti – Kökényesd
Potău – Patóháza
Petrești – Mezőpetri
Racșa – Ráksa
Rădulești – Rădulești
Remetea Oașului – Kőszegremete
Resighea – Reszege
Săcășeni – Érszakácsi
Sanislău – Szaniszló
Sărvăzel – Peleszarvad
Satu Mare – Szatmárnémeti

Supuru de Jos – Alsószopor
Supuru de Sus – Felsőszopor
Târșoț – Tartolc
Tășnad – Tasnád
Tătăraști – Résztelek
Tiream – Mezőterem
Turulung – Túrterebes
Turulung-Vii – Túrterebeshegy
Unimăt – Újnémét
Urziceni – Csanálos
Valea Vinului – Vetés
Vama – Vámfalu
Vezendiu – Vezend
Viile Satu Mare – Szatmárhegy

**Index al localităților
maghiar-român**

**Magyar-román
helynévmutató**

**Index of localities
in Romanian and
Hungarian**

Adorján – Adrian
Ady Endre (Érindszent) – Ady Endre
Ákos – Acăș
Alsóboldád – Bolda
Alsóhomoród – Homorodu de Jos
Alsószopor – Supuru de Jos
Amac – Amați
Apa – Apa
Aranyosmeggyes – Medieșu Aurit
Avaslekence – Lechința
Avasújváros – Orașu Nou
Baba Novac – Baba Novac
Batarcs – Bătarci
Batiz – Botiz
Bere – Berea
Bikszád – Bixad

Börvely – Bervenii
Bujánháza – Boinești
Csanálos – Urziceni
Csedreg – Cidreag
Csomaköz – Ciumești
Csög – Cig
Domahida – Domănești
Érdengeleg – Dindești
Erdőd – Ardu
Érendréd – Andrid
Érhatvan – Hotoan
Érkávás – Căuș
Érszakácsi – Săcășeni
Érszentkirály – Eriu Sâncrai
Felsőhomoród – Homorodu de Sus
Felsőliget – Dumbrava

Felsőszopor – Supuru de Sus
Gencs – Ghenci
Géres – Ghirişa
Hadad – Hodod
Hadadnásd – Nadişu Hododului
Halmi – Halmeu
Irinny – Irina
Ivácskó – Necopoi
Józsefháza – Iojib
Kálmánd – Cămin
Kaplony – Căpleni
Károlypuszta – Horea
Kisgérce – Ghërţa Mică
Kiskolcs – Culciu Mic
Kismajtény – Moftinu Mic
Kispeleske – Pelişor
Kökényesd – Porumbestii
Kőszegremete – Remetea Oaşului
Középhomoród – Homorodu de Mijloc
Krasznabéltek – Beltiug
Lázári – Lazuri
Lele – Lelei
Lucăceni – Lucăceni
Magyarcsaholy – Cehăluţ
Mezőfény – Foieni
Mezőpetri – Petreşti
Mezőterem – Tiream
Nagykároly – Carei
Nagykolcs – Culciu Mare
Nagymadarász – Mădăras
Nagymajtény – Moftinu Mare
Nántú – Hurezu Mare
Oláhcsaholy – Cehal
Patóháza – Potău
Pelekeszi – Becheni
Peleszarvad – Sărvăzel
Pete – Petea
Piskolt – Pişcolt

Portelek – Portiţa
Pusztadaróc – Dorolţ
Ráksa – Racşa
Răduleşti – Răduleşti
Reszege – Resighea
Résztelek – Tătărăşti
Sárfalu – Noroieni
Sárközújlak – Livada
Szaniszló – Sanislău
Szárzaberek – Bercu
Szatmárhegy – Viile Satu Mare
Szatmárnémeti – Satu Mare
Szatmárudvari – Odoreu
Szilágykorond – Corund
Szilágypér – Pir
Tartolc – Târşolţ
Tasnád – Tăşnad
Tasnádbalázsháza – Blaja
Tasnádcsán – Cean
Türterebeş – Turulung
Türterebeşhegy – Turulung-Vii
Újnémet – Unimăt
Újpér – Piru Nou
Vámfalu – Vama
Vetés – Valea Vinului
Vezend – Vezendiu

Istoricul colecției de arheologie din Muzeul Județean Satu Mare – A Szatmár Megyei Múzeum régészeti gyűjteményének története – The history of the archaeological collection of the County Museum of Satu Mare (R. Gindele)

Cadrul natural – A természeti környezet – The natural environment (L. Marta)

Paleoliticul și mezoliticul – Paleolitikum és mezolitikum

The Paleolithic and the Mesolithic (C. Astaloș)

Neoliticul și eneoliticul – A neolitikum és a rézkor

The Neolithic and the Copper Age (C. Virag)

Epoca Bronzului – A bronzkor – The Bronze Age (L. Marta)

Prima epocă a fierului – A kora vaskor – The Early Iron Age (J. Némethi, L. Marta)

A doua epocă a fierului (LaTène) – A késő vaskor (La Tène)

The Second Iron Age (La Tène) (J. Némethi)

Epoca romană și perioada timpurie a migrațiilor – Római kor és kora népvándorlás-kor

The Roman Age and the Period of the Early Migrations (R. Gindele)

A doua jumătate a mileniului I p. Chr. – A Kr. u. első évezred második fele – The second half of the 1st millennium A.D (I. Stanciu)

Evul Mediu – A középkor – The Middle Ages (P. Szócs)

Catalog – Katalógus – Catalogue

Bibliografie selectivă – Válogatott irodalom – Selected references

Index localități – Helynévmutató – Index of localities

Această publicație apare în cadrul proiectului „Cercetarea și valorificarea transfrontalieră a moștenirii culturale” finanțat din fondurile programului Phare CBC România–Ungaria 2004–2006, Ro 2004/016-940.01.01.02.16

Editura Muzeului Sătmărean, 2007

„Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.”

<https://biblioteca-digitala.ro>